

ŽELEZAR

TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 25. DECEMBRA 1980

ŠTEVILKA: 51 • LETO: XXIX

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 483, administracija 484 in 726. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

INVESTICIJSKA AKTIVNOST V LETU 1980

Investicijska aktivnost v Železarni v letu 1980 je bila v znamenju stabilizacije. Ta se je kazala v uvoznih omejitvah za opremo, v finančnih omejitvah, tako glede koriščenja lastnih sredstev v Železarni, kot pridobivanja kreditov. Kazala se je tudi v težavah, ki so nastale pri nepravčasni dobavi domače opreme in nekaterih materialov.

Plan investicij je za leto 1980 predvideval porabo sredstev v višini okrog 1.000 milijonov din. Od tega je bilo največ predvidenega za jeklarne 2 in sicer 320 milijonov din. ERC in ATC — 155 milijonov, odpravevalno napravo 63 milijonov, napravo za vakuumiranje 40 milijonov din itd. Zaradi upoštevanja stabilizacijskih ukrepov pa so bile v maju investicije delno zreducirane in prioriteto razvrščene po kriterijih. Kljub redukciji je bila še vedno predvidena poraba v višini 850 milijonov din.

Sedaj ob koncu leta ocenjujemo, da bo poraba investicijskih sredstev znašala le približno 400 milijonov din. Glavni vpliv na tako slabo koriščenje sredstev imajo predvsem že omenjene uvozne omejitve, saj nismo mogli resno pričeti z vrsto investicij, kot je vakuumna naprava, procesni računalnik, brusilni stroji za gredice, lužnica žičarne, naprava za aglomerirani prašek in še vrsto manjših. Pomemben izpad je

bil tudi zaradi prestavitve pričetka gradnje jeklarne 2, kjer smo koristili le minimalna sredstva. Poleg naštetih omejitev pa so za slabo realizacijo krivi tudi domači dobavitelji in to v primeru zamenjave profilirnega stroja in za odpravevalno napravo.

Kljub navedenim težavam, pa je izgradnja nekaterih objektov tekla

dobro. Tu je kot prvo treba omeniti zgradbo za elektronski-računski center in avtomatsko telefonsko centralo, ki je kljub mnogim težavam bila izdelana že v 15 mesecih.

Tudi pri plinifikaciji Železarne, predvsem v jeklarni, so bili doseženi pomembni uspehi. Poleg navedenih dveh, je bilo zaključenih tudi več manjših investicij, izvedeni so bili tehnični pregledi, primopredaje in kolavdacije. Še več pa je bilo, predvsem drobnih investicij, pričetih in se bodo zaključile v naslednjem letu.

Nadaljevanje na 8. strani

OTVORITEV NOVEGA ELEKTRONSKO RAČUNSKEGA CENTRA

V soboto, 27. decembra bomo ob 10. uri s kratko slovesnostjo v novih prostorih, odprli elektronsko računski center v novem objektu pa bo tudi avtomatska telefonska centrala. V novih prostorih je instaliran računalnik IBM 370/3031 z ustreznimi perifernimi enotami. S tem smo naredili prvi korak v realizaciji računalniško podprtega informacijskega sistema Železarne.

Nov računalnik ne pomeni samo nadomestilo iztrošenega starega računalnika, ampak daje osnovo za

pristop k integriranemu sistemu informacij v naši železarni. Osnova sistema je planiranje in spremljanje naročil ter kontrola proizvodnje.

Sam sistem in razpredena terminska mreža bosta zagotavljala, da bodo vsi poslovni dogodki zajeti. S tem bo dana možnost, da bomo v vsakem trenutku dobili operativne in strateške informacije.

Z uvedbo novega računalniško podprtega informacijskega sistema želimo doseči predvsem:

- planiranje, spremljanje in kontrolo proizvodnje,

- vpogled v materialno poslovanje Železarne kot celote in njenih posameznih temeljnih organizacij in delovnih skupnosti ter s tem doseči realizacijo dohodkovnih odnosov, ki smo jih postavili v samoupravnih sporazumih.

- odprtost sistema izven Železarne.

- Celotni informacijski sistem bo omogočal:

Nadaljevanje na 6. strani

SPOSOBNI SMO ŠE BOLJE IN PRODUKTIVNEJE DELATI

Iztekaajoče se leto bo v analizi naše zgodovine zapisano predvsem kot leto žalosti in bolečine, saj smo izgubili našega draga tovariša Tita, katerega misli, ideje in dela živijo z nami. Za nami so tri desetletja samoupravljanja, tri desetletja uspešnega dela in nespornih dosežkov, v Slovenskih železarnah kot družbi v celoti, kar vse utrjuje in zagotavlja naš nadaljnji razvoj.

Utrjeno spoznanje, da je sreča današnjega in jutrišnjega dne odvisna predvsem od nas samih, od našega skupnega dela, nas je vodilo pri premagovanju ovir, s katerimi smo se soočali v letošnjem letu. Skoraj v sleherni temeljni organizaciji združenega dela in delovni orga-

nizaciji znotraj Slovenskih železarn smo beležili težave v proizvodnji. Le-te so bile v pomembni meri odsev težav, s katerimi se v zadnjem času srečuje ves svet. Res pa je, da smo nekaterim botrovali tudi sami. Togo izvajanje predpisov in preobsežno administrativiranje je delavce in delovne ljudi in njihove samoupravne organizacije bolj razdruževalo

Nadaljevanje na 2. strani

DVE TOZD IZPOLNILI LETNI PLAN

Že leta in leta nas pred novim letom razveseljujejo novice o predčasno izpolnjenih letnih načrtih. Letos so nas prvi razveselili delavci temeljne organizacije združenega dela LIVARNA, ki so svoj letni načrt, ki je znašal 1.800 ton jeklenih odlitkov, izpolnili že 19. decembra. Od te količine so za domače vzdrževanje ter livni material izdelali 1.100 ton, za zunanje naročnike pa 700 ton.

Pred zaključkom redakcije pa smo dobili informacijo, da so svoj letni načrt, ki je znašal 21.000 ton, 24. decembra izpolnili tudi delavci v temeljni organizaciji JEKLOVLEK. Celotno izdelano količino je namenjena domačemu trgu in za izvoz. Ob tem naj pripomnimo, da so plan izpolnili kljub bistveno spremenjeni strukturi, oziroma tanjšemu asortimentu in drugim problemom z izrednim naporom in delovno vmo. Tudi delavci TOZD Livarna so morali ob neza-vidljivih delovnih pogojih vložiti maksimalne napore za tak uspeh.

Delavcem obeh temeljnih organizacij čestitamo k do- doseženemu delovnemu uspehu in jim želimo uspe-šen start v novo leto.

JESENIŠKI ŽELEZARJI KORAJŽNO V NOVO LETO

Za nami je referendum, na katerem smo sprejemali temelje sred-njoročnega plana. Na sejah delavskih svetov TOZD pa te dni spreje-mamo gospodarske načrte TOZD za leto 1981. Gospodarski načrt Železarne pa bo obravnavan in sprejet na seji delavskega sveta v to-rek, 30. decembra. S temi dokumenti načrtujemo konkretne možnosti proizvodnje, oblikovanja in razporejanja dohodka v skladu z druž-beno usmeritvijo.

Leto 1981 je prvo leto izvajanja naslednjega srednjoročnega plana, zato so v predlogu upoštevanе smer-nice družbenega plana SRS za ob-dobje 1981–85 in ocene možnosti razvoja železarne Jesenice, podane v temeljih srednjoročnega plana.

Spoznanja, ki smo si jih pridobili v letošnjem letu ob poostrenih pogojih

gospodarjenja, nas usposabljaajo, da se v naslednjem letu še bolj učinko-vito spoprimemo z ovirami ter na-daljšujemo in izboljšujemo izvajanje politike gospodarske stabilizacije. To bomo lahko dosegli predvsem z zaupanjem v lastne sile in z odstranjevanjem napak in nedosled-

(Nadaljevanje na 2. strani)

SMERNICE IN NALOGE O DRUŽBENOEKONOMSKI POLITIKI IN RAZVOJU OBČINE V LETU 1981

Na včerajšnjih ločenih sejah so vsi trije zbori skupščine občine Jesenice razpravljali in se opredeljevali o predlogu smernic in nalog o družbenoekonomski politiki in razvoju občine Jesenice v letu 1981. Dokument je usklajen z dogovorom o temeljih plana občine za obdobje 1981–1985, ki je prav tako predložen vsem trem zborom, in s samo-upravnimi sporazumi, oziroma temelji srednjoročnega razvoja temeljnih organizacij in samoupravnimi sporazumi interesnih skup-nosti ter z že sprejetimi planskimi dokumenti na ravni občine.

Dokument v letu 1981 opredeljuje naslednje temeljne usmeritve:

- nadaljnjo krepitev in delo-vanje družbenoekonomske siste-ma,

- doslednejše izvajanje politike gospodarske stabilizacije s poudar-

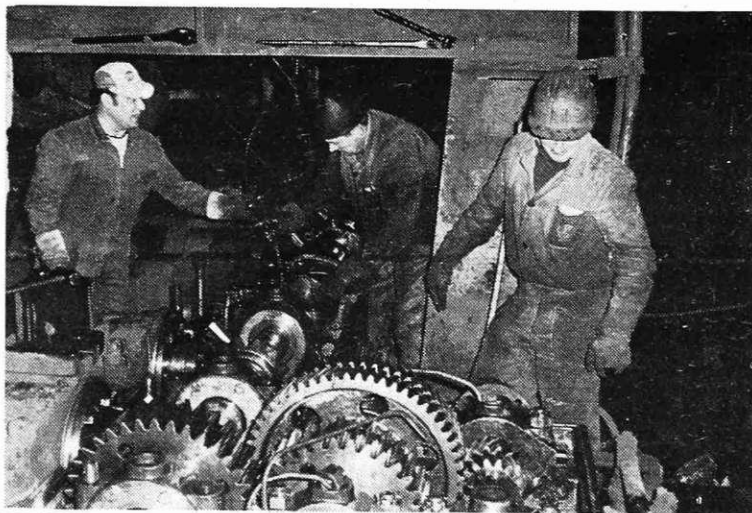
kom na povečanju materialne pro-izvodnje in izvozne usmerjenosti.

- izvajanje načrtovanega zapo-slovanja v okviru naravnega pri-rastka ter izboljšanje kvalifikacijske strukture zaposlenih.

Nadaljevanje na 16. strani

Naša družba ima vse možnosti za hiter porast produktivnosti dela, pa vendar smo bili pri tem v zadnjih letih počasni in smo zaostajali, kar je v precejšnji meri posledica slabosti, ki bi jih lahko odpravili. Stalna rast produktivnosti dela je edina resnična podlaga za celoten gospodarski vzpon, za krepitev materialnega in socialnega položaja vsakega posameznika in za uspešno reševanje številnih bistvenih vprašanj družbenega razvoja. Naš samoupravni sistem, dosežena raven tehnične opremljenosti dela ter sposobni kadri so dajali vse možnosti, da pri tem dosežemo večji napredek. Toda tega nismo izkoristili, česar pa v prihodnje ne smemo več do-voliti. Kajti zastoj pri produktivnosti dela postaja zavora za nadalj-nji vsestranski napredek.

Tovariš Tito na XI. kongresu ZKJ

Delavcem TOZD in delovnih skupnosti, njihovim svojcem in vsem delovnim ljudem in občanom želimo srečno in uspešno novo leto 1981

Samoupravni organi, družbeno-politične organizacije in poslovodni organi TOZD, delovnih skupnosti in Železarne

Z VELIKIM OPTIMIZMOM STOPAMO V NOVO LETO

Sklepamo leto, v katerem smo izgubili prvega vojaka naše soci-alistične revolucije in prvega borca za socialistične samoupravne odnose, enakopravnost, bratstvo in enotnost jugoslovanskih naro-dov in narodnosti, svetovnega državljana, nosilca politike aktivne miroljubne koeksistence in očeta neuvrčenosti in velikega borca za mir — TOVARIŠA TITA.

Sklepamo leto, v katerem so se poglabljala nasprotja med veli-kima silama, nadaljevali in razširjali oboroženi spopadi, atentati, teror... Leto, v katerem se je število beguncev, brezdomcev in lač-nih še povečalo. Leto izredno neugodnih gibanj v mednarodnih po-litičnih in gospodarskih odnosih, ki so vplivali tudi na naše notra-nje gospodarske težave.

Sklepamo leto, s katerim zaključujemo, kljub notranjim in zunanjim težavam, dosti uspešno srednjoročno obdobje, v katerem je Titova Jugoslavija postala še močnejša in bogatejša. Leto za-ostrovovanja boja za uresničevanje politike gospodarske stabiliza-cije, s čimer smo se in se postavljamo po robu tako zunanji nega-tivnim vplivom, kot našim notranjim problemom in težavam.

Zaključujemo leto, ki smo ga železarji, kljub pomanjkanju polproizvodov in surovin, dotrajnosti nekaterih proizvodnih naprav in mnogim notranjim objektivnim in subjektivnim težavam, ugodno zaključili. Združeni s slovenskimi železarji in predelovalci smo prebrodili in premagali mnoge težave, katerim se tudi v novem letu 1981 ne bomo mogli povsem izogniti, kajti napete mednarodne politične in gospodarske razmere se bodo nadaljevale, lahko celo poslabšale, s tem pa se bo tudi zaostrovala bitka proti našim lastnim težavam in slabostim in za dosledno uresničevanje politike gospodarske stabilizacije na trajni podlagi. To pa je bitka za nadaljno krepitev in razvoj socialističnih družbenoekonomskih odnosov, za boljše delo, varčevanje, delovno in tehnološko disci-plino in družbeno in osebno odgovornost.

Železarji, prekaljeni v bitkah z objektivnimi in subjektivnimi težavami in za hitrejši tehnološki ter kvalitativni razvoj, z velikim optimizmom stopamo v novo leto 1981 in s tem v novo srednjero-čno obdobje, ki nam odpira svetle perspektive nadaljnjega razvoja. Nova elektro jeklarne in druge naložbe za nadaljni tehnološki razvoj in napredek, izboljšanje dela in pogojev dela, humanizacija dela, so jamstvo za naš optimizem in krepitev materialne osnove in socialne varnosti, rast osebnega in družbenega standarda.

Vse to pa nam seveda ne bo dano samo po sebi. V to bomo morali vložiti vsi svoje maksimalne napore in znanje. Vsi se bomo morali zavestno priključiti tistim, ki dajejo vse od sebe, da bi nam bil vsak dan lepši, svetlejši. Pri tem pa bomo morali mnogo več skrbí posvetiti delavcu, posamezniku, včasih na pogled njegovim drobnim problemom, krepitev medsebojnih človeških odnosov, to-varištva, ki je naša velika kvaliteta socialistične revolucije. V naše medsebojne odnose bomo morali vgrajevati več medsebojne strp-nosti, iskrenosti, več objektivne in argumentirane kritike in sa-mokritike, zaupanja, sodelovanja, prenašanja znanja in delovnih izkušenj na mlajše in manj izkušene delavce, medsebojne pomoči in spodbujanja.

V okvir krepitve družbenoekonomskega položaja delavcev tem-eljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti naše že-lezarne, sodi tudi nadaljna krepitev varstva družbene lastnine in nadaljne podružbljanje ljudskega odpora. Krepitev bomo morali vestno in odgovorno opravljati zaupanih družbenih in samo-upravnih funkcij, vzporedno z vsem tem pa tudi javna in družbeno-moralna priznanja za delo, ustvarjalnost in družbeno ter samo-upravno delovanje na različnih področjih.

To so oroja lastna naši socialistični samoupravni družbi, v ka-teri pripada vsa oblast delavskemu razredu skupaj z vsemi delov-nimi ljudmi, za premagovanje mednarodnih negativnih tendenc in naš lastnih notranjih problemov in slabosti. Petinidesetletni razvoj po osvoboditvi nam dokazuje da smo bili sposobni prema-gati še hujše težave in da z velikim optimizmom lahko stopimo v novo leto 1981 in novo srednjoročno obdobje 1981 — 1985.

PROIZVODNJA SLOVENSKE ŽELEZARNE V NOVEMBRU

Predzadnji mesec letošnjega leta je za nami in kar dobro že vemo kakšni bodo tudi letni rezultati. V novembru se ni zgodilo prav nič takega, kar bi lahko prispevalo k izboljšanju dosedanjih proizvodnih rezultatov. Proizvodnja jekla je bila 10 %, blagovna proizvodnja pa 7 % nižja od načrtovane. Slabši uspeh kot preteklega meseca je bil dosežen tudi pri izvozu tako, da se v novembru nimamo z ničemer pohvaliti.

Proizvodnja surovega železa je bila novembra slabša, kot smo pričakovali. Plavž št. 1 na Jesenicah je imel več naslednj, katere so odstranjevali zaradi tega pa so imeli manjšo proizvodnjo in večjo porabo koksa. Elektroredukcijska peč v železarni Store je obratovala odlično, saj so izdelali 4.3240 ton surovega železa, kar je 30 % več, kot znaša povprečni mesečni načrt. Že med letom se je iz delovnih rezultatov dalo sklepati, da bodo zamujeno iz prvih mesecev lahko ob dobrem delu nadoknadili. Ob koncu novembra so imeli že okoli 800 ton prednosti in bodo dosegli tudi letni plan, če ne bo nastopilo nekaj izjemnega. Kot je znano, je bil v decembru izpad električne energije, kateremu so sledile tudi redukcije, vendar upamo, da bodo letni plan proizvodnje surovega železa vseeno izvršili.

Zaostanek pri izdelavi surovega železa v jeseniški plavžih se je ob 74 % izvršitvi mesečnega načrta še povečal in bo skupna proizvodnja ob koncu leta približno 10 % nižja od načrtovane za letošnje leto.

Proizvodnja surovega jekla je bila sicer v primerjavi z mesečno načrtovanimi količinami slaba, saj v nobeni jeklarni niso dosegli mesečni načrta. Zaostanek v novembru se je povečal za nekaj več kot 6.900 ton in tako znaša zbirni zaostanek le malo manj, kot je bila cela novembrska proizvodnja surovega jekla. V jeseniški jeklarni so imeli zaradi pomanjkanja surovega železa podaljšanje časov od preboda do preboda v martinarni in tako nižjo proizvodnjo. Zaradi podaljšanih popravil na pečeh in nepredvidenih okvar, so pretežni del meseca obratovali le s štirimi SM pečmi in občasno tudi tremi tako, da je bilo pet peči v obratovanju le deset dni. V elektrojeklarni so imeli podaljšano popravilo na LECTOMELT peč, na obeh pečeh pa večji zastoj. Ob vseh teh težavah so jeseniški jeklarji dosegli le 87 % mesečnega načrta.

V jeklarni železarne Ravne so dosegli 97 % mesečnega načrta in se bodo morali v decembru zelo potruditi, da bi dosegli tudi letno načrtovano količino. Ob koncu novembra so zaostajali skoraj 1.400 ton za zbirnim načrtom in bi morali v decembru izdelati nad 19.000 ton, da bi izvršili letni načrt.

V jeklarni železarne Store so dosegli, kljub nekaterim nepredvidnim in preopogostim okvaram, doslej največjo proizvodnjo, ki pa še vedno zaostaja 9 % za mesečno načrtovano količino. V novembru je začel z delom v pečni hali drugi žerjav, kar bo znatno izboljšalo pogoje dela in v naslednjih mesecih lahko pričakujemo nove rekordne dosežke in uspešnejšo proizvodnjo v novem gospodarskem letu.

Blagovna proizvodnja v železarnah ni bila dosežena zaradi slabe izvršitve v železarni Jesenice, kjer je bilo doseženo le 79 % povprečno mesečno načrtovane količine. Že v oktobru je bilo v teku načrtovano veliko popravilo v valjarni blumingstebel, po izvršenem popravilu pa je bilo več obratovalnih zastojev in težav, kot bi jih smelo biti.

Valjarna žice in profilov ni obratovala skoraj štiri dni, zaradi okvare na peči. V valjarni debele pločevine so obratovali še vedno na dve izmeni in so za 4,2 % presegli plan, kar je pa še vedno 8 % manj kot znaša povprečni mesečni načrt. Pomanjkanje vložka, ki bi ga morala dati vroča predelava in delno dobava od drugod, je imelo za posledico manjšo proizvodnjo tudi ponekod v hladni predelavi in finalizaciji tako, da so izvršili v železarni Jesenice mesečni linearni načrt blagovne proizvodnje 79 %. Kaže, da bo letni zaostanek znašal približno dvomesečno povprečno doseženo mesečno količino blagovne proizvodnje v letošnjem letu.

V železarni Ravne so mesečni načrt blagovne proizvodnje presegli za 2 % in jim skupno manjka le okoli 2.000 ton, da bi se približali zbirnemu planu za 11 mesecev. Odlični uspeh so dosegli v železarni Store s 124 % izvršitve mesečnega plana. Ob koncu novembra so imeli že 3 % naskoka in tako bodo že nekaj dni pred koncem leta izpolnili letni načrt.

Skupen zaostanek za zbirnim načrtom znašala le nekaj manj kot je povprečni mesečni načrt in ni nobenih izgledov, da bi ga v decembru zmajali.

Za predelovalce žice je najbolje, da najprej navedemo probleme, ki so vzrok nižji proizvodnji od načrtovane: pomanjkanje vložka, neustrezen asortiment vložka odnosno kvaliteta, slaba oskrbljenost z orodjem in odsotnost z dela. Tam pa, kjer je

bila oskrbljenost zadovoljiva, so se ubadali z različnimi zastoji in tako so izvršili linearni mesečni plan v: Plavžu 82 %, Tovilu 86 %, Žični 87 % in Verigi 95 % ali skupno 88 %. Zaostanek za zbirnim načrtom je bil ob koncu novembra 6 % in bo približno tak tudi ostal za letno izvršitev, ki bo približno količinsko enaka, kot je bila leta 1979.

Že v uvodu sem omenil, da v novembru tudi izvrševanje izvoza nekoliko zaostaja za dosežki iz preteklih mesecev. Pravzaprav pa le ni tako črno, kot je prvi vtis, če gledamo na količinski izvoz. Količinsko so mesečni načrt izvoza izvršili samo v Verigi Lesce in ga presegli za 38 %. Ker pa v Žični Celje niso ničesar izvozili, v Tovilu le 38 % povprečne

Letni načrt izvoza gotovo ne bo dosežen niti količinsko niti vrednostno. Ob koncu leta bo zastanek izdaten, zaznaven bo pa tudi napredek v primerjavi z letom 1979, saj bo ob približno 7 % večji količini izvoza, dosežena kar okoli 35 % večja vrednost izvoza, kot preteklo leto.

Samo še nekaj dni je do pričetka leta 1981, ki je že prvo leto novega srednjeročnega obdobja. Čez mesec dni bomo pregledali proizvodne dosežke v letošnjem letu bolj podrobno in pregledali bomo tudi, kaj smo načrtovali, da bomo dosegli v srednjeročnem planu za letošnje leto pred petimi leti in kaj smo res dosegli.

Milan Marolt

JESENIŠKI ŽELEZARJI KORAJŽNO V NOVO LETO

(Nadaljevanje s 1. strani)

nosti, ki smo jih srečevali pri dosežanju dela.

Sprito sedanjih gospodarskih razmer doma in v svetu, moramo v naslednjem letu računati na še ostrejša pogoje, predvsem na področju uvoza in izvoza ter s tem na pridobivanje deviznih sredstev, ki jih bomo poleg lastnega izvoza, pridobivali tudi z združevanjem deviznih sredstev uporabnikov našega jekla.

Se vedno moramo računati na povečanje cen surovin, energije in drugih materialov, ob manjši možnosti povečevanja cen naših izdelkov in na ta način pridobivanja dohodka.

Računamo s pričetkom večje intenzivnosti v investicijski dejavnosti na področju izgradnje jeklarne 2, kar nam odpira nadaljnjo zanesljivost razvoja, materialno podlago in socialno varnost. S tem pa bomo povečevali tudi našo kvaliteto in ugled.

V letošnjem letu nam je poslovna odločitev za prehod na izboljšano strukturo proizvodnje v prid kvalitete asortimenta in visoke stopnje predelave, dala prve rezultate. Ob še boljšem izpolnjevanju te zahteve, za kar pa je potrebno vložiti več znanja, natančnosti, reda, tehnološke in delovne discipline, kljub pomanjkanju vložka, lahko z lastnim jeklom dosežemo dobre rezultate. Samo usmeritev programa še ni dovolj, če ob tem ne povečujemo produktivnosti dela, ki jo lahko dosežemo z boljšo organizacijo dela, z manj zastoji in racionalno uporabo surovin, energije in drugih potrošnih artiklov. Zato bomo morali še bolj kot doslej izboljševati način dela, krepiti samoupravni odnos do dela, se izobraževati in to znanje uporabiti pri svojem delu. To so stališča, ki jih imamo zapisana tudi v sedanjem stabilizacijskem programu, vendar niso še v celoti uveljavljena. Tudi ne moremo trditi, da je samoupravna osveščenost že prodrla do slehernega delavca. Res je, da sindikat in drugi družbenopolitični dejavniki resno posegajo v samoupravna dogajanja, sestajajo se samoupravne delovne skupine, samoupravni organi odločajo na podlagi predhodnih razprav in vodi se polemika o posameznih zadevah. Tudi izid referendumov o temeljnih srednjeročnih plana je dokaz zrelosti in odločnosti delavcev v TOZD za usklajen srednjeročni razvoj. To je dokaz dobrega informiranja, medsebojnega usklajevanja in politične akcije.

Vendar pa s tem ne moremo trditi, da smo naredili vse. S področjem urejanja odnosov v osebnem dohodku, smo se ukvarjali pa je še vedno premalo uveljavljeno načelo, za boljše in uspešnejše delo - boljši osebni dohodek. Temu moramo posvetiti še večjo aktivnost, da samoupravno razrešimo nagajevanje po delu in rezultatih dela, da bo dobro delo občutno boljše nagajevano. Zato bo potrebno, da čim prej zaključimo delo na razvidu delovnih nalog in na samoupravnem sporazumu o razporejanju čistega dohodka in delitev sredstev za osebne dohodke in skupno porabo. Mislim, da bi morali dati še večjo pozornost delu v neposredni proizvodnji, delu, ki je po teži dela večje in tistemu strokovnemu delu, ki daje prispevek k boljšim proizvodnim rezultatom, oziroma večji kvaliteti, boljšim izplenom in podobno.

Naša poslovna politika mora biti korektna, z bolj usklajeno dinamiko kvalitete dobave proizvodov kupcem, predvsem tistim, ki se z nami interesno povezujejo. To akcijo vodimo na dveh področjih. Z združevanjem deviznih sredstev za nabavo surovin in da v skupnem interesu

mesečne količine in v železarni Store 42 %, znaša skupno izvožena količina le 80 % mesečno načrtovane. Vrednostno pa je v ameriških dolarjih izvoz znašal 99 % mesečno načrtovane vrednosti. Tolikšno pozitivno razliko v prid vrednosti izvoza, ki je predvsem pomembna, je pa letos moglo škodeti med dobre poslovne rezultate.

Letni načrt izvoza gotovo ne bo dosežen niti količinsko niti vrednostno. Ob koncu leta bo zastanek izdaten, zaznaven bo pa tudi napredek v primerjavi z letom 1979, saj bo ob približno 7 % večji količini izvoza, dosežena kar okoli 35 % večja vrednost izvoza, kot preteklo leto.

Samo še nekaj dni je do pričetka leta 1981, ki je že prvo leto novega srednjeročnega obdobja. Čez mesec dni bomo pregledali proizvodne dosežke v letošnjem letu bolj podrobno in pregledali bomo tudi, kaj smo načrtovali, da bomo dosegli v srednjeročnem planu za letošnje leto pred petimi leti in kaj smo res dosegli.

Milan Marolt

izkoristimo vse kapacitete valjarn z nabavo polizdelkov (slabi, toplovaljani trakovi in žica). To združevanje teče v skupnem dogovarjanju v okviru SOZD Slovenske železarne, kjer združujemo devizna sredstva za organizirano nabavo surovin in polproizvodov. In drugo, z združevanjem sredstev za program razvoja slovenskih železarn v naslednjih letih, pri čemer je osrednja naša investicija v jeklarne 2.

V naslednjem letu moramo dovršiti nekatere začete naložbe, kot je odpravevalna naprava pri elektropečeh, aglomerirani prašek itd. Pri tem pa z manjšimi posegi in množično inovacijsko dejavnostjo ter usmerjenostjo našega raziskovalnega oddelka, izvajati tehnološke in obratovalne izboljšave. Za oskrbljenost s surovinami so še nekatere vprašanja nerešena, kar pa zavisijo, kot že rečeno, od dobrega sodelovanja in povezovanja s potrošniki našega jekla v Sloveniji in Jugoslaviji. Nekatera osnovna vprašanja, na primer goriva, kot je mazut, premog, koks in plin, se bodo reševala po enotnem skupnem kriteriju, zato sodimo, da ne bi smelo biti težav, vendar bo zaradi cene potrebna skrajna štednja in racionalna poraba. Rudo bomo pretežni del uvozili, manjši del ob iz Ljubije.

Mislim, da ob zavesti, da največ zavisijo od nas samih, obdržimo optimistični pogled v naslednje leto, v katerem želimo delavcem TOZD in delovnih skupnosti veliko delovnih uspehov, sreče in osebnega zadovoljstva.

Stefan Nemec, predsednik poslovnega odbora Železarne

SPOSOBNI SMO ŠE BOLJE IN PRODUKTIVNEJE DELATI

(Nadaljevanje s 1. strani)

kot združevalo. Medsebojna pomoč, logičen tok blaga in sredstev se je nasilno prekinjal, kar je vodilo k temu, da smo vsi skupaj naredili manj, kot bi, prepričan sem, lahko naredili. Draga je bila ta šola, pa vendarle pomembna. Spoznali smo, da smo kljub vsemu še premalo povezani med seboj v slovenskem in jugoslovanskem prostoru, kakor tudi znotraj Slovenskih železarn. Ponovno pa smo se prepričali, da ni hitrejšega, kvalitetnejšega in stabilnejšega razvoja brez nadaljnjega vključevanja v mednarodno delitev dela, na kratko povedano: v izvoz.

Kljub temu, da delež Slovenskih železarn v izvozu, posrednem ali neposrednem, iz leta v leto raste, še vedno ni zadosten, da bi z ustvarjenimi deviznimi sredstvi pokrivali potrebo po uvozu surovin in reprovizualnih materialov. Zategadelj je tudi naša letošnja proizvodnja manjša od planirane, kar pa ne velja za vse organizacije znotraj Slovenskih železarn. Zadovoljivi rezultati izvoza pa so pokazali še nekaj. Več in uspešnejše bomo izvažali, če bomo več in bolje delali, in to vsi, od delavca na pripravi vložka do predsednika kolegijskega poslovnega odbora Slovenskih železarn. In verjemite mi, znamo bolje delati. Izboljšana organizacija dela v proizvodnih in delovnih procesih, večja tehnološka in delovna disciplina, ustreznejše nagajevanje proizvodnega in ustvarjalnega dela, še večja temeljitost pri sprejemanju samoupravnih odločitev, doslednost pri medsebojnih dobavah ter nadaljnja krepitev naših medsebojnih vezi v Slovenskih železarnah morajo, in globoko sem prepričan, da lahko, prispevati k boljšemu in produktivnejšemu delu. Od nas se ne zahteva izjemno povečanje fizičnih naporov. Vse, kar se od nas

PORTRET SODELAVCA

TOMAŽ SAVINŠEK je dispečar v dispečerskem centru aglomeracije v TOZD Plavž, po potrebi pa tudi zamenjuje delovno mesto na pripravi vložka v III. fazi. Tu dela že od 1969. leta, ko je končal metalurško tehnično šolo, vmes je bil tudi pri vojakih. »Dispečerski center je v bistvu srce aglomeracije, saj tukaj poleg tega da skrbimo za nemoten pretok materiala, imamo tudi vpogled na delo vseh trakov in naprav v našem obratu. Zato mislim, da je moje delo kar precej odgovorno,« pravi o svojem delu Tomaž.

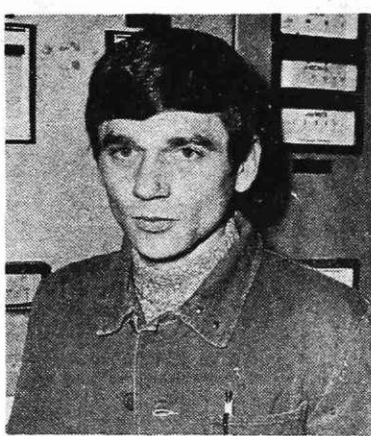
Rudo, ki je preveč drobna za zakladanje v plavž, v aglomeraciji predelajo v sinter, ki šele potem lahko služi kot vložek. »Čeprav je naš obrat star šele deset let, so nekatere naprave že precej iztrošene. Kljub temu pa dosegamo zelo dobre delovne rezultate, saj je produktivnost pri nas tudi v evropskih merilih zelo visoka. To pa je po mojem mnenju zaradi dobrega dela vseh, ki sodelujejo v procesu proizvodnje aglomerata. Treba pa je tudi povedati, da brez dobrih surovin za aglomeracijo teh rezultatov ne bi dosegli. Odnosi med sodelavci so pri nas tudi zelo dobri, čeprav imamo tudi probleme, saj so tam kjer se dela vedno tudi problemi. Toda veliko je delavcev, ki tu delajo že od vsega začetka. Med seboj se dobro poznamo in res ni problemov, ki jih je bi mogli rešiti tako, da se med seboj pogovorimo.

Tudi s surovinami nimamo težav. Skladišči rude in koksa sta polni, tako da se nam ni treba bati težav z razkladanjem vagonov, kakršne smo imeli ponavadi v zimskem času, ko ruda v vagonih zmrzne. Pred kakimi dvema leti smo dobili kompozicijo vagonov, kjer je bila ruda zaradi vlažnosti zmrznjena, tako, da se ni dalo niti odpreti vrat na vagonih. Ta ruda je potem stala v vagonih toliko časa, dokler se ni sama odotala in smo jo šele potem lahko razložili. Tudi letos februarja smo imeli podobne težave, ko smo v enem dopoldnevu razložili le šest vagonov. Zmrznjeno rudo je bilo treba dobiti ven s krampi in lopatami, kar pa vzame veliko časa.

V nadaljevanju najinega pogovora je Tomaž povedal še, da je prepričan, da takih težav s pomanjkanjem koksa, kot so jih imeli letos, ne bodo imeli več, saj je bila to za vse dobra šola.

»Tiste tone grodlja, ki vsak dan pritečejo iz plavžev, so za celotni kolektiv Železarne še kako pomembne, saj grodlja danes ni moč dobiti niti pri nas, niti iz uvoza. Sicer pa se je o plavžu letos že veliko pisalo, še posebej, ko je začelo primanjkovati koksa. Govori se tudi o ukinitvi dela na plavžih, toda jaz sem prepričan, da bosta še lep čas delovala, če ne oba pa vsaj eden, kljub novi jeklarni, ki jo bodo začeli graditi in ki je za našo železarno odločilnega pomena. Saj sem končno le plavžar.«

Tomaž Savinšek je v svoji temeljni organizaciji predsednik delavskega sveta, predsednik nadzornega odbora osnovne organizacije sindikata in vodja delegacije za SIS za izobraževanje. O delu samoupravnih organov in družbenopolitičnih organizacij v TOZD Plavž meni, da niso nikakršna izjema, ne v dobrem in ne v

slabem pomenu te besede. »Naša težava je v tem,« pravi Tomaž, »da smo po strukturi delavcev zelo specifičen obrat in da je pri nas malo takih delavcev, ki so pripravljeni delati v samoupravnih organih in v družbenopolitičnih organizacijah, tako da se tu srečujemo vedno eni in isti. Ko preteče mandat se funkcije potem samo zamenjajo. Zelo težko pa je pridobiti nove sodelavce za delo v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah.«

Za delavski svet pravi, da se sestaja po potrebi enkrat ali dvakrat mesečno. S sklepčnostjo doslej niso imeli problemov, ni pa se še zgodilo, da bi na kakšni seji bili prisotni vsi člani delavskega sveta. Pravi tudi, da delegati veliko boljše sodelujejo takrat, ko obravnavajo obratno problematiko, kot pa pri obravnavanju problematike s področja, ki ne zadeva neposredno dela v obratu. Lep primer za to so posamezne delegacije za samoupravne interesne skupnosti. Delegacija za SIS za izobraževanje, katere predsednik je Tomaž, po njegovih besedah tudi ne deluje tako, kot bi morala. »Od sedmih članov, kolikor jih je ta delegacija imela, nas je ostalo le pet, ker sta dva delegata zapustila temeljno organizacijo, toda tudi to premalo aktivni. To pa se mi ne zdi povsem razumljivo, saj delegacije obravnavajo problematiko s področja v našem vsakdanjem življenju, ki se nas še kako tiče. Velik problem so tudi gore gradiva, ki jih dobivamo pred sežaji in pa prekratek rok za obravnavo vsega tega materiala, tako da je velikokrat treba vse pripraviti na hitro roko.«

Za sindikalno organizacijo, kjer je predsednik nadzornega odbora pa meni, da dela dobro, saj za svoje delo pred nekako dvema leti dobila tudi priznanje občinske konference ZSS.

nova naše stabilizacije. Splošne, skupne in osebne porabe ni izven ustvarjenega dohodka. Zatorej gospodarno in smotrno razpolaganje z dohodkom ter usmerjanje na tista področja dela in razvoja, ki zagotavljajo uresničevanje s planom dogovorjenih ciljev. Ustrezno nagajevanje proizvodnega in ustvarjalnega dela pomeni odpraviti lažno solidarnost s slabim delom in uravnilovko. Nadaljnje utrjevanje odločujočega položaja delavca pri sprejemanju vseh odločitev, uveljavljanja kvalitete in odgovornosti dela, poglobljanje naših medsebojnih vezi v Slovenskih železarnah in izven njih, pa so osnovni porok našega uspešnega dela tudi v prihodnjem letu.

Vsem sodelavkam in sodelavcem srečno 1981! Predsednik KPO SZ: Igor Uršič

Jesenška razglednica (Foto B. Blenkuš)

KRITIČNA STALIŠČA IN MNENJA O SPREMEMBAH OSNOV ZA IZRAČUN OD

Kritična stališča in mnenja o razmerah, dogodkih in postopkih ob spremembah osnov za izračun osebnega dohodka v zadnjem četrtletju 1980 v železnari Jesenice sem napisal dobronamerno, da bi hitreje v železnari uresničevali socialistične družbenoekonomske odnose.

Obračun osebnega dohodka in poračun nad akontacijo, je dopusten samo po VNAPREJ DOLOČENIH MERILIH — Meril ni mogoče uveljavljati za nazaj. Osnove in merila določajo delavci s samoupravnimi splošnimi akti Z OSEBNIM IZJAVLJANJEM. Delavski sveti TOZD in delovnih skupnosti in drugi organi delovne organizacije, NISO POOBlašČENI za odločanje o uvedbi novih meril, NEOPRAVIČENI IZOSTANKI od dela pa ne morejo biti »dodatno merilo« samo v zadnjem tromesečju in pri poračunu osebnega dohodka nad akontacijo. Pri tem pa moram pripomniti, da je mogoče razpolagati le z ustvarjenim, izkazan in razporejenim dohodkom, NE PA S PREDVIDENIM DOHODKOM.

Osnovni problem v železnari je v nedograjnosti sistema razporejanja in delitve čistega dohodka. V letu 1980 kljub pobudam in dogovorom ni bil pripravljen in sprejet popravljen ali nov samoupravni sporazum o razporejanju in delitvi čistega dohodka s konkretnimi merili in na dohodkovnih razmerjih med TOZD znotraj delovne organizacije.

Posebno kritična stališča imam zlasti do predloga sklepov sektorja za ekonomiko in organizacijo z dne 30. oktobra in odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu železnarne z dne 3. novembra:

- izračun gibanja dohodka in osebnega dohodka za devet mesecev in OCENA do konca leta, ne more biti osnova za ukrepe, ki naj povečajo višino osebnega dohodka,
- PREDVIDENA REALIZACIJA ni podlaga za spremembe delitvenih razmerij in višine osebnega dohodka,
- sklepanje o merilih in osnovah ZA NAZAJ (v novembru za oktober) NI DOPUSTNO.

- povečanje »osnovne postavke« za 10% v vseh TOZD in delovnih skupnostih enako, sklicujoč se na »popolno solidarnost«, nima osnove v sedaj veljavnem sistemu in kaže na nedograjnost sistema dohodkovnih povezav in odvisnosti med TOZD.

- Za delovne skupnosti skupnih služb velja poseben sistem pridobivanja dohodka in sredstev za osebne dohodke, ki mora biti urejen s posebnim sporazumom med TOZD in delovnimi skupnostmi. Zato za delovne skupnosti ne morejo veljati enaka merila in izhodišča za povečanje osebnega dohodka, kot za TOZD.

- Predloga, da se eventualno dodatno povečana masa za osebne dohodke iz povečanega dohodka do konca leta 1980 »obračuna selektivno po TOZD in delovnih skupnostih«, ni mogoče izvesti s posamičnim sklepanjem delavskih svetov ali drugih organov, temveč mora biti to rešeno v samoupravnem splošnem aktu.

- dodatni kriterij za stimuliranje delovne discipline oziroma za sankcioniranje nediscipline, z računanjem neopravičenih izostankov (po urah), je izven veljavnega sistema, uvesti pa ga ni mogoče s sklepi delavskih svetov TOZD, niti ne z referendnom.

Zaradi teh konkretnih razlogov in uvodoma navedenih načel so predlagani sklepi nesprejemljivi in bi jih bilo treba odpraviti in nadomestiti z novimi ustreznimi ukrepi.

To je očiten primer, kako poslovne strukture in strokovne službe ravna v nasprotju z veljavnimi samoupravnimi akti in zavajajo samoupravne organe (delavske svete) na nezakonito odločanje.

V pripombah delavskega sveta delovne skupnosti za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje na predlagane sklepe so bili dovolj jasno izraženi pomisleki in opozorilo, da tako ravnanje ni v redu in da taki sklepi — kot so bili predlagani — niso v skladu z veljavnim sistemom.

Tudi samoupravna delovna skupina RTA 1 in 2 (TOZD Remontne delavnice) je v zvezi s poračunom zavzela stališče, »da se ne sme uvesti nikakršnih odbitkov, ker to ni v skladu s pravilnikom o delitvi osebnih dohodkov, razen tega pa za tiste, ki imajo neopravičene izostanke, obstajajo drugi ukrepi«.

Med pripombami na predlagane sklepe (TOZD Profilarna, TOZD Žičarna, TOZD Livarna) pa so celo še bolj nesprejemljivi predlogi:

- da delavci, ki so v disciplinskem postopku in delavci, ki so bili disciplinsko izključeni, niso upravičeni do »poravnave«.
- da mora biti povečanje »linearno«.

V eni TOZD (HVJ) so predlagali, da mora biti kriterij za zmanjšanje OD zaradi neopravičenih izostankov še strožji. Pravilno! Toda tega ni

mogoče uveljaviti s sklepom delavskega sveta in ne le ob poračunu OD nad akontacijo.

Ob neupoštevanju in kršenju predpisov in samoupravnih aktov se postavlja vprašanje odgovornosti posameznikov, služb in organov za tako ravnanje. Kaj nam pomaga, če imamo vsak čas in ob vsaki priliki na jeziku zakon o združenem delu, dohodkovne odnose in samoupravno zakonitost, ko pa v resnici ravnamo drugače.

Nekatere stvari že kažejo na to, da gre za bistvene motnje v samoupravljanju, kar pa ima lahko posledice, ne le kritiko, temveč še druge ukrepe.

Tehnološka, ekonomska in siceršnja povezanost TOZD v delovno organizacijo mora privedi do ustreznih dohodkovne povezanosti in odvisnosti v okviru delovne organizacije kot zaključene celote. S centralističnimi uravnilovskimi ukrepi na ravni delovne organizacije ni dopustno uravnati teh razmerij. Neodtujljive pravice delavcev TOZD se morejo v delovni organizaciji uresničevati le na samoupravno opredeljenih dohodkovnih odnosih.

Zagotovo je v železnari eden od temeljnih problemov sedanjih raz-

mer prav NEDISCIPLINA. Izostajanje od dela, nevestno opravljanje delovnih nalog, odklanjanje nalog, ki jih je treba opraviti, nepopolna izraba delovnega časa, nespoštovanje predpostavljene in druge kršitve, so tako pogoste in občutne, da posamič in v skupnem seštevku predstavljajo resne težave za normalen potek dela. Torej je resnično treba z vsemi sredstvi odpravljati nedisciplino, toda ne na način in s sredstvi in po postopkih, ki so izven veljavnega sistema, temveč z rigoroznimi sredstvi, samoupravno pravilno uveljavljenimi v samoupravnih aktih.

Tovariši železarji! Uveljavite po pravilni samoupravni poti tak samoupravni sporazum o skupnih osnovah in merilih in take pravilnike o osebnih dohodkih, da bodo nedisciplinirani delavci in »plavmoharji« dobili 20 do 30 odstotkov manjše osebne dohodke, namesto da z nepravilnimi postopki in neustreznim odločanjem zaradi borih petih odstotkov »odtegnjenega« osebnega dohodka povzročate medsebojne spore in sodne postopke.

Albin Kobentar

P.S.: Vem, da mi bo marsikdo očital, da je to moje pisanje demagogija in da prihaja od nekoga, »ki ne pozna resnih težav« v železnari. Takih očitkov se ne bojim, ker niti eno, niti drugo ni resnica.

ČETRTA SEJA DELEGATOV ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST

Četrta seja konference delegacij za SIS za raziskovalno dejavnost železnarne je bila v četrtek, 18. decembra. Konferenca delegacij z navzočimi 12. delegati je bila sklepna, zato so delegati obravnavali gradivo za ustanovno sejo skupščine posebne raziskovalne skupnosti za energetiko, mineralne surovine in metalurgijo in sicer:

Srednjeročni program raziskovalne dejavnosti za obdobje 1981 — 85 za področje energetike, mineralnih surov in metalurgije — skupni raziskovalni program, program Po RS in predlog SS o temeljih plana RSS in PoRS

Konferenca delegacij je menila, da je usmerjeni raziskovalni program finančno nepravilno porazdeljen med posamezne raziskovalne organizacije. Montanistika in raziskovalni oddelki železnarne Jesenice bi morala dobiti več sredstev v odnosu na metalurški inštitut Ljubljana. Potrebno je spremeniti odnos. Tudi programi pod točko 8., 9. in 11. so premalo vrednoteni glede na program elektroenergetike. Ker pod točko II: planiranje in sredstva PoRS, ni nikjer besede o sredstvih konferenca delegacij želi odgovor:

Od kod se bodo črpala sredstva za PoRS in po kakšnem ključu se bodo delila?

Konferenca delegacij je tudi ugotovila, da raziskave s področja varjenja in varivosti niso upoštevane pri predelavi jekel in kovin. Zato so predlagali, da se pri izvajalcih raziskav poleg Metalurškega inštituta Ljubljana, FNT VTO Montanistika in RO železnarne Jesenice vnese še Inštitut za varilstvo Ljubljana, kot specializirano institucijo za področje varjenja v Sloveniji.

Poleg tega je potrebno vključiti raziskave s področja varilnosti tudi pri razvoju predelave jekel in kovin v poglavju 2.12.2. stran 28., priloga Poročevalca 2. 12. 1980. Konferenca delegacij je zahtevala da vsako leto skupnost poroča o tem, kaj so v zvezi z raziskavami naredili za železnaro Jesenice.

Predlog za spremembo samoupravnega sporazuma o ustanovitvi PoRS-2

Konferenca delegacij je predlagala, da naj konferenca delegacij za zbor uporabnikov skupščine posebne raziskovalne skupnosti sestavljajo vse TOZD in delovne skupnosti, v

železnari (24) in tehniški biro Jesenice, saj so temeljne organizacije v železnari med tem tudi sprejele samoupravni sporazum o ustanovitvi te posebne raziskovalne skupnosti.

Delovni skupnosti skupnih služb SOZD Slovenske železnarne in Interne banke SOZD Slovenske železnarne predlagajo, naj se vključita v ustrezno konferenco v Ljubljani. Nosilka konference delegacij v železnari naj bo TOZD Remontne delavnice, ki je že nosilec konferenc za SIS za raziskovalno dejavnost.

Pri izvajalcih je konferenca predlagala, da naj se vse raziskovalne organizacije v SOZD Slovenske železnarne povežejo v Metalurškem inštitutu Ljubljana, ki naj bo delegatska baza za delegiranje delegatov v zbor izvajalcev skupščine posebne raziskovalne skupnosti. Metalurški inštitut naj bi bil navzven predstavnik izvajalcev raziskovalne dejavnosti v SOZD Slovenske železnarne.

Posebna raziskovalna skupnost in raziskovalna skupnost Slovenije naj oblikuje to skupno strokovno službo, ki naj se samoupravno organizira v delovno skupnost. Konferenca delegacij je zanimala ali bo število delavcev za izvedbo nalog, v okviru nove organizacije, povečano in kakšna bodo sredstva, ki so potrebna za delovanje strokovne službe.

Železnarna Jesenice ima v svojem sestavu raziskovalni oddelki, ki je tudi registriran kot raziskovalna institucija. Iz priloge k statutu je razvidno, da je naš raziskovalni oddelki vpisan med izvajalci raziskav pod točko 8. Metalurški inštitut Ljubljana ima šest delegatskih mest v skupščini PRS. Konferenca predlagala, da ima štiri delegatska mesta inštitut, eno železnarna Jesenice in eno delegatsko mesto železnarna Ravne.

CPSI
Diana Huseinbašić

Sodelavci na plavžu (Foto S. Kokalj)

OBVESTILA KOLEKTIVU — OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 29. DECEMBRA DO VKLJUČNO 11. JANUARJA

29. decembra, EMIL AZMAN, vodja sektorja novogradenj, Jesenice, Titova 3, štev. telefona 82-262.
30. decembra, BORIS PESJAK, vodja FRS, Jesenice, C. revolucije 2 a, štev. telefona 82-726.
31. decembra, JOŽE OSVALD, vodja TOZD Livarna, Rateče 21 a (pri Butinar), štev. telefona 88-771.
1. januarja, FRANC GASSER, vodja TOZD Profilarna, Žirovnica, Moste 22 b.
2. januarja, JOŽE KRAMAR, vodja TOZD Energetika, Mojstrana, Dovje 112.
3. januarja, STANKO ČOP, vodja invest. razvoja, Žirovnica št. 90 a, štev. telefona 89-438.
4. januarja, JAKOB MEDJA, vodja OTK, Jesenice, Titova 1 a, štev. telefona 81-117.
5. januarja, FRANC VIČAR, vodja invest. razvoja, Žirovnica, Rodne 51.
6. januarja, OSKAR KURNER, vodja RO, Jesenice, Tavčarjeva 9, štev. telefona 81-214.
7. januarja, TONE VARL, član PO Jesenice, Titova 82, štev. telefona 82-576.
8. januarja, MARTIN ŠKETA, vodja SEP, Bled, Alpska 1, štev. telefona 77-130.
9. januarja, LADO ŠKETA, vodja TOZD Plavž, Bled, Alpska 1, štev. telefona 77-136.
10. januarja, SAŠO KAVČIČ, vodja TOZD HV Jesenice, Jesenice, Titova 85, štev. telefona 81-413.
11. januarja, JANKO PERNE, vodja invest. razvoja, Jesenice, Titova 20, štev. telefona 81-904.
V času dežurstva je dežurni v sobi vodje splošnega sektorja štev. tel. 601, sobe štev. 19.
Dežurstvo je na delovni dan od 15. do 7. ure zjutraj, dežurni je od 15. do 19. ure dosegljiv doma, od 19. do 7. ure zjutraj pa v železnari Jesenice.
V prostih sobotah, nedeljah, praznikih je od 7. do 19. ure dosegljiv doma in od 19. do 7. ure zjutraj v železnari Jesenice.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK — 29. 12.	MATIJA URH	ANTON BURJA, st.
TOREK — 30. 12.	VALENTIN MARKEŽ	AHMED TELALOVIČ
SREDA — 31. 12.	ANTON SITAR	VINKO ROTAR
ČETRTEK — 1. 1.	MITJA KERSNIK	SAŠO DOLINAR
PETEK — 2. 1.	MARTIN BRUMAT	JOŽE HRIBAR
SOBOTA — 3. 1.	IVAN MEŽIK	MIHA SLIBAR
NEDELJA — 4. 1.	ALOJZ VARL	JANEZ KOVAČ
PONEDELJEK — 5. 1.	FRANC BERNIK	ANTON BURJA, ml.
TOREK — 6. 1.	ALOJZ SLIVNIK	AVGUŠTIN NOVŠAK
SREDA — 7. 1.	MIRKO ZUPAN	VLADO REPE
ČETRTEK — 8. 1.	JOŽE ZIDAR	ANTON KAVČIČ
PETEK — 9. 1.	IVO LEBAN	JANEZ VEHAR
SOBOTA — 10. 1.	MIROSLAV ZUPAN	PETER SEKLOČA
NEDELJA — 11. 1.	IVAN MOLAN	JANEZ FALETIČ

Telefon dežurnega za vzdrževanje v železnari je: 358
vezni telefon je: 410
Na redna delovna dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure
Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi TOZD Vzdrževanje.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu januarju 1981 bodo praznovali petdeset let življenja naslednji sodelavci: PAVEL KURENT, jeklarna — 4. januarja, PETER PRISTOV, energetika — 5. januarja, ANTON VOVK, valjarna debele pločevine — 8. januarja, VIKTOR RENKO, jeklarna — 10. januarja, JOŽE BORSE, transport — 18. januarja, VINKO BREČKO, vzdrževanje — 20. januarja, FRANC DOLINAR, vzdrževanje — 21. januarja, VALENTIN PRISTOV, livarna — 24. januarja, SAVO NOVKOVIČ, energetika — 26. januarja, LIDIJA HRAS, družbena prehrana — 27. januarja, ROMAN RIŽMARIČ, jeklarna — 30. januarja in JOŽE ARH, jeklarna — 31. januarja.
Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh 29., 30. in 31. decembra 1980 in 3. januarja 1981 bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopolodne: IV. obratna ambulanta dr. Nada Jensterle — dispanzer za borce
popoldne: II. obratna ambulanta dr. Janez Resman
Sobota, 3. januarja samo dopolodne: II. obratna ambulanta dr. Janez Resman.
Zobne ambulante:
dopolodne: II. zobna ambulanta dr. Alojz Smolej
za železnarno: torek 30. 12. 1980 od 13. do 19. ure
popoldne 29. in 30. 12. 1980 I. zobna ambulanta v. dent. Viktor Stražišar
za železnarno: torek 30. 12. 1980 od 7. do 13. ure
31. 12. 1980 bo II. zobna ambulanta zaprta zaradi dopusta.
Sobota, 3. januarja 1981 zobni ambulanti zaradi dopusta ne bosta delali

V DNEH OD 5. JANUARJA DO 10. JANUARJA 1981

Dopolodne II. obratna ambulanta dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta dr. Želimir Cesarec
popoldne: I. obratna ambulanta dr. Čeh Branimir in IV. obratna ambulanta dr. Nada Jensterle — dispanzer za borce
sobota, 10. 1. 1981 samo dopolodne: I. obratna ambulanta dr. Branimir Čeh in IV. obratna ambulanta dr. Nada Jensterle
Zobne ambulante:
dopolodne: I. zobna ambulanta v. dent. Viktor Stražišar
za železnarno: torek, 6. 1. 1981 od 13. do 19. ure in četrtek, 8. 1. 1981 od 13. do 19. ure
popoldne: II. zobna ambulanta dr. Alojz Smolej
za železnarno: torek, 6. 1. 1981 od 7. do 13. ure in četrtek, 8. 1. 1981 od 7. do 13. ure
sobota, 10. 1. 1981 samo dopolodne: I. zobna ambulanta v. dentist Viktor Stražišar

NEKATERI PROBLEMI PLANIRANJA KADROV

Metode planiranja kadrov kakršne so v običajni rabi (kjer so) se nam, če ne prej vsaj v neobičajnih ali kritičnih ekonomskih (političnih) situacijah kažejo kot nezadostne; drugače rečeno: neko število kadrov, ki smo ga po eni od statističnih ali ekonomskih metod (IKB, normativna, kompleksna itd.) izračunali, ostaja konec koncev bolj ali manj »zadeta« količina kadrov na koncu izbranega obdobja. To ni planiranje, ampak samo del procesa planiranja v družbi, oz. načrtovanja družbenega razvoja. Vsak parcialen plan (tudi plan kadrov) ima v najboljšem primeru samo parcialno vrednost.

Integralno (srečujoče) planiranje vseh komponent, ki lahko vplivajo (v našem primeru) na razvoj kadrov, je lahko edino sprejemljiv način načrtovanja akcije za »uresničevanje« ali realizacijo želene prihodnosti. Večina naših planov (kadrovski plani po OZD, regijah), so kot konstrukti, ki imajo rep in glavo trupa pa ne: kolikor toliko je poznano preteklo in sedanje dogajanje, na podlagi katerega začrtujemo prihodnost: in na drugi strani rezultati oz. cilji plana, ki »visijo« v zraku brez prave povezave preko akcije (teles) s sedanostjo. Plan je torej napotilo za akcijo. Vse drugo (seveda, če ni posredi kvalitetna teorija) so megle ne želje sedanosti projicirane v prihodnost in je njihova zasluga največkrat tolažba v stilu: bo že jutri bolje.

Veliko upanje za boljše stanje na področju kadrov je položeno v koncept usmerjenega izobraževanja. Nov način šolanja naj bi izravnal neusklajeno in za nacionalno ekonomijo neugodno razporeditev kadrov, ki se za poklice odločajo dokaj neodvisno od želja in potreb gospodarstva. Usmerjeno izobraževanje naj bi torej, med drugim, imelo za cilj

izobraziti več kadrov, ki jih primanjkuje in to predvsem v industrijski in obrtniški proizvodnji.

V železnari Jesenice primanjkuje metalurgov in različnih obdelovalcev kovin. Ker je šolanje za te poklice na Jesenicah dobro vpeljavano je predvideno, da bo tudi v novi šolski mreži tovrstno izobraževanje ostalo na Jesenicah (če ne bi, bi bila to katastrofa za Železarno).

Drugačna pa je situacija pri centru srednjih šol na Jesenicah, kjer se sedaj v gimnaziji, pedagoški gimnaziji in ekonomski srednji šoli, šola okrog 550 dijakov. Po novem predlogu naj bi bila na Jesenicah dva oddelka za družboslovno izobraževanje, borijo pa se tudi za en oddelk naravoslovno-matematične usmeritve.

Torej se bo v najboljšem primeru šolalo na tem nivoju 90 dijakov. Če pustimo ob strani šolanje ekonomskih tehnikov, ki se bodo po dogovoru odslej šolali v Radovljici – okrog 120 dijakov – in, če vzamemo najbolj ugodno možnost, da bodo na Jesenicah vsi trije željeni oddelki – okrog 90 dijakov – bo preko 300 dijakov (nekaj od teh se jih bo verjetno razporedilo po sred-

njih šolah, ki bodo ostale) odšlo na šolanje v Kranj, Ljubljano in še kam drugam. Ne bom se spuščal v razno razne stroške, izgubo časa itd., ki nastanejo s tako selitvijo.

Veliko pomembnejša je delna ali popolna izguba okrog 300 dijakov, ki so skorajda edini živahnejši utrip kulturno in v zadnjem času tudi gospodarsko nazadujočih Jesenic.

Raziskava o kulturnih navadah občanov jeseniške občine je pokazala, da so dijaki (in študentje, ki ga pretežno niso na Jesenicah) daleč najbolj aktivna populacija tako pri branju knjig, zahajanju v gledališče itd.; skratka glavni akter v dokaj revnem in ne kvalitetnem (kulturnem) življenju Jesenic (izjeme mi bodo oprostili). Mladina bo sedaj namesto pri 19. letih odhajala z Jesenic pri 15. in prav lahko se zgodi, da bo v večjih centrih ostajalo še več mladih sposobnih kadrov, ki jih Jesenice krvavo potrebujejo, kot dosedaj.

Jesenice tudi gospodarsko nazadujejo saj so po narodnem dohodku na prebivalca zdrsile iz 5. mesta leta 1978 na 9. v letu 1979 na rang slovenskih občin. Resno je treba premisliti vprašanje ali se ne bo z novo šolsko politiko moč in bogastvo centrov (predvsem Ljubljane – občina Ljubljana-center ima več kot 10-krat večji narodni dohodek na prebivalca kot – zadnje uvrščeni Lenart) še bolj okreplilo na račun province. Kajti tudi, če se bo večina vračala v rojstni kraj, bodo najposobnejši ostajali v Ljubljani, kjer imajo več možnosti za strokovni in osebnostni razvoj.

Jasno je, da Jesenice vseh vrst strokovnjakov ne potrebujejo in je center tisti, da ohranja in razvija dejavnosti, ki nimajo materialne, kadrovske itd. možnosti, da bi obstale na Jesenicah. Po drugi strani je jasno, da Jesenice poleg strokovnjakov s področja tehnike, potrebujejo tudi družboslovce, ki pa jim bo ob tako občutnem skrčenju šolstva (posebno ukinitve gimnazije, kjer se sedaj šola okrog 350 dijakov), še težje najti zaposlitev, kot do sedaj. Koliko in kako bo štipendijska politika reševala to vprašanje mi ni jasno, vemo pa, da v preteklosti politika štipendiranja ni bila dovolj močan instrument, da bi šolstvo proizvajalo strokovnjake po željah gospodarstva: ki pa na žalost večkrat samo ne ve kakšne ljudi bi najbolj potrebovalo.

Ni nam potrebno zapirati oči pred dejstvom, da gimnazija daje dijakom kvalitetnejše in obsejnejše znanje, kot ostale srednje šole in vprašanje je koliko časa bo novo usmerjeno izobraževanje potrebovalo, da doseže nivo gimnazije, če ga je po svojem konceptu sploh sposobno. Sedaj se šola na gimnaziji okrog 350 dijakov, po novem se jih bo v najugodnejšem primeru šolalo 90, ki bodo vsaj na izbranih področjih dobivali podobno kvaliteto (ali boljše) izobrazbo, kot do sedaj na gimnaziji. Ali se ne bo sedanja »elita«, ki se šola na gimnaziji (kot to večkrat slišimo od raznih družbenopolitičnih delavcev in novinarjev, ki bodo svoje otroke že znali poslati v take šole, da ne bodo postali čevljarji ali šivilje) še bolj zožila.

Ali bi metalurgija na Jesenicah s svojo zastarelo, tehnološko umazano in naporno proizvodnjo postala zatočišče vrhunsko nadarjenih in sposobnih kadrov, ki bodo svoje

moči trošili tam kjer so res potrebne?

Pri planiranju kadrov bo potrebno take in podobne probleme izčrpnost premisliti ne glede na to, da nekaterim subjektom tako premišljanje ne bo najbolj po volji.

Dobro poznavanje potreb po kadrih, tudi potreb, ki jih bo razvoj še prinesel, bi morala biti osnovna postavka pri organiziranju mreže šol. Gospodarstvo oz. združeno delo bi moralo biti tisto, ki bi z jasno izkazanimi potrebami diktiralo razvoj šolstva. To bi morala biti osnova planiranja kadrov, ne pa da iz šol prihajajo ljudje, ki se težko zaposlijo ali morajo opravljati delo, ki nima dosti skupnega z dobljeno šolsko izobrazbo. Seveda naša družba ne potrebuje samo kovinarjev, elektricarjev itd., ampak tudi glasbenike, filo-

zofe: zato je vsak pretiran pragmatizem in gledanje izključno z nekega ozkega interesa prav tako škodljivo, kot odsotnost praktične, konkretne akcije s katero rešujemo probleme.

V Železnari konec leta 1980 ugotavljamo, da se je stalež zaposlenih znižal za okrog 200 delavcev v primerjavi z lanskim letom. Število zaposlenih se torej ni držalo plana, predvsem zaradi ekonomskih težav, ki pestijo Železarno. V letu 1980 smo opazili tudi povečan odhod strokovnjakov, kar je še dokaz več, da kvantitativno planiranje kadrov, čeprav je združeno z najboljimi željami, brez »brezobzirne« analize obstoječega stanja, ostaja papirnati konstrukti, ki je v zadovoljstvo samo njegovim kreatorjem.

Franc Treven

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Remontne delavnice

24. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Predsednik odbora za delovna razmerja pri delavskem svetu TOZD Remontne delavnice Janez Hočevar je 16. decembra sklical 24. redno sejo, na kateri so poleg izvrševanja sklepov, pri čemer so ugotovili, da so vsi izvršeni, obravnavali kadrovske problematiko.

V nadaljevanju je odbor potrdil štiri razporeditve novosprejetih delavcev in eno premostitev.

Obravnaval je vlogo Smučarske zveze Slovenije za izredno plačan dopust Andreju Janšu zaradi sodelovanja na treningih in tekmovalnih jugoslovanske B reprezentance v biatlonu. Ugodil mu je sedem dni plačane odsotnosti, za ostalo zaproseno odsotnost pa lahko koristi neplačan dopust.

Odbor je ugodil vlogi občinske konference ZSMS Jesenice za en dan izredno plačane odsotnosti Zvonetu Kovačiču zaradi udeležbe na seji republiške konference ZSMS v Ljubljani.

Obravnaval je vlogo občinskega komiteja za pokal Vitranc in organizacijskega komiteja za smuk karavanških kurirjev in Marku Pogčniku, Francu Srpčiču, Francu Zupančiču, Janezu Rozmanu, Dušanu Klinarju, Avgustu Šimnicu, Zdravku Noču in Dušanu Šegi odobril po dva dni izredno plačane odsotnosti.

Odbor je predlagal, da se delavcu temeljne organizacije da soglasje za opravljanje male obrti pod pogojem, da ne bo zanemarjal rednega dela v TOZD.

Na znanje so vzeli informacijo o številu delavcev TOZD, ki stanujejo v samskih domovih Železarn. Kadrovska služba z analizo ugotavlja, da je življenje delavcev v samskih domovih nadpovprečno drago, zato se bodo zavzemali, da se v prihodnjem srednjeročnem obdobju zmanjša število teh delavcev, oziroma da racionalizirajo življenjske stroške v samskih domovih.

Odbor naroča, da je treba v prvem kvartalu leta 1981 ažurirati personalno kartoteko s pravimi podatki.

Odbor je vzel na znanje informacijo, da je v temeljni organizaciji 85 ali 17% delavcev z nedokončano osnovno šolo. Sklenil je, da se vsem, ki so rojeni po letu 1950 priporoči in omogoči, da dokončajo osemletko. V bodoče pa bodo praviloma sprejemali v delovno razmerje le delavce, ki bodo za delo v TOZD ustrezno izšolani.

Odbor je bil seznanjen tudi s poročilom o preventivnem zdravstvenem pregledu delavcev TOZD in menil, da je pregled glede na visoke stroške preveč rutinsko opravljen. Pregled ostalih delavcev se obvezno opravi v februarju in marcu leta 1981.

ZK

TOZD Jeklarna

21. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Predsednik odbora za delovna razmerja pri delavskem svetu TOZD Jeklarna Pavel Celarc je 11. decembra sklical 21. redno sejo, na kateri so obravnavali:

Polde Lomovšek, kadrovik, je navzoče najprej seznanil s pregledom zapisnika preteklega seje, kakor tudi s sklepi. Člani odbora so potrdili zapisnik preteklega seje in sklepe.

Odbor je bil v nadaljevanju seje seznanjen s kadrovskim poročilom za mesec november. V tem mesecu je bil poprečni stalež 679 delavcev, planiranih pa je bilo 695. Vse odsotnosti skupaj je bilo 2.289 dni ali 14,6%. Na seji so sklenili, da administrator personalne evidence od 1. januarja 1981 dalje vsakodnevno odsotnost prikazuje in javlja ločeno po oddelkih, zaradi lažjega pregleda stanja zaposlenih in razporejanja novih delavcev.

Odbor je na predlog vodje TOZD Jeklarna obravnaval predlog za razporeditev in premostitev delavcev znotraj TOZD Jeklarna in jih tudi potrdil.

V nadaljevanju seje so obravnavali vloge za premostitev znotraj TOZD. Odbor je sklenil, da se s 1. 1. 1981 izvede prepis žarilne peči kakor tudi prestopi delavcev, ki so zaposleni pri tej peči v TOZD Livar na.

Pregledali in potrdili so tudi prenehanje delovnega razmerja nekaterim delavcem, ki so bili zaposleni v TOZD Jeklarna.

Vzeli so na znanje dopis delavske univerze Polde Stražišar, s katerim obveščajo, da delavci, ki nimajo popolne osemletke, lahko brezplačno obiskujejo to šolo. Predlagali so, da naj o tem razpravlja še izvršni odbor osnovne organizacije sindikata TOZD.

Odbor je bil seznanjen s planom izobraževanja za leto 1981, in planom dopustov za leto 1981 in z njima soglašal.

B. K.

Sodelavec na konti livu (Foto S. Kokalj)

PREGLED SESTANKOV SDS

V minulih štirinajstih dneh smo iz petih temeljnih organizacij ter iz ene delovne skupnosti prejeli 30 zapisnikov s sestankov SDS. V večini primerov so bili sestanki SDS sklicani z namenom, da člani skupine izmed sebe izberejo kandidata za priznanje delavcu samoupravljalcu z značko »Josip Broz-Tito – 30 let samoupravljanja«. Ponekod pa so se skupine seznanile tudi z vsebino sej samoupravnih organov ter spregovorile o ožji obratni problematiki.

O delavcih, ki zaslužijo zgoraj omenjena priznanja je bilo govora na SDS plavž 1 (TOZD PLAVŽ), vodstvo TOZD, predelava topilniških odpadkov, ponvično gospodarstvo, SM peči 2 in 4, livna jama 1 in 2, staro železo 1, 2, 3 in 4, elektropeči 1 in 4 ter kontiliv 1 in 2 (vse TOZD JEKLARNA), elektrodelavnica, elektrožerjavni ter delavnica elektrostrojev 2 (vse TOZD REMONTNE DELAVNICE), vzdrževanje HVŽ 1 in 2 (TOZD VZDRŽEVANJE), vodstvo TOZD, parne naprave 1, delavnica elektroenergije in delavnica toplotne energije (TOZD ENERGETIKA) ter na SDS kontrola kvalitete (DELOVNA SKUPNOST ZA EKONOMIKO, TKR IN NOVOGRADNJE).

SDS SM peči 2 (TOZD JEKLARNA) je na sestanku spregovorila tudi o disciplini. Delavci, ki nimajo pravega odnosa do dela je skupina opozorila, da se bo v primeru, da svojega odnosa do dela ne spremeni, prisiljena zateči k strožjim ukrepom. Topilci, člani SDS SM peči 4, pa so se na sestanku svoje SDS pritoževali nad Brinkmann regulacijo na peči 06, ki jo bo potrebno

pregledati, ker slabo dela. SDS livna jama 1 opozarja, da že dalj časa primanjkuje delavcev ter vprašuje, kje so v tem primeru ovire za izpolnitev zasedbe nalog in opravil. Delavci, ki bolujejo dalj časa in ki so zato v precejšnje breme SDS, bi po mnenju skupine kazalo premestiti na druga opravila in naloge.

V TOZD REMONTNE DELAVNICE sta se, poleg že omenjenih skupin ERD, sestali tudi SDS RTA 1 in 2, ki sta tako kot tudi te, obravnavale dnevni red seje delavskega sveta (temeljni planov za novo srednjeročno obdobje), poseben poudarek pa je bil, predvsem zaradi hude nesreče člana njihovega delovnega kolektiva, dan tudi varstvu pri delu. V zvezi z varstvom pri delu je bilo na sestanku SDS elektrodelavnica postavljeno vprašanje, kako naj se uporablja lestve, ki imajo atest do 80 kilogramov, ko pa nekateri delavci tehtajo več. SDS elektrožerjavni oddelk med drugim ugotavlja, da je vodja remonta pri remontu premalo prisoten. Delavci RTA 1, ki delajo na področnem vzdrževanju pri obratih, pa so zahtevali, da se jim nabavi komplet neiskrečnega orodja (v železnari sedaj s takim kompletom razpolagajo le delavci PIV). SDS opozarja, da se bodo v primeru, da tega orodja ne dobijo, vsi posegi v conah, ki so nevarne za eksplozije in požare, bistveno podaljšali, saj bo potrebno za vsak primer posebej ugotavljati stopnjo nevarnosti. Dalje: vsi, ki delajo na remontih, pogrešajo prisotnost varnostnih tehnikov ali vsaj vodij remontov. SDS se je dogovorila tudi o ureditvi nekaterih prostorov. Pritožili so se tudi nad nemogočo gnečo v VIATORJEVIH avtobusih, ki vozijo delavce na relaciji Plavž – Valjarne. Oddelku za družbeni standard zato predlagajo, da prouči možnost, da bi enemu izmed avtobusov na tej relaciji ukinili postajališče pred »glavno pisarno« ter tako zmanjšali gnečo. Od oddelka za družbeni standard zahtevajo takojšen odgovor. Tudi SDS RTA 2 opozarja, da z vidika varnosti ni najbolj primeren, da so instrumentalci in instalater pri opravljanju del in nalog po obratih sami, prav tako pa tudi, da so prehodi za pešce v HVŽ večkrat neprimerni, zaradi česar morajo delavci uporabljati vhode, ki so namenjeni vozilom, kar je seveda nevarno.

SDS vodstvo TOZD ENERGETIKA je na sestanku razpravljalo tudi o pomoči krajem, ki jih je v Italiji prizadel potres in predlagala, da naj bi se v železnari odločili za enotno podporo, s tem da bi za zbrana sredstva kupili ustrezen material in ga poslali na prizadeto območje. SDS delavnica elektroenergije pa je opozorila, da je pot proti hidrocentrali Vintgar pod Dobravskim pokopališčem posuta in zato ni prevozna za motorna vozila. Vprašuje se, kako bi mogli v primeru morebitne nesreče v tej hidrocentrali reševalci priti pravočasno na mesto nesreče.

SDS energetska gospodarstvo (DELOVNA SKUPNOST ZA EKONOMIKO, TKR IN NOVOGRADNJE) je ponovno razpravljala o temeljnih planov SIS občine Jesenice pri čemer pripominja, da »realni standard, osebni dohodki in produktivnost ne bodo narasli« in da zato tudi »realne prispevne stopnje ne morejo naraščati hitreje«. SDS raziskovalni oddelk pa je celoten sestanek namenila obravnavanju kadrovske problematike. V kalilnici se je namreč z odhodom delovodje v pokoj pojavil kadrovski problem. Naloge delovodje kalilnice so zahtevne, saj mora izvršiti vse s standardi predpisane preskuse in teste toplotnih obdelav jekel, da jeklo dobi atest kakovosti. Od strokovnosti in vestnosti opravljenih preskusov je odvisna tudi odločitev glede nadaljnje predelave in kvalitete izdelanih sarž. Po mnenju vodstva oddelka te naloge in opravila lahko opravlja le delavec, ki ima na tem področju večletno prakso in izkušnje. Predlog, da bi te naloge in opravila opravljal kalilec, ki je že doslej vedno nadomeščal dosežanega delovodjo, so delavci raziskovalnega oddelka soglasno podprli. Zahtevajo pa tudi, da je treba takoj dobiti novega delavca za opravljanje nalog kovača-kalilca, kajti več tekočih raziskovalnih nalog je vezanih na »kovanje poskusnih talin. Na sestanku SDS kontrola kvalitete pa je bilo med drugim govora o zamešnjavi kvalitete CR2 in o nastali škodi. Skupina ima težave tudi s prostorom za sestanke, kar pa bodo reševali na prihodnji seji.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje – Božidar Lakota

GORANU V SPOMIN

V petek, 12. decembra, je sredi delovnega dne med nas nenadoma udarila žalostna novica, da je v prometni nesreči izgubil mnogo premalo življenje GORAN KONJEVIĆ, delavec v konstrukcijski delavnici.

Rojen je bil v delavski družini 29. junija 1959 v Drvarju. Kasneje se je s starši preselil v Prijedor, kjer je njegov prerani grob.

Po uspešno končani osnovni šoli ga je pot pripeljala na Jesenice. Tu se je najprej izučil za strojnega ključavničarja in se nato zaposlil v Železarni. Toda želja po znanju ga je gnala vedno naprej. Izobraževal se je ob delu in končal srednjo tehnično šolo.

Med sodelavci je bil poznan kot dober prijatelj in vesten, marljiv delavec. Bil je zgleden tovariš in prijeten sogovornik. Ni poznal sovraštva, bil pa je naspornik neresnice in krivice. Prizadeval si je biti pošten in dober, cenjen tako med sodelavci, kot tovariši in prijatelji.

Poskušal je z disciplinirano aktivnostjo pomagati mladim v mladinski organizaciji. Vsaka misel in ideja sta bili vredni premisleka. Bil je tudi aktiven mlad komunist.

Svoje komaj začeto življenje je izgubil v najlepši dobi svojega življenja — v cvetu mladosti. Sedaj, ko bi pravzaprav polno zaživel se je pretrgala nit njegovega življenja. Tako med sodelavci kot med tovariši ostaja praznina za pokojnim Goranom, vendar pa ostajajo sledovi njegovega začetega dela in to nas bo spominjalo nanj.

SODELAVCI

Dopisujte v Železarnjo

SKUPŠČINA KLUBA ŠTUDENTOV JESENIŠKE OBČINE

V soboto, 20. decembra, je bila v spodnjih prostorih Kazine skupščina kluba študentov jeseniške občine. V prisotnosti osemindesetih (38) študentov se je ob 18. uri pričela skupščina z izvolitvijo organov skupščine, čemur je sledilo poročilo predsednika kluba o delu v študijskem letu 1979/80.

Vodje komisij so za tem poročali o delu in težavah, ki so se pojavljale pri delu v komisijah. Pritoževali so se predvsem nad udeležbo na akcijah, saj je bila včasih kar zaskrbljujoča, kljub izrednim ugodnostim. Iz poročil je bilo razvidno, da je delo kluba v primerjavi s prejšnjim letom nekoliko zamrlo. Med vzroki pa so poleg splošne neaktivnosti študentov omenili še: slabo aktivnost predsedstva, slabo organiziranost, pomanjkanje klubskih prostorov.

Sledile so volitve novega predsednika in predsedstva. Predlagano predsedstvo smo enoglasno sprejeli, za predsednico pa smo izvolili Nino Korenc.

Po skupščini je sledil spoznavni večer. Ob glasbi, plesu in pogovoru, smo se veselili do 24. ure.

Kljub izrednemu razpoloženju prisotnih, pa nas je težila misel — kje so ostali študentje? Prisotnih nas je bilo samo 38 (manj kot 10% od celotnega števila študentov), kar meče zelo slabo luč na klub študentov. Jasno je, da ob taki udeležbi ne moremo pričakovati večje aktivnosti

kluba, niti družbene podpore. Zato smo sprejeli sklepe, da naj v bodoče delo kluba teče predvsem v povečanju aktivnosti študentov, v povezovanju kluba navzven in predvsem njegove večje in aktivne povezanosti z družbenoekonomskim in političnim življenjem.

Klub študentov jeseniške občine se zahvaljuje osebjem restavracije Kazina za dobro počutje in razpoloženje.

Matej Božić

SILVESTROVANJE KŠJO

Klub študentov tudi letos prireja silvestrovanje in to v Žirovnici v gostišču Zelenica.

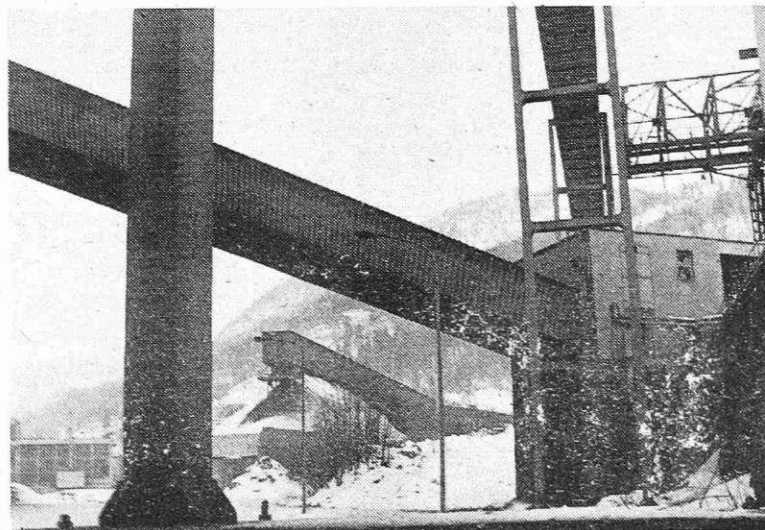
Ker je število mest omejeno, se čimprej prijavite v študentskem naselju, soba 509/VIII blok. Cena silvestrovanja je izredno ugodna — 250 din na osebo. V ceno je vračunana večerja, glasba ples...

Klub študentov jeseniške občine želi vsem občanom in študentom srečno novo leto 1981, hkrati pa želi da bi bilo novo leto za študente bolj delovno in množično.

MB

Stenski časopis v TOZD Strojne delavnice, ki so ga uredili mladi ob dnevu JLA (Foto I. Kučina)

Aglomeracija (Foto S. Kokalj)

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje...

Tito

13

ZAŠČITA ŽIVALI OB KEMIČNEM NAPADU

DEKONTAMINACIJA ŽIVIL ŽIVALSKEGA IZVORA

Živila se lahko kontaminirajo pri skladiščenju ali prevozu in to s kapljicami vojnih strupov ali z njihovimi hlapi. Stopnja kontaminacije živil pa je odvisna od tega, ali so bila v embalaži ali ne.

V glavnem dekontaminiramo samo tista živila, ki so bila kontaminirana s hlapi vojnih strupov ali s posameznimi kapljicami (slaba dekontaminacija), medtem ko močno kontaminirana živila zavržemo, razen če so v embalaži, ki ne prepušča vojnih strupov.

Meso, ki so ga kontaminirale kapljice vojnih strupov, lahko jemo šele, ko ga dekontaminiramo s kašo klorovega apna, pri živčnih vojnih strupih pa s kašo gašenega apna. Kašo pustimo na mesu 30 minut, nato jo speremo z vodo in odstranimo 2 cm površinske plasti mesa ter vse mastne dele. Odrezane dele zavržemo. Zatem meso znova dekontaminiramo kot prvič in spet speremo. Toda niti takega mesa ne smemo jesti prej, dokler ga nismo približno 3 ure kuhali, vode pa, ko je prvič zavrela, zavrgli in dodali čiste.

Meso, ki je bilo kontaminirano s hlapi vojnih strupov, večkrat speremo z vodo, jemo pa ga šele, ko smo ga dve uri kuhali. Tudi tu prvo vodo, ko zavre, odlijemo in nalijemo novo.

Mast, ki je bila kontaminirana s kapljicami vojnih strupov, zavržemo, ker je ne moremo dekontaminirati. Če pa je bila samo kratek čas izpostavljena hlapom vojnih strupov, odstranimo približno 1 cm debelo vrhnjo plast in jo zavržemo.

Kontaminiranega mleka ni mogoče dekontaminirati.

NEKATERA NAJPOGOSTEJŠA BOLEENJA IN NEKUŽNE BOLEZNI DOMAČIH ŽIVALI

NAGLO NAPENJANJE

Naglo napenjanje pri prežvekovalcih se razvije zaradi naglega vrenja hrane, najpogosteje poleti, če so se živali nažrle detelje. Neposredni vzrok za napenjanje so naglo nakopičeni plini v kapici in vampu. Znamenj napenjanja ne bomo opisovali, ker jih vsi, ki imajo opraviti z govedom, dobro poznajo. Posebej naj poudarimo, da v nekaterih primerih napenjanje tako naglo napreduje, da živali poginejo v 15 do 30 minutah.

Zdraviti moramo v dveh smereh: odstraniti moramo nakopičene pline v kapici in vampu ter zmanjšati ali preprečiti naglo vrenje zaužite hrane v vampu.

Pline lahko odstranimo skozi gumijasto cev, ki jo potisnemo skozi nos ali usta v vamp. Poseg bo uspešen, kadar so se plini nakopičili nad vampovo vsebino, če pa so plini pomešani v obliki drobnih mehurčkov z vsebino vampa, ta poseg nima uspeha.

Naš poseg naj poteka takole: govedo pravilno fiksiramo z nosno zadrgo ali kako drugače, da bomo lahko delali in da se zavarujemo pred udarci: govedo moramo položiti poševno in z zadnjim koncem za 40 do 50 cm nižje, ker bodo plini silili proti odprtini požiralnika, t.j. v gumijasto cev (sondo). Ker se bo cev večkrat zamašila z vsebino vampa, jo moramo sproti preprihovati ali odmašiti z nalivanjem vode. Ko smo izpustili del plinov, nalijemo skozi cev sredstva, ki zavirajo in preprečujejo naglo vrenje vsebine v kapici in vampu. Od domačih sredstev lahko v prvi vrsti uporabimo liter svežega mleka, ki ga namolžemo od druge ali iste krave. Vrenje zavira tudi apnena voda: žlico gašenega apna raztopimo v litru vode in vlijemo skozi cev. Uhajanje plina skozi sondo lahko pospešimo z močnim pritiskanjem in gnetenjem v področju lakotnic. Če pravilno ravnamo, bo poseg uspešen skoraj v vseh primerih, kadar se plini zberejo nad vsebino vampa.

Naši kmetovalci poznajo tudi drugo obliko prve pomoči pri naglem napenjanju t.j. uporabo triogelne kirurške igle (trokar) ki jo lahko najdemo skoraj v vsaki vasi.

Za ta poseg se lahko odločimo samo v skrajni sili, saj tudi ta ne bo uspešen, če so se plini pomešali z vsebino v vampu. Če bi morali govedo zaklati zaradi napenjanja, potem poskusimo tudi to zelo nevarno pomoč. Iglo porinemo v levo lakotnico in sicer za širino

nazaj od zadnjega rebra in za širino dlani navzdol od ledvičnega dela hrbtenice. Trokarjevo nožnico pustimo v vampu še nekaj ur po odstranitvi plina. Če smo govedo reševali s trokarjem, mora rano v nekaj urah obdelati strokovnjak. Operacija bo potekala tako, da bo prerezal trebušno steno, sečil poškodbo zaradi trokarja na vampovi steni, očistil trebušno steno od umazanije iz vampa, dal antibiotike v trebušno votlino in nazadnje sečil trebušno steno. Ta poseg je nujen, če želimo rešiti govedo.

Ker je napenjanje zelo nevarno, prva pomoč pa dostikrat neuspešna, moramo nameniti vso skrb pravilni prehrani, da bi preprečili napenjanje. Preden živali izpustimo na bujno pašo, jih moramo delno nasiti s senom ali slamo.

(SE NADALJUJE)

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI

ENERGIJA V ŽELEZARSKI INDUSTRIJI

2

Železarna A (tabela šte. 2)

Obrat	kWh	%
Sintranje	316	10,7
Plavž	3525	61,4
LD-konti liv	130	2,2
Vroče valjarne	870	15,2
Hladna valjarne	311	5,4
Ostalo	290	5,1
Skupaj	5742	100,0

Železarna B (tabela šte. 3)

Obrat	kWh	%
Železna goba	1592	66,4
Elektropeč-konti liv	746	31,2
Vroče valjarne	62	2,2
Ostalo	—	—
Skupaj	2400	100,0

Železarna C (tabela šte. 4)

Energetski vir	kWh	%	kWh	%
Koks	3200	55,8	—	—
Nafta — plin	700	12,1	415	17,3
Električna energija	1065	18,6	1740	72,7
Kisik	157	2,7	56	2,3
Ostala energija	620	10,8	189	7,7
Skupaj	5742	100,0	2400	100,0

Model A predstavlja železarno z letno proizvodno zmogljivostjo 8 milij. ton surovega jekla in 70% je odlitega na napravi za kontinuirno vlijanje. Celotna poraba energije od priprave rude do končnih proizvodov znaša 5742 kWh/t surovega jekla. Pri tem je 4141 kWh/t ali 72% porabljeno že v prvem delu proizvodnega postopka, torej do grodlja. Proizvodnja surovega jekla z LD postopkom, vključno z vlivanjem, pa porabi samo 130 kWh/t surovega jekla ali le 2,2% celotne porabe energije.

Za vroče valjanje polproizvodov do končnih proizvodov je potrebno 870 kWh/t surovega jekla ali 15,2% celotne energije. Hladno valjanje vključno s proizvodnjo pocinkane in bele pločevine potrebuje 311 kWh/t surovega jekla oziroma 5,4%, medtem ko odpade 5,5% celotne porabe energije na pomožne obrate in ostale porabnike.

Model B predstavlja elektro jeklarno na osnovi jeklenega odpadka s 100% kontinuirno odlitim jeklom in z valjarno žice

ter profilov. Najmanjša možna celotna poraba energije je predvidena v višini 2400 kWh/t surovega jekla. Pri tem je največja poraba električne energije v elektro jeklarni in sicer 1592 kWh/t surovega jekla ali 66,4%. Električna energija je v vseh treh modelih preračunana nazaj na primarno energijo s faktorjem 2,84. V valjarnah je porabljeno 746 kWh/t surovega jekla ali 31,1% celotne porabe, medtem ko je za pomožne obrate ostalo 62 kWh/t surovega jekla ali 2,4%.

Iz primerjave porabljene energije do proizvodnje surovega jekla v obeh modelih (A — 4271 kWh, B — 1592 kWh) je razviden velik energetsko ekonomski pomen uporabe jeklenega odpadka.

V zvezi z uporabo posameznih energetskih virov navedenih v razpredelnici šte. 3 vidimo, da zagotavlja v železarni modela A 55,8% celotne potrebne energije koks. Naftni derivati in koks pridejo v poštev samo v prvih fazah proizvodnega postopka. Podobno velja tudi za zemeljski plin, ki je pri modelu C za 49,6% glavni nosilec energije.

Električna energija, ki je v modelu A druga po količini je uporabljena 44% do jeklarne in 56% v valjarnah in ostali predelavi.

Za železarno z elektro jeklarno, ki ustreza modelu B, je električna energija na prvem mestu. Okoli 80% jo porabi jeklarna in 20% valjarne.

(Nadaljevanje na 10. strani)

NOVA ZGRADBA ZA ERC IN ATC

V letošnjem letu je med-Industrijsko ulico in Ulico bratov Rupar ali na kratko za Delavskim domom na Jesenicah zrasla nova zgradba za elektronsko računski center in avtomatsko telefonsko centralo, ali s kraticami za ERC in ATC.

Zgradba je arhitektonsko in funkcionalno moderno zgrajena. Glavni vhod je zaradi funkcionalnosti lociran iz smeri križišča Ulice bratov Rupar z Industrijsko ulico, ker je po urbanističnem načrtu vzhodno od objekta predviden novi poslovni center Železarne, v katerega bo glavni vhod iz Industrijske ulice in se bosta vhoda povezovala po tej ulici.

Zgradba je enonadstropna z betonsko in aluminijasto fasado v temni rjavo sivi barvi ter ravno streho v dveh etažah.

Ob zgradbi je zelenica in okrasno grmičevje zasajeno za nizkim opornim zidom in v obeh koritih ob glavnem vhodu.

Za tovorni promet je na vzhodni strani zgradbe narejena rampa za dovoz in odvoz materiala iz skladišča v kleti.

Ko skozi glavni vhod stopimo v avlo, se nam skozi stekleno steno odpre pogled v sistemski prostor z računskimi stroji. S tem je dan poudarek funkcije zgradbe, v katero vstopimo.

Levo in desno se avla podaljšuje v hodnik, ob katerem so razvrščeni prostori: za programerje, terminalska soba, procesni računalnik, sprejem in oddajo podatkov, zajemanje podatkov in tehnika.

Skozi prehod z dvojnimi vrati, s čimer je izločen zunanji klimatski vpliv, pridemo v klimatiziran sistemski prostor velikosti 280 kvadratnih metrov.

V sistemskem prostoru so razmeščeni računski stroji z razdelilnikom za napajanje, enota za priključek terminalov in klimati, ki skrbijo za konstantno temperaturo prostora. Strop in delno stene so obložene z negorljivimi atex ploščami zaradi dušenja ropota računskih strojev. Za spuščanjem stropom so skriti kanali za prezračevanje in električne ter protipožarne instalacije. Pod je dvojen zaradi pridobitve vmesnega prostora, ki služi za kabselske povezave med računskimi stroji in dovojanje klimatiziranega zraka k posameznim računskim strojem.

Neposredno in funkcionalno na sistemski prostor so navezani še prostori za pripravo dela, priročni arhiv trakov, obdelavo papirja in priročno skladišče papirja.

Če zapustimo pritličje in se z dvigalom ali po stopnicah povzpemo v nadstropje, se nam iz etažne avle nudi pogled skozi stekleno steno v telefonsko centralo.

Podobno kot v pritličju z računalnikom je v nadstropju osrednji del zgradbe zaseden s telefonsko centralo, okoli katere so razvrščeni prostori za telefonske mehanike, visokofrekvenčne tehnike, posredovanje telefonskih zvez in telex.

Etažna avla se enako kot v pritličju podaljšuje v levi in desni hodnik, ob katerem so prostori organizatorjev, banke podatkov, vodstva ERC in zunanjih sodelavcev, knjižnica in sejne sobe.

Po stopnicah prispemo na ravno streho, na kateri je strojnica dvigala in prostor za UKV radijske oddajnike, ki bodo služili za brezžične zveze. Nad streho se dviga jambor za UKV antene. Del strehe, ki je nad telefonsko centralo, je dvojen, tako, da je izključeno zamakanje v prostore telefonske centrale.

V kleti je skladišče papirja za ERC, atomsko zaklonišče za 100 oseb in prostori za električne in strojne naprave in instalacije.

Za strojne instalacije je izdelana kineta iz strojnice v kleti do navpičnega jaska instalacij, ki sega do strehe.

Za kabselske povezave je ob severni steni narejen pohodni kabselski kanal, ki je zunaj stavbe povezan s kabselsko kanalizacijo do Železarne, znotraj stavbe pa s transformatorsko postajo, odcepom za podaljšanje profi predvidenemu poslovnemu centru in po navpičnem jasku do sistemskega prostora, telefonske centrale in prostora UKV oddajnikov. Po teh kabselskih poteh, poteka žične povezave centra z Železarno z energetskimi, telefonskimi in terminalnimi kablji.

Za elektroenergetsko napajanje centra je v kleti zgradbe zgrajena transformatorska postaja 5/0,4 kV, 2 x 400 kVA z avtomatsko napravo za kompenzacijo jalove energije. V visokonapetostno napajanje transformatorske postaje je izvedeno iz RTP Jesenice in rezervno iz TP ŽIC. V pogon je dan en transformator 400 kVA, medtem ko bo drugi služil za bodoči poslovni center Železarne.

Električno napajanje računalniških strojev se med obratovanjem ne sme prekiniti. Zato je v kleti zgradbe nameščena naprava za neprekinjeno napajanje računalnika, moči 160 kVA. Naprava je statična in se sestoji iz usmernika, razsmernika,

akumulatorske baterije in daljinskega posluževanja iz sistemskega prostora.

Naprava dobavlja računalniku stabilizirano napetost 380/220 V in frekvenco 50 Hz normalno iz omrežja, ob izpadu električne energije pa iz akumulatorja. Prehod napajanja iz omrežja na akumulator, oziroma obratno je zvezen in ga priključeni uporabniki ne občutijo. Na stabilizirano in neprekinjeno napajanje so priključeni tudi važni porabniki v telefonski centrali in sicer telex in UKV oddajniki. Ker ima tudi telefonska centrala svojo lastno akumulatorsko baterijo, je tako zagotovljeno neprekinjeno delovanje zveze tudi ob izpadih električne energije.

Prezračevanju in ogrevanju zgradbe je namenjena strojnica v kleti, v kateri so montirani klimati za dovojanje ogrevanega svežega zraka v prostore, ki se naravno ne prezračujejo in toplotni izmenjevalci za centralno ogrevanje, ogrevanje klimatov ter pripravo sanitarne tople vode. Sklop ogrevalno prezračevalnih naprav je avtomatiziran in samodejno naravnava konstantno temperaturo prostorov.

Posebno pozornost se je pri gradnji zgradbe posvečalo požarni varnosti. Gradbeno je osnovni del zgradbe s sistemskim prostorom v monolitni železobetonski konstrukciji ločen z betonskimi zidovi od ostalih prostorov in tvori svojo najbolj varovano požarno cono. Ostali deli zgradbe so razmejeni na nadaljne požarne cone, omejene s požarnimi zidovi in požarno odpornimi vrati.

V vseh prostorih so nameščeni javljalniki požara, ki javljajo nastanek požara v protipožarno centralo pri receptorju. Proti požarna centrala v primeru požara sproži alarm v zgradbi in tudi pri gasilsko reševalni četi ter izklopi ventilacijske naprave. V sistemskem prostoru računalnika in nanj vezanih prostorih je predvideno avtomatsko gašenje s plinom halonom. Plin halon ima lastnost, da že pri majhnih koncentracijah zadušijo požar, ni pa nevaren ljudem in ne povzroča škode na računalniških strojih. Za gašenje v ostalih prostorih so prevedena običajna sredstva — hidranti in gasilni aparati.

Zgradba je zaščitena tudi proti neprimernosti. Pri nenapovedanem vstopu v zgradbo in zadrževanju v važnih prostorih se to signalizira na ustrezno mesto.

Pred začetkom gradnje objekta je bilo mnogo dilem ali naj bo zgradba jeklena ali železobetonska. Nazadnje je bilo iz požarnovarnostnih in gradbenih vzrokov odločeno, da bo zgradba železobetonska. Zapletlo se je zopet pri sklepanju pogodbe za projektiranje z nerodnostjo pri izboru in ceni projektantov instalacij. Čas pa je tekkel. Nazadnje se je v mesecu avgustu 1979 le pričelo s projektiranjem in v mesecu septembru istega leta s pripravo gradbišča in gradnjo objekta. Gradnja je bila izvedena v rekordnem času za tako zahteven objekt in naše razmere v gradbeništvu — trajala je 15 mesecev.

Med gradnjo so stalno sodelovali in usklajevali rešitve projektanti, izvajalci in investitor. Poleg dobro

izbranih izvajalcev, je zasluga tudi dobrega sodelovanja, da je bil objekt uspešno in hitro zgrajen. Seveda pa zlasti zdaj na koncu lahko rečemo, da nobena stvar ni tako dobra, da ne bi mogla biti še boljša pri nekaterih aktivnostih.

Gradnjo objekta so izvajali:

- GIP Gradis, TOZD Projektivni biro — projektiranje zgradbe s podizvajalcem;

- MP Monter Zagreb — projektiranje instalacij;

- GIP Gradis, TOZD Enota Jesenice — gradbena dela;

- GIP Gradis, TOZD LIO — strešne konstrukcije;

- GIP Gradis, TOZD KO — strešna kritina in kleparska dela;

- Alpem Kamnik — okna in aluminijasta vrata;

- Termika Ljubljana — fasadne in strešne obloge in viseči stropi ter stenske obloge;

- Kristal Maribor — steklene stene, steklena vrata in gl. vhod;

- Splošno mizarstvo Grosuplje — predelne stene in vgrajene omare;

- Kovinska delavnica Bled — ključavničarska dela;

- Final Gorica — slikopleskarska dela in podne obloge;

- Marmor Hotavlje — obloge stropnic in avle;

- Obloga — slikoplastika Ljubljana — keramična dela;

- ATOS Zagreb — oprema zaklonišča;

- Rade Končar Zagreb — statični pretvornik za neprekinjeno napajanje in dvigalo;

- IMP EMOND — instalacije jakega in šibkega toka in transformatorska postaja s podizvajalcem;

- PASTOR Zagreb — protipožarne instalacije;

- IMP PROMONT — instalacije vode, ogrevanja in prezračevanja;

- LTH Škofja Loka — klima naprave;

- Lesnina Ljubljana — dvojni podi in svetlobne kupole;

- Zarja Jesenice — lesena vrata, požarno odporna vrata in notranja oprema;

- TEGRAD Ljubljana — projektiranje in izvajanje telefonskega ter terminalnega omrežja;

- ISKRA — avtomatska telefonska centrala in naprave za zaščito proti vlomom;

- Intertrade Ljubljana — dobava in montaža IBM strojev;

- Železarna Jesenice — TOZD Remontne delavnice in Strojne delavnice — razna dela.

Ob otvoritvi zgradbe se zahvaljujemo vsem izvajalcem in jim čestitamo k uspešno opravljenemu delu. Tistim redkim izvajalcem, ki še do danes niso izpolnili vseh svojih obveznosti pa malo manj čestitamo in upamo, da so njihovi razlogi za to res objektivni in ne zaniknost.

Železarna Jesenice je s tem objektom pridobila sodoben elektronski računski center in rešila problem računalniške obdelave podatkov v bodočih letih.

Enako lahko rečemo za novo avtomatsko telefonsko centralo, ki se sedaj montira in bo v mesecu maju 1981 začela obratovati. Nova ATC se gradi za 1500 telefonskih priključkov z možnostjo razširitve za 2000 priključkov, kar predstavlja več kot 100 % povečanje v primerjavi s staro centralo in bo zagotovo pokrila v svoji življenjski dobi potrebe Železarne.

F.S.

OTVORITEV NOVEGA ELEKTRONSKO RAČUNSKEGA CENTRA

(Nadaljevanje s 1. strani)

- kvalitetnejše in hitreje poslovne odločitve,

- z boljšim planiranjem večjo produktivnost,

- smotrnejše izkoriščanje proizvodnih kapacitet,

- zmanjšanje zastojev,

- zasledovanje vseh poslovnih dogodkov,

- zvečanje izplena v temeljnih organizacijah,

- pregled materialnega poslovanja Železarne,

- večjo povezanost z zunanjimi organizacijami.

Računalnik IBM 370/31 s petimi mega byti (MB) centralnega spomina in perifernimi enotami bo omogočal, da bomo lahko zgradili sistem informacij, ki nam bo dajal pravočasne in kvalitetne informacije. Enoten koncept organizacije banke podatkov in zajemanje podatkov pri izvori nastajanja bosta omogočila, da bodo podatki enotni za vse poslovne funkcije v Železarni. Terminalska mreža sestoji iz 72 ekranskih terminov, 47 manjših terminalov in treh miniračunalnikov na katere je priključenih še 35 ekranskih terminalov in 16 tiskalnikov. Vse to bo

povezovalo celotno poslovanje Železarne v enoten sistem.

Prav s terminalsko mrežo bomo približali računalnik neposrednemu uporabniku informacij.

Vsi delavci temeljnih organizacij in delovnih skupnosti Železarne, predvsem vodilni delavci v temeljnih organizacijah in sektorjih, pa moramo zagotoviti, da bomo skupno z delavci ERC uspeli dobro izkoristiti računalniško opremo.

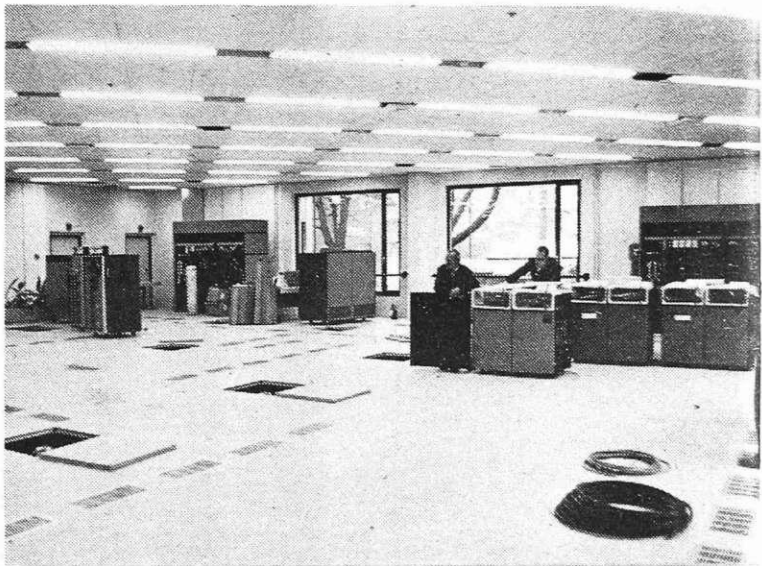
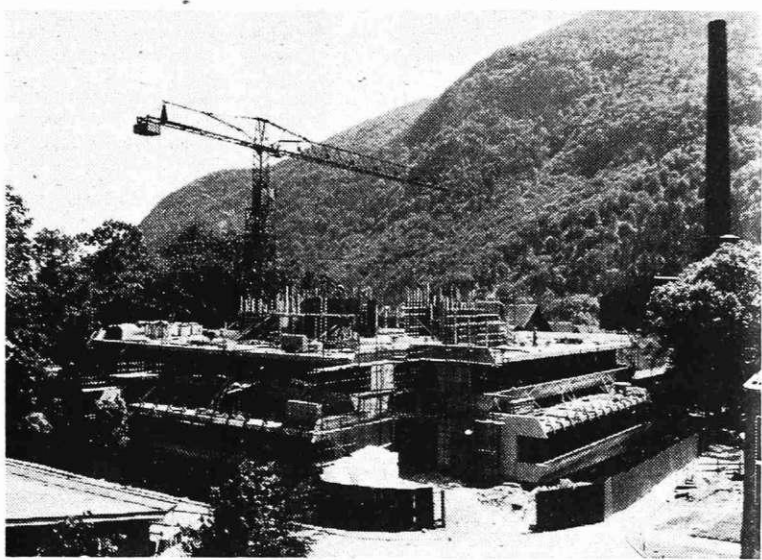
V novih prostorih ERC smo instalirali le sistem 370/3031 s perifernimi enotami. Prvo polovico terminalske mreže pa bomo instalirali v prvi polovici naslednjega leta.

Miniračunalnik S 1 bomo v juniju 1981. leta postavili v valjarni blumingshtekel. Druga polovica terminalske mreže in preostala dva miniračunalnika pa bo IBM dobavil v letu 1981.

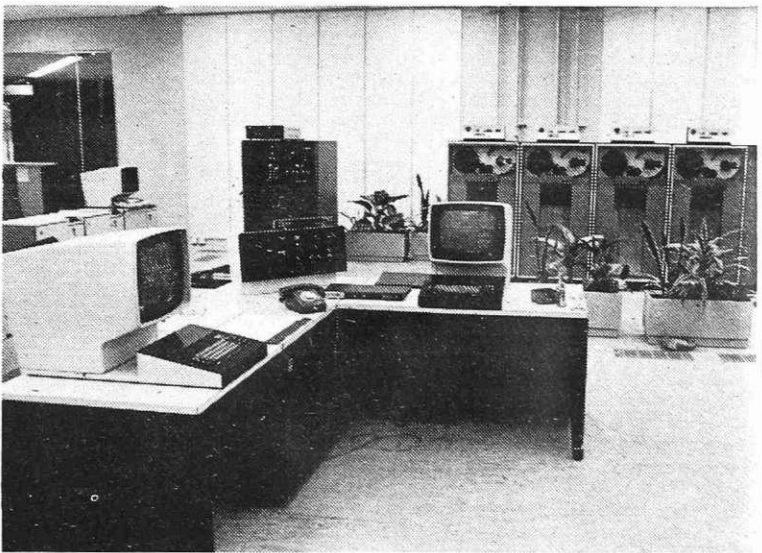
Nova stavba nudi obdelavi podatkov in telefonski centrali nemoten potek delovanja.

Skozi telefonsko centralo in sistemski prostor v ERC bodo potekale vse informacije Železarne. Pomembnost informacij in varnost podatkov o poslovanju Železarne, je zahtevala gradnjo požarnovarnega objekta, ki je velika pridobitev za Železarno.

V.K.

Stavba za elektronsko računski center in avtomatsko telefonsko centralo od temeljev do strehe

STROŠKI V NOVEMBRU VIŠJI OD NAČRTOVANIH

V novembru so bili načrtovani stroški preseženi za 156 milij. dinarjev, od česar odpade na odstopanje od normativnih porab v temeljnih organizacijah 86 milijonov dinarjev, ostalo pa na preračunane cene storitvenih TOZD (dohodkovni princip) ter višje cene električne energije in zemeljskega plina.

V novembru je do največjega odstopanja prišlo v temeljnih organizacijah Valjarna bluming-štel, Jeklarna in Energetika. Z višjimi stroški od načrtovanih so delali tudi v vseh ostalih temeljnih organizacijah, razen v Hladni valjarni Jesenice.

Prekoračitev v temeljni organizaciji Valjarna bluming štel je znašala 36,9 milijona dinarjev, brez razlik med dejansko in plansko ceno storitvenih temeljnih organizacij pa 31,5 milijona dinarjev. Od tega so bili stroški vložka višji za 11,8 milijona dinarjev, stroški predelave za 12,8 milijona dinarjev, razlika v ceni zemeljskega plina pa je znašala 6,9 milijona dinarjev. Pri stroških vložka je prišlo do odstopanja v pretežni meri zaradi nedoseženih izplenov, na blumingu za 2 %, na štelu za 3,5 %. Stroški predelave so porasli zaradi prekoračitev planiranih stroškov remonta za 5 milijonov dinarjev, zaradi višjih stroškov materiala za popravilo in vzdrževanja, OD ter nižje proizvodnje pa za 7,8 milijona dinarjev.

V Jeklarni so bili dejanski stroški višji od predvidenih za 36,4 milijona dinarjev. Pri tem so obrati delali s 4,4 milijona dinarjev višjimi stroški, ostalo zvišanje pa je rezultat višje interne cene storitvenih temeljnih organizacij, podražitev materiala, surovin in goriv s strani storitvenih temeljnih organizacij, večjih stroškov brušenja gredic ter razlike v ceni-kvalitet.

Od posameznih obratov so stroški presegli v SM Jeklarni (za 11 mio dinarjev), kontilivu (za 0,27 mio din) in kamnolomu (za 0,05 mio dinarjev), z nižjimi stroški pa so delali v elektro Jeklarni (za 2,2 mio din) in PTO oddelku (za 4,8 mio din).

Povečanje stroškov v temeljni organizaciji Energetika je znašalo 31 milijonov dinarjev. Največ zvišanja je povzročila precejšnja razlika med načrtovano in dejansko ceno kupljene električne energije, ki je v tem mesecu znašala 533 din/MWh in razlika v ceni ostalih energetskih medijev.

Temeljna organizacija Plavž je delala z 10,6 milijona dinarjev višjimi stroški. Na plavžu so imeli stroške višje za 3,9 milijona dinarjev in to na račun večje porabe koksa in večjih stroškov predelave. Več kot so planirali so porabili energije in kisika, zaostali pa so pri izpolnjevanju planirane proizvodnje. V aglomeraciji stroškov proizvodnje niso prekoračili. Na povečanje stroškov temeljne organizacije pa je poleg omenjenih rezultatov v obratih, vplivala še višja interna cena storitvenih temeljnih organizacij skupaj s podražitvami materiala (za 6,2 mio din).

Tudi v temeljni organizaciji Livarna so delali z višjimi stroški kot so načrtovali in to v vseh obratih. Skupaj z višjo interno ceno storitev in podražitvami surovin in materiala je prekoračitev plana znašala 505 milijonov dinarjev.

Temeljna organizacija Valjarna žice in profilov je predvidene stroške presegla za 2,7 milijona dinarjev. V sami temeljni organizaciji so proizvodne stroške znižali in to pri vložku (zaradi boljših izplenov in za razbremenitve za izmeček); na izkazano povečanje pa je vplivala višja interna cena storitvenih temeljnih organizacij, s tem v zvezi podražitve materiala, precejšnje pa je bilo tudi zvišanje zaradi višje cene zemeljskega plina.

Temeljna organizacija Valjarna debele pločevine je imela svojih prekoračitev normativnih stroškov 1,2 milijona dinarjev, 4,1 milij. dinarjev stroškov pa je nastalo zaradi višjih cen in podražitev s strani storitvenih temeljnih organizacij.

Temeljna organizacija Hladna valjarna Bela izkazuje 10,2 milijona dinarjev stroškov kot je bilo načrtovano, od tega ima v svojem poslovanju 6,4 milijona dinarjev prekoračitev in to pri predelavnih stroških.

Edina temeljna organizacija, ki je v tem mesecu načrtovano višino stroškov znižala je bila Hladna valjarna Jesenice in to predvsem pri stroških polproizvoda. Rezultat pa ji poslabšuje že večkrat omenjena višja cena storitvenih temeljnih organizacij skupaj s podražitvami materiala in zemeljskega plina, tako, da so stroški nižji za 7,2 milijona dinarjev.

Temeljna organizacija Žičarna je stroške zvišala pri predelavi, tako, da je v tem mesecu delala s 3,8 milijona dinarjev večjimi stroški.

Večji stroški predelave in višje cene ter podražitve s strani storitvenih temeljnih organizacij so vplivali tudi na prekoračitev v temeljnih organizacijah Profilarni, Vratnih podbojih in Elektrodah. V prvi je nastalo 1,3 milijona dinarjev zviša-

0,75 milijona dinarjev prekoračitev.

Temeljna organizacija Žebljarna je presegla stroške vložka in predelave za 1,1 milijona dinarjev, 0,4 milijona pa odpade na povečanje s strani storitvenih temeljnih organizacij.

Tudi temeljne organizacije Strojne delavnice, Remontne delavnice, Vzdrževanje in Transport so načrtovane stroške prekoračile, kar je razvidno iz priložene razpredelnice.

NP.

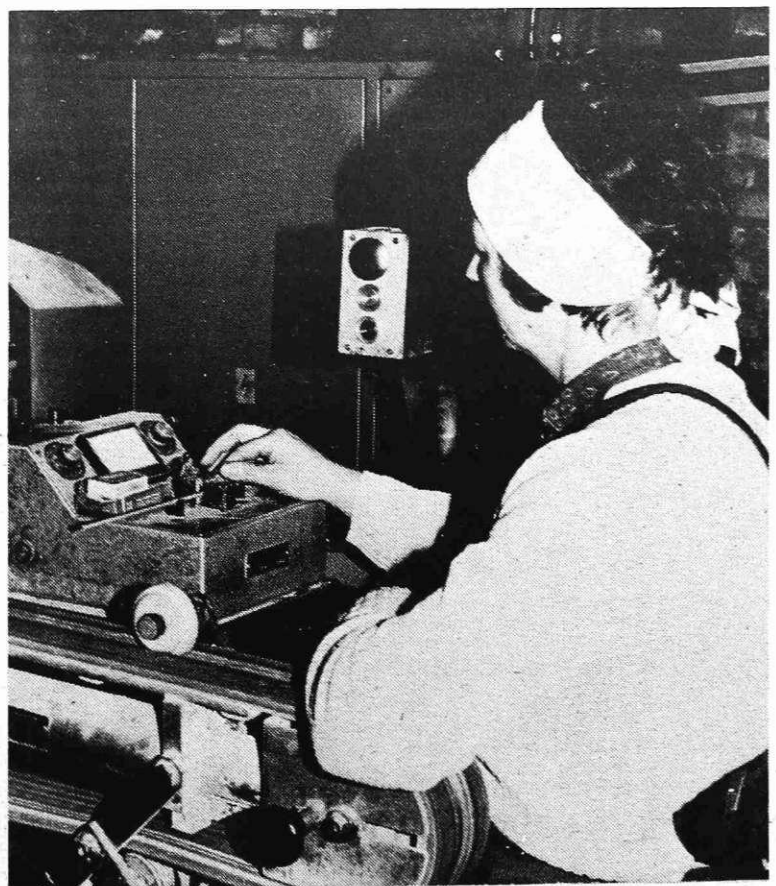
ZVIŠANJE - ZNIŽANJE STROŠKOV V NOVEMBRU

TOZD	november	jan. - november	povprečno
Plavž	10.624.031	25.644.463	2.331.315
Jeklarna	33.147.289	63.788.801	5.798.982
Razlika v c. kvalit.	3.242.691	8.072.859	733.896
Jeklarna - skupaj	36.389.980	71.861.660	6.532.878
Livarna	504.916	- 5.461.560	- 496.506
Valj. bluming-štel	36.912.963	189.997.191	17.272.472
Valj. žice in profilov	2.743.203	- 23.497.113	- 2.136.101
Valj. debele pločevine	5.447.047	3.562.745	323.886
Hlad. valj. Bela	10.247.208	- 39.246.134	- 3.567.831
Hlad. valj. Jesenice	- 7.204.831	- 68.200.247	- 6.200.022
Žičarna	3.753.751	14.515.348	1.319.577
Profilarna	1.347.968	1.342.294	122.027
Vratni podboji	700.685	- 1.240.801	- 112.800
Jeklovlek	751.115	- 11.572.015	- 1.052.001
Elektrode	3.259.557	- 18.176.679	- 1.652.425
Žebljarna	1.369.356	2.342.250	212.932
Strojne delavnice	3.626.430	- 1.120.061	- 101.824
Remontne delavnice	5.271.313	- 7.849.347	- 713.577
Vzdrževanje	6.258.294	- 245.642	- 22.331
Energetika	31.042.649	46.062.351	4.187.486
Transport	3.542.120	925.080	84.098
Skupaj	156.587.755	179.643.783	16.331.253

ODSTOPANJE OD PLANSKIH CEN MATERIALA R-3

Material	Kumul. - porab. nabav. mat.	November	Jan. - nov.	povprečno
Železove rude	214.432 ton	2.119.529	5.957.376	541.580
Legure	15.037 ton	20.136.311	32.354.067	2.032.188
Staro železo	133.388 ton	8.468.194	70.734.612	6.430.419
Dodatki barvn. kovin		2.182.106	17.872.817	1.624.802
Dodatki Talilnic		2.833.073	11.388.786	1.035.344
Ognjevdzr. material		2.396.608	28.445.210	2.585.928
Trda goriva (koks)	120.575 ton	24.895.231	27.431.242	3.402.840
Tekoča in pl. goriva		16.217.110	69.543.511	6.322.137
Les	3.415 m ³	781.172	5.458.413	496.219
Maziva		1.491.796	7.238.511	658.046
Surovo jeklo	13.348 ton	1.736.952	17.490.779	1.590.071
Surovo železo	18.052 ton	- 112.036	- 1.066.307	- 96.937
Trakovi	59.538 ton	2.589.622	101.571.516	9.233.774
Vlož. mat. (pred. žica)	6.327 ton	6.637.865	32.674.948	2.970.450
Pom. sred. (graf. el.)		3.301.034	15.439.450	1.403.586
Mat. za vzdrž. (rez. deli)		5.471.936	18.979.413	1.725.401
Ostalo orodje		575.252	3.092.855	281.169
Valji		2.416.211	7.441.501	676.500
Ostalo		10.280.332	20.211.619	1.837.421
Razv. v. c. R-3 in R-6		- 331.178	1.817.217	- 165.202
Skupaj		114.087.120	494.077.546	44.916.140
Mazut	63.366,9 ton			
Zemeljski plin	51.975.880 m ³			
Butan	1.965.096 ton			

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

Sodelavca v elektrodnem obratu (Foto I. Kučina)

Sodelavca v hladni valjarni na Jesenicah (Foto S. Kokač)

SEDMA SEJA IO OO SINDIKATA TOZD REMONTNE DELAVNICE

V ponedeljek, 15. decembra, je predsednik izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Remontne delavnice Igor Logar sklical sedmo redno sejo, na kateri so obravnavali šest točk dnevnega reda.

V uvodu je predsednik povedal, da so sklepi zadnje seje realizirani, razen prve točke, kjer so na zahtevo komisije za priznanja in odlikovanja seznam kandidatov za dodelitev listine s plaketo »Josip Broz Tito - 30 let samoupravljanja« morali zmanjšati od 14 predlaganih na deset kandidatov. Menili so, da število kandidatov ne bi smelo biti predpisano, temveč bi morali biti zajeti resnično najbolj zaslužni.

Ob pregledu glasovanja na referendumu, 3. decembra, so ugotovili zadovoljive rezultate. Na določenih področjih pa so ugotovili, da se nekateri kljub prisotnosti na delu na dan referendumu glasovanja niso udeležili. Vodje samoupravnih delovnih skupin so dolžni, da na sestanku SDS ugotovijo vzroke in o njih obvestijo izvršni odbor.

Vodje sindikalnih skupin morajo javiti predsedniku izvršnega odbora imena predlaganih kandidatov za dodelitev priznanj z značko »Josip Broz Tito - 30 let samoupravljanja«. Za priznanje je potrebno izbrati po enega kandidata iz vsake samoupravne delovne skupine, v skupinah, ki štejejo od 15 do 30 članov, pa lahko po dva in v skupinah, ki so večje od 30 članov po tri kandidate. Podeljevanje priznanj se bo izvedlo na sestankih samoupravnih delovnih skupin, na katerih bo vodja SDS s kratkim nagovorom obeležil pomen obletnice 30 let samoupravljanja, zlasti pa je treba povedati, zakaj se izbranemu delavcu dodeljuje priznanje.

V zvezi z ustanovitvijo odbora za varstvo pri delu, so zaradi določenih nejasnosti zadolžili predsednika IO, da do naslednje seje dobi ustrezne informacije.

Vodja TOZD je izvršni odbor informiral o smrtni nesreči, ki se je dogodila pri opravljanju del na remontu žerjava v TOZD Jeklovlek. O nesreči in problematiki varstva pri delu se mora razpravljati na vseh sestankih SDS.

Obratovodje so poleg vodstva sindikata in vodij samoupravnih delovnih skupin odgovorni za uspešno organizacijo sestankov SDS, na katerih bodo obravnavali:

- varnost dela z vidika organizacije ter izvajanja,
- dnevni red za sejo delavskega sveta.

V zvezi z informacijo vodje TOZD o izplačilu poračuna, so predlagali delavskemu svetu, da na naslednji seji potrdi izplačilo poračuna, ki ga na zadnji seji zaradi nejasne situacije o rezultatih predvidene proizvodnje ni zavrnil, ampak odložil.

V samoupravnem sporazumu je potrebno natančno opredeliti predmet, da bodo stvari pri poračunu

regularne in v skladu z zakonom o združenem delu.

Sindikalna organizacija bo odkupila dve sliki z razstave »Človek, delo, kultura«, ki bosta viseli v sejni sobi.

Blagajničarki osnovne organizacije sindikata so za uspešno in marljivo delo odobrili nagrado v višini 1.500 din.

Vse vodje sindikalnih skupin so zadolžili za sprotno spremljanje udeležbe svojih delegatov v delegacijah, oziroma sejah zbora združenega dela in skupščinah SIS. V kolikor se pokaže določena problematika, jo bodo sprotno reševali na sejah izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata.

ZK

Železarski globus

KANADA

V zahodni Kanadi nameravajo premogovne družbe odpreti devet novih premogovnikov z odkopom pod zemljo. Skoraj ves premog, ki ga bodo nakopali v teh novoodprtih premogovnikih, bo primeren za izdelavo koksa in ga bodo izvozili japonskim železarnam. V zvezi s tem bo glavni problem, kje dobiti potrebno število rudarskih delavcev.

LIBERIJA

V tej državi je bila ustanovljena nova železarska družba, katere lastnik je delno država, delno pa privatna industrija iz Liberije in inozemstva. V načrtu ima zgraditev nove železarne, ki bo obratovala na osnovi železove gobe z letno proizvodnjo 1,5 milij. ton surovega jekla. V prvi fazi, ki bo zaključena leta 1983, bo zgrajena naprava za proizvodnjo 500.000 ton železove gobe letno na osnovi trdega reducenta in več kupolk, v katerih bodo izdelovali grodelj za prodajo. Z izgradnjo druge faze bodo pričeli šele potem, ko bodo vse naprave prve faze že obratovala.

LR KITAJSKA

Letos bodo japonske železarne kupile v LR Kitajski približno 300.000 ton grodlja. Že leta 1981 računajo celo na povečanje količine na 300.000 do 400.000 ton. Kljub ostri konkurenci avstralskih in južnokorejskih železarn, imajo kitajske železarne predvsem pred avstralskimi prednost zaradi manjše razdalje in s tem nižjih prevoznih stroškov in ker lahko pošljejo tudi manjše količine.

INVESTICIJSKA AKTIVNOST V LETU 1980

(Nadaljevanje s 1. strani)

V nadaljevanju dajemo pregled nekaterih pomembnejših nalog v Železarni.

ELEKTRONSKO RAČUNSKI CENTER IN AVTOMATSKA TELEFONSKA CENTRALA

Ta naloga je bila v letu 1980 glavna in največja. Pričetek projektiranja je bil v avgustu 1979, v septembru se je pričela priprava gradbišča in konec decembra letos je bila zgrajena stavba z vsemi instalacijami in postavljenimi računskimi stroji. V teku je tudi priprava na montažo avtomatske telefonske centrale, ki naj bi bila zaključena v maju naslednjega leta.

V rekordnem roku 15 mesecev, je bilo tako opravljeno delo na zgradbi, ki je velika približno 40 x 40 m in ima neto površino prostorov 2500 kv. m. Še posebno pohvalno je, da smo rokovno uspeli v projektiranju, dobavi in montaži instalacij. Namreč instalacije so za ERC zelo zahtevne in obsežne in kar je še bolj pomembno, skoraj v celoti iz domače dobave.

Pri instalacijah naj omenimo poleg običajnih elektro in komunikacijskih, vodnih instalacij in ogrevanja, še zahtevno klimatizacijsko sistemsko prostora in še tri vrste ostalih prostorov, statični pretvornik za neprekinjeno napajanje računalnika, protipožarno in protivlomno zaščito itd.

Pri gradnji je sodelovala cela vrsta projektantov in izvajalcev od katerih je velika večina svoje delo opravila zelo dobro in če ne bi bilo nekaterih posameznih izvajalcev, ki niso sledili terminom gradnje, bi bil uspeh lahko še večji, ker bi delo zaključili kak mesec prej.

PLINIFIKACIJA ŽELEZARNE

V okviru te naloge so se nadaljevala dela na plinifikaciji jeseniškega dela Železarni. Tu je bila zgrajena reducirna postaja za zemeljski plin, ki je bila gradbeno zelo zahteven objekt, ker je lociran v desni breg Save. Zgrajen je bil tudi celotni primarni razvod do jeklarne, termocentrale in do plavžev.

V okviru plinifikacije je bilo izvršeno tudi eno najpomembnejših del in sicer predelava SM 6 na zemeljski plin v mesecu aprilu. Pri tej predelavi je bila uporabljena v glavnem uvozna oprema, kot so gorilci in regulacijska armatura. Pri preizkušnji in poznejši porabi je bilo nekaj težav, vendar z manjšimi izboljšavami, je predelava tehnično uspela. Po tej predelavi smo pristopili tudi k pripravi za predelavo SM 7, SM 2 in SM 3.

Zaradi popolne zapore uvoza, so strokovnjaki energetskega gospodarstva, RTA, jeklarne in novogradnji bili postavljeni pred nalogo, izvesti predelavo z domačimi materiali. Naloga je bila zelo težka, ker tovrstne opreme v Jugoslaviji ni bilo v celoti ne izdeluje. Kljub temu je uspelo pripraviti do konca leta svojo opremo za predelavo SM 7, ki bo izvedena, ko bo peč imela prvi remont. V pripravi pa je tudi zbiranje in dobava opreme za ostali dve peči.

Poleg predelave SM peči, sta bili letos izdelani tudi dve mesti za ogrevanje ponvic in dve mesti za sušenje ponvic z zemeljskim plinom v jeklarni. Pri tem delu je bilo nekaj težav, ker je bil del opreme domač. V času poizkusnega obratovanja se je ogrevanje in sušenje pokazalo kot uspešno in je na ta način omogočena boljša priprava ponvic, predvsem za delo na konti livu.

STROJNE DELAVNICE JAVORNIK

V okviru te naloge je že iz leta 1979 tekla postavitev hale težke obdelave z aneksom, v površini 1600 kv. m in teži konstrukcije hale 2100 ton. Poleg tega je bila v delu tudi zgradba za garderobe in jedilnico. V garderobi je prostora za 600 oseb, v jedilnici pa je 160 sedežev.

Celotna investicija je od svojega začetka teče zelo slabo, predvsem zaradi več kot enoletnih zamud dobaviteljev in izvajalcev hale ter spreminjanja obsega del. V letošnjem letu se je po približno polletnem zastoji, predvsem zaradi pomanjkanja sredstev in izdelave drugega aneksa k investicijskem programu, delo nadaljevalo. V teku je bilo dokončevanje obdelovalne hale. Pri tem moramo povedati, da delo še ni zaključeno in je hala le provizorično zaprta na severni in zahodni fasadi, ker je bila v času gradnje sprejeta odločitev o podaljšanju hale še za dve polji proti zahodu. Med letom je bila izvedena tudi montaža težkih obdelovalnih strojev, ki so se v drugi polovici leta že uspešno vključevali v izdelavo težkih rezervnih delov za Železarno.

V letošnjem letu so bile tudi dokončane garderobe in je tako možno, da se skupno 600 delavcev javorniških obratov preseli vanje in si tako izboljša higienske in delovne pogoje.

ODPRAŠEVALNA NAPRAVA ELEKTRO PEČI

Objekt bi moral po prvotnem terminskem planu biti zaključen v letošnjem letu. Zaradi odločitve, da zaradi pomanjkanja jekla ne ustavljamo elektro peči v letu 1980, je tempo izgradnje padel. Podaljševanju roka so pripomogle tudi nepredvidene kasnitve, ki so bile pri dokumentaciji dobavitelja uvozne opreme in domačega dobavitelja elektro motorjev. V letošnjem letu se je pričel graditi glavni objekt odpraševalne naprave, v katerem bo vgrajenih 170 ton uvozne strojne opreme in 950 ton domače opreme in konstrukcij. Objekt je sestavljen iz zgradbe filtrov, strojnice z ventilatorji, transformatorske postaje in predelanih konstrukcij hale elektro jeklarne. Na zgradbi filtra, so dela v zaključni fazi, z delom so pričeli na konstrukcijah strojnice, gradbena dela na transformatorski postaji pa so na polovici. V polnem teku je tudi izdelava konstrukcij za predelavo hale elektro jeklarne. V celoti lahko ocenjujemo, da je investicija v taki fazi, da bo možno v prvem polletju 1981 opraviti kompletno montažo in hladni preizkus naprav. V drugem polletju pa usposobiti naprave za redno obratovanje.

ZAMENJAVA PROFILIRNEGA STROJA

To je objekt, na katerem praktično v letu 1980 ni bilo operativnih aktivnosti. Temu je kriv dobavitelj domačega dela strojne opreme STT Trbovlje, ki kasni s svojo dobavo eno leto. Uvozna oprema čaka v naših skladiščih že od decembra 1979, domača oprema pa bo dobavljena šele v januarju naslednjega leta. Na ta način bo pričela zamenjava profilirnega stroja v naslednjem letu, in dokončana do polletja 1981.

NAPRAVA ZA VAKUUMIRANJE JEKLA

Tudi ta investicija ni tekla po planu sprejetem za leto 1980. Zaradi praktično ustavljenega uvoza opreme v Železarni, so tudi aktivnosti pri pripravi na začetek realizacije investicije tekle počasneje. V sklopu teh priprav je bila izdelana pogodba za uvoz opreme, urejeno je bilo financiranje investicije, pripravljale so se pogodbe za domačo opremo, ki jo je možno že v naprej naročiti. Posebej so se reševali problemi, ki bodo nastali s čiščenjem odpadnega kondenzata pri vzpostavljanju vakuumu.

Zaradi težav pri uvozu opreme se ni znano kdaj bo možno podpisati pogodbo. Zato smo investicijo razdelili na uvozni in domači del in sklenili, da takoj pričnemo z realizacijo domačega dela, saj so roki za to opremo vsaj pol leta daljši kot za uvozni del. S tem računamo, da bomo delno nadoknadili veliko zamudo, ki bo nastala zaradi uvoznih omejitev.

NAPRAVA ZA AGLOMERIRANI PRAŠEK

Enako usodo in potek, kot investicija v napravo za vakuumiranje jekla, je doživela tudi investicija v napravo za aglomerirani prašek. Tudi tu ni bilo možno, razen priprav pogodb za uvozno opremo, storiti nič drugega. Ker je dobavni rok za uvozno opremo krajši, le šest mesecev, smo se že v začetku leta odločili, da pričnemo z gradnjo hale, potrebne za to napravo. Tako so dela tekla na pripravi terena, izdelavi dokumentacije, temeljev in dobavi ter montaži hal. Dela so dobro napredovala in bodo v prvem polletju naslednjega leta zaključena. Dokler ne bo možno dobiti uvozne opreme bo hala služila za skladiščenje materialov.

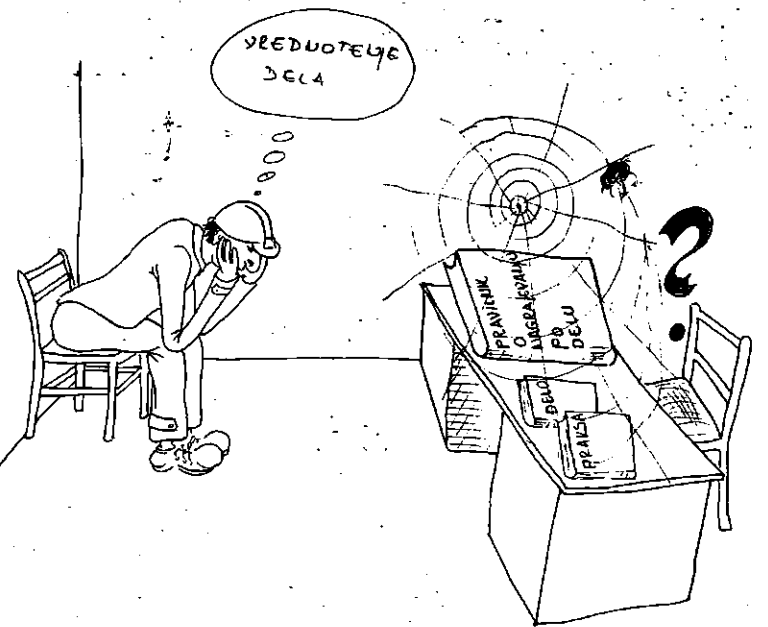
Iz danega pregleda sledi, da predvsem na nekaterih večjih investicijskih objektih ni bilo možno polno delati. Zato pa so tekla dela na vrsti manjših investicij. Ker prostor ne dopušča detajlnih opisov, naj jih samo naštejemo: skladišče legur v jeklarni, ozkotirni tehtnici 60 ton za plavž in jeklarno, adaptacija čistilne naprave na jezu, adaptacija hiše Delavska 8, podaljšek kotlovnice na Beli, parni kotel 25 t/h na Beli, adaptacija kisikarne na Javorniku, skladišče razstreliv v Trebežu, 100 tonska železniška tehnična, odpraševalna naprava štekel, skladišče polizdelkov na Beli, podaljšek skladišča ognjevarne materiala, rekonstrukcija samotarne v rezalnicu, dograditev nevtralizacije v HVB, žerjavi v valjarni bluming, debeli pločevini in podbojarni, instalacijska delavnica in druge.

Ob zaključku pregleda investicijske dejavnosti v Železarni, ponovno lahko ugotovimo, da smo izvajali veliko, vendar manjših in za vsoto Železarno manj pomembnih investicij. Tistih, ki pa bi lahko v večji meri in hitro pripomogle k povečanju proizvodnje in produktivnosti, pa žal nismo mogli zaradi znanih vzrokov pričeti.

Sektor novogradnje

Prizanesite ...

Ali bom dočkal v notem letu?

MEDNARODNI MERSKI SISTEM IN ELEKTROINDUSTRIJA

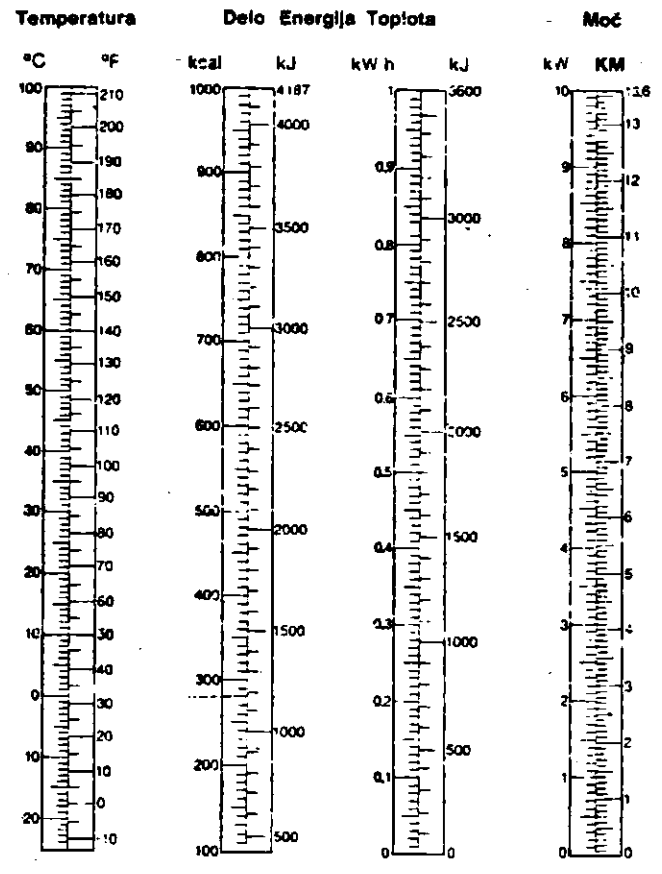
V zgodovini civilizacije so zelo značilni trenutki, ko je človek začel šteti in meriti. Za eno in drugo je človek uporabljal najprej dele svojega telesa. Tako izvira decimalni številni sistem iz deset človekovih prstov. Res se je precej dolgo zadržal v vsakodnevem življenju tudi duodecimalni številni sistem in to predvsem zaradi čudovite lastnosti števila 12, da je deljivo z 2, 3 in 4. Ta sistem se je še obdržal na področju merjenja časa.

mere od leta 1927 do 1960 značilno po osvajanju enot elektrike, fotometrije, sevanja, časa in frekvence. Glavna naloga na področju električnih meritev je bila primerjava etalonov, enot upora in napetosti raznih nacionalnih laboratorijev z etaloni, ki se hranijo v Hiroji.

V Jugoslaviji opravlja poslanstvo ustanove za uteži in mere »Zvezni zavod za mere in plemenite kovine«.

S posebnim »Zakonom o merskih enotah in merilih« Ur. list SFRJ

Z ozirom na pomembnost temperature, energije, dela, moči in toplote, podajamo pretvorniške tabele nekaterih veličin:

V osvajanju mere za dolžino je človek prvenstveno izhajal iz svojega telesa. O tem so pričali nazivi nekaterih merilnih enot: čevljev, palec, plod, lakot itd. Za mero mase se je uporabljal poljubno izbran predmet. Včasih je bilo to zrno določenega ploda drugič običajen kamen in podobno. Da je to tako nam kažejo enote »granulum« (zrno) ali »stone« (kamen).

Ideja, da se enote za dolžino in maso povežejo v enoten sistem, je zelo stara. Že pri Asircih je za enoto mase »talent« vzeta osnova mase kubičnega čevlja vode.

Množica poljubno osvojenih, med seboj povsem neodvisnih mernih enot je izredno oteževala sporazumevanje, a še posebej trgovino med narodi.

Razumeva se, da je bilo veliko poskusov, da se sprovede unifikacija merskih enot. Tako je angleški kralj Henrik I odredil, da se dolžina od vrha njegovega nosu do vrha srednjega njegove iztegnjene leve roke imenuje YARD in se kot taka uporablja kot merska enota za dolžino v Angliji. V dubrovniški republiki je kot etalon dolžine služila dolžina podlakti na spomeniku vitezcu ORLANDU.

Sele francoska revolucija je dala stvaren pospešek nastajanju decimalnega metrskega sistema. Odločeno je, da se za enoto dolžine osvoji meter: 40 milijonti del pariškega meridijana. Merjenja so leta 1791 poverili matematikoma Delambru in Mechainu. Tako je nastal meter, enota dolžine, a na osnovi njega sta definirani enoti volumna in mase. Francija je 22. junija 1799 osvojila etalone dolžine in mase. V čast tega dogodka je bila predložena izdelava spominke medalje z napisom, ki kaže na širino osnove metrskega sistema: »ZA VSE ČASE, ZA VSE NARODE«.

V nadaljnjih obdobjih je prišlo do večje aktivnosti, a leta 1870 tudi do mednarodne metrske konference in leta 1875 tudi do podpisa metrske konvencije.

S to konvencijo je določena tudi ustanovitev in vzdrževanje »Mednarodnega biroja za uteži in mere« v Parizu.

Vrhovna oblast, v okviru konvencije, pripada vladam držav preko njihovih delegatov, zbranih na Generalni konferenci.

Konvencija, ki je bila podpisana 6. oktobra 1921. leta, je spremenjena in dopolnjena z enotami električnih veličin. S tem je bil pravzaprav postavljen temelj današnjemu mednarodnemu sistemu enot SI.

Smatra se, da je obdobje dela »Mednarodnega biroja za uteži in

štev. 341 april 1976, stran 341 do 352, so opredeljene naloge in pravice naše družbe, glede mednarodnega sistema merskih enot.

Današnji družbi in gospodarstvu je elektrika, s svojimi energetskimi, tehnološkimi in informacijskimi zmoglostmi prav gotovo ena najvitalnejših infrastrukturnih dejavnosti razvitega sveta.

V elektroindustriji je močno prisotno spoznanje o sodnosti dobrega gospodarjenja in urejenosti področja merilne zakonodaje, kvalitete ter standardizacije. Še posebej je to pomembno pri mednarodni menjavi in prenosu tehnologije.

Dejstvo je, da je veliko strokovnjakov iz elektroindustrije sodelovalo v pripravljalnih postopkih na novi zakon. Ti strokovnjaki so predvsem sodelovali tam, kjer ni šlo le za »strokovsko« metrologijo, pač pa za metrologijo, ki je osnova razvoja gospodarstva visoko razvite družbe.

Delež elektroindustrije v slovenski industriji je 12% zaposlenih, to je 43.000 delavcev. V načrtih je elektroindustrija ena od nosilcev tehnološkega napredka. Cilj je osvojitev in izvedba nekaterih ključnih tehnologij elektrike, računalništva, optoelektronike itd. Posebno opazna je usmeritev na večji plasma znanja na kompleksnejših projektih inženiringih in sredstvih za delo. Značilno je hitro tehnično zastarevanje naprav in tehnologije. Vsako povojno desetletje je prvotno življenjsko dobo izdelkov približno razpolovilo. Ocenjuje se, da bo življenjska doba izdelka elektronske industrije leta 1985 le še dve leti.

Ocene za strukturni delež elektronske industrije leta 1986 v svetovnem merilu so naslednje:

telekomunikacije	33%
obdelava podatkov	33%
široka potrošnja	12%
merilna - procesna tehnika	10%
vojaška elektronika	10%

Teh nekaj značilnosti opredeljuje sedanji in bodoči položaj metrologije v elektroindustriji. Z ozirom na merske enote je izredno pomembno tudi to, da izdelki elektroindustrije prodajajo na druga področja življenja in dela npr.: industrijo, elektro gospodarstvo, PTT, železnice, ladjarstvo, oborožene sile, šolstvo, zdravstvo, itd.

Ta povezanost s končno aplikacijo zahteva od razvijalcev in projektantov, da spoznajo in soustvarjajo metrologijo, določenih sistemov, npr. telekomunikacij, elektro gospodarstvo, zdravstvo, procesne industrije, itd. In kdo skrbi danes v elektroindustriji Slovenije za ustrezno vklju-

PR
VEL
DOI
PLC
PRC
MAI
HITI
POS
SIL
TLA
DIN
KINI
ENE
TOF
MO
AKI
VIR
ABE
RAE
KON
(1)
čev
skl
1
teh
raz
dru
zac
2
teh
Slo
3
teh
ska
4
nar
sko
za
5
šol
elel
6
me
da
7
raz
stra
elel
V
več
ljuj
nili
1
1
2
-
ni
-
nov
E
C
ste
1
SI
2
3
2
nor
del
ne
z3
F
(
%

Prehodno dopustne enote (ki jih po 1. 1. 1981 ni dovoljeno uporabljati)

VELIČINA	ENOTA	OPOMBA
DOLŽINA	IME	ZNAK
angström	Å	(1) – Glej opombo pod tabelo
mikron	μm	Uporaba dovoljena samo v pomorskem prometu in
palec ali cola (inch)	in	v zračnem prometu za določanje višine letenja letal
čevljev (foot)	ft	(1)
jard (yard)	yd	(1)
fathom (fathom)	fm	(1)
PLOŠČINA	barn	Uporaba dovoljena samo v jedrski fiziki.
PROSTORNINA	registrarska tona	(1)
prostorninski meter	prn	Uporaba dovoljena samo v prometu z lesom.
MASA	kvintal ali metriski cent	(1)
funt (pound)	lb	(1)
long tona (long ton)	L/T	(1)
HITROST	čevljev na sekundo	Uporaba dovoljena le v zračnem prometu za
POSPEŠEK	gal	določanje navpične hitrosti letal.
SILA	dina (dyn)	Uporaba dovoljena le za določanje pospeška, ki je
kilopond	kp	posledica zemeljske težnosti.
pond	p	
TLAK	tehnična atmosfera	
normalna (fiz.) atmosfera	at	
milimeter živosrebrovega	mm Hg	
stebrička	Torr ali mm Hg	
milimeter vodnega stebrička		
DINAMIČNA VISKOZNOST	poise	mm H ₂ O
KINEMATIČNA VISKOZNOST	centipoise	cP
stokes	St	
centistokes	cSt	
ENERGIJA, DELO IN KOLIČ.	erg	erg
TOPLOTE	kilopond meter	kpm
kalorija	cal	
MOČ	konjska moč	KM
AKTIVNOST RADIOAKTIVNEGA	curie	Ci
VIRA	rad	rd
ABSORBIRANA DOZA	rem	rem
RADIOAKT. SEVANJA	röntgen	R
EKSPONICIJSKA DOZA		
IONIZIRNEGA SEVANJA		

(1) – uporaba dovoljena le v pomorskem prometu

čevanje v mednarodni sistem merskih enot?

1. Predvsem so to strokovnjaki tehniških ved zaposleni v tehničnih razvojih, tehničnih kontrolah in drugih oddelkih v temeljnih organizacijah.

2. Delovna skupina za merilno tehniko pri Gospodarski zbornici Slovenije.

3. Republiško društvo za merilno tehniko (JUKEM) in Elektrotehniška zveza Slovenije.

4. Raziskovalna skupnost, ki sofinansira določene razvojne in raziskovalne naloge skupaj z inštitutom za kakovost in metrologijo.

5. Strokovnjaki Visoke tehniške šole v Mariboru in Fakultete za elektroniko v Ljubljani.

6. Sodelavci zveznega zavoda za mere in plemenite kovine iz Beograda in Ljubljane.

7. Strokovnjaki iz organizacije raznih strok in področij predvsem s strani projektantov uporabnikov elektrotehnične opreme.

V elektroindustriji se srečujemo z večino področij enot, ki jih opredeljuje zakon o merskih enotah in merilih:

1. Enot mednarodnega sistema
2. Osnovne enote SI
3. Izpeljane enote SI
- izpeljane iz osnovnih enot
- poimenovane s posebnimi imeni

– izpeljane iz osnovnih in poimenovanih enot

B. Decimalne merske enote

C. Enot izven mednarodnega sistema

1. Izjemno dopustne enote izven SI

2. Prehodno dopustne enote

3. Protizakonite enote

Z ozirom na to, da se bliža »astronomska meja«, ki jo je zakon opredelil naj navedeno prehodno dopustne enote, katerih veljavnost preneha z 31. 12. 1980. (tabela).

Rudi Zorko
(Gospodarski vestnik
štev. 48, 11. december 1980)

ČESTITKA

Uspehov pri delu in v življenju v novem letu 1981 želim delavcem in delavcem moje drage Železarne.

Nekdanji učenec in delavec
Jovanović Živan-Ziko
s starši

ČESTITKA

S spodbudnim korakom v novo desetletje vsem sodelavcem strojno vzdrževalne delavnice, vsemu delovnemu kolektivu Železarne, vsem vodilnim TOZD in Železarne in sindikalnim delavcem, predvsem pa srečno novo leto 1981 in obilo zdravja in še bolj moderno Železarno v prihodnjem desetletju

želi varilec-upokojenec
Maks Tratnik

OB KONCU LETA SPET SEJE SKUPŠČIN SIS

Čeprav so se skupščine skoraj vseh občinskih samoupravnih interesnih skupnosti sestale zadnjič pred manj kot mesecem dni, so za konec leta spet napovedane seje skupščin precejšnjega števila občinskih samoupravnih interesnih skupnosti. V torek, 23. decembra so se namreč sestali delegati na 9. seji skupščine stanovanjske skupnosti in na 13. seji izobraževalne skupnosti.

29. decembra pa bodo seje skupščin samoupravnih interesnih skupnosti in sicer:

– Ob 15. uri za socialno skrbstvo (konferenca delegacij v Železarni ob 26. decembra ob 12.30).

– Ob 17. uri za otroško varstvo (konferenca bo isti dan ob 6.15 uri).

– Ob 17. uri za telesno kulturo (konferenca bo že 26. decembra ob 6.15).

Osnovna točka na sejah vseh navedenih skupščin je samoupravni sporazum o temeljnih plana posamezne skupnosti za obdobje 1981–1985. Pri vseh, razen pri stanovanjski skupnosti, je v vabilu navajajo, da gre za ugotovitveni sklep o sprejemu teh sporazumov. Vendar delegati obveščamo, da bodo v Železarni o sprejemu sporazumov o temeljnih planov vseh samoupravnih interesnih skupnosti odločali delavski sveti temeljnih organizacij in delovnih skupnosti na sejah okrog 25. decembra (zaradi obsežnih priprav in zaradi dokaj posredovanih sporazumov v obravnavo in sprejem). Zato bo potrebna tudi precejšnja aktivnost delegatov kot na sejah konferenc delegacij in skupščin samoupravnih interesnih skupnosti, da bo odločanje o našem razvoju na vseh področjih družbenega življenja potekalo čim bolj odgovorno, zavestno in učinkovito.

Na sejah skupščin samoupravnih interesnih skupnosti v ponedeljek, 29. decembra, pa bodo delegati obravnavali še naslednje zadeve:

SOCIALNO SKRIBSTVO

– rebalans finančnega načrta skupnosti socialnega skrbstva Jesenice za leto 1980.

– osnutek samoupravnega sporazuma o ustanovitvi občinske skupnosti socialnega skrbstva Jesenice.

– osnutek statuta občinske skupnosti socialnega skrbstva Jesenice.

OTROŠKO VARSTVO

– osnutek statuta skupnosti otroškega varstva Jesenice

– poročilo izvajalcev o delu občinskega odbora RKS Jesenice in zveze društev prijateljev mladine Jesenice.

– sklepanje o financiranju vzgojno-izobraževalne in druge dejavnosti v prvem četrtletju leta 1981.

TELESNA KULTURA

– realizacija plana srednjeročnega načrta telesnokulturne skupnosti v obdobju 1976–1980.

– osnutek samoupravnega sporazuma o ustanovitvi telesnokulturne skupnosti občine Jesenice.

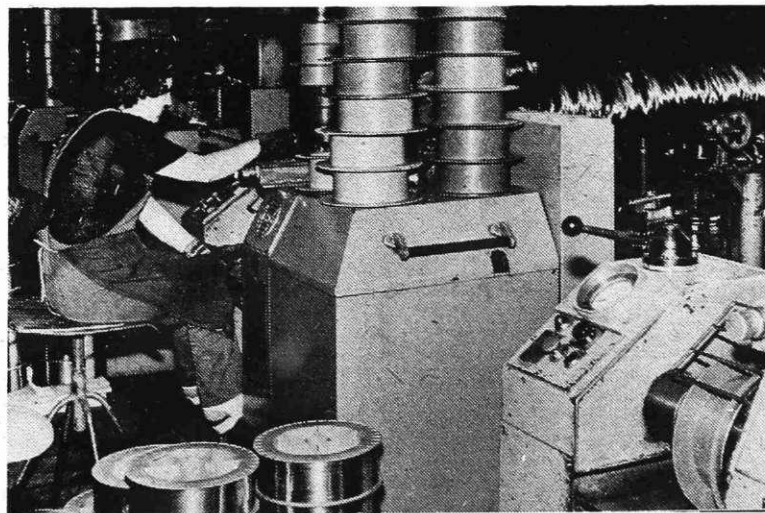
– predlog smernic za pripravo letnega načrta izvajanja srednjeročnega programa razvoja telesnokulturne skupnosti Jesenice v letu 1981.

– poročilo samoupravne kontrole o predvideni izgubi delovne skupnosti SD Jesenice in predlog izvršnega odbora o sanaciji izgube.

– predlog izvršnega odbora o usmeritvi nerazporejenih sredstev

– informacija o realizaciji samoupravnega sporazuma o zagotovitvi materialnih pogojev HK do konca leta 1980.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje
Nada Dejak

Sodelavka v žičarni (Foto I. Kučina)

V adjustaži TOZD Hladna valjarna Bela (Foto S. Kokalj)

Železarski globus

AVSTRIJA

Avstrijska železarska družba VOEST-Alpine iz Linza je dobila iz Peruja naročilo za dobavo elektro jeklarne s 100 tonsko občno električno pečjo in kontinuirno napravo za vlivanje zgrajeno na ključ. Za gradnjo občnih električnih peči je prevzela lani VOEST-Alpine licenco pri zahodnonemškem podjetju Krupp. Finančna vrednost tega naročila je preko milijardo šilingov. Letno proizvodno zmogljivost jeklarne bodo po končani prvi fazi izgradnje lahko podvojili.

LR KITAJSKA

Kitajsko državno uvozno podjetje CNTIC je naročilo pri zahodnonemški družbi Mannesmann-Demag sedem naprav za kontinuirno vlivanje gredic s skupno 24 žilami in letno proizvodno zmogljivostjo 1,3 milij. ton. Naprave bodo montirane v šestih različnih železarnah v jeklarnah s kisikovimi konvertorji. Pričetek obratovanja je predviden v letih 1981/82. Poleg pogodbe o dobavi naprav je sklenjen tudi sporazum o tehničnem sodelovanju na področju kontinuirnega vlivanja.

ZDA

Največja ameriška železarska družba US Steel je prodala za 750 milij. dolarjev 800 milij. ton svojih rezerv črnega premoga in tri premogovnike v zveznih državah Pensilvanija in Zahodna Virginija naftni družbi Standard Oil of Ohio (Sohio). S tem je ta družba prodala 27 % svojih rezerv premoga, vendar ji je kljub temu ostalo še 2,4 milijarde ton črnega premoga z nizkim žveplom, kar bo zadostovalo še za dolgo obdobje. Družba Sohio je že sedaj velik proizvajalec premoga v ZDA, saj je v letu 1979 nakopala deset milijonov ton tega goriva.

ZDA

Molibden spada med tiste redke kovine, ki jih potrebujemo pri izdelavi jekla, katere največje zaloge na svetu so v ZDA. Leta 1978 so v tej državi pridobili približno 67 % celotne svetovne količine molibdena, medtem ko je Kanada z 18 % druga na svetu. Preostalih 15 % je razdeljenih med nekatere južnoameriške države, predvsem Čile, kjer je predvsem stranski proizvod bakra in pa med Sovjetsko zvezo in LR Kitajsko.

ZRN

Po zahodnonemških podatkih je porabila železarska industrija evropske gospodarske skupnosti (EGS) leta 1960 za izdelavo tone groblja po prečno 2,2 tone železove rude in 900 kg koks. Do leta 1978 se je znižala poraba železove rude pri približno enaki vsebnosti železa na 1,7 tone, koks na 500 kg. Takšno povečanje produktivnosti in znižanje porabe koks je bilo mogoče zaradi tehnične izpopolnitve plavžev in priprave vsipa.

VELIKA BRITANIJA

Slaba gospodarska situacija v tej državi ima tudi zelo negativen vpliv na delo železarske industrije. To so ugotovili tudi na zadnjem zasedanju prodajnega združenja britanske železarske industrije. Generalni sekretar tega združenja je na tem zasedanju med drugim povedal, da skoraj vse britanske železarne obratujejo s skrajšanim delovnim časom. V privatnem sektorju je situacija slabša kot je bila kdajkoli prej po obdobju velike krize v letu 1930. Vse privatne železarne so zmanjšale število delavcev in večina med njimi proizvajala manj kot so njihove dejanske zmogljivosti. Slaba je situacija tudi v največji državni železarski družbi British Steel Co., kjer so letos zamenjali vodstvo in pričakujejo določene ukrepe za izboljšanje stanja.

SOVJETSKA ZVEZA

	Sovjetska zveza, %	ZDA, %
Al (boksit)	66,0	12,3
Sb	84,6	50,8
Cr	230,7	12,3
Co	100,0	7,7
Cu	130,8	78,5
Pb	112,3	86,0
Mn	121,5	3,1
Ni	100,0	24,6
Pt	136,9	15,4
Sn	80,8	20,0
Ti	100,0	81,5
W	87,7	49,2
Zn	115,4	36,9

Iz razpredelnice je razvidno kakšne možnosti imata Sovjetska zveza in ZDA pri preskrbi barvastih kovin iz domačih virov.

100 % pomeni popolno preskrbo, pod 100 % pa je potrebno določeno količino uvoziti in nad 100 %, da jo je mogoče izvoziti. Razpredelnica kaže, da ima Sovjetska zveza skoraj za večino kovin v zadostni količini domačih virov, medtem ko morajo ZDA vse kovine v večji ali manjši meri uvažati. Najbolj kritično je pri manganu in kobaltu, ki ju morajo uvažati nad 90 % lastnih potreb.

VELIKA BRITANIJA

Britanska državna železarska družba British Steel, načrtuje v prihodnjih štirih letih investicijska vlaganja v svoje železarske obrate v višini milijardo funtov šterlingov. Pri tem ne gre za velike projekte, temveč za financiranje proizvodnih in kvalitativnih izboljšav, predvsem za uvedbo kontinuirnega vlivanja. V preteklem letu je zaradi slabega finančnega položaja investicijal namesto načrtovanih 325 milij. funtov šterlingov samo 282 milijonov. Kako bo to investicijsko predvidevanje uresničeno bo vplivala bodoča ekonomska situacija te države. Preteklo gospodarsko leto je zaključila s 545 milij. funtov šterlingov izgube in po menjavi vodstva je bil izdelan načrt za saniranje poslovne izgube. Kot zanimivost je treba povedati, da po nekaj letih prvič BSC načrtuje nove investicije.

ZDA

Ameriška železarska družba Armco ima v mestu Houston, zvezna država Teksas, že od leta 1972 v obratovanju napravo za izdelavo železove gobe z letno proizvodno zmogljivostjo 330.000 ton. Naprava, zgrajena po licenci te družbe, ima kot osnovni proizvodni agregat jaskasto peč in kot reducent uporablja zemeljski plin. Družba je predvidela prodajo licence še drugim železarnam, vendar zaradi prevladujočega položaja postopkov Midrex in HyL, ki prav tako uporabljata kot reducent zemeljski plin, ni doslej prodala še nobene naprave. Zato je sklenila, da ta postopek ne bo več nudila tržišču. Naprava v Houstonu bo sicer še naprej obratovala, vendar bodo ustavljene vse raziskave in investicije, ki naj bi služile za nadaljni razvoj in prodajo tega postopka.

JAPONSKA

V japonskih železarnah vedno bolj narašča zanimanje za uporabo železove gobe kot delno nadomestilo za vložek v občnih električnih pečeh. Zato nameravajo zgraditi napravo za proizvodnjo železove gobe po mehiškem HyL postopku, z letno proizvodnjo 600.000 ton. Za prehodno študijo o gradnji te naprave je že podpisana pogodba japonskih železarn. Računajo, da bodo pričeli z gradnjo leta 1983, proizvodnja pa naj bi stekla leta 1985.

SONČNA ENERGIJA NA BLIŽNJEM VZHODU

V državah Bližnjega vzhoda je poleg velikih zalog nafte in pušavskega peska tudi veliko sončnih žarkov, saj sije sonce na tem področju okoli 300 dni letno. Zato strokovnjaki za izkoriščanje sončne energije že precej časa pripravljajo projekte za izkoriščanje tega neizkoriščenega vira energije.

Pred dvema leti se je več kot 400 teh strokovnjakov sestalo v egiptovskem glavnem mestu Kajru, kjer so obravnavali možnosti uporabe sončne energije – od gretja vode in pečenja mesa do črpalke in pridobivanja električne energije. Danes že praktično uporabljajo nekatere izmed teh naprav v Indoneziji, Izraelu in Saudski Arabiji.

V Jordaniji je letos kot prva v arabskem svetu pričela obratovati telefonska napeljava, ki jo z električno energijo napaja sončna energija. Ob glavnih cestah je postavljenih v oddaljenosti osem do deset km 83 drog in to predvsem na mestih, ki so bolj oddaljene od naselij. Na vsakem drogu je UHF sprejemnik in oddajnik in na vrhu sončna celica, ki napaja z električno energijo baterije UHF naprave. Ob dvigu telefonske slušalke ki je na spodnjem delu droga, pošlje oddajnik signal do najbližje ultravioletove postaje, kjer se oglasi dežurni, ki je v službi. V primeru, če uporabnik telefona ne govori angleško ali arabsko, da na treh gumbih oznake za klicanje policije, ambulanče ali servisne postaje za popravilo avtomobila.

To telefonsko napravo so razvili v Jordaniji ob pomoči nekega podjetja iz ZDA. Njena konstrukcijska značilnost je, da potrebuje zelo malo električne energije, saj jo tudi sončne celice ne dajejo veliko. Podnevi napajajo napravo celice neposredno, medtem ko ponoči črpa potrebno električno energijo iz baterij, ki jih celice polnijo podnevi, ko sije sonce. Baterije imajo takšno zmogljivost, da omogočajo nepretrgano obratovanje naprave v trajanju dveh ur.

Celoten sistem praktično ne potrebuje vzdrževanja, saj so tudi sončne celice postavljene skoraj navpično in je tako onemogočeno gnezdenje ptic. Ob klicu na sprejemni postaji dežurni avtomatično ugotovi kraj od koder prihaja poziv in lahko odgovori na vprašanje oziroma pošlje potrebno pomoč.

Te naprave bodo lahko nadomestile v zelo oddaljenih krajih tudi normalno telefonsko zvezo z večjimi centri ali pa kot medsebojno z več kraji.

Vendar ta naprava v Jordaniji ni prvi korak pri koriščenju sončne energije. Njen največji industrijski projekt je rafinerija potaše (kalcijev karbonat z letno proizvodno zmogljivostjo 1,2 milij. ton, ki bo pričela obratovati leta 1982. Potas bode izločali z izparevanjem s pomočjo sončne energije iz slane vode na najnižje dele Mrtvega morja in na površini 100 kv. kilometrov.

Pri konvencionalni kristalizaciji uporabljajo lužilni postopek, kjer je potrebna visoka temperatura in velika poraba goriva. Za izparevanje prej omenjenih bazenov bi porabili letno štiri milijone ton nafte, kar je ekonomsko nesprejemljivo. Z uporabo sončne energije je postal projekt tako tehnično kakor ekonomsko zanimiv.

Tudi pri odstranjevanju soli iz morske vode s pomočjo sončne energije imajo v Jordaniji bogate izkušnje. Letos spomladi so v Akabi dokončali skupaj z nekim zahodno-nemškim raziskovalnim podjetjem raziskovalni projekt s področja odstranjevanja soli iz morske vode, ki je trajal dve leti. Za razliko od drugih naprav na Bližnjem vzhodu, ki uporabljajo fosilna goriva obratuje v Akabi projekt na sončno energijo.

Najprej črpajo morsko vodo v rezervoar in nato teče zaradi težnosti v module za odstranjevanje soli. Vsak modul ima 25 kvadratnih metrov plošč s sončnimi celicami. Medtem, ko poteka pri komercialnih napravah odstranjevanje soli neposredno z izparevanjem in destilacijo vode, zbirajo pri projektu v Akabi sončne celice toploto in jo prenašajo v napravo za izparevanje po ceveh in ogrevajo na 110 stopinj C, kar omogoča večjo proizvodnjo.

Naprava proizvaja danes sedem litrov pitne vode na kvadratni meter plošče s sončnimi celicami, katerih je skupno 375 kv. m. V Jordaniji so mnenja, da je ta sistem priprave pitne vode iz morske uporaben za mnoga območja področja arabskih držav na Bližnjem vzhodu, kjer primanjkuje pitne vode.

SATURN

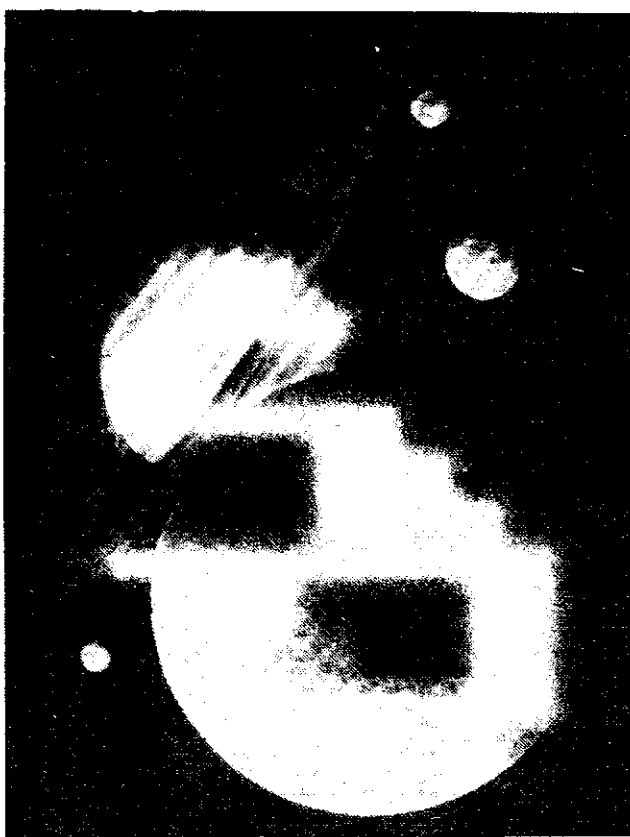
Dne 12. novembra 1980 ob 23.45 po Greenwichu je letela ameriška sonda Voyager 1 v oddaljenosti 124.200 km mimo planeta Saturn. Pri tem je med drugim poslala na Zemljo vrsto zelo podrobnih posnetkov tega planeta in o njegovih sedmih mesecih, ki jih je mogoče videti tudi z Zemlje.

Zaradi velike oddaljenosti med Zemljo in Saturnom – srednja vrednost je 1,43 milijarde km – je bilo raziskovanje tega planeta s teleskopi težavno. Šele z modernimi instrumenti o natančno ugotovili čas vrtenja okoli osi, ki znaša 10 ur in 4 minut, medtem ko traja gibanje okoli sonca 19.46 let. Zaradi majhne gostote, samo 0,68 g/kub. cm, in hitrega vrtenja je sorazmerno močno sploščen, saj meri ekvatorialni polmer 60.000 km in polarni samo 53.500 km (Zemlja 6378 km in 6356 km). Saturnovo atmosfero sestavljajo: 75% vodika, 25% helija in majhne količine metana, etana in amoniaka. Na površini Saturna vlada temperatura – 178 stopinj Celzija.

V letih 1955 do 1966 so odkrili z opazovanjem z Zemlje deset saturnovih mesecev. Njihov premer in oddaljenost od Saturna navaja spodnja tabela:

ime	premer km	oddaljenost od Saturna km
Ianus	360	188.700
Mimas	360	185.000
Encelad	600	238.300
Tetis	1.040	294.900
Dione	1.000	377.900
Rea	1.600	527.600
Titan	5.800	1.222.600
Hyperion	224	1.484.100
Japetus	1.450	3.562.900
Phoebe	240	12.960.000

Poleg zgoraj navedenih mesecev je ameriška prva sonda Pioneer 11, ki je bila poslana proti Saturnu leta 1973, odkrila še dva zanesljiva in morda še tretjega. Prvi, oziroma enajsti mesec ma premer 400 km in je zaenkrat imenovan 1970/S-1, medtem ko ima drugi, oziroma dvajseti premer 170 km z oznako 1979/S-5. Oba meseca je sonda Pioneer 11 opazovala dvakrat in je zato mogoče smatrati njihov obstoj kot zanesljiv. Obstoj rinajstega meseca, imenovanega 1973/S-3, ni bil dokazan.

Ta slika je sestavljena iz več posnetkov, ki jih je poslala ameriška sonda Voyager 1 in prikazuje planet Saturn in šest izmed njegovih petnajstih mesecev. Ti so verjetno vsi pokriti z debelim ledenim oklepom. V ospredju je z meteoritskimi kraterji mesec Dione (premer 1000 km) in za njim Saturn z oblačnim sistemom trakaste oblike in obroči. Desno sta meseca Tetis (premer 1040 km) in Mimas (premer 360 km) s kraterjem premera 130 km. Levo spodaj sta Encelad (premer 600 km) in Rea (1600 km). Levo zgoraj je Titan, največji mesec sončnega sistema (premer 5800 km), na katerem je atmosfera sestavljena iz metana in vodika.

Sonda Voyager 1 je poleg drugih opazovanj odkrila še dva nova, doslej nepoznana Saturnova meseca. Oba še nimata imena in njun premer je 200 oziroma 250 km ter krožita okoli planeta v razdalji 81.750 oziroma 80.000 km nad slojem oblakov.

Posnetki, ki jih je poslal Voyager 1 na Zemljo, so po izjavah strokovnjakov, ki so jih videli, senzacionalni. Z oblaki prekrito površino Saturna je tudi z največje bližine težko prodreti, ker širok oblak amoniakove megle onemogoča jasen pregled. Kljub temu je mogoče spoznati izmenoma temne in svetle okroglo izoblikovane trakove oblakov. Osnova za vremenske razmere na tem planetu je v prvi vrsti notranje razvijanje toplote, ki je trikrat večje kot absorbirana sončna toplota. Vendar izgleda, da je situacija precej bolj kompleksna kot tista na sicer strukturno podobnem Jupiteru.

Posebnost planeta Saturna so njegovi obroči, ki jih vidimo tudi na sliki. Teh obročev je več in posnetki sonde Voyager 1 so pokazali, da je njihova struktura znatno bolj zapletena kot so do zdaj domnevali. Posebno velja to za zunanji obroč, označen s črko F, ki ga je odkrila sonda Pioneer 11 in ga sestavlja več delov, ki se med seboj prebadajo in imajo obliko kepastih »vzlovov«. Danes še ni znano, kako je lahko takšna struktura dolgo časa stabilna. Kaže, da na njo gravitacijsko vplivata dva na novo odkrita meseca, ki sta v neposredni bližini obroča F.

Medtem, ko je Voyager 1 že odhitel mimo Saturna naprej v vesolje, se temu planetu približuje nova ameriška sonda. To je Voyager 2, ki bo dosegla Saturn 27. avgusta 1981. Znanstveniki napeto pričakujejo, kaj bo odkrila novega.

RAZVOJ KONTINUIRNEGA VLIVANJA JEKLA V SVETU

Za neposredno vlivanje raztaljenega jekla v različne proizvode kot so slabi, blumi in gredice, je bilo od konca preteklega stoletja do obdobja po drugi svetovni vojni predlagano že več tehničnih rešitev. Prvo med njimi je predlagal leta 1891 Henry Bessemer, izumitelj prvega postopka za izdelavo jekla v raztaljenem stanju v konvertorju. Vendar lahko smatramo, da je Nemec Jungmans dejansko postavil leta 1933 osnove za današnjo tehniko kontinuirnega vlivanja. Ta način vlivanja se do danes ni prenehal razvijati in izpopolnjevati.

Naraščanje deleža kontinuirnega vlivanja jekla v svetu od leta 1969 do 1978 v milijon ton in odstotkih kaže spodnja razpredelnica:

leto	svetovna proizv. surovega jekla milij. ton	kontinuirno odlito jeklo milij. ton
1969	574,6	15,6
1976	676,8	103,6
1978	713,0	145,4

Vendar naraščanje proizvodnje kontinuirno odlitega jekla ni bilo v vseh industrijsko razvitih državah enako, čeprav je v državah, ki dosegajo največjo železarsko proizvodnjo na svetu, po letu 1970 strmo naraščalo. To je razvidno iz spodnje razpredelnice, ki kaže za šest držav v odstotkih količino kontinuirno odlitega jekla od leta 1970 do 1978.

v odstotkih	1970	1972	1974	1976	1978
Sovj. zveza	4,3	5,3	5,7	6,3	9,5
ZDA	3,7	6,1	8,2	10,9	14,2
Japonska	6,1	16,1	26,7	36,7	52,8
ZRN	8,9	13,5	20,0	28,5	38,0
Italija	2,2	11,5	22,4	32,4	41,3
Francija	1,1	3,9	10,0	18,0	27,1

Zgornji podatki kažejo, da pri tem močno vodijo Japonska, Italija in Zvezna republika Nemčija. ZDA in Sovjetska zveza, ki imata starejše naprave in jih toliko ne modernizirata, sta pri uporabi kontinuirnega vlivanja precej zaostali.

Ni lahko predvideti bodoči razvoj kontinuirnega vlivanja jekla. Leta 1976 je Mednarodni inštitut za železo in jeklo (IISI) izdelal prognozo, ki je imela za osnovo možnost uporabe tega načina vlivanja za različne kvalitete jekel. Predvidevala je, da bi do leta 1985 japonske in zahodnoevropske železarne dosegle 50% celotne količine izdelanega surovega jekla, odlitega na kontinuirni način. Kot je razvidno iz razpredelnice, je Japonska to dosegla že leta 1978, za zahodnoevropske države pa kaže, da bodo to količino dosegle še pred letom 1985. Zato računajo, da bo kmalu po letu 1985 narasla količina kontinuirno odlitega jekla v teh državah na preko 75%. Pri tem bo na takšen porast proizvodnje močno vplivala možnost povečanja nadaljnjih kvalitete jekel, ki jih bo mogoče odliti na napravah za kontinuirno vlivanje.

ENERGIJA V ŽELEZARSKI INDUSTRIJI

(Nadaljevanje s 5. strani)

Iz razpredelnice štev. 5 je razvidna v odstotkih primerjava stroškov za energijo pri sodobni železarni modela A in B. Pri prvi obsegajo stroški energije okoli 28% in pri drugi 11%.

Železarna	A	B
Vrsta stroška	28%	11%
Energija	25	11
Delo	22	27
Vložek	20	28
Odpisi	9	9
Ostalo (promet itd.)	24	25

MOŽNOSTI ZA ZMANJŠANJE PORABE ENERGIJE

Primerjava števil o porabi energije v evropskih železarnah, ki se običajno giblje med 6000 in 8000 kW t surovega jekla s celotno porabo energije modela A pokaže, da so predpostavke navedene v modelih zelo realne. Kaže pa tudi, da je mogoče še v mnogih železarnah prihraniti znatne količine energije. S tem v zvezi je treba opozoriti, da v študiji navedene predpostavke izhajajo iz stanja v letih 1974/1975 in da so v kasnejšem obdobju preizkušeni v praksi številni ukrepi, ki so omogočili še nadaljnje energetske prihranke.

Današnje možnosti za znižanje porabe energije pa so še znatno večje. Če izračunamo za železarno, ki obratuje na osnovi premoga teoretično potrebno energijo, se brez izgub giblje okoli 3400 kWh/t surovega jekla. Iz tega sledi, da ima današnja železarna energetski izkoristek približno 55%. Vendar je to v primerjavi z drugimi gospodarskimi vejami najbolj izkoristek, saj ima promet, na primer, samo 20%. Če pri tem še upoštevamo, da uporabljajo velike integralne železarne skoraj samo primarno energijo, medtem ko so drugi porabniki navezani v glavnem na končno energijo z znatnimi izgubami, ki nastanejo pri pretvarjanju, potem je situacija za železarsko industrijo še boljša.

Iz naslednje razpredelnice je razvidno kako je razdeljena pri 55% izkoristčaju energije v železarni že 45% toplotnih izgub.

Dimni plini	15,0%	Sevanje	5,0%
Zlindra	2,5%	Električne izgube	7,5%
Hladilna voda	14,0%	Ostale izgube	1,0%
		Skupaj	45,0%

Razpredelnica kaže, da gre v izgubo približno 17,5% celotne energije kot toplote pri visoki temperaturi. Glavni vzrok je v tem, da je proizvodnja v železarni v glavnem s prekinitvami, kar ima za posledico ohlajevanje proizvodov med posameznimi proizvodnimi fazami. Kot primer za to je mogoče navesti gašenje koksa, hlajenje sintra in železove gobe, hlajenje dimnih plinov, ki je potrebno zaradi čiščenja in hlajenje raznih pol-proizvodov.

Približno 19% je izgub s hladilno vodo in sevanjem in 8,5% toplotnih izgub, ki pod danimi pogoji onemogočajo ponovno izkoriščanje energije. Z določenimi spremembami na napravah je mogoče še kaj izboljšati, vendar lahko naleti izkoriščanje teh možnosti v železarni kmalu na ekonomske omejitve.

Analiza obstoječih možnosti pokaže naslednja področja za prihranek energije in stroškov:

– Boljše izkoriščanje energije pri proizvodnih postopkih in povečanje izplena omogoča stalno in neposredno doseganje najboljše energetskega izkoristka. Zato je treba usmeriti napore za prihranek energije predvsem v to smer.

– Izkoriščanje odpadne energije med katere spada predvsem visokotemperaturna toplota različnih proizvodov in žlindre ter energija pritiska v dimnih plinih. V kolikor takšno izkoriščanje danes že ostaja gre pri tem v glavnem za proizvodnjo pare in električne energije kar pa ima za posledico slab izkoristek. Zato je treba stremeti za doseganje direktnega izkoriščanja, kot sta, na primer, proizvodnja električne energije s turbinami na pritisk plavžnega plina ali uporabi dimnih plinov kisikovih konvertorjev kot visokovredno gorivo.

– Nizko temperaturno toploto je treba v železarnah izkoristati pri proizvodnih postopkih kot sta predgrevanje ali sušenje, lahko pa tudi za ogrevanje prostorov in pripravo tople vode. Možna, vendar nekoliko problematična je tudi uporaba takšne toplote izven železarne.

– Na obseg nadomeščanja posameznih nosilcev energije, drugimi vpliva predvsem njihovo pomanjkanje in podražitev. Kot primer je mogoče navesti mazut, dolgoročno pa tudi zemeljski plin in posamezne vrste premoga za koksiranje. Nadomestitev lahko v določeni meri tudi vpliva na izboljšanje izkoristka.

Iz vsega tega je razvidno, da na področju izkoristka in varčevanja z energijo še obstajajo v železarski industriji določene možnosti. Vendar bodo v bodoče te vedno manjše, ker bodo tudi do konca sedanjega stoletja ostali v rabi sedanjí proizvodni postopki. Vzoredno z manjšimi možnostmi pa bo vedno bolj zaostrena svetovna energetska situacija zahtevala na tem področju še večje napore, kajti energija ima že danes velik in bo v bodoče imela vse večji vpliv na ekonomsko učinkovitost železarske industrije.

STANOVANJSKE RAZMERE IN INTERESI ŽELEZARJEV

Stanovanje ni samo temeljna potreba reprodukcije in faktor materialnega napredka človeka, pač pa tudi pomembna osnova socialne varnosti. Izboljševanje stanovanjskih, delovnih, zdravstvenih in kulturnih pogojev neposredno vpliva na večanje proizvodnih učinkov delavcev.

Izboljševanje stanovanjskih pogojev delavcev kot del gospodarske politike je opredeljen s produktivnostjo človeka. Prvič, negativno bi valno okolje ovira njegovo produktivno sposobnost in drugič, njegova zmanjšana produktivnost pomeni manjše objektivne ekonomske možnosti, da bi bival v boljšem stanovanju.

Družbena stanovanjska gradnja veskoti zaostaja za privatno gradnjo. Zgrajenih imamo približno dvakrat več privatnih stanovanj kot družbenih. Kljub temu, da privatna gradnja ni del družbeno dogovorjene gradnje, saj se graditelji privatnih hiš držijo upravičeno ali pa tudi neupravičeno bolj negativne oznake, ki naj bi zadevale njihove tipično materialistične težnje v zvezi z gradnjo, se zdi, da je mnogo bolj učinkovita od gradnje stanovanj z družbenimi sredstvi, nedvomno pa tudi cenejša. Čeprav je gradnja zasebnih hiš pravzaprav nekaj, »česar si sam kriv«, vemo, da edino sredstvo družbene kontrole v zvezi z gradnjo privatnih hiš predstavlja finančna sposobnost zasebnika in njegova trdna volja, kar oboje skupaj pomeni včasih več kot vsi urbanistični in družbeni načrti.

Eno možnost, da bi privatna gradnja postala enakopraven člen družbeno dogovorjene in organizirane gradnje, predstavljajo stanovanjske zadruge občanov. Te so oblika racionalizirane privatne gradnje, po kateri je mogoče nestrokovne in neobčane graditelje in delavce v delovnih organizacijah v zvezi z varčevanjem, pridobivanjem materiala, zemljišč, vlaganjem težkega fizičnega dela itd., skrbeti v razumne meje.

Zdi se, da kadrovska dejavnost nima posebno močnega vpliva na hitrejšo reševanje stanovanjskih vprašanj delavcev. Iz leta v leto se delež stanovanjsko nerešenih delavcev ne zmanjšuje, pač pa več, kar lahko sodimo po številu prošenj za družbena stanovanja. Aktualno zato postaja iskanje novih možnosti za izboljšanje stanovanjskih pogojev delavcev. Eno od njih predstavlja organizirana zadruga gradnja.

REZULTATI ANKETE

V sredini avgusta je kadrovske sektor posredoval delavcem TOZD in delovnih skupnosti Železarne vprašalnik, s katerim je napravil pregled sedanjih stanovanjskih razmer in namer delavcev glede izboljševanja stanovanjskih pogojev ter posnel interes za zadrugo gradnjo. Ankiranje se je odzvalo 68 % delavcev. Ta rezultat ni primerljiv, tudi glede drugih družboslovnih raziskav ne, saj je ankiranje populacije neracionalno z vidika stroškov in kvalitete rezultatov, zato navadno po eni od tehnik izbiramo le reprezentantno populacijo in jih ankiramo.

Vendarle so specifične zahteve, ki smo jih imeli do podatkov delavcev Železarne, narekemale odločitev, da se anketa izvede pri vseh delavcih naše delovne organizacije.

Realno vrednost tega rezultata bomo ocenili po pogojih, času, načinu in temi ankiranja. Avgust je bil še aktualen čas dopustov in je torej v luči precejšnje odsotnosti – 68 % izpolnjenih vprašalnikov – relativno zelo dober rezultat. Tudi glede načina izvajanja ankiranja moramo povedati, da niso bila vložena nobena posebna sredstva stimuliranja, razen najbrž dobrih organizacijskih pristopov kadrovskega sektorja, ki je uspel s pomočjo personalne in tajnice zajeti celotno populacijo Železarne. To pomeni tudi, da razen v TOZD Jeklarna niso potrebovali posebne pomoči. Z vidika tega »samodejnega« ankiranja kaže dobljeni odstotek vprašalnikov na razmeroma visoko pripravljenost delavcev k sodelovanju. Zlasti so tu pomembno vlogo odigrale personalke in tajnice, kar je mogoče razbrati tudi iz ugotovitve, da na delež izpolnjenih vprašalnikov po posameznih temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih ne vpliva njihova velikost in da so velike temeljne organizacije (razen Jeklarna) in delovne skupnosti izpolnile proporcionalno pomembno in presenetljivo več vprašalnikov, kot srednje velike delovne organizacije.

Med to nenavadno skupino velikih temeljnih organizacij prav gotovo kot primer sodita TOZD Remotne delavnice in TOZD Vzdrževanje, ki sta lokacijsko zelo mobilna, izpolnili pa so čez 80 in 78 % vprašalnikov. S tem, ko smo osvetlili najpozitivnejše strani ankiranja, ni

mogoče zanemariti aktualnosti vloge stanovanjskega vprašanja, ki ga je vprašalnik vzel kot svojo osnovo in ki ima določene privlačnosti posebej za tiste, ki s svojimi stanovanjskimi razmerami še niso zadovoljni. Seveda je takih delavcev mnogo. Aktualnost teme vprašalnika lahko podpremo z neposrednimi opažanji med ankiranjem v TOZD Jeklarna, saj so posamezni, zlasti

starejši delavci, odklanjali izpolnjevanje anket, češ da se prej ni nihče brigal zanje, zdaj pa se tudi ni treba, ko stanovanja že imajo.

Če primerjamo ankirano populacijo s celotno populacijo Železarne po narodnosti in kvalifikacijski strukturi, ugotovimo, da ne prihaja do pomembnih razlik in da sta domala identični.

Odstopanje znaša 1,6 % na račun delavcev drugih narodnosti, ki vprašalnikov niso izpolnili.

Vprašalnik so bolj izpolnjevali delavci, ki opravljajo dela in naloge nad kvalifikacijami D-4.

ANALIZA REZULTATOV ANKETIRANJA

1. Pregled stanovanjskih razmer železarjev

1. v družbenem stanovanju sam ali s svojo družino – stanovanje je last Železarne	28,84 %	1264
2. v lastni hiši	24,94 %	1054
3. pri starših ali sorodnikih	14,16 %	621
4. v samskem domu	8,44 %	379
5. v družbenem stanovanju s starši – stanovanje je last Železarne	5,66 %	248
6. v družbenem stanovanju sam ali s svojo družino – stanovanje ni last Železarne	5,61 %	246
7. kot najemnik v privatnem stanovanju	3,51 %	154
8. v baraki	2,76 %	121
9. v lastnem stanovanju v bloku ali drugje	2,58 %	113
10. kot podnajemnik v družbenem stanovanju	2,49 %	103
11. v družbenem stanovanju s starši – stanovanje ni last Železarne	1,89 %	83
	100,00 %	4383

Če združimo kategorije bivanja: samski dom, barake in podnajemnik v družbenem stanovanju, predstavlja to 13,7 % populacije ankiranih železarjev. Vsak sedmi od ankiranih delavcev živi v neustreznih stanovanjskih razmerah s fizičnega in moralnega vidika, glede na to, da so stanovanci samskih domov in podnajemniki v družbenih stanovanjih prebivalci brez stanovanjske pravice. Za njih zakon sicer predvideva uživanje varstva stanovanjskih pravic, vendar je treba povedati, da ta oblika stanovanjske pravice nikjer ni posebej opredeljena. Posameznik uživa toliko in tako varstvo svoje stanovanjske pravice, kot mu to dopušča stanodajalec. Proporcionalno največ delavcev z aktualnim stanovanjskim vprašanjem dela v TOZD Jeklarna, kjer jih je 34,8 % torej takih, ki živijo ali v samskem domu ali v baraki, ali pa so podnajemniki v družbenih stanovanjih. Med 600 ankiranci, ki ne živijo v zadovoljivih stanovanjih, je kar 29,3 % delavcev, ki ne nameravajo počakati ne na družbeno stanovanje in ne graditi. Zanje bi lahko rekli, da so z vidika delovne organizacije rešeni. Nedvomno pa so ekonomske možnosti delavcev, ki živijo v samskem domu, v baraki in kot podnajemniki zelo, zelo omejene. Drugič pa se morda ta solidarnost, ki z obstoječimi razmerami povezuje tudi z začasnostjo dela v Železarni, oziroma načinom zaposlitve migranta, ki se namerava vrniti v svoj domači kraj. Značilno za njih je, da cilje dela v tujem kraju povezujejo s cilji bivanja v domačem kraju.

Med delavci z neustreznimi stanovanji je velika večina takih, ki bodo počakali na družbeno stanovanje (380), 19 bi jih gradilo v okviru organizirane stanovanjske gradnje, 25 pa v lastni režiji. Zlasti največja skupina delavcev, ki bodo počakali družbeno stanovanje, upa v učinkovito gradnjo družbenih stanovanj, glede dejanskega tempa gradnje stanovanj pa vemo, da jim napovedi v tem trenutku ne morejo biti optimistične.

Pomanjkljive stanovanjske razmere (25,2 % ankirancev) smo imenovali naslednje kategorije stanovanj: pri starših ali sorodnikih, kot najemnik v privatnem stanovanju, v družbenem stanovanju s starši – stanovanje je last Železarne, v družbenem stanovanju s starši – stanovanje ni last Železarne.

Izraz »pomanjkljive« stanovanjske razmere ni najbolj posrečen, kar je mogoče razbrati že iz podatkov, da jih 42 % iz te skupine sodi, da je njihov stanovanjski problem nazven rešen. Vlagali bodo v svoje stanovanje, ali pa niti to ne. Skoraj polovica delavcev te skupine torej o sebi ne bi trdila, da živijo v pomanjkljivih stanovanjskih razmerah. »Pomanjkljive« stanovanjske razmere pomenijo, da živita dve generaciji družin bolj ali manj skupaj, iz česar sicer izhajajo ekonomske ugodnosti za družini očetov in sinov, po drugi strani pa te bonitete slabijo vezi mlajše družine kot samostojne socialne in ekonomske skupnosti.

V odnosu do manjše skupine delavcev z neugodnimi bivališči in do večje z ugodnimi stanovanjskimi razmerami, se ta skupina delavcev prikazuje ekonomsko najodobnejša graditi v lastni režiji in v okviru zadruga gradnje. Na interes za gradnjo najbrž ne vpliva zgolj večja finančna sposobnost, pač pa tudi motiv, da bi se družina osamostojila.

Največji delež ankiranih železarjev predstavljajo tisti, ki imajo svoje stanovanjske razmere najustrežnejše rešene, tako da živijo v družbenih stanovanjih sami ali s svojimi družinami v lastnih stanovanjih ali v lastnih hišah. Ustrezno rešenih je 61,1 % od vseh ankiranih delavcev. Tri četrtine jih ne namerava menjati stanovanja, manjši odstotek (5,5 %) je delavcev, ki bodo zamenjali svoja družbena stanovanja z drugimi, 21,5 % pa jih bo še gradilo. Iz te skupine izhaja številčno največ interesentov za zadrugo gradnjo, ne pa proporcionalno, saj je delež interesentov v skupini s pomanjkljivo urejenimi razmerami nekoliko večji (7,7 %, 9,2 %).

59,5 % celotne ankirane populacije je aktivnosti v zvezi s pridobivanjem stanovanja, tako družbenega kot lastnega, zaključilo. Vemo, da je v njej največji delež tistih, ki imajo ugodne stanovanjske razmere. Na družbeno stanovanje čaka 18,6 % ankirancev (815), med njimi je največ stanujočih v samskih domovih (230), v barakah (90) ali kot podnajemniki (60), oziroma so tisti, ki bivajo v najneugodnejših stanovanjskih razmerah. Rešitev stanovanjskega vprašanja z družbenim stanovanjem je domena skupine delavcev z najnižjim sedanjim stanovanjskim fondom. Zmožnost gradnje oz. želja po gradnji kot druga od

možnosti, kako priti do stanovanja, raste z vrednostjo sedanjega stanovanja. Za gradnjo hiše se najbolj odločajo delavci, za katere smo dejali, da imajo pomanjkljive stanovanjske razmere (zlasti tisti, ki živijo pri starših ali sorodnikih), interes za gradnjo pa le malenkost upade pri skupini z ugodnimi stanovanji. Tu najdemo tudi največji del interesentov za zadrugo gradnjo, ki ga sestavljajo delavci – imetniki stanovanjskih pravic v stanovanjih železarne Jesenice. Torej je pot reševanja stanovanjskih problemov z gradnjo individualnih hiš, tako organizirane v stanovanjski zadrugi kot neorganizirane, lahko v odnosu do tistih, ki so danes brez ustreznih stanovanj, lahko le posredna in to s pogojem, da sedanji nosilci stanovanjskih pravic in interesi za gradnjo prepušajo svoja družbena stanovanja v uporabo drugim.

Neposredno reševanje delavcev iz barak in samskih domov ter podnajemniških razmerij v individualne hiše, ki bi jih gradili v okviru stanovanjske zadruge, ni mogoče ne zgolj zaradi tega, ker zahtevnost potreb ljudi raste glede na hierarhijo že zadovoljenih, pač pa tudi zaradi umevne šibkeje finančne sposobnosti delavcev, ki v neurejenih pogojih bivajo. Zdi se celo, da nekateri ne živijo v barakah samo zato, ker stanovanj ni, ampak zato, ker jim to glede na finančne možnosti bolj ustreza.

Stan. razmere	rešeni	počakal bo na družb. stan.	gradil bo v lastni režiji	zadruga gradnja	
nezadovoljive stan. razmere	176	380	25	19	600
delno ugodne	467	289	249	102	1107
ugodne	1969	146	364	203	2682
	2612	815	638	324	4389

STAROSTNE, KVALIFIKACIJSKE IN NARODNOSTNE ZNAČILNOSTI DELAVCEV V POVEZAVI Z NJIHOVIMI NAMERAMI GLEDE STANOVANJA

V odnosu do starejših delavcev, ki imajo pomembno boljše stanovanjske razmere, so mlajši (do 30 let) v očitno slabšem položaju, ne samo zaradi sedanjega manj ugodnega stanovanjskega fonda, pač pa tudi na kvaliteto in intenzivnost namer, ki jih imajo o tem, kako bodo prišli do boljšega stanovanja. Mlajši delavci so najpogostejši pričakovalci družbenih stanovanj. Pomembno manjkrat se odločajo za gradnjo individualnih hiš kot starejši delavci. Ti se nezanemarljivo pogosto pojavljajo kot graditelji hiš (iz celotne ankirane populacije izhaja 2 % delavcev, ki bodo še gradili hiše in so starejši od 51 let). To je profil graditelja – hiše, najbrž z vrtem – za starost, kar se, sodeč po tem, da ne izhajajo iz objektivno slabih pogojev stanovanja, že bolj nagiba k rahlo materialističnim tendencam kot k tipičnemu reševanju stanovanjskega vprašanja. Stanovanjski problemi se povezujejo z mladimi delavci, reševali pa jih bodo pretežno s čakanjem na družbena stanovanja.

Podobne ugotovitve kaže tudi povezava med delovnim stažem delavcev in njihovimi nameni glede izboljševanja stanovanjskih razmer. Vrsta namer delavcev je v pomembni povezavi s starostjo in delovnim stažem. Po devetem letu delovnega staža v Železarni prične zanimanje za družbena stanovanja upadati. Delavci, ki imajo daljši delovni staž, se praviloma ne uvrščajo v nobeno od kategorij prihodnje stanovanjske aktivnosti. Kot velja tudi za starost, so pričakovalci družbenih stanovanj delavci s krajšim delovnim stažem v Železarni.

Kvalifikacijska struktura ankirane populacije v primerjavi z namerami glede aktivnosti v pridobivanju boljšega stanovanja kaže, da se pomembno manj čutijo zadovoljni s svojimi sedanjimi stanovanji zlasti delavci s kvalifikacijskih vrhov U-4 in U-5 (glede na zahteve del in nalog). To lahko sodimo po tem, ker aktivnosti v zvezi s pridobivanjem boljših stanovanj niso izključili. Zanje je značilno, da ne pričakujejo družbenih stanovanj, pač pa se odločajo za obe obliki gradenj, v lastni režiji in organizirani zadrugi. Večino pričakovalcev družbenih stanovanj in delavcev, ki ne bodo ne tako ne drugače gradili, najdemo med delavci s kvalifikacijami od D-1 do D-3. S posplošitvijo lahko zaključimo, da so pasivnejše oblike namer glede stanovanja, med katere ne uvrščamo, samo zadovoljstva z obstoječim, pač pa tudi čakanje na družbeno stanovanje, značilne karakteristike delavcev z oznakami od D-1 do vključno D-3. Kvalitetnejše in seveda dražje odločitve glede bivalnih pogojev – gradnja hiše – pa značilnost delavcev z oznakami od D-4 naprej.

Upoštevajoč namere delavcev glede stanovanja, je mogoče ugotavljati

PREGLED STANOVANJSKIH RAZMER PO TOZD IN DELOVNIH SKUPNOSTIH

Največji odstotek neprimernih stanovanj imajo delavci v TOZD Jeklarna, Playž in Transport. Prvi dve posebej močno odstopata od ostalih s 34,9 in 32,4 % neugodnih stanovanjskih razmer. Značilno ugodnejše stanovanjske pogoje imajo TOZD in delovne skupnosti, v katerih je prisotnost intenzivnega fizičnega dela manjša. Kot je bilo že omenjeno, so namere delavcev, ki zasedajo najnižje kategorije stanovanj, usmerjene v pričakovanja družbenih stanovanj. TOZD Jeklarna je po številu delavcev, ki čakajo na družbena stanovanja z 18 % na prvem mestu. Težnje k zahtevnejšim in dražjim oblikam izpolnjevanja stanovanjskih razmer so značilne za delavce in temeljne organizacije, ki imajo že sedaj ugodne stanovanjske razmere. Če sklepamo dejansko stanje stanovanjskih razmer s stanjem želja, potem vidimo, da ima reševanje sedanjih stanovanjskih problemov osnovno v gradnji družbenih stanovanj in ne v gradnji individualnih hiš. Kontinuiteta zadovoljevanja potreb se dalje potrjuje v tem, da se bodo za gradnjo hiš (zadrugo in v lastni režiji) odločili tisti delavci, ki sedaj nimajo objektivno problematičnih stanovanjskih razmer.

strukturo stanovanjskih interesov delavcev iz porazdelitve njihovih položajev oziroma vlog v delitvi dela v Železarni in družbi nasploh.

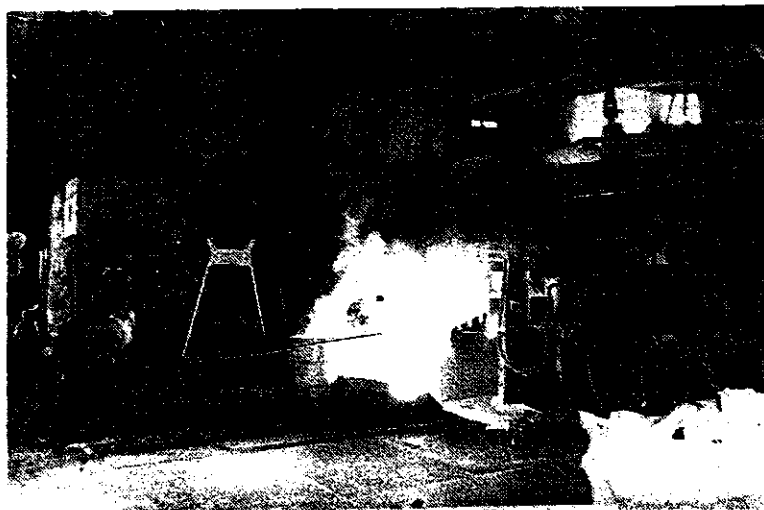
V teh položajih tiči različna ekonomska moč, po kateri se porazdeljuje kvaliteta željenega stanovanja. Za kvalifikacijsko strukturo del in nalog, ki je v pomembni povezanosti z namerami delavcev, stoji kot posredna variabla starost, saj smo napredovanje v družbi podvrženi senioretnemu pravilu. Kvalifikacijski status in starost sta torej determinanti različnih interesov za izboljšanje pogojev bivanja. Po ekonomski moči delavcev pa se bolj ali manj objektivno nujno delijo delavci na tiste, ki bodo gradili in tiste, ki bodo čakali družbena stanovanja. Reševanje stanovanjske problematike, ki se navezuje na socialno šibke sloje, zahteva pospešeno gradnjo družbenih stanovanj.

Iz porazdelitve delavcev po narodnosti in različnih smereh izboljševanja stanovanjskih razmer je razvidno, da delavci drugih narodnosti, v primerjavi s Slovenci, pomembno pogostejše čakajo na družbena stanovanja. S kvaliteto in finančno aktivnejšim načinom izboljševanja bivalnih pogojev se pomembneje nagibajo Slovenci (v razmerju 9:1). To razmerje je nekoliko drugačno pri interesih za zadrugo gradnjo, čeprav Slovenci tudi tu predstavljajo največji delež kandidatov.

Namen	Narodnost		
	Slovenci	Ostali	
Rešeni	1993	619	2612
Čaka družbeno stanovanje	262	553	815
Gradil bo v lastni režiji	586	52	638
Zadruga gradnja	263	61	324
	3104	1285	4389

Upoštevajoč podatek, da ima 1512 ali 34,5 % ankirane populacije stanovanjsko pravico v stanovanjih, ki so zgrajena s sredstvi Železarne, ta pot pridobivanja stanovanj gotovo ni neuspešna, čeprav počasna. Po rezultatih ankete bo na družbeno stanovanje počakalo 815 ljudi oz. skoraj polovica (45,8 %) delavcev, ki se s stanovanjskim vprašanjem še nameravajo spopadati. Delež ankiranih delavcev, ki se zanimajo za družbena stanovanja, znaša 18,6 %. Po podatkih referenta za stanovanja ima v letu 1980 11,5 % delavcev Železarne vložene prošnje za stanovanje. Po predpostavki, da ankirana populacija po strukturalnih lastnostih ne odstopa od teh lastnosti vseh delavcev Železarne, lahko sklenemo, da je uspešno reševanje delavcev v družbena stanovanja v pretežni meri naslonjeno na stanovanjsko politiko Železarne. Tempe gradnje tist stanovanj pa pričako-

Nadaljevanje na 12. strani

ASEA električna peč (Foto I. Kučina)

STANOVANJSKE RAZMERE IN INTERESI ŽELEZARJEV

(Nadaljevanje z 11. strani)

vanj niti ne dohiteva. Stanovanjska politika se tu srečuje s svojo nemočjo. Organizacija zadrudne gradnje naj bi prispevala kot eden dopolnilnih in plodnih načinov izboljševanja stanovanjskih razmer železarjev.

KANDIDATI ZA OGRANIZIRANO ZADRUŽNO GRADNJO

Pregled interesa železarjev za organiziranje zadrudne gradnje je pokazal, da je ta način gradnje, oziroma pridobivanje novih stanovanjskih kapacitet do sedaj užival premočno pozornost. V anketirani populaciji se je za organizirano gradnjo odločilo 7,4 % delavcev oziroma 324 kandidatov. Če izrazimo skupino delavcev, ki se verjetno sploh ne bo več ukvarjala s spreminjanjem stanovanjskih kapacitet in so v odnosu do pričakovane od družbe tako rekoč rešeni, ostane največji delež seveda pričakovalcev družbenih stanovanj, nato skupina delavcev, ki bodo gradili v lastni režiji in nekaj manj kot petina (18,2 %) delavcev, ki bi gradili v okviru organizirane zadrudne gradnje. Preprosta ocena tega rezultata je, da je interes za zadrudno gradnjo v Železarni velik. Ob tem se pa pojavlja vprašanje, ali se ta interes prilagaja družbenim ciljem plodnega reševanja stanovanjske problematike, oziroma drugim ciljem kadrovske dejavnosti. O tem bomo lahko sklepali preko formalnih in opisanih značilnosti kandidatov za zadrudno gradnjo.

STANOVANJSKE RAZMERE KANDIDATOV ZA ZADRUŽNO GRADNJO

Sedanje stanovanjske razmere interesentov dajejo neizbrisljivi vtis, ki ima zlasti objektivno podlago, da zadrudna gradnja ne bo reševala tipičnih stanovanjskih socialnih problemov. 5,9 % interesentov izhaja iz nezadovoljivih stanovanjskih razmer, 31,5 % interesentov živi v delno ugodnih razmerah in 62,6 % v ugodnih razmerah.

Največje teoretično presenečenje se sicer navezuje na skupino delavcev, ki živi v delno ugodnih – pomankljivih stanovanjskih razmerah pri starših ali s starši ali pa so najemniki privatnih stanovanj. Obstaja pa pomembno večja verjetnost, da se bodo za zadrudno gradnjo odločili tisti delavci, ki imajo že sedaj višje vrednostne stanovanjske kategorije in verjetnost, da se za zadrudno gradnjo (kot tudi ne drugo individualno gradnjo) ne bodo odločili delavci, ki živijo v nezadovoljivih stanovanjskih razmerah (baraka, podnajemnik, samski dom).

Stanovanjske razmere	Število interesentov zadrudno gradnjo
samski dom	7
baraka	8
podnajemnik	4
pri starših	61
v privatnem stanovanju	11
družbeno stanovanje s starši – ZJ	20
družbeno stanovanje s starši	10
družbeno stanovanje – ZJ	161
družbeno stanovanje lastno stanovanje	27
hiša	10
skupaj	324

Intenzivnost same odločitve za zadrudno gradnjo se porazdeljuje

brez razlik med delavci, ki trenutno razpolagajo z različnimi stanovanjskimi kategorijami.

Z gotovostjo o odločitvi se za zadrudno gradnjo odloča 41,4 % kandidatov, medtem ko jih bo 58,6 % v zvezi z njo še tako ali drugače usklajevalo svoje možnosti z ugodnostmi, če jih bo organizirana zadrudna gradnja nudila. Z ozirom na prejšnjo ugotovitev o izvoru interesa za zadrudno gradnjo, ki se bolj povezuje z imetniki ustrežnejših stanovanj, pri merjenju intenzivnosti odločitve za to vrsto gradnje pa te povezave ni več, se dozdeva, da vprašanje in anketi o teži odločitve ni bilo prav dobro postavljeno. In ne samo to, odgovorov anketirancev nedvomno ne moremo jemati kot dokončne odločitve tudi zato ne, ker bo na to še vplivala nepregledna množica dejavnikov: od lege in razgleda hiše, denarja, lokacije, možnosti posojil, do barve strehe in tako dalje. To pomeni zadeve, o katerih hiso bili anketiranci prej niti malo informirani. Odgovore lahko jemljemo zgolj v njihovi skrajno iluzionistični podobi, torej tako tenkočutno in subjektivno obarvane kot so. Pomisleke za verjetnost teh odgovorov utemeljujejo tudi s tem, da seveda interesenti za zadrudno gradnjo niso ljudje, ki bi jih pestila resnična stanovanjska stiska in bo lega hiše najbrž pri odločitvi odigrala večjo vlogo, kot stanovanje v hiši.

Tezo o tem, da se za finančno aktivnejše oblike izboljševanja stanovanjskih pogojev odločajo na splošno bolj posamezniki, ki so po svojih formalnih karakteristikah tudi finančno bolj sposobni, to je relativno starejši in tisti v višjih kvalifikacijskih nivojih, smo že potrdili. Distribucija interesentov za zadrudno gradnjo po kvalifikacijskih oznakah del in nalog, ki jih opravljajo, je v skladu s prejšnjo ugotovitvijo, saj se za to vrsto gradnje odločajo tiste kvalifikacijske skupine, ki jih je v Železarni sorazmerno najmanj (od D5 do U5).

V populaciji interesentov pa je 26,9 % delavcev, ki so starejši od 41 let. 181 kandidatov za zadrudno gradnjo je sedanjih imetnikov stanovanjskih pravic v stanovanjih, ki so zgrajena s sredstvi Železarne. V tej analizi pa se lahko opremo na 161 imetnikov stanovanjskih pravic v stanovanjih Železarne, ki so hkrati kandidati za zadrudno gradnjo. To naj bi zelo idealno pomenilo 161 stanovanjskih celot, s katerimi bi Železarna lahko zopet razpolagala, potem ko bi zadrudniki zgradili svoje hiše.

Izključili smo 20 kandidatov, ki živijo v stanovanjih Železarne skupaj s starši. Ti interesenti se za zadrudno gradnjo odločajo verjetno iz razloga razdvojitve generacij. Upoštevajoč namen organizirane zadrudne gradnje, ki je poleg izboljševanja stanovanjskih razmer tudi pridobivanje novih stanovanj za tiste, ki sedaj ustreznih sploh nimajo, se v tej analizi lahko opremo na 161 delavcev kandidatov. Kako zelo idealno pa stoji predpostavka o 161 stanovanjih, s katerimi bi Železarna lahko spet razpolagala, je razvidno iz naslednjih podatkov. Poprečna starost kandidatov in stanovanj Železarne je 38,1 leta. V primerjavi z drugo polovico (163) kandidatov, ki ne stanujejo v stanovanjih Železarne in katerih poprečna starost je 30,6 leta, je prva skupina interesentov pomembno starejša. V podatku o starosti interesentov je tudi to, da železarji

relativno pozno pridejo do družbenih stanovanj, zato razlike v letih med obema skupinama lahko delno pojasnimo prav z vrsto stanovanja. Kot izhaja iz splošnih značilnosti zadrudnikov vemo, da njihov položaj v delitvi dela v Železarni ni šibak; in nazadnje lahko njihovo primerno starost še smiselno povežemo z odrasčajočimi otroki, ki bodo rabili stanovanje. Izvor odločitve za zadrudno gradnjo lahko iščemo prav v spletu teh okoliščin. Če so te predpostavke lahko napovedujoče, potem je mogoče uvideti, da se število stanovanj, ki bi jih Železarna preko zadrudnikov lahko posredovala drugim delavcem, ki jih potrebujejo, zmanjšuje. Zdi se namreč, upoštevaje starostno strukturo, da gre za razdelitev generacij, kot dominanten motiv zadrudnikov.

Ker namen vprašalnika ni bil neposredno proučevanje motivov zadrudnikov, so te domneve izpeljane iz objektivnih karakteristik anketirancev in posplošene. Generalizacija pa seveda ne izključuje napak in izjem.

Struktura po delovnem stažu in narodnosti

V porazdelitvi interesentov po delovnem stažu v Železarni so nekoliko manj zastopani delavci z najkrajšim do 2,9 leta in najdaljšim delovnim stažem nad 21 let v Železarni. Zato pa so najpogostejši interesenti tisti, ki imajo od treh do 21 let delovnega staža v Železarni.

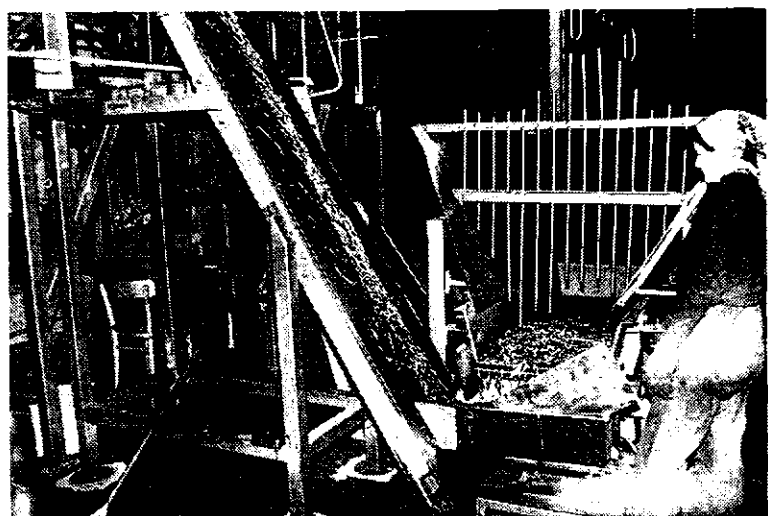
81,2 % kandidatov za zadrudno gradnjo je Slovencev in 18,8 % kandidatov je delavcev drugih narodnosti. Ti pogostejše čakajo na družbena stanovanja in se pomembno manj od Slovencev pojavljajo kot graditelji hiš v Sloveniji.

Pregled interesa po temeljnih organizacijah

Zanimanje za zadrudno gradnjo se je po temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih porazdelilo precej različno, čeprav se interesenti pojavljajo prav v vseh temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih. Števila kandidatov po posameznih enotah so sicer majhna, saj je različnih organizacijskih celot kar 23. Število interesentov pa 324. Lahko pa opazimo določeno večjo koncentracijo interesa v delovnih skupnostih. Posebej očitno je to v delovni skupnosti za komercialne in finančne zadeve, kjer je odstotek interesentov izračunan na število vseh zaposlenih in ne samo tistih, ki so vprašalniki izpolnili, kar 9,9. To pomeni, da je že vsaki deseti delavec v tej skupnosti zainteresen za zadrudno gradnjo.

Med temeljnimi organizacijami, ki se kljub vsemu manj zanimajo za zadrudno gradnjo kot delovne skupnosti, čeprav imajo sorazmerno več neresenih stanovanjskih problemov, po interesu sledi TOZD Vratni podboji, Remontne delavnice, Energetika, Profilarna in Družbena prehrana. Delavci TOZD Jelkarna, ki se sicer v celotnem številu izpolnjenih vprašalnikov z 8,3 % deležem med kandidati za zadrudno gradnjo uvrščajo visoko, kažejo nekako slabo zanimanje za to vrsto gradnje.

Kot smo že ugotovili se interes za zadrudno gradnjo pozitivno povezuje s kvalifikacijsko porazdelitvijo in starostjo delavcev in vemo tudi, v katerih organizacijskih enotah Železarne se te strukture zadržujejo, zato je distribucija interesa za zadrudništvo po temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih nepresenetljiva.

V želežarni (Foto I. Kučina)

Montažna ali zidana hiša?

Kandidati za zadrudno gradnjo so se odločali tudi o montažni ali zidani hiši, ki bi jo gradili kot zadrudniki. Njihova mnenja o tem se delijo takorekoč na pol. 49 % (159) kandidatov se odloča za gradnjo zidane hiše, 45 % (146) za gradnjo montažne hiše, 19 interesentov pa sploh ni pomembno, kakšno hišo bi gradili.

Ker je montažna gradnja pri nas manj razširjena, saj je bila najprej sprejeta z nezaupanjem, ki so ga kasneje sicer zavrnile njene prednosti, ostaja pa v kratkoročnem pogledu še zelo draga in zato težje izvedljiva od klasične gradnje, je zanimanje za montažno gradnjo med železarji veliko.

Zadrudna gradnja kot alternativa

Med anketiranci je še 294 delavcev, ki se najprej niso opredelili za zadrudno gradnjo, kasneje pa so odgovarjali kot kandidati. Njihova značilnost je, da so ali pretežno zaključili z iskanjem stanovanjskih možnosti ali pa čakajo na družbeno stanovanje. Zlasti pri teh zadnjih se zdi, da njihova odločitev s pričakovanjem družbenega stanovanja še ni dokončna. Prav tako tisti delavci, ki so domnevno svoje stanovanjsko vprašanje zaključili kažejo določeno mero pripravljenosti za to, da se mobilizirajo z gradnjo hiš v zadrugi.

Med 815 pričakovalci družbenih stanovanj, kar predstavlja v celotni anketirani populaciji 18,6 % delavcev, je torej 128 delavcev, katerih odločitev niha od družbenega stanovanja do gradnje hiše v stanovanjski zadrugi. Ta del interesentov je v poziciji ali – ali in bo končno odločitev oblikovala še množica dejavnikov, ki jih bo posredoval tok informacij o zadrudni gradnji.

ZAKLJUČKI

Osrednji del analize stanovanjskih razmer in možnosti železarjev sloni na statistični metodi prikazovanja podatkov in podpiranja argumentov. Povzetki te sociološke obravnave sedanjih stanovanjskih pogojev in možnosti stanovanjskih zadrug železarjev so naslednji:

- imamo nemajhen stanovanjski primanjkljaj, vsak sedmi od delavcev živi v neugodnih stanovanjskih razmerah;
- vendarle se ti delavci ne bodo odločili za gradnjo individualne hiše, pač pa bodo počakali družbena stanovanja;
- stanovanjski fond se v odnosu na potrebe iz leta v leto zmanjšuje in ne veča;
- zato se ponuja zadrudna gradnja kot eden dopolnilnih načrtov za hitrejšo reševanje stanovanjskih vprašanj;
- zadrudna gradnja bo, glede na današnjo strukturo interesov in če

jo bomo v Železarni tudi materialno podprli, s svojo racionalnostjo omogočila nedvomno kvalitetno boljše stanovanjske pogoje tistim delavcem, ki že sedaj nimajo slabih – to kar bode v oči pa je žal objektivna nujnost, ki izvira iz materialnih možnosti in potreb;

– možno pa je posredno reševanje preko interesentov, ki imajo stanovanje v zadrugi in v katerih bi se morali odpovedati svojim stanovanjskim pravicam.

Nasproti tem argumentom, ki so delno podprli predstavo zadrudne gradnje, ki naj bi uspešno pripomogla k neposrednemu odpravljanju trdovirnih stanovanjskih problemov, moramo upoštevati zadrudno gradnjo kot nedvomno zelo racionalno gradnjo.

Vprašanje, ki ga v anketi nismo zastavili, je, kako bi se sedanji kandidati za to vrsto gradnje odločili, če jim možnosti zadrug ne bi ponudili. Lahko samo predpostavimo, da so se za gradnjo individualne hiše zadrževali opredelili, zavedajo pa se prednosti gradnje v zadrugi in se zato pač odločajo za zadrudno gradnjo.

Ko razmišljamo o prihodnosti stanovanjskih zadrug na Jesenicah, je utemeljeno upoštevati racionalnost gradnje v zadrugi. Zadrudna gradnja individualnih hiš je po Evropi dosegla neprimerno večje rezultate kot pri nas. Ekonomsko in tehnično izvedbeni vidiki take oblike gradnje so prednosti, ki jih zahodne družbe znajo docela izkoristiti, medtem ko naše stanovanjske zadrug, v družbi, ki je sicer dosegla visoko solidarnost niso mogle popolnoma zaživeti. Največja stanovanjska zadruga v Sloveniji ne šteje niti sto ljudi in se spopada s krutimi formalnimi ovirami.

Sanje Slovencev so lastna hiša v vrtu. Lastniki individualnih hiš so večinoma kmetje in visokokvalificirani delavci. Srednji sloj Slovencev, ki ga predstavljajo uslužbeneci (po dr. P. Klinarju) živi v družbenih stanovanjih, kar se sklada tudi s strukturo popoldanskih interesnih aktivnosti, vendarle s svojimi stanovanjskimi razmerami niso zadovoljni in si želijo graditi hišo. Tendencia, ki bi ji sicer rekli, da je materialistična, posebej ker ne gre zgolj za katerokoli stanovanje kot ene primernih človekovih potreb, pač pa za hišo, kar v svoji konsekvenci pomeni, da se družba in družbena stanovanjska gradnja lahko z individualno in smotno gradnjo hiš precej razbremenjuje.

Težnji Slovencev po gradnji hiš ni mogoče zatreči z administrativnimi in drugimi ovirami, pač pa bi jih bilo smotno racionalizirati.

MILJANA VEGNUTI
Kadrovski sektor

30 LET SAMOUPRAVLJANJA V ŽELEZARNI

PREDLOG ZAKLJUČKOV VOLILNE KONFERENCE SINDIKATA ŽELEZARNE

Na osnovi razprave o samoupravljanju v Železarni na seji predsedstva tovarniškega odbora osnovne organizacije sindikata Železarne in na sejah obeh komisij, tako pri tovarniškem odboru osnovne organizacije sindikata, kot pri tovarniškem komitetu ZKS, je volilna konferenca tovarniškega odbora osnovne organizacije sindikata sprejela poročilo in zaključke ter sklenila, da se zaključki, ki bi vsekakor obogatili del naših samoupravnih organov, posredujejo delavskemu svetu Železarne s priporočilom, da jih tudi ta sprejme.

Delavski svet Železarne je na seji 11. decembra 1971 zaključke obravnaval in jih je v celoti sprejel. Take v celoti sprejete sklepe oziroma zaključke tudi v celoti objavljamo, ker so sprejeti v pomembnem obdobju razvoja samoupravnih in družbenoekonomskih odnosov in menimo, da so še vedno sedanjemu času primerni.

I. Delovne skupine so zaživele in v dveletnem praktičnem delu marsikje pokazale zadovoljive rezultate. V nekaterih obra-

tih ali pri posameznih delovnih skupinah so doseženi zelo dobri rezultati, kar nam lahko koristi kot izkušnja tudi za ostale obrate oziroma delovne skupine. Smatramo, da bo v zvezi z nadaljnjim oživljanjem delovnih skupin na podlagi izkušenj potrebno zlasti tole:

1. Obogatiti delo delovnih skupin in zboljšati kvaliteto njihovega dela:

– Delovne skupine bi morale postati sistem v organizaciji dela in vodenja neposrednih organizatorjev dela – delovodij oziroma vodij delovnih skupin.

– Nadaljevati z izobraževanjem vodij delovnih skupin predvsem v tem, kako vključiti delovne skupine v organizacijo dela in proizvodnje in kako je treba delovno skupino voditi, da bi se dosegel optimalni učinek.

– Vodje delovnih skupin so se dolžni vključiti v nov sistem in se z izobraževanjem izpopolnjevati, v nasprotnem pa ne morejo ostati več vodje delovnih skupin.

2. Za delo delovnih skupin je treba zagotoviti odgovornost, skladno z določili statuta in z določili organizacijskega predpisa (treba ga je na sedanje stanje dopolniti):

– Vodji delovnih skupin za redno sklicevanje sestankov delovnih skupin in s posredovanjem sprejetih informacij ter sprejem pobud, predlogov, zahtev in vprašanj.

– Obratovodij za zagotovitev informacij, odgovorov na vprašanja, pobude, zahteve in predloge oziroma na realizacijo koristnih pobud, upravičenih zahtev in stvarnih predlogov.

– Družbenopolitičnih organizacij v obratih za vsebino dela delovnih skupin.

3. Zboljšati tok informacij, tako direktnih kot povratnih predvsem v tem:

– Vodja delovne skupine mora biti bolj obveščen kot člani njegove skupine kar pomeni, da mu ne zadostujejo informacije, ki jih lahko dobi v tovarniškem tisku ali v vsaki od dostopnih informativnih glasil. Vodja delovne skupine mora dobivati redne obratne informacije na podlagi problematike obrata, njegove proizvodnje, organizacije dela, morebitnih finančnih uspehov in doseženih osebnih dohodkov, zlasti vzroke za slabše osebne dohodke. V teh rednih obratnih informacijah (po možnosti naj bi bile pisne) bi bili lahko tudi odgovori na postavljena vprašanja ali na podane pobude, zahteve, predloge.

– Vodju delovne skupine je nujno zagotoviti tudi občasne informacije o problematiki celokupne tovarne ali delovne enote. Določiti je treba odgovorno službo za tovrstne informacije (ali odgovornega delavca), obvezno pa naj bi te informacije izšle ob kvartalnih obračunih, ob sprejemanju gospodarskega načrta, zaključnega računa ali samoupravnih aktov.

– Vodju delovne skupine je nujno zagotoviti tudi ostale oblike obveščanja, zlasti tako imenovane tiskovne konference ob razpravi gradiva, ki je delovni skupnosti Železarne posredovan v javno razpravo. Te konference je treba uporabiti predvsem za razčiščevanje nejasnih vprašanj ali dilem, na katere bi vodje delovnih skupin naleteli pri proučevanju pisnih informacij ali gradiva, objavljenega v Železarni za javno razpravo.

– Zagotoviti boljši tok vzratne informacije zlasti s tem, da vodje delovnih skupin v zapisnik napišejo res samo bistvena vprašanja, obravnavana na sestanku delovne skupine. Tajništvo organov samoupravljanja pa naj se zadalji, da bo s temi informacijami seznanjalo prizadete individualne izvršilne organe in službe.

– Delavski svet Železarne in sveti delovnih enot bi morali vsaj enkrat letno analitično obravnavati delo nižjih samo-

KAKO IN KAM PO OSNOVNI ŠOLI?

Danes zaključujemo serijo sestavkov s tem naslovom, ki so se zvrstili v zadnjih nekaj številkah *Železara*. V njih smo predstavili, kam in kako so se vključili lanski osmošolci, ki so se zadnji vpisali v nerefornirano srednjo šolo. Danes želimo osvetliti najpomembnejše novosti v preobrazbi vzgoje in izobraževanja na področju usmerjenega izobraževanja.

V zadnjih dveh nadaljevanjih smo se srečali s poklicnimi namerami letošnjih osmošolcev, ki so že na prehodu iz sedmega v osmi razred trčili v povsem nove pojme. Naj jih nekaj nastejemo: usmeritev, vzgojnoizobraževalni programi (VIP), programi srednjega izobraževanja (SRS), programi skrajšanega oziroma skrajšane izobraževanja (SKR), skupna vzgojnoizobraževalna osnova (SVIO) in drugi. Učenci so bili pri tem zelo aktivni, res pa je tudi, da so imeli na voljo zelo skromen obseg potrebnih informacij, saj se sistemi še oblikujejo.

Učenci in starši že vedo, da gimnazij, tehniških šol, poklicnih šol ne bo več, in vedo tudi, da si morajo učenci izbrati usmeritev in vzgojnoizobraževalni program, v katerem bo mogoče doseči tisto stopnjo izobraževanja, ki jo bo posameznik zmogel in ki bo v skladu s potrebami družbe. Vendar pa izgleda, da letošnja generacija osmošolcev in njihovih staršev še premalo pozna eno bistvenih novosti usmerjenega izobraževanja, ki je v tem, da se bo moral človek, potem ko bo že dosegel nek osnovni poklic, neprestano učiti in izpopolnjevati. Temu primerno bodo oblikovani programi izobraževanja v vsaki posamezni usmeritvi, ki bodo pripravljene tako, da se bodo med seboj kar najbolj dopolnjevali in izpopolnjevali.

V današnjem sestavku bomo izpostavili nekaj značilnosti usmerjenega izobraževanja (UI).

USMERJENO IZOBRAŽEVANJE JE CELOVIT PROCES

Usmerjeno izobraževanje obsega – izobraževanje za pridobitev strokovne izobrazbe (po končani osnovni šoli), – izpopolnjevanje strokovne izobrazbe.

Vzgojnoizobraževalni programi	Stopnja zahtevnosti	Trajanje
– programi za usposabljanje po končani osnovnošolski obveznosti (še ne sodi v srednje izobr.)	I.	
– skrajšani program srednjega izobraževanja (SKR)	II.	najmanj 18 mesecev
– programi srednjega izobraževanja (SR)	III, IV.	najmanj 2 leti
	V.	najmanj 3 leta
– programi za pridobitev višje izobrazbe (VS)	VI.	4 leta
– programi za pridobitev visoke izobrazbe (VIS)	VII.	4 leta
– programi za pridobitev magistrskega	VIII.	najmanj 18 mes.
– programi za pridobitev doktorata	VIII.	
– programi za pridobitev doktorata znanosti		

Predstavljamo praktičen primer VIP za trgovsko dejavnost, kjer v programih srednjega izobraževanja načrtujejo naslednje stopnje zahtevnosti: blagovni manipulant – III. st., prodajalec – IV. komercialni tehnik – V. st., skladiščni tehnik – V. st., aranžarski tehnik – V. st., ekonomist – VI. st., diplomiran ekonomist – VII. st. ...

Osnove tega sistema so uzakonjene, posamezni VIP pa so trenutno v živahnem razvoju, ki naj bi se po dogovoru zaključil do 15. februarja 1981.

– usposabljanje z delom.

Večkrat srečamo opredelitev, da gre v UI za celovitost sistema izobraževanja za delo (za začetek dela), izobraževanja iz dela in izobraževanja ob delu in to od nekajmesečnega usposabljanja, do programov visokega izobraževanja in še naprej do programov za pridobitev magistrskega.

Celovitost sistema UI temelji na potrebi po permanentnem izobraževanju, torej zahteva, da z izobraževanjem ne smemo nikoli prekiniti. Ta potreba se je pojavila najprej v ekonomsko visoko razvitih družbah, kjer so si zaradi skrbi za večje dobičke, prizadevali nuditi delavcu več znanja, več informacij, ker je kot tak lažje upravljati z vedno bolj zahtevnimi in popolnimi stroji. Pri nas smo se zavedli enostranskosti takšnih prizadevanj, saj ni mogoče izobraževati, ne da bi tudi vzgajali in narobe. Zato smo vključili tudi zahtevo po permanentnem vzgajanju. Vzgojano nima samo kratkotrajne časne vrednosti. Že temeljne določbe zakona o UI določajo, da gre za prepletanje in povezovanje izobraževanja in dela, kar omogoča ljudem ustvarjalno delo in življenje ter trajen osebnostni in strokovni razvoj.

VRSTE IN ZAHTEVNOSTI VZGOJNOIZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV

Vrsta in zahtevnost posameznega vzgojnoizobraževalnega programa (v nadaljevanju VIP) je usklajena z družbenim dogovorom za enotno klasifikacijo poklicev in strokovne izobrazbe. Po zahtevnosti ločimo programe v srednjem in visokem izobraževanju. Nekatere bralce bodo mogoče zanimati podrobnejši podatki o razporeditvi VIP po zahtevnosti dela in trajanju izobraževanja za posamezno stopnjo zahtevnosti:

je bilo že doslej, novo pa je določilo, da bodo lahko tudi od tistih kandidatov, ki so končali ustrezno srednje izobraževanje, zahtevali, da s preizkusom znanja dokažejo, koliko znanja obvladajo. Zakon tudi določa, da bo ta preizkus znanja na visoki šoli, na katero se študent želi vpisati. To je torej novost, saj so bili preizkusi znanja doslej le na nekaterih fakultetah. Na naše najvišje šole se sedaj lahko vpisujejo tudi nekateri maturanti, ki prihajajo iz srednjih šol s podpoprečnim znanjem tistih strokovnih predmetov, ki so na izbrani fakulteti najpomembnejši.

VSEBINA USMERJENEGA IZOBRAŽEVANJA KAZE NA POTREBO PO ŠIRŠI SPLOŠNI IZOBRAZBI

Vsebino izobraževanja določajo VIP, ki se trenutno oblikujejo. Že daljša časa pa je dogovorjeno, da se VIP na začetku srednjega izobraževanja med seboj ne bodo dosti razlikovali, saj morajo dobiti prav vsi, ki so vključeni v srednje izobraževanje, trdnjšo osnovno na splošno kulturnem, matematičnem, družboslovnem, telesnozdravstvenem in proizvodno-tehničnem področju. To bo tudi prispevalo k odpravi razlik med intelektualnim in fizičnim delom. Zahteve na naštetih področjih bodo enake za vse, kar predstavlja obogatitev vsebine izobraževanja za 80% dijakov, ki se solajo na poklicnih tehniških in podobnih šolah. Ta del izobraževanja, ki bo potekal prvo in drugo leto UI, se imenuje skupna vzgojnoizobraževalna osnova (SVIO). V prvem letu se bo vsebina razlikovala predvsem na proizvodno-tehničnem področju, zato ima ta del SVIO že usmeritveno funkcijo. V drugem letu je SVIO udeleženo samo še s polovico vseh učnih ur, polovico vsebine je usmerjena. Prestopi med usmeritvami bodo seveda s ustreznimi dopolnitvijo znanja po prvem letniku še možni, po drugem pa le še izjemoma.

USMERJENO IZOBRAŽEVANJE ODPRAVLJA DVOJNO V IZOBRAŽEVANJU ZA INTELKTUALNO IN FIZIČNO DELO

Že zaposleni delavci imajo po zakonu o UI pravično in dolžnost, da stalno izpopolnjujejo svoje delo in druge sposobnosti, da zagotavljajo pogoje za celovit osebnostni razvoj, ugotavljajo potrebe po delavcih in njihovem izobraževanju. V delovnih organizacijah sprejemajo in izvajajo programe za usposabljanje in izpopolnjevanje.

Učenci, ki se šole izobražujejo za začetek dela, pa se bodo pogosto med šolanjem samim spoznavali z delom, na delovni praksi in pri predmetu osnove tehnike in proizvodnje. Cilji tega področja so spoznavanje vseh elementov in faz proizvodnega in delovnega procesa, učenci pa bodo tudi delali in doživljali delo kot ustvarjalno in organizirano aktivnost. Seveda bodo ob tem oblikovali sebe, svoje delovne navade, odnose do sodelavcev, odnos do družbene lastnine, do družbenih proizvodnih sredstev. Cilji na tem področju so tako zahtevni, da terjajo posebne priprave prav v delovnih organizacijah: vanje se bodo v prvih dveh letih vključili prav vsi srednješolci po deset delovnih dni na leto, pa tudi po vsebini proizvodnega dela na morem primerjati z dosedanjim delovno prakso.

SPOSOBNEJŠI UČENCI V USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU NE BODO PRIKRAJŠANI

Širša splošna izobrazba za vse ne pomeni, da bodo sposobnejši učenci prikrajšani. Že v prvih dveh letih je

rezerviranih skoraj 10% ur za tako imenovane fakultativne predmete, s katerimi bodo učenci, ki to želijo, razširili, poglobili in pridobili znanja, ki segajo preko SVIO. Torej se bodo učenci odločali na osnovi svojih interesov, treba pa je poudariti, da bodo potem dolžni pouk teh predmetov redno obiskovati.

Šole, sedaj vedno pogostejše imenovane izobraževalne organizacije, bodo organizirale prostovoljne dejavnosti (krožke), kjer bodo učenci poglabljali spoznanja, predvsem pa razvijali svoje interese in sposobnosti.

Ne poudarjamo brez vzroka, da bolj demokratični sistemi vzgoje in izobraževanja ne bodo prikrajšali sposobnejših. Mnogi starši, predvsem nekoliko bolj izobraženi, se namreč bojijo, da bodo njihovi otroci prikrajšani za marsikaj, kar so sedaj dajale zahtevnejše šole, npr. gimnazija in še katera. Novi sistem bo le odprl možnosti spoznavati večjemu delu ljudi sodobne osnovne splošne izobrazbe. Vzgojnoizobraževalni programi pa bodo stopnjevali svojo zahtevnost in temeljitost vzporedno z zahtevami del, za katera usposabljaajo. Katero težavnostno stopnjo bo posameznik se obvladal, bo odvisno predvsem od njega samega, od njegovih interesov, sposobnosti in delavnosti. Da si naša družba tako kot vse druge prizadeva spodbujati nadpovprečno talentirane posameznike, ki predstavljajo največje narodno bogastvo, dokazuje vrsta določil zakona o UI, med njimi najdemo npr. tudi določilo, da lahko posameznik vpiše dva VIP hkrati.

KAJ PA USPOSABLJANJE IN SKRAJŠANI PROGRAMI?

Nekateri, a redki (v naši občini jih je bilo iz rednih osnovnih šol okoli 1%), so se po dopolnjenem najmanj letu odločili za takojšnjo vključitev v delo, v zaposlitev. Tudi odslej jih bo nekaj, zanje pa bodo v OZD morali biti pripravljene posebni programi usposabljanja. Njihova vsebina bo upoštevala predvsem znanje in življenjske izkušnje, pridobljene s prakso.

Skrajšani programi že segajo na področje srednjega izobraževanja. Trajali bodo od 18 mesecev do dve leti in bodo tako hitreje pripeljali do poklica. Bolj kot po trajanju se bodo programi SR izobraževanja razlikovali od SKR programov po tem, da SKR ne obsegajo celotne SVIO, ampak del te osnove, nekatere najpomembnejše vsebine, tista stro-

kovna, teoretična in praktična znanja, ki so potrebna za zahtevnost del II. stopnje v določeni usmeritvi.

KJE BODO POSAMEZNI VZGOJNOIZOBRAŽEVALNI PROGRAMI?

Ob pisanju tega članka, žal, na to vprašanje še ni odgovora, nekaj smo o tem napisali v prejšnji številki. Izobraževalna skupnost SRS naj bi o mreži šol, kot smo govorili po starem, oz. o razmestitvi VIP, kot bomo po novem, sprejela sklepe 25. decembra letos. Na te sklepe mnogi res težko čakamo, tako združeno delo in izobraževalne organizacije, ki bodo morale se marsikaj pripraviti, svetovalci, razredniki, še posebej pa letošnji osmošolci in njihovi starši. Mnogi sedaj še ne vedo ali bodo prihodnje šolsko leto na Jesenicah ali v Radovljici, v Kranju ali v Ljubljani. Po skupščini izobraževalne skupnosti SRS bo sledila javna objava v Delu, učence pa bodo o tem v šolah nemudoma obvestili.

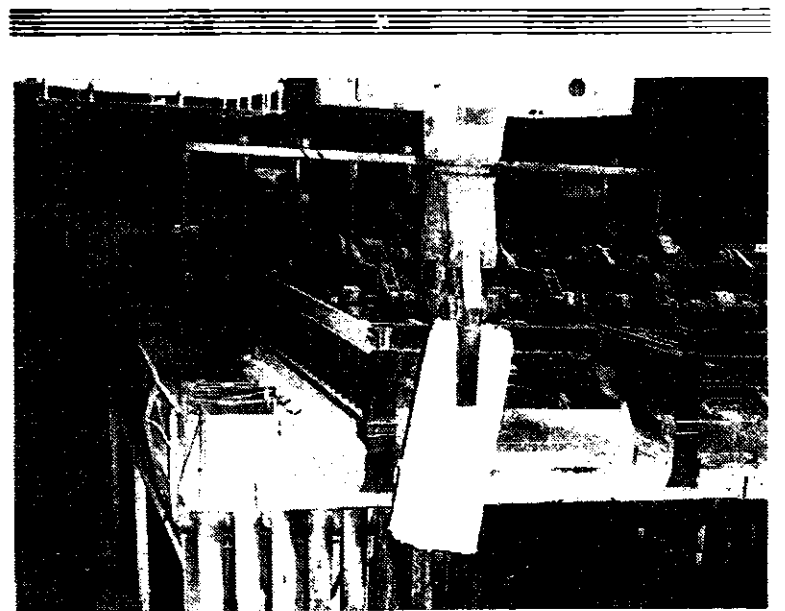
Predstavitev številnih novosti UI v današnjem članku je terjala določen izbor. Mnogi zelo pomembni stvari nismo v članku niti omenili, predvsem področji, ki so pomembna za OZD. Informacije smo namenili predvsem staršem, ne nazadnje tistim, ki se prav letos z negotovostjo sprašujejo, ali bo za njihove otroke usmerjeno izobraževanje že zadosti pripravljeno. Še enkrat velja poudariti, da je od lani napravljen velik napredek.

Razredniki, socialni delavci, pedagogi, psihologi v osnovnih šolah, strokovni delavci v skupnostih za zaposlovanje ter vodstva srednjih šol, bomo letošnji generaciji osmošolcev in staršem skušali nuditi še več pomoči. Skupnosti za zaposlovanje so most med združenim delom in šolami. Tu se zbirajo mnogi za usmerjanje in odločanje pomembni podatki, zato vabimo učence in starše, da se oglašite pri nas.

Najbrž bo kar prav, če letošnjim osmošolcem zaželimo ob novem letu čim uspešnejši start v novo, zelo napredno zasnovano in za večino mladine bolj pravično izobraževanje za delo.

VIRI: Zakon o usmerjenem izobraževanju; Skupna vzgojnoizobraževalna osnova; Zavod za šolstvo SR Slovenije 1979; Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju; Zavod za šolstvo SR Slovenije 1980.

Francka Thaler
Magda Pogačnik

Globinske peči – Valjarna Bela

upravnih organov, predvsem pa delo delovnih skupin, kjer naj bi uporabljali analize, katere ima zbrane strokovna služba kadrovskega sektorja.

II.

Veliko več pozornosti je treba posvetiti svetom delovnih enot in njihovim kolektivnim izvršilnim organom. Predvsem je treba tem organom zagotoviti materialno osnovo, ki jo določa statut *Železarne*. Šefom delovnih enot in obratovodjem kot odgovornim delavcem za izvrševanje sklepov samoupravnih organov delovnih enot in obratov, je treba zagotoviti pomoč strokovnih služb *Železarne*, tako v pripravi gradiva za seje kot v realizaciji sklepov. Zagotoviti pisanje zapisnikov na vse sejah organov delovnih enot ter obratov in s tem zagotoviti povratni tok informacije, ker je vse zapisnike treba dostavljati na tajništvo organov samoupravljanja.

III.

V zvezi z uveljavljanjem XXII. in XXIII. ustavnega dopolnila zvezne ustave, bi bilo treba sprejeti tale stališča:

– Tovarna naj na sedanji stopnji razvoja zadrži status temeljne organizacije združenega dela.

– Z razvojnimi srednjeročnim programom tovarne so podane možnosti in pogoji za delitev tovarne na več temeljnih organizacij združenega dela. Zato naj bo srednjeročni razvojni program tovarne osnova za razpravo, katere temeljne organizacije združenega dela bi se v tovarni morebiti ustanovile.

– Uveljavljanje novih ustavnih dopolnil ne sme biti samo politična akcija, temveč mora biti strokovni pristop k uresničevanju določil dopolnil za boljše organizacije proizvodnje in dela ter za večjo gospodarsko stabilnost tovarne, tako v združenem podjetju Slovenskih železarn kot v širši družbeni skupnosti.

– Podobno kot je tovarna odigrala avantgardno vlogo pri uveljavljanju XV. ustavnega dopolnila, je zaželeno, da to vlogo odigra tudi pri uveljavljanju novih ustavnih dopolnil, vendar je k realizaciji treba pristopiti usmerjeno, strokovno in znanstveno, predvsem pa morajo vse domneve temeljiti na srednjeročnem razvojnem programu.

ZAKLJUČEK

S tem prispevkom zaključujemo serijo člankov s področja samoupravljanja v minulih 30 letih v *Železarni*, ki je naš prispevek temu visokemu jubileju uveljavljanja pravic delavcev, da sami upravljajo s sadovi svojega dela. S svečanim delom seje delavskega sveta *Železarne*, delavskih svetov temeljnih organizacij in sestanki samoupravnih delovnih skupin ob koncu leta, na katerih bomo podelili plakete »Josip Broz Tito – 30 let samoupravljanja« in »Priznanja delavcu samoupravljalcu z značko Josip Broz Tito – 30 let samoupravljanja«, bomo zaključili letošnje jubilejno leto.

S prispevki, ki smo jih objavljali v vsaki od 51 števk *Železarja* smo želeli prispevati k zgodovinskemu pregledu razvoja samoupravljanja v *Železarni*. Prispevki so pisani v obliki kronike po mesecih, če pa bi jih uredili po letih bi lahko ugotovili pot razvoja samoupravnih in družbenoekonomskih odnosov v *Železarni* in izven nje za vseh 30 let nazaj. Predvsem bi lahko ugotovili, da je ta doba razdeljena na značilna obdobja.

1. Obdobje v prvih letih samoupravljanja, za katerega je značilen boj za več samoupravnih pravic, ki so sicer bile nakazane v temeljnem zakonu o upravljanju z gospodarskimi podjetji in višji gospodarski združenji, pa vendar jih birokratski administrativni aparat ni prav lahko spustil iz rok.

Skratka obdobje v katerem smo uresničevali geslo »Tovarne delavcem!«

2. Obdobje, ki je bilo daljše, je značilno po utrjevanju samoupravnih odnosov in pravic ter po iskanju novih oblik delovanja samoupravnih organov. V *Železarni* smo v tem obdobju ustanavljali obratne in grupne delavske svete ter zbore delavcev. Ves čas je bila prisotna težnja – približati samoupravljanje neposrednemu proizvajalcu.

3. Obdobje, ko smo po ustavnih dopolnilih zvezne in republiške ustave samoupravne organe temeljito preoblikovali; ukinili upravni odbor, namesto tega pa imenovali več izvršilnih organov po področjih dejavnosti. Ustanavljali smo ekonomske in delovne enote, v teh enotah ustanavljali delavske svete, pristojnosti centralnega delavskega sveta pa v večjem obsegu prenesli na delavske svete ekonomskih oziroma delovnih enot. Namesto klasičnih zborov delavcev uvajamo v samoupravljanje delovne skupine s pristojnostmi in nalogami zborov. To obdobje traja do izida zakona o združenem delu.

4. Obdobje, po izidu zakona o združenem delu je značilno za uveljavljanje temeljnih organizacij združenega dela in delegatskega sistema. To obdobje še traja in se vse bolj preobrača v boj za pravilne in poštene dohodkovne odnose in za pravičnejšo delitev po delu, to je za še bolj razvite družbenoekonomske in samoupravne odnose. V tem obdobju začnemo uveljavljati tudi drugo geslo socialističnih odnosov »Vsak po svojih sposobnostih, vsakemu po vloženem delu!«.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje

V Kardeljevu smo najprej odšli na železniško postajo, ki je tik za avtobusno in ugotovili, da nam je ravno pred četrto uro odpeljal prvi vlak proti Ljubljani. Torej imamo čas, da si ogledamo še Kardeljevo, obenem pa smo obiskali znanko z Jesenic, ki je tu poročena.

Kardeljevo še ni velik kraj, se pa veliko gradi. To je pomembno za srednjo Dalmacijo, za Hercegovino, Bosno, vso srednjo Jugoslavijo in tudi za del Madžarske. Po vlakih, ki smo jih srečevali, je videti, da je tu kar močan promet in se pristanišče hitro razvija. Obmorsko letovišče to ni, imajo pa hotel in za njim čez hrib plažo, kjer se domačini namakajo v morju. Kdor pa si poželje lepše plaže pa je blizu zahodno od tod znana in čudovita riviera. Zato tudi semkaj prihajajo vlaki iz Zahoda.

Kozara ekspres za Ljubljano odhaja nekaj po 17. uri. Že preje smo se odločili, da se še preje odpeljemo v dobro uro oddaljeni Mostar in tam vstopimo na ekspres.

Ob četrto dve smo se tako odpeljali z lokalnim vlakom do Mostarja, s katerim se v glavnem prevažajo delavci in šolarji. Vožnja s potniškim vlakom do Mostarja je bila prijetna. To je madžarski elektromotornik, ki zelo lepo teče, kot bi se z ladjo pozibaval na morju. Naše »gomulke« so v primerjavi z njim res trde in okorne. V vlakcu je bilo čisto, ljudje dostojni in vljudni.

Pri ogledovanju okolice sem videl, da vlak vozi približno po trasi stare ozkotirnice, ki jo je tu zgradila še avstroogrška monarhija. Normalno progo od Sarajeva do Kardeljeva smo zgradili šele po osvoboditvi. Kje je potekala ozka proga se dobro vidi po postajnih poslopjih, ki tu še naprej služijo sedaj normalnotirni železnici.

Čim bolj smo se bližali Mostarju, bolj so se pred nami odpirale dva tisoč metrov visoke gore. Na vzhodni strani 2155 m visok Prenj, na zahodni strani pa Čvrstica, ki ima vrh kar 2228 m nad morjem. Na prvem je velik televizijski pretvornik. Po

golem kršnatem pobočju tega hriba je speljana nova cesta, za katero sem zvedel zvečer, ko so se po njej pomikale številne lučke. To je glavna cesta v notranjost proti Konjicu, kamor je čez mostove in skozi predore speljana železnica.

V Mostarju smo si obvezno ogledali znani most čez Neretvo. Od železniške postaje, ki jo preurejajo, je do tja dobrih dvesto minut. Spuščamo smo se ustavili na trgu in se posladkali z lubenico. Zelo nam je teknila. Po njej nismo bili več žejni niti lačni. Most smo zagledali že s trga. Pravzaprav ni niti tako dolg, se pa visoko in ukrivljeno spenja prek vrtnčaste Neretve. Tu je namreč precej skal, ki v vodi delajo za kopalce nevarne vrtnice. Od trga do mostu smo stopali po ozki ulici, ob kateri je bilo polno trgovin in kramarij. Tu prodajajo izdelke iz bakra, stare predmete verjetno še iz turških časov, lesene spomnike in podobno. Kakšnega posebnega nakupa ni bilo. Mogoče zato, ker so bili izletniki, ki so bili takrat tam kot mi, v glavnem šolarji. No, bili smo tudi na mostu. Vsa pot do sem je narejena iz okroglega kamnja, ki je že tako zlizan, da se zelo sveti in je nevarno gladek.

Vedno, ko sem most videl na sliki, sem premišljeval, kako po njem vozijo, ko je takšne polkrožne oblike. Ko sem bil na njem sem šele spoznal, da tu nič ne vozijo in da tudi nikoli niso. To je most samo za pešce. Počez po mostu tečejo debelim klobasam podobni skupaj sprjeti kamni, ki služijo za oporo, tako kot recimo stopnice, le da so te kamnite klobase precej oddaljene druga od druge, približno trideset metrov. Na drugo stran mostu nismo šli, ker nismo imeli časa. Videlo pa se je, da je tam nenaseljeno poslopje, stari grad, kjer so včasih kontrolirali tiste, ki so prihajali preko tega mostu v mesto. Ob povratku na postajo smo si spetoma ogledali še džamijo.

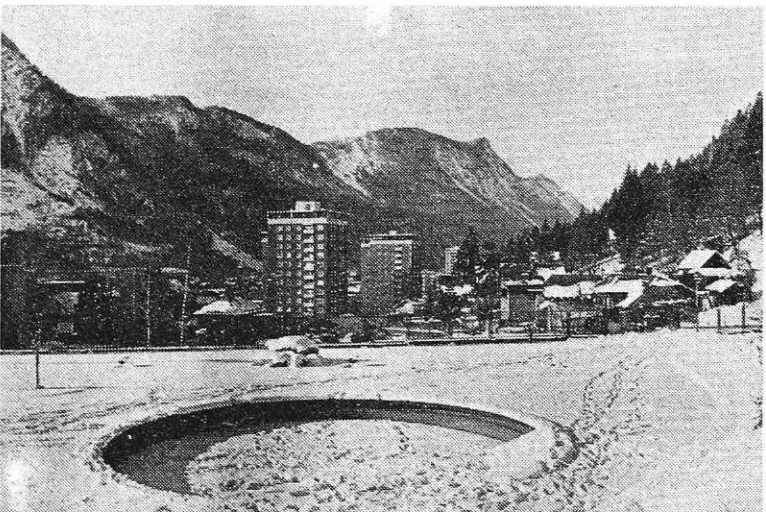
Po tem petdnevem potovanju smo bili že kar precej utrujeni in smo si še zelo želeli domot. Ko smo prišli na železniško postajo smo si najbolj želeli, da bi dobili ustrezne sedelce, da bi se lahko vsedli in preko noči zaspali. To se je tudi zgodilo. Vlak je pripeljal natančno po voznem redu. Prostor smo dobili poleg neke učiteljice in njenega desetletnega sinka, ki sta šla iz Kardeljeva k staršem v Virovitico. V Sarajevu se nam je pridružil še mlad inteligent, ki je potoval do Novske. Tu se je vlak povsem napolnil, tako, da je precej potnikov stalo do Zenice in še dalje. V Zagrebu, kamor smo prišli z enournjo zamudo, je izstopilo kar polovico potnikov, medtem, ko so vstopili le redki. Na tej poti smo doživeli veliko temperaturno spremembo. Kot nam je bilo že v Kardeljevem pretoplo, tako nam je bilo v Zagrebu hladno. Zato smo se spetoma oblekli v vse, kar smo imeli v kovčku. Od Zagreba do Ljubljane so začeli vlak kuriti. Na žalost pa kurjava v polovici vagona, kjer smo bili, ni delovala. Zato smo se presedli naprej k nekemu mlademu potniku, za katerega smo zvedeli, da je Nemec iz Hamburga. Bil je v Mostarju na montaži nekih strojev. Povedal je, da bo zaradi zamude vlaka zamudil letalo iz Brnikov. Pri tem pa se ni prav nič sekiral. Dejal je, da za firmo potuje po vsem svetu in je vsega tega navajen.

V Ljubljani smo se samo presedli v »Gorenjca« in se sicer utrujeni, vendar zadovoljni, da smo zelo veliko videli in imeli lepo vreme, vrnili domot.

KONEC

Grobница narodnih herojev na Kalemegdanu

Jesenjska razglednica

KANARSKI OTOKI – OTOČJE VEČNE POMLADI

12

Pred Laguno, ki je znana po zadnjih odločilnih bojih Špancev in Guanchev, se za hip ustavimo. Mira nam iz avtobusa pokaže veliko stolno cerkev San Francisco z dvema baročnima zvonikoma, nato mogočno poslopje univerze, edine na otoku, zaradi česar imenujejo Laguno univerzitetno mesto. Na filozofski, medicinski in geografski fakulteti in oddelku za vulkanologijo študira nad 6.000 študentov. Tu so tudi najboljše zasebne bolnišnice in sanatoriji. Nad 300 let stare mogočne palače značilne srednjeveške španske arhitekture, pričajo o nekdanji slavi mesta, ki je bilo prvotna prestolnica Tenerife.

Za turiste v Puerto de la Cruz je dobro preskrbljeno. Čez dan, se lahko kopajo v bazenih s sladko vodo, ki jih ima vsak hotel ne samo v ograjenih vrtovih, pač pa večina tudi na krovnih terasah. Iz sobe se kratkoma po daš na teraso in uživaš na desetem, dvanajstem ali petnajstem nadstropju. Pristisneš na gumb in že priteče natakar, ki postreže s pijačo ali čim drugim, seveda proti plačilu. Cene so temu primerne. Privoščijo si jih lahko le tujci z debelimi denarnicami.

VELIKA IZBIRA RAZVEDRILA

Čez dan, če te že ne zamika kopanje, ali pa nisi na katerem od številnih izletov, ki jih ponujajo potovalne agencije, se lahko sprehodiš v trgovsko četrt, kjer se ponuja očem pravi sodobni

bazar nešteti sodobno urejenih in privlačnih trgovin časopisov, revij, ameriških in drugih uvoznih cigaret, najrazličnejše vrste zlahtnih pijač, spominkov, kozmetike, zlatarn, konfekcije, čevljev, kovčkov, glasbil, aparatov. Tisoče reči v tisočih izvedbah in primerkih. Tu zraven so tudi delikatesne in zelenjavne prodajalne, majhne restavracije z glasno donečimi zvoki iz glasbenih avtomatov. Pisana množica turistov se preriva na pločnikih, ogleduje in kupuje. Prostorne tlakovane hotelske terase ob obali butajočega oceana so polne uživajočih gostov, ki posedajo pod senčniki, gasijo žejno in opazujejo vrvež na pločnikih, ali pa zasanjano zrejo v brezskonečeno oceana nekam daleč na zahod, kjer je za obzorjem potopljena Amerika. Človeku se zdi, da je ves delavnik v brezdelju tudi v stranskih ulicah z mnogimi kavarnami in gostišči. Povsod se širi duh po kuhinji, po svežem sadju in parfumi.

Živahni mladeniči, pravzaprav še pravi otroci, tekajo in potiskajo mimoidočim v roke reklamne vizitke restavracij in nočnih zabavišč, ki jih je v mestu in okolici na stotine. V manj kot pol ure sem si nabral že dvajset pisanih listkov. Tudi, če bi hotel ne bi v enem tednu mogel obiskati vseh ponujenih lokalov. Izredna reklama, ni kaj reči. Naši gostinci in turistični delavci bi se imeli kar naučiti. Tamkajšnjim se zagotovo izplača, kajti zvečer je do zgodnjih jutranjih ur domala sleherni koteček poln razposajenih gostov, ki se vdajajo razkošju potrošniškega vala in mami melodij in pesmi. Bolj petični zapravljajo denar v igralnicah ali pa v ameriških barih globoko v notranjosti bleščečih izvenkategorijskih hotelov.

Topli večeri izvirajo na bulvare in ulice mesta, reko vozil in ljudi. Nikomur ni do spanja. Tudi domačini, predvsem mladina, ki se najraje podi z motocikli, posnema tujce. Turizem je že pustil sled na njihovi mentaliteti. Osebe v trgovinah in hotelih je izredno ljubeznivo in pošteno. Za silo se pogovorijo tudi v nemščini in angleščini. Sploh pa dobi človek zelo dober vtis v obnašanju domačinov. Na zunaj ne kažejo posebno vnete religioznosti. So pravi svetovljani, ki se ne brigajo dosti za politiko. Bili pa smo kar presenečeni nad njihovim spoštovanjem našega Tita in Jugoslavije. Tudi pijancev ali prostitutke ne

»Po mojem, pa sem dobro premislil – odnehaj,« je rekel Fonzi. Divje zaničljivo je zamahnil z roko in se zaničljivo spalil, da bi tako še poudaril pravilnost take odločitve. »Vrtaš, nekaj zveš, nekaj se ljudje zlažejo in človek verjame. Zato pa ni srečnejši.«

Bojan je počasi vstajal. Povit, s široko razprtimi rokami, kot bi se pripravljala na skok in davljenje, je stopal proti Fonzi. Zastal je in togoten zakrilil z rokami.

»To mi prideš svetovat, ko si mi sam namignil, naj obiščem mamin kraj?« je kriknil Bojan. Komaj je zadrževal solze. »Zakaj si se nenadno premislil in ustrašil?«

Fonzi se je nalagodno presedel. Stresal je z rameni in se spet pačil.

»Človek je neumen. Jaz še posebno. Nobena velika stvar mi ne uspe. Sem pač rojen za obrobne stvari,« je rekel. Zelo boleče ga je pogledal. »Če poskušam z zvitostjo, koga preplahati, se zmerom pokaže za slabo. Več pade po meni kot po tistemu, katerega sem izbral za žrtev.«

»Si se prestrašil, kaj?« je pikro izzival Bojan.

»Prestrašil? Tudi,« je zategnil Fonzi. »Predvsem pa se mi zdi, da iz tega ne bo nastalo nič dobrega. Verjemi, nič dobrega!«

»Zakaj hudiča si potlej začel, če se bojiš?«

»Saj sem povedal: mislil sem, da bo drugače. Vse drugače sem računal. O, ko bi slutil vnaprej, ne bi namignil. Tiho bi bil kot doslej. Tiho kot miš,« je šepetaje govoril Fonzi in si položil prst na usta. »Bedak, nisem pomislil, da proti tebi z mojo zvitostjo in pametjo ne bom ničesar dosegel. Tudi proti mami ne. Oba sta prepadetna za mene. Dober sem lahko, pridnost mi je vrojena, pameti pa nimam toliko kot bi rad.«

Reveža skisanega še prezirati ne moreš, ne sovražiti, je pomislil Bojan. Predobencijav je za karkoli večjega. Privesek, ki je kolikor toliko močan le ob drugih. Ni pa toliko dober, da bi se ti zares smilil.

VINKO TRINKHAUS

»PO PRIZNANJU« 25

Nekaj vmes. In zdaj se nalašč ponižuje, da bi vzbudil njegovo sočutje. Dosegel je le pomilovanje.

»Zakaj si začel, če si se zdaj premislil? Zase ti lahko povem: ne bom odnehal, dokler ne doženem vsega, kar je mogoče,« je ostro zapretel Bojan. Zugal je Fonzi. »Če bo hudo, nisem tega povzročil, ne izzval.«

»Vem, vem, jaz sem najbolj kriv,« se je spet obtoževal Fonzi. »Ne dolžim te drugega kot škodoželjnosti. Lepo ni bilo, ne prav, to si lahko očitaj. Kar pa se bo zgodilo, to boš k temu še dodal.«

Fonzi je zbegano odmajeval z glavo. Kot da ne more razumeti, kaj ga je obsedlo, da je tako noro ravnal.

»Me boš poslušal, da ti razložim, kaj sem hotel? Boš toliko strpel,« je pričakuje vprašal Fonzi.

»Poslušal bom že. Ti kar povej, če misliš, da moraš povedati.«

»Odločilno je bilo najbrž to, da sem trpel, ker sem videl: mamo imaš rad, mene pa ne! Pa sem skrbel zate, kot za sina. Krivda ni mogla biti v tem, da sem premalo dober zate, da ti ne dam, kar je le mogoče. Zelo sem se trudil, da bi ti dal lahko še več. Tudi to, da je mama pametnejša od mene, da bere knjige, ki jih jaz odrivam, ni mogel biti poglavitni vzrok. Staršev, tako sem si mislil, ne čeniš po tem, koliko so pametni. Mislim, to ni odločilno zakaj jih imaš rad. Vzljubiš, spoštuješ jih, ker so dobri, skrbni. Trudijo se, da bi otrokom pripravili lepše življenje, kot so ga imeli sami. Prav tako sem ravnal, ti pa si bil z mamo prisiljen prijazen. Nikoli pa se ti niso zasvetili oči, kadar sva se srečala. Tudi, če te dolgo ni bilo. Vsako srečanje z mamo pa se mi je zazdelo kot majhen praznik. Grizlo me je to. Hudo sem trpel, premišljal. Zazdelo se mi je: mene sovraži, ker sem bil nemški soldat. Tri leta. Opazil sem, kako imaš rad to državo, kako si ponosen na partizane. Slišal sem, kako se tudi Vesna baha s svojimi starši. Pa niso bili nič posebnega. Pa mi je šinilo: naj spozna, da ga imam v resnici rad. Tudi drugi ljudje niso takšni svetniki, kot si domišljaš. Zazdelo se mi je: Bojan je dovolj pameten, da bo znal pravilno oceniti, kaj je kdo napravil. Po tem bo tudi do mene drugačen. Želel sem edino to, da bi me imel rad. Nič drugega, kot malo razumevanja in ljubezni. Prišežem, Bojan, da sem le to hotel,« je hudo razburjen pripovedoval Fonzi in dvigal prsta k prisegi.

Gledal ga je prestrašen, z velikim upanjem, da bo razumel to njegovo željo in mu vse odpustil. Saj namen ni bil slab, le način, kako ga je Fonzi hotel speljati, je bil grd, hudo sebičen.

»Če bi tudi poskusil razumeti tvoje nagibe, želje, ti ne morem oprostiti načina, kako si se tega polotil. Da bi zrasel v mojih očeh tako, si hotel umazati druge. S sovraštvom bi rad pridobil ljubezen?«

»Kako... s sovraštvom?« je trepetavo zajekal Fonzi in začuden odmajeval z glavo. Debele ustnice so mu modrikasto posinele. »Tega ne razumem?«

»Ti si želel, da bi spoznal, da je mama med vojno ravnala še slabše od tebe. Ti si bil le vojak, prisilno mobiliziran. Streljal si, ker vojak to pač mora. Drugače mu grozi smrt, kazenski bataljon. Če ubija, je to neznanec. S tem, da streljaš, ubijaš, si pravzaprav rešuje življenje. Neke vrste samoobramba. Izdajalec pa je človek, ki izdaja sodelavce, ljudi, ki jih pozna, ki so mu morda pomagali. Moralno je globoko pod vsakim vojakom, čeprav je vojak morda ubil dvajset ljudi, zaradi izdajalca pa je trpel ali umrl en sam.«

PRIMERJAVE

Za primerjavo, ki jo skoraj obvezno računamo na tujem, smo ugotovili, da so bile cene jedače in pijače približno enake ali celo nižje kot pri nas. Uradni tečaj pozete je bil 28 par, ali okroglo 30 starih dinarjev. Za dober obed v restavraciji si dal 150, v boljšem hotelu do 200 pezet, za kavo in kozarce vina 15, za steklenico kokte ali piva 20 pezet. Za celodnevno izposajo avtomobila 700 do 800 pezet.

Seveda pa so še dosti bolj poceni kot mi prišli skozi turisti s konvertibilno valuto, zato ni težko razumeti, zakaj so Kanarski otoki zanje tako vabljivi. Nekateri tujci, predvsem upokojeenci, preživijo tod dva in več mesecev, ali pa se za celo zimo preselijo semkaj, ker dejansko prištedijo, saj bi doma porabili samo za hrano in kurjavo več kot plačajo za prebivanje na Tenerifi. Ker je v večini hotelov vsaka soba opremljena s plinskim štedilnikom in hladilnikom ter založena z vsem potrebnim posodjem, si skoraj vsi gostje izberejo zgolj prenočišče in zajtrk, ali pa polpensijsko oskrbo. V samopostrežnicah si poceni nabavijo živila in si kuhajo, kar jim je volja.

V Puerto de la Cruz se turistom nudijo še druge možnosti razvedrila, športa in kulture.

Nadaljevanje

NOVICE IZ RADOVLJSKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 123. seji, 16. decembra proučil analizo izvajanja srednjeročnega družbenega načrta občine za področje gospodarstva v iztekajočem srednjeročnem obdobju, ki jo je pripravil komite za družbeno planiranje in gospodarstvo. Na dnevnem redu je bila razprava o osnutku resolucije o izvajanju družbenega plana občine za 1981. leto, o osnutku srednjeročnega programa geodetskih del za 1981-1985 in o predlogu odloka o občinski skupnosti za cene. Sprejeli so predlog pogodbe za prostorsko presojo planiranih večjih posegov v prostor na območju občine ter pobudo za imenovanje strokovno političnega telesa, ki bo vodilo akcijo za zmanjšanje administrativnih služb. Na seji so imenovali šestčlansko občinsko komisijo za popis prebivalstva v 1981. letu, izrekli svoja stališča k predlogu uprave inšpekcijskih služb za Gorenjsko o imenovanju inšpektorjev ter pregledali seznam stanovanj v družbeni lastnini s katerimi razpolaga izvršni svet.

V veliki sejni dvorani skupščine občine je bila 17. decembra programska seja OK SZDL Radovljica. Delegati in drugi udeleženci so ocenili delo občinske konference SZDL in njenih teles v času od volilne seje lanskega junija ter sprejeli programske usmeritve za prihodnje leto. Sprejeli so tudi sklep o potrditvi delegatov s stalnim mandatom v OK SZDL ter sklep o dopolnitvi pravil OK SZDL Radovljica.

Na seji aktivna sekretarjev vseh osnovnih organizacij in svetov ZK v radovljski občini, ki je bila 16. decembra so spregovorili o uresničevanju sklepov 8. seje CK ZKS in 15. seje CK ZKJ. V razpravi je bil dogovor o temeljih družbenega plana občine Radovljica za obdobje 1981-1985 ter samoupravni sporazum o temeljih planov SIS družbene in materialne dejavnosti občine v prihodnjem srednjeročnem obdobju.

Po odloku občinske skupščine Radovljica so za 1981. leto določene začasne prispevne stopnje za uresničevanje programov SIS družbenih dejavnosti. Te bodo znašale za izobraževalno skupnost 5,03, kulturno skupnost 0,94, telesnokulturno skupnost 0,55, za občinsko skupnost otroškega varstva 2,52 in republiško skupnost otroškega varstva 1,21, za občinsko skupnost socialnega skrbstva, 0,79, za občinsko zdravstveno skupnost 1,17 iz bruto OD in 9,84 od dohodka. Začasna prispevna stopnja za skupnost zaposlovanja bo 0,24 in za raziskovalno skupnost 0,03 % od bruto osebnih dohodkov zaposlenih.

Predsednik skupščine in izvršnega sveta občine Radovljica sta na osnovi stališč predsedstva OK SZDL o izvajanju akcije usklajevanja skupnih potreb v naslednjem srednjeročnem obdobju v krajevnih skupnostih, na posvetu predsednikov skupščin in svetov vseh 20 krajevnih skupnosti seznanila udeležence z gospodarskim stanjem v občini in možnostmi združene dela za financiranje načrtovanih naložb v vrtnice, šole, komunalne in druge družbene objekte. Beseda je tekla tudi o načinu javnih razprav in usklajevanja planskih dokumentov krajevnih skupnosti in občine.

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na zadnji decembrski seji, ko je ocenjevalo potek razprav in usklajevanja samoupravnih sporazumov SIS, KS in združenega dela ugotovilo, da so načrti KS kljub upravičenim potrebam prezahtevni. Vse pre-

več so razprave usmerjene v potrošniški del in za skupno porabo, manj ali pa nič ni bilo govora o problemih gospodarstva, ki bo v prihodnjem srednjeročnem obdobju v velikih stiskah za ustvarjanje dohodka.

Zaradi črtanja prvotno planiranih investicij v center usmerjenega izobraževanja in nekaterih drugih naložb, ki jih je načrtovala izobraževalna skupnost v radovljski občini po prispevni stopnji 0,58 od bruto OD, je OS sklenila, da SIS za izobraževanje in komite za družbeno planiranje in gospodarstvo do 15. januarja pripravi predlog preračunov in uporabe doslej zbranih sredstev v višini nad 10 milijonov din za najnujnejše naložbene potrebe v šolstvu. Prednostno je usmerjeno izobraževanje.

Predsedstvo skupščine občine Radovljica je na seji prejšnjega tedna sklenilo, da bo zadnje letošnje zasedanje vseh treh zborov skupščine na skupni seji v ponedeljek, 29. decembra. Delegati morajo namreč še pred iztekom leta sprejeti nekatere odloke in sklepe, ki zadevajo začasno financiranje občinskega proračuna in prispevne stopnje za SIS v prvem tromesečju 1981. leta.

Letošnji statistični podatki kažejo, da je v turistični dejavnosti radovljske občine okoli 10 % vseh zaposlenih delavcev, ki ustvarijo letno povprečno 8 % celokupnega dohodka, razen tega pa še okoli 10 milijonov dolarjev deviznih sredstev. Zaradi velike razdrobljenosti OZD in TOZD, velikih kadrovskih težav in drugih objektivnih tržnih, energetskih pomanjkljivosti, turizem glede na turistični značaj občine, ne daje pričakovanih rezultatov.

Po podatkih zavoda za statistiko SR Slovenije je znašal narodni dohodek na prebivalca v občini Radovljica lani 90.176 din, kar jo uvršča med 60 slovenskimi občinami na 19. mesto, kar je sicer eno mesto višje kot 1978. leta, a še vedno za vsemi občinami, razen tržiške na Gorenjskem.

Na slovesnosti na Zvezi sindikatov Slovenije v Ljubljani, 11. decembra je za zasluge in zglede dolgoletno delo v sindikatu med 40 nagradenci iz Slovenije prejel zlati znak sindikata tudi Aleksander Willewaldt iz Lesc.

Na proslavi dneva JLA in ljudske obrambe, 19. decembra v Radovljici so prejeli plaketo Zveze vojaških vojnih starešin Jugoslavije za 1980. leto za izredne zasluge v organizacijah ZRVS radovljske občine Darko Korošec z Bleda, Darko Prešeren iz Lesc in Janko Stušek iz Radovljice. Priznanja ZRVS pa so prejeli: delovna skupnost lokalne radijske postaje Triglav Jesenice, Janez Cundrič iz Podhoma, Janko Cvetek iz Srednje vasi v Bohinju, Franc Cermelj iz Radovljice, Franc Horvat in Anton Kapus iz Kamne gorice, Janez Kocjančič iz Vrbenj, Pavel Malej iz Polja v Bohinju, Joža Sodja iz Bohinjske Bistrice in Marjan Župan iz Radovljice.

V počastitev krajevnega praznika, ki ga v Bohinjski Bistrici slavijo v spomin na decembrsko vstajo 16. decembra 1941, je bila osrednja proslava 13. decembra v domu Joža Azmana. Ob tej priložnosti so razvili prapor krajevne organizacije ZRVS Bohinjska Bistrica. Dan pred proslavo, 12. decembra pa so v avli doma odprli dokumentarno razstavo slik »razvoj JLA«, ki jo je pripravila garnizija JLA iz Bohinjske Bele.

Komisija za varstvo okolja Gorenjske turistične zveze je tudi za 1980. leto ocenjevala izide tekmovanja o najurejenejšem turističnem kraju, prizadevanja turističnih društev in

povezovanja s krajevnimi skupnostmi, DPO in delovnimi organizacijami. Od 43 gorenjskih turističnih društev, ki so razporejena v tri skupine, so se najbolj izkazali v Lescu, ki so ocenjeni za najlepše urejen kraj, njihovo turistično društvo pa za najbolj prizadevno. TD Bohinjsko jezero je uvrščeno na sedmo, TD Bled in Begunje pa delita osmo mesto.

Ze sedmo leto zaporedoma je delovna skupnost grand hotela Toplice z Bleda v decembru prejelo najvišje priznanje Yugo-toursa v Jugoslaviji za kakovostne storitve. Na svečanosti v Beogradu so razglasili, da so naslov najboljšega hotela v državi dobili na osnovi široke ankete med zahtevnimi britanskimi gosti. V svoji kategoriji sta odlično tretje mesto dosegla tudi hotela Jelovica in Golf z Bleda.

Prejšnjo soboto je bilo v Elanu tradicionalno novoletno srečanje upokojenih delavcev Elana. Predstavniki delovne organizacije so svoje bivše sodelavce seznanili z novimi proizvodnimi dosežki in z načrtom za prihodnje srednjeročno obdobje. Vsi upokojenci so bili po sklepu samoupravnih organov na osnovi pravilnika o delitvi osebnih dohodkov nagradjeni s 1.500 dinarjev.

Na rednem letnem občnem zboru Turističnega društva Bled, 12. decembra, so člani društva in drugi udeleženci spregovorili o dveletni dejavnosti društva, o uspehih in pomanjkljivostih razvoja turizma na Bledu ter sprejeli finančno poročilo. Letos je bil poseben poudarek na jubilejni 125-letnici ustanovitve naravnega zdravilnega zavoda Arnolda Riklji, kateremu so v zdraviliškem parku odkrili spominsko ploščo. Vsi udeleženci zbora so prejeli posebno brošuro in barvno reprodukcijo o Riklji, začetniku blejskega turizma.

Komisija za šport in rekreacijo pri občinskem svetu ZSS Radovljica je na 17. seji, 15. decembra ocenila in potrdila skupne uvrstitve osnovnih organizacij sindikata v občini na sindikalnih športnih igrah v 1980. letu. Na seji so sprejeli predlog programa sindikalnih športnih iger za 1981. leto in program vsakoletne zaključne prireditve na kateri podeljujejo najuspešnejšim članom in organizacijam pokale in priznanja.

V spodnjih in zgornjih prostorih salona pohištva Murke v Lescu je likovna skupina Likor pri ZKO Radovljica po programu kulturne akcije za delovne kolektive pripravila razstavo okoli 40 likovnih del svojih članov. Razstavo so postavili 8. decembra, kupci in drugi obiskovalci pa si jo bodo lahko ogledali do 10. januarja 1981.

V galerijskih prostorih Šivčeve hiše v Radovljici so 17. decembra ob priložnostnem kulturnem programu odprli tradicionalno novoletno razstavo, 13 likovnikov iz radovljske občine razstavlja platna, akvarele, grafike, malo plastiko, reliefe in vitke, ki jih obiskovalci lahko tudi odkupijo za novoletna darila. Razstava bo odprta do 31. decembra.

V dvorani Kazine na Bledu bo v petek, 26. decembra sklepna svečana prireditev »telesna kultura v občini Radovljica 1980«, ki jo skupaj pripravljajo občinski svet ZSS, SIS za telesno kulturo in Zveza telesno kulturnih organizacij Radovljica. Ob tej priložnosti bodo podelili pokale najuspešnejšim društvom in organizacijam ter posameznikom in priznanja organizatorjem rekreativne in športne dejavnosti. Zasluznim športnikom in organizatorjem telesne kulture pa bodo podelili tudi Bloudkove značke. Po proslavi bo družabno srečanje na katerem bo igral ansambel Biseri.

ŽILAVA MERKLOVA KMETIJA NA SREDNJEM VRHU

Verjetno nobena kmetija v zgornjem koncu Gorenjske ne hrani doma toliko starih in zanimivih družinskih dokumentov kot Merklova kmetija na Srednjem vrhu nad Gozd Martuljkom. Imajo jih kar 110 za pet stoletij nazaj. Pred leti je vse te dokumente pregledala Anka Novak z zavoda za spomeniško varstvo. To so listine o raznih zapušinskih zadevah, o pravnih poslih v zvezi z zemljišči, testamenti, davčne knjižice, predpisi za plačilo davkov in taks, zavarovalne police in podobno. Ker vse to odkriva življenje in navade v starih časih, bom obnovil nekaj teh dokumentov.

Poglejmo, kaj piše na dokumentu iz leta 1571.

»V navzočnosti župana in vse sosseke sta dala brata Adam in Primož Mertelj (v spisih piše po nemško Mörtl) zapisati Jožefu Traustajnerju, upravitelju gospodarstva Bela peč, dogovor o delitvi očetove zapuščine. Primož je bratu Adamu dal kravo, dve ovci ter 28 goldinarjev. Adamu pripade mlin z zajetjem vode, en ogon (pifankh) in ena njiva, skedenj, do planine ima vsak iste pravice, tudi na polju na Srednjem vrhu bo vsak polovico pokosil. Zavezujeta se pod kaznijo, da ne hosta ravnala proti dogovoru.«

Na pobotnici z datumom 6. junija 1650 piše: »Lukaz Mertl je prejel od brata Filipa pet goldinarjev in eno ovco.«

Staro ženitno pogodbo je prevedel dr. Jože Volbank. Letnica je tako napisana, da se lahko prebere kot 1446 in 1776.

Citiram besedilo te stare ženitne pogodbe:

»Z današnjim dnem je bil med Klementom Mertel in Mino Robič sklenjen naslednji ženitni dogovor:

1. Nevesta bo za doto prinesla 300 forintov, 12 mernikov različnega žita, 1 mernik soli, 1 kravo in 1 telico, 6 parov rjuh iz lanene tkanine, 5 posteljnih odej, 7 oblek, 3 posteljne blazine in dve skrinji, toda ne slabe.

2. Ženin mora bratom in sestram, in sicer vsakemu posebej, dati po dve prešiti posteljni odeji, dve posteljni blazini, po 40 forintov, 3 ovce, 3 rjuhe, 1 skrinjo in to prej, preden bodo popolnoma odpravljeni (misli se od doma, opomba J. V.).

Zgoraj navedeno je tudi dolžan plačati.

3. Če se eden od teh namerava poročiti, potem mora ženin zanj pripraviti pošteno pojedino.

4. Starši ženina morajo bodoče jeseni izročiti gospodarstvo. Ženin mora letno staršem dati 3 pare nogavic, 1 naglavno ruto, 6 funtov zaseke, 4 ovce, ki se trikrat na leto strižejo in ovco za klanje. Poleg tega še vsakemu 1 par čevljev, pol mernika lanenega semena, 2 hruseva drevesa za njihovo uporabo.

Bela peč, 28. februarja 1776 (ali 1446).

S tako natančno določitvijo obveznosti so preprečili medsebojne prepire, ki še dandanes niso redki pojav. Za primer naj povem, da so se pred dvajsetimi leti nekje na Gorenjskem štirje bratje prepirali, kdo bo podedoval hišo. Starša sta namreč nenadoma umrla brez oporoke. S tožarjenjem so zapravili precej denarja, potem pa je prepir razsodila strela, ki je upepelila nezavarovano hišo.

Lovrenc Mertl iz Srednjega vrha je pri okrajnem sodišču Bela peč v Kranjski gori dal na zapisnik:

»Po ugotovitvi od 25. aprila 1827 znašajo moji dolgovi 3705 goldinarjev in 25 krajcarjev. Pri tem stanju je mogoče, da bi kateri mojih upnikov hotel rubiti živino. Od živine pa 15 ovac in dva štiriletna vola rdeče barve niso moja last, temveč mi jih je za potrebe kmetijstva gospodarstva iz dobrote posodil Gašper Cuznar za nedoločen čas. Na njegovo zahtevo, da ne bi bil zapleten v izločitvene tožbe, predlagam, da se mu sodno prizna lastninska pravica.«

Zapisnik je pisal sodni uradnik J. Sereinig, podkrižala pa Lovrenc Mertl in Gašper Cuznar, podpisali pa dve prič.

Martelj Robič iz Gozda, Jožef Košir iz Loga in Jožef Hlebanja iz

Srednjega vrha so prišli na uradno povabilo okrajnega sodišča v Beli peč in so dali na zapisnik dr. Noču in notarju Janezu Petermanu naslednjo zadnjo voljo 13. oktobra 1830 na Srednjem vrhu umrlega polzemljaka Jožefa Mertla, ki jo je njim izjavil 25. septembra 1830 kot zaprosenim pričam od njegovi istočasni prisotnosti:

1. Za glavnega dediča je določil sina Lovrenca.

2. Ženi Mariji, rojeni Smukm je določil dosmrtno stanovanje v hiši in predhišni kamri s potrebnimi drvmi zanj, njene otroke ali druge osebe, ki bi jih potrebovala za svojo potrebo, hrano ob skupni mizi glavnega dediča, potrebno obleko, zlasti obutev, letno par novih čevljev in popravilo para starih čevljev, vsako leto dva mernika pšenice, polmurnik rži, mernik ječmene, pol mernika fižola, pitano ovco, 12 funtov volne, 7 funtov slanice, 7 funtov masla, 4 funte soljene skute, 7 funtov sira, dnevno polovico mleka, če bo to doma, potem užitek dveh sanih dreves in sicer eno hruško in eno jablano, pod žitnim kozolcem naj glavni dedič vsako leto za njo poseje 6 maselijev lanenega semena, ki ga ona preskrbi ter plača mezdno za trenje lanu in za tkalca. Poleg tega naj ji da v

gotovini 100 goldinarjev. Ona pa naj za starejšo tri hčerke Elizabeto, Marijo in Ano pripravi med mladostnostjo glavnega dediča, ko bo vodila skupno gospodinjstvo, enako opremo, kot je bila napravljena za mlajši dve.

3. Svojim petim hčeram Elizabeti, Mariji, Ani, Neži in Jeri je zapustil vsaki 200 goldinarjev, 10 ovac in kravo, mlajšim hčerama Neži in Jeri pa vsaki posteljno opremo in sicer dve pernatii blazini, 2 podglavnik, 2 posteljni odeji, dva para platnenih rjuh, od tega en par iz hodničnega platna, 1 par iz mikanega platna, žimnice in skrinje za obleko. Sinu Antonu 50 goldinarjev in 5 ovac ter vsakemu od šestih otrok, če se poroči, običajno ženitnino; ako pa bi kateri izmed šestih otrok umrl neporočen, naj pripade njegov delež v enakih delih živčim bratom in sestram.

Kako je danes pri Merklovih?

Zdaj že 67-letni Andrej Mertelj, kot je bila nekoč navada, hodil v vas h Korošicam in si med vojno od tam, iz Loč, pripeljal ženo Ano, ki mu je rodila dve hčerki in sina. Sin Andrej dela kot strojnik pri komunalni krajevne skupnosti Kranjska gora in vozi razna vozila. Z ženo, sinom in hčerko stanuje doma. Ljudmila je trgovka v Kranjski gori in tudi z

možem in sinom stanuje doma. Le hčerka Marija, poročena Resman, živi na Zgoši.

Tako so v Merteljni hiši, kateri so dozdali še eno nadstropje, tri družine. Složno skupaj delajo, skupaj uživajo plodove dela. V hlevu je od 12 do 14 glav govedi, konj, 20 ovac in nekaj perutnine. Tudi nekaj mehanizacije imajo. Perutnina je vedno zaprta zaradi lisic. V vadijem času jih je sicer manj, ker jih lovci zaradi stekline bolj zalezujejo in streljajo, nekatere pa ugonobi bolezen sama.

Zelenjavo in krompir pridelajo le za lastno potrebo. Kmetija se je specializirala za prirejo mesa (živine). Mleko, kar ga ne porabijo doma, dajejo nazaj živini. Najbližja zbiralnica je v Podkorenju, ki je 12 km oddaljena v eno smer.

Merklova kmetija ima trdne korenine. Treba je pogledati njih rdečelične obraze, pa dobrodušnost, z lic jim vejeta zdravje in iskrenost. Z nikomer v vasi niso sperti. Pomagajo si med seboj.

»Do soseda je predalec za kreg.« pravi sin Andrej.

Pa druge kmetije?

»Pri Jurežu je zapuščena, v hiši nihče ne stanuje, polje pa obdelujejo sosedi. Močne in trdne kmetije pa so pri Smoleju (tudi preko 10 glav živine), pri Hlebanjevih, pa Kocjanov, Vahova in Vavčarjeva. Ne tarnamo, rajši delamo. Splača se. Ne živimo kot bogataši, toda delovno in dostojno.« pripoveduje Andrej.

Se nekaj besed o domačem imenu Merklo. Hišno ime izvira iz besede »merkati« (paziti). Najbrž je bil za časa fevdalizma na tej kmetiji svobodni kmet, ki je moral »merkati« na Turke. Od Merklove kmetije se dobro vidi belopeška graščina, ki je zdaj v razvalinah. Če so na Mežakliji zagoreli kresovi in oznanili novico, da se bližajo Turki, so na Merklovem vrtu zakurili ogenj in s tem opozorili belopeške graščake na nevarnost. Se zdaj se pozna, kjer so zakurili opozorilni kres.

Pridni ljudje so na Srednjem vrhu. Vas je primer, da tudi gorske kmetije dobro uspevajo, le če so ljudje navezani na zemljo.

JOŽE VIDIC

Merklova družina v Srednjem vrhu (Foto J. Vidic)

SMERNICE IN NALOGE O DRUŽBENO EKONOMSKI POLITIKI IN RAZVOJU OBČINE V LETU 1981

(Nadaljevanje s 1. strani)

— zavestno odpuščanje tiste-
mu delu gospodarske rasti, ki temelji
na potrošnji prek materialnih mož-
nosti.

— nadaljevanje podružbljanja
splošnega ljudskega odpora in dru-
žbene samozaščite.

Osnovno težišče v nadaljnjem
razvoju socialističnega družbeno-
ekonomskega sistema mora biti
usmerjeno v dosledno zagotavljanje
dohodkovnih odnosov v TOZD,
oziroma pogojev, da bodo delavci
dejansko gospodarji pogojev in
rezultatov svojega dela in v dogra-
jevanje in vsebinsko izpolnjevanje
delegatskega sistema in delegatskih
odnosov. Vzporedno s tem se mora
na vseh ravneh zaostri odgovor-
nost za dosledno uresničevanje
samoupravno sprejetih nalog, ciljev
in obveznosti, za dograjevanje siste-
ma samoupravnega družbenega pla-
niranja in nadaljno demokratizacijo
družbenopolitičnih odnosov na
principu kolektivnega dela in od-
govornosti pri sprejemanju odločitev
in izvajanju sklepov v občini.

Ostali cilji za naslednje leto pa so
opredeljeni:

— v uresničevanje podružbljanja
celotnega delovanja upravnih orga-
nov skupščine občine.

— nadaljevanje integracijskih
procesov, zlasti na povezovanju ko-
vinske predelovalne industrije.

— v tako izpolnjevanje sistema
informiranja, da bo postal učinkovit
del usklajevanja interesov.

— ustanovitev interesne skup-
nosti za preskrbo v okviru Gorenjske.

— v preobrazbo sistema obliko-
vanja in določanja cen ter družbene
kontrole cen v skladu z zakonom o
temeljnih sistema cen in skupnosti
za cene — ustanovitev skupnosti za
cene občine Jesenice.

— ustanovitev turistične poslov-
ne skupnosti.

— doslednejše uveljavljanje svo-
bodne dela med samoupravnimi
interesnimi skupnostmi in združenim
delom.

— celovito samoupravno delo-
vanje krajevnih skupnosti.

— na osnovi obrambnih načrtov
na vseh ravneh izpolnjevanje pri-
pravljeno za splošni ljudski odpor
in družbeno samozaščito.

KREPITEV STABILIZACIJE GOSPODARSTVA

Za doseg večje stabilizacije go-
spodarstva, je med nalogami za pri-
hodnje leto poudarjeno, da je po-
trebno odpraviti vse neskladnosti in
negativne trende na področju go-
spodarskega razvoja. Da bi v letu 1980
sprejeti ukrepi vnesli — poleg začas-
nega premagovanja problemov —
nove prvine, zlasti pa večji vpliv
kvalitetnih dejavnikov, bo v letu
1981 vsa aktivnost samoupravno
združenega dela, ekonomske politike
in družbe v celoti usmerjena v:

— pospeševanje dohodkovnega
povezovanja in soglavljanja ter pridobi-
vanja dohodka na podlagi zdru-
ževanja dela in sredstev.

— povečanje produktivnosti dela
na podlagi večjega prispevka ino-
vacij, znanja in znanosti.

— učinkovitejšo gospodarjenje z
živim in minulim delom.

— dosledno izvajanje varčevalnih
ukrepov na vseh ravneh in v vseh
sredinah.

— povečanje izvoza blaga in sto-
ritev zaradi vključevanja v medna-
rodno delitev dela in ustvarjanja
zunanega tržišča ter zaradi poveča-
nja deleža pokrivanja uvoza z iz-
vozom.

— doslednejše uveljavljanje spre-
jetih kriterijev investiranja, pri
čemer ima prednost izvozna usme-
ritev, družbeno učinkovitost vlag-
anj, opredelitev kot prednostna
panoga, zagotovitev kvalitetnih vi-
rov ter skladnosti investicijskih
programov z dejanskimi možnostmi.

— smotno koriščenje vseh virov
energije ter nadomestitev uvoza
surovin, reprodukcijskega materiala
in blaga z domačim povsod, kjer je
to mogoče.

— dosledno uveljavljanje dogo-
vora o cenah v okviru občinske
skupnosti za cene.

— uveljavljanje in razvijanje
(stimulativnih elementov) spodbu-
dnih prvin v sistemu delitve
osebinih dohodkov po rezultatih dela
pri živem kot minulim delu.

— razvijanje sodobnejše orga-
nizacije dela in poslovanja ter njene
učinkovitosti v povečevanju produk-
tivnosti.

— smotrna ter gospodarna upo-
raba delovnih sredstev.

— zmanjšanje vseh vrst odsot-
nosti z dela.

— izboljšanje preskrbe z osnovni-
mi življenjskimi potrebščinami z

boljšo organizacijo trgovine in z
ustanovitvijo samoupravne interes-
ne skupnosti za preskrbo.

V dokumentu je poudarjeno, da
ocene kažejo, da se bodo v prvem
letu novega srednjeročnega obdobja
nekatero negativne tendence iz pre-
teklih let prepletale z vplivi spreje-
tih ukrepov ekonomske stabilizacije
v letu 1980. Zlasti v prvi polovici leta
1981 se bo gospodarska aktivnost
odvijala pod vplivom ukrepov za
spremembo teh negativnih tendenc.
Doslednejše izvajanje ekonomske
stabilizacije terja usmeritev in
usklajenost vseh vrst porabe z real-
nimi možnostmi. Analize tudi kaže-
jo, da tako visoke gospodarske
rasti kot v obdobju 1976–1980 v
naslednjem srednjeročnem obdobju
ne bo moč dosegati. Zato so dejanske
možnosti razvoja v prihodnjem letu
za našo občino sorazmerno skromne.
saj bodo v letu 1980 sprejeti ukrepi
prišli do svojega polnega izraza šele
v letu 1981. Tako so na osnovi
planov temeljnih nosilcev plani-
ranja v letu 1981 načrtovane na-
slednje stopnje rasti:

— realno rast družbenega proiz-
voda 3,5 do 4 %.

— realno rast dohodka 3,5 %.

— rast zaposlenosti 1 %.

— pokrivanje uvoza z izvozom
okoli 45 %.

— realno rast skupne porabe v
višini do 3,2 %.

— realno rast splošne porabe do
2,5 %.

— realno rast osebne porabe okoli
3 % (z upoštevanjem novozaposlenih
in izboljšanje kvalifikacijske struk-
ture zaposlenih).

Po strukturi družbenega proizvo-
da je s 3.674.582.000 din oziroma
73,1 % v skupni strukturi na prvem
mestu industrija (indeks 80/81 104).
Sledijo gradbeništvo z deležem 9,6
%, promet in zveze s 5,5 %, trgovina s
5,4 %, gostinstvo in turizem s 3,5 %,
obrtni in storitvene dejavnosti z 1 %,
poslovne storitve 0,8 %, stanovanjska
in komunalna dejavnost z 0,6 %
in gozdarstvo z 0,5 %.

Iz planov organizacij združenega
dela izhaja, da bo družbeni proizvod
po panogah porasel različno, vendar
to ne bo bistveno vplivalo na struk-
turne spremembe pri ustvarjanju
družbenega proizvoda.

Skupen dohodek materialne pro-
izvodnje je za prihodnje leto pla-
niran v višini 4.061.160.000 din
(indeks 80/81 103,5), katerega razpo-
reditev je načrtovana takole:
skupna poraba 4,0 %, splošna poraba
0,9 %, drugo iz dohodka 27,7 %, čisti
dohodek 67,5 %, bruto OD 47,8 %, čisti
OD 32,9 %, davki za družbenopolitične
skupnosti, 0,5 %, prispevki za SIS 14,5,
skupna poraba 8,2 %, sredstva za
razširitev materialne osnove dela in
sklade 9,1 in sredstva rezerve 2,4 %.

Na področju zunanje trgovine
menjave bodo prizadevanja usme-
rjena v izboljšanje pokritja uvoza z
izvozom, kar je razvidno iz planov
delovnih organizacij. Na prvem
mestu glede na planiran izvoz je že-
lezarna Jesenice, ki načrtuje za
28.580.000 din izvoza (indeks 80/81
158,8), sledi TOZD Iskra Blejska
Dobrava z 1.710.000 din (indeks
570,0), Gorenjska oblačila Jesenice s
307.000 din (indeks 105,9), Les-
nogalanterijski obrat Jesenice s
33.000 din (indeks 106,5), Izolirka
Jesenice s 154.000 din (indeks 205,3),
IPI Jesenice z 28.388 din (indeks
347,0), Vatrostalna Jesenice z
1.000.000 din, SAP — potniški pro-
met Jesenice s 23.000 (104,6), PTT
Jesenice z 48.000 (109,1), Gorenjska
Jesenice z 1.181.800 din (106,4),
Kompas Kranjska gora z 1.296.703
(indeks 103,3), Lek Kranjska gora s
120.000 din (indeks 120) in Tehnični
buro Jesenice s 780.000 din (indeks
80/81 100,3). Skupaj bodo organi-
zacije združenega dela jeseniške
občine v letu 1981 izvozile za
35.261.891 din (indeks 80/81 160,1).

Organizacije združenega dela pa
bodo v letu 1981 uvozile skupaj v
vrednosti 74.206.255 din, od tega
jeseniška železnica za 71.186.000 din
(indeks 80/81 135,6).

ZAPOSLENOST V LETU 1981

V letu 1981 je v jeseniški občini
načrtovano, da se bo zaposlenost
povečala za 1 %. To pomeni (brez
nadomestnega zaposlovanja ob na-
ravem odlivu) 150 novih delavcev.
V gospodarstvu (TOZD in poslovne
enote) se bo zaposlenost povečala
za 1 %, v negospodarstvu pa za 0,8 %.

Glede na planirano stopnjo rasti
zaposlenosti in na nujnost nadome-
stitve letnega naravnega odliva v
prihodnjem letu (naravni odliv je
ocenjen na osnovi gibanja v letu
1980 na 1,2 % od zaposlenih) je pre-
videno, da bo v letu 1981 potrebno
skupno zagotoviti 325 delavcev, od
teh 175 nadomestnih in 150 dodat-
nih.

Skupaj za gospodarstvo je plani-
rano, da bo v letu 1981 zaposlenih
13.185 delavcev (vključno s poslov-

nimi enotami); v negospodarstvu pa
1.766 delavcev, oziroma vseh skupaj
14.951, od tega 5.618 žensk ali 37,6 %.

INVESTICIJE V MATERIALNO PROIZVODNJO

Gospodarstvo občine načrtuje, da
bo za naložbe v osnovna sredstva v
letu 1981 vložilo 3.318.842 tisoč din,
od tega 31 % lastnih sredstev, 30 %
bančnih virov oziroma kreditov in
39 % ostalih virov financiranja. Po
namenu naložb 47 % odpade na
opremo, 44 % na gradbene objekte
in 9 % na ostalo.

Največje naložbe bodo v indu-
striji. Od tega 94,6 % vseh naložb, ki
bodo namenjene za razvoj industri-
je, bo 2.266.270 tisoč din ali 68,3 %
vseh sredstev vloženih v začetek
gradnje jeklarne 2, ki bo najpo-
membnejša naložba v naši občini v
naslednjem srednjeročnem obdobju.
Jeseniška železnica bo poleg tega,
namenila večja sredstva še za od-
praševalne naprave, aglomeriran
prašek in naprave za vakuumiranje
jekla.

Na področju kovinske predelave
bodo večja sredstva vložili pri Kovi-
narju — TOZD Kovinska predelava
za proizvodno halo za vleko žice in
dokončanje železniškega tira. Ostale
naložbe na tem področju bodo
namenjene za dopolnitev in nado-
mestitev strojne opreme tako v
Kovinarju kot v ostalih delovnih
organizacijah, razen v Izolirki, kjer
bodo pričeli z gradnjo proizvodne
hale, v Gorenjskih oblačilih s prizid-
kom k obstoječim proizvodnim pro-
storom in v Klavnici, kjer bodo
nadzirali sedanje prostore. Elektro
Žirovnica pa bo večja sredstva vlo-
žila za izgradnjo 20 KV vodov in
nabavo transformatorskih postaj.

Gozdarstvo načrtuje izgradnjo
10 km gozdne ceste, logarnico v
Kranjski gori in posodobitev meha-
nizacije. Kmetijstvo bo še nadalje
vlagalo sredstva za na novo aktivi-
ranje pašnih površin. V gradbeni-
štvu bodo sredstva namenili za
opremo in delovne stroje, pri Gra-
disu in Kovinarju pa še za izgradnjo
tesarske oziroma mizarske delavni-
ce.

V turizmu in gostinstvu načrtu-
jejo pri Gorenjski izgradnjo bistro
centra II na Jesenicah, izgradnjo
žičnic Podkoren — prva faza in
vlečnico Španov vrh. V Kranjski
gori bo dokončan prizidek hotela
Lek, ostale delovne organizacije s
tega področja pa bodo sredstva
vlagale v turistično infrastrukturo,
zlasti v izgradnjo teniških igrišč.

Na področju prometne in zvez so
načrtovane naložbe za polaganje
telefonskega kabla Jesenice — Hu-
rušica in Jesenice — Kranjska gora,
nakup vozil in za gradnjo parkirišč
na Javorniku.

STANOVANJSKA IZGRADNJA

Poleg urbanističnega urejanja in
uveljavljanja družbeno ekonomskih
in samoupravnih odnosov na tem
področju, načrt predvideva v letu
1981 izgradnjo 262 stanovanj in sicer
196 družbenih in 66 zasebnih stano-
vanj.

V komunalnem gospodarstvu bo
težišče delovanja usmerjeno, ob
sedanjem nivoju rednega vzdrževa-
nja komunalnih objektov in naprav,
predvsem v komunalno opremljanje
zemljišč za stanovanjsko izgradnjo,
sanacijo in ureditev centralne
sanitarne deponije za smeti, pri-
četek gradnje čistilnih naprav na
Jesenicah, dograditev vodovoda Za-
vršnica in nadaljnje urejanje pokop-
ališč. Za komunalno opremo za sta-
novanjsko gradnjo po zazidalnih
načrtih bo v letu 1981 vloženih
55.838.000 din in sicer: center II
Plavž, Sava MIŠ II, Hrušica Belo
polje, Mojstrana, Javornik — Koro-
ška Bela, Selo Žirovnica, Breg in
Moste.

V komunalne objekte in naprave
skupne rabe bo vloženih 5.675.000
din in sicer za:

— rekonstrukcijo ceste 1. maja v
Podmežaklju.

— izgradnjo ceste v Plavški rovt.

— ureditev avtobusnih obračališč
na Koroški Beli, pri bolnici in na
Hrušici.

— modernizacijo vaških poti in
ulic v krajevnih skupnostih s soude-
ležbo krajevnih skupnosti in obča-
nov.

— organizacijo izgradnje in za-
stopanje investitorja pri gradnji
Industrijske ceste.

— postopno urejanje prometne
signalizacije (semaforizacija, izgrad-
nja parkirišč in avtobusnih posta-
ljišč).

— izgradnjo ceste zahodno od
Dovja proti Sedučniku (projekt).

Za komunalne naprave in objekte
individualne rabe bo v letu 1981
vloženih 17.796.000 din in sicer za:

— dograditev kanalizacijskih zbi-
ralnikov Jesenice, Kranjska gora,

Hrušica, Blejska Dobrava, Žirovni-
ca.

— pričetek gradnje čistilne na-
prave Jesenice.

— dokončanje vodovoda Završ-
nica in rekonstrukcijo vodovoda
Prihodi, Ajdna, Blejska Dobrava.

— pričetek urejanja centralne
deponije za smeti in drugih komu-
nalnih odpadkov.

— dograditev pokopališča Kranj-
ska gora.

— postopno urejanje obstoječega
vročevodnega omrežja z merilnimi
napravami.

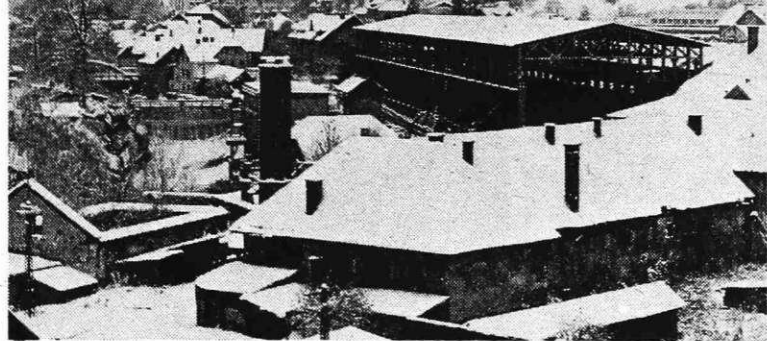
— urejanje zelenic in parkov.

— pričetek gradnje polnilnice za
plin butan-propan na Trebežu.

— soudeležbo pri razširitvi tele-
fonskega omrežja in

— udeležbo pri vodnogospodar-
skih posegih po programu območne
vodne skupnosti.

Zadnji del smernic in nalog za
prihodnje leto obravnava samo-
upravne interesne skupnosti dru-
žbenih dejavnosti in financiranje
splošnih družbenih potreb. O tem
bomo več pisali v eni od naslednjih
številik Železarja.

Stara in nova na Jesenicah (Foto S. Kokalj)

PROGRAM IDEJNOPOLITIČNEGA USPOSABLJANJA ČLANOV ZKS V OBČINI V LETU 1981

Komite občinske konference ZKS Jesenice je s sprejemom pro-
grama idejnopolitičnega usposabljanja in marksističnega izobraže-
vanja članov ZKS potrdil usmeritev zveze komunistov, da se morajo
člani ZKS nenehno teoretično usposablјati za realizacijo ciljev na-
daljnega razvoja socialističnega samoupravljanja in krepitve vodilne
vloge zveze komunistov.

Uresničevanje vodilne idejnopo-
litične in akcijske vloge zveze komu-
nistov je mogoče le na podlagi
ustvarjalne uporabe marksizma.
Osnovni namen pri tem je usposab-
ljati člane ZKS tako, da se bodo
čimbolj ustvarjalno borili za cilje
samoupravne družbe. Da bi dosegli
primerno akcijsko usposobljenost
članov ZKS, uvajamo v idejnopoliti-
čno usposabljanje v zvezi komu-
nistov različne oblike in metode, med
katerimi zavzema posebno mesto te-
meljni program idejnopolitičnega
usposabljanja članov ZKS v os-
novnih organizacijah ZKS.

Temeljni cilj idejnopolitičnega us-
posabljanja v osnovnih organizaci-
jah ZKS je reševanje idejnopolitič-
nih problemov in nalog tako, da se
usposabljanje navezuje na akcije
osnovne organizacije ZKS, uveljav-
ljanje njenih vlog in stališč. Po-
vezovanje idejnega in teoretičnega
dela ter prakse v lastnem okolju
mora postati pomembna oblika in
metoda idejnopolitičnega usposab-
ljanja v osnovni organizaciji ZKS.

Po sklepu komiteja OK ZKS mo-
rajo osnovne organizacije ZKS v
letu 1981 poglobljeno obravnavati
naslednje aktualne teme:

— organiziranost, delovanje in
vloga osnovne organizacije TOZD in
v krajevni skupnosti.

— družbena preobrazba vzgoje in
izobraževanja.

— aktualni mednarodni dogodki
in zunanja politika Jugoslavije.

Osnovne organizacije ZKS so
dolžne realizirati temeljni program
idejnopolitičnega usposabljanja čla-
nov ZKS. S temeljnim programom,
ki predstavlja minimalno obveznost
vsake osnovne organizacije ZKS
pa morajo usklajevati svoj program
idejnopolitičnega usposabljanja.

Poleg tega je zahteva komiteja
OK ZKS, da morajo v osnovnih or-
ganizacijah bolj kot doslej razvijati
samoizobraževanje kot organiziran
sistem, v katerem se bodo lahko vsi
člani ZKS nenehno usposablјali za
uresničevanje vloge in naloge zveze
komunistov, kakor tudi, da bodo
krepili svoj intelektualni razvoj.

Poleg idejnopolitičnega usposab-
ljanja članov ZKS v osnovnih or-
ganizacijah ZKS bosta komite OK
ZKS in delavska univerza Viktor
Stražisar izvajala organizirane in

pedagoško vodene oblike idejnopo-
litičnega usposabljanja kot so semi-
narji kandidatov za sprejem v ZKS,
seminarji za novospregle člane ZKS
in občinska partijsko politična šola.

Za te oblike idejnopolitičnega
usposabljanja članov ZKS je po-
litična šola centralnega komiteja
ZKS pripravila nove dopolnjene
učne načrte, ki so dopolnjeni s
smotri in nalogami ter z napotili za
uresničevanje vsebine načrtov. S
tem bomo lahko zagotovili uporabo
učinkovitejših metod in izboljšali
učinkovitost idejnopolitičnega uspo-
sabljanja članov ZKS v organi-
ziranih in pedagoško vodenih oblikah
idejnopolitičnega usposabljanja. Vse
to naj bi prispevalo k večji stopnji
razgledanosti članov ZKS in njihovi
usposobljenosti za globlje razume-
vanje bistva sodobnih problemov in
idejnopolitičnih gibanj ter za upo-
rabo ustvarjalne marksistične me-
tode in analize.

Iz stališč in sklepov komiteja OK
ZKS izhaja tudi zahteva, da je pri
nadaljnjem usmerjanju idejnopo-
litičnega usposabljanja in marksistič-
nega izobraževanja potrebno do-
seči, da bodo osnovne organizacije
ZKS redno izvajale dogovorjeni pro-
gram idejnopolitičnega usposablja-
nja, kakor tudi, da bodo vodile
evidenco o udeležencih različnih
oblik usposabljanja in pravočasno
kadrovale člane ZKS v zahtevnejše
oblike idejnopolitičnega usposablja-
nja.

Poleg omenjenih organiziranih in
pedagoško vodenih oblik usposablja-
nja organizira komite OK ZKS še
druge oblike usposabljanja, v katere
zajema nosilce pomembnejših funk-
cij (plani sekretariatov OO ZKS,
člani OK ZKS) v zvezi komunistov z
namenom da se usposobijo in do-
govorijo za uresničevanje aktualnih
nalog zveze komunistov v občini in
izven nje.

Na podlagi tega, lahko ugotovimo,
da ima zveza komunistov razvit
sistem idejnopolitičnega usposablja-
nja in marksističnega izobraževanja.
Tudi to lahko prispeva k utrjevanju
spoznanja, da je usposabljanje eno
od osnovnih vprašanj delovanja zve-
ze komunistov kot avantgarda de-
lavskega razreda in drugih napre-
dnih ljudi za nadaljni razvoj naše
socialistične samoupravne družbe.

Srečko Krč

Na glavni cesti skozi Jesenice je ožina pri hotelu Pošta zaradi snega še bolj
ozka. Glede na to, da se tu dva avtobusa zelo težko srečata, to zelo hromi
promet in je nujno, da saj v letu 1981 zgradimo že tolikokrat obljubljeno
obvoznico od hotela Korotan do Elektro Žirovnica. (Tekst in foto:
B. Blenkuš)

OSEBNA LEGITIMACIJA UPKOJENCEV JESENIŠKE OBČINE

Ob sklepu tedna upokojencev jeseniške občine je prav, da v celoti predstavimo organizacijo upokojencev in našo dejavnost na družbenopolitičnem, kulturnoprosvetnem in športnem področju. Po višini skupaj izplačanih mesečnih pokojnin namreč predstavljamo razmeroma velik kolektiv.

Na Jesenicah je po najnovejših podatkih kar 4.574 občanov, ki prejemajo pokojnine, od tega 48% starostnih upokojencev, 22% invalidskih in 30% družinskih upokojencev. Če pa računamo, da imajo upokojenci tudi svoje družine, je število občanov, katerih glavni vir za preživljanje je prejeta pokojnina, potem je ta številka veliko večja.

Višina povprečne pokojnine znaša 5.774,00 din, kar predstavlja letno več kot 315.699.000 din. Od te vsote je bilo v letu 1980 kot samoprispevek za izgradnjo šol odvedenih kar 6.313.984 din, za gradnjo stanovanj pa v letu 1979 skupaj okrog 10.000.000 din. Za dom Franca Berglja smo dali 7.800.000 din, za republiško solidarnost je bilo v letih 76/80 odvedenih 2.032.986 din, za Posočje in dom slepih smo upokojenci prispevali 1.000.000 din, prispevamo pa tudi 1% v sklad solidarnosti za Črno goro. Vse kaže, da smo upokojenci pomemben člen v celotni družbeni dejavnosti, zato menimo, da nas je potrebno tudi drugače gledati in obravnavati.

Od celokupnega števila upokojencev pa je na žalost v članstvo društev upokojencev včlanjenih le 70%. Morda je značilno to, da izven društev stojijo tisti, ki so imeli v času aktivnega dela višje položaje v gospodarskih ali drugih organizacijah združenega dela. Naloga nas vseh je, da le-te tudi vključimo v naša društva pod geslom »skupno pri delu, skupno v pokojju«.

V naši občini deluje skupno šest društev v naslednjih krajevnih skupnostih:

- Rateče Planica s 100 člani,
- Kranjska gora s 275 člani,
- Dovje Mojstrana s 255 člani,
- Jesenice s skupno 1340 člani iz krajevnih skupnosti Hrušica, Planina pod Golico, Plavž, Podmežaklja, Sava in delno iz Blejske Dobrave,
- Javornik - Koroška Bela ima 811 članov in delno zajema tudi Blejsko Dobravo,
- Žirovnica 431 članov iz te krajevnih skupnosti.

Društva imajo zelo različne pogoje za delo, tako materialne kot tudi finančne. Društva Jesenice, Javornik - Koroška Bela in Žirovnica imajo svoje lastne domove, društva Rateče - Planica, Kranjska gora in Mojstrana pa nimajo svojih prostorov, zato je tudi njihova dejavnost omejena, ker so le gostje v prostorih krajevnih skupnosti.

Društva Jesenice, Javornik - Koroška Bela in Žirovnica imajo tudi gospodarsko dejavnost, to je gostinstvo, ki je predvsem namenjeno članom društev. Pogoji za delo v teh društvih so bistveno drugačni, poleg tega, da imajo svoje prostore, v katerih se lahko odvijajo razne dejavnosti, imajo tudi posebne dohodke in tako niso odvisni samo od raznih dotacij in članarine. Seveda pa so dohodki od gospodarske dejavnosti zelo različni, odvisni pač od prometa.

Člani društev upokojencev se udeležujejo v različni rekreativni športni dejavnosti, kot so kegljanje na asfaltu, kegljanje na ledu, balinanje, šah in streljanje. Na področju kulturne aktivnosti je najbolj razvita vokalna glasba, le v Društvu upokojencev Javornik - Koroška Bela imajo folklorne skupine in glasbeni kvintet, imenovan Veseli upokojenci. Seveda pa sem moramo prišteti še številna predavanja, programirane izlete in podobno.

Med redne dotacije doslej lahko štejemo sredstva Železarne. Le-ta daje za rekreacijsko dejavnost upokojencev železarjev redno letno dotacijo iz sklada skupne porabe, vse ostale delovne organizacije pa tega ne delajo. Za kulturno dejavnost dobijo društva nekaj denarja od občinske zveze kulturnih organizacij, odvisno od njihove dejavnosti. Moram poudariti, da je v Sloveniji zelo različno financiranje dejavnosti društev upokojencev, zato je tudi zelo različna dejavnost. Po vsej verjetnosti je to vprašanje zelo dobro urejeno le v ljubljanskih občinah, prav posebno pa v Trbovljah, kjer imajo tudi najvišji odstotek društva včlanjenih upokojencev.

Pred leti so upokojenci tudi v jeseniški občini imeli boljše čase, saj jim je občina vračala kot akontacijo plačani občinski davek na prodano pijačo v domovih upokojencev. Sedaj tudi tega ni več.

Odvisna od denarja, s katerim razpolagajo društva, je njihova dejavnost. Zato je ta tudi najbolj pestrna na Javorniku in na Jesenicah. V Žirovnici pa vse odkar so kupili dom, vsa sredstva vlagajo v adaptacijo doma, pri čemer jim pomaga tudi republiški odbor Zveze društev upokojencev Slovenije. Društvo v Žirovnici se ukvarja z upokojenskim

turizmom, saj poleti menjajo skupine na vsakih deset dni, v domu pa letujejo upokojenci iz vse Slovenije. Morda je značilno to, da so stavbo v kateri je sedaj dom, v prejšnjih letih samo izkoriščali in prav nič vlagali v obnovo, da je stavbo HTP Gorenjka pred leti dobila zastoj in da je društvo upokojencev Žirovnica zanjo moralo plačati 45 starih milijonov din, doslej pa so vložili že čez sto milijonov v obnovo (to je povedal predsednik društva). Ko bodo zaključili načrtovana dela pri obnovi, potem bodo lahko več denarja namenili za razvoj raznih društvenih dejavnosti.

Seveda pa naloga društev upokojencev ni samo kulturno-prosvetna in športno-rekreacijska, ampak so tu še ostale dejavnosti kot so izletništvo, seveda društva nastopajo tu kot organizatorji, ker vse stroške nosijo udeleženci sami. Izjemoma je letos organiziralo Društvo upokojencev Javornik - Koroška Bela dva izleta brezplačno, udeležilo se jih je več kot dvesto članov. En izlet je bil organiziran ob pobratenju društva z Društvom upokojencev Nova Gorica, drugi pa na Dolenjsko z ogledom kulturno zgodovinskih znamenitosti Dolenjske. Za brezplačen izlet se je upravni odbor društva odločil zato, ker je na Javorniku razmeroma veliko število upokojencev, ki morajo z eno pokojnino skrbeti za dva in se zaradi finančnih težav nikoli niso mogli udeležiti izletov. S tem bo društvo nadaljevalo tudi v naslednjih letih, o tem pa razmišljajo tudi v drugih društvih, seveda če bodo finančna sredstva to dovoljevala.

Pred društva upokojencev pa se postavlja v naslednjem obdobju še ena zelo važna naloga in sicer pomoč tistim članom, ki imajo zelo nizke pokojnine in teh ni tako malo, saj starejša generacija, ki uživa sedaj zasluženi pokojni ni imela možnosti, da bi se zaposlile tudi žene, ker ni bilo niti dovolj delovnih mest, še manj pa drugih ustanov kot so vrtni, pa menze in podobno, zato so bile žene prisiljene, da so ostale doma. Toda tudi te žene so dale svoj prispevek k izgradnji socialistične samoupravne Jugoslavije.

Generacija, ki sedaj uživa svoj zasluženi pokojni, med njimi tudi jeseniški upokojenci, so dali toliko družbi, da ne bo in ni pred nami dala nobena generacija, kakor tudi ne za nami. Poleg tega, da nismo poznali skrajšanega delovnega časa, smo z udarniškim delom pomagali pri obnovi in gradnji porušene Gorenjske, predvsem pa Jesenic in prispevali tudi k obnovi in izgradnji celotne države. Še posebej pa smo pri tem prizadeti železarji, ko smo vsa povojna leta del svojih osebnih do-

hodkov vlagali v naložbe. Zaradi tega smo danes tudi prikrajšani pri pokojninah, ker se pri obračunu, oziroma pri izračunu osnov za pokojnine niso vštela tista sredstva, ki so bila dana za naložbe, namesto za osebni dohodek. Zato smo še kako zainteresirani kdaj se bo začelo izvajati načelo, da bo del pokojnine tudi del minulega dela. Sadove našega minulega dela sedaj uživajo tisti, ki so zelo malo ali pa nič vložili v razvoj naše železarne.

Tudi v tem pričakujemo upokojenci boljših časov. V panju, da se bo to tudi zgodilo nam hitreje mineva čas. Moramo priznati, da upokojenci zelo počasi lezemo za hitrim povečanjem cen, čeprav so se letos pokojnine dvignile za 24%. Toda tudi to smo preboleli in dočakali, da bo januarska pokojnina za dvanajst odstotkov višja in da jo bomo dobili pred novim letom.

Ob sklepu še nekaj o samem tednu upokojencev občine Jesenice.

Po Sloveniji so v tednih upokojencev organizirane različne prireditve, odvisno pač od finančnih in drugih možnosti. Na Jesenicah smo letos prvič organizirali teden upokojencev v takšnem obsegu. Za to se moramo zahvaliti dejstvu, da imamo svoje kulturne in športne grupe, da smo večji del programa izvedli z lastnimi silami, pri tem pa moramo poudariti pripravljenost ženskega pevskega zbora Jesenice in pa moškega pevskega zbora Vintgar Blejska Dobrava, ki sta nastopila na zaključni prireditvi tedna. Za finančna sredstva pa velja še posebna zahvala občinskemu svetu sindikatov Jesenice in konferenci osnovnih organizacij sindikata železarne Jesenice.

V tednu upokojencev smo izvedli tekmovanje v streljanju z zračno puško, šahu in kegljanju na asfaltu ter nastope moškega pevskega zbora DU Jesenice in folklorne grupe s pevci DU Javornik - Koroška Bela v Mojstrani, Žirovnici in Kranjski gori. V vseh krajih so bili izvajalci programa zelo navdušeno sprejeti in je bila vsaka izvedena točka deležna velikega aplavza. Pri tem pa smo dobili določene izkušnje, med drugim, da moramo v bodoče izvedbo tedna upokojencev organizirati vsaj v mesecu septembru in v program vključiti tudi ostala kulturna društva, predvsem mlajša. Poleg vsega pa za to bolj zainteresirati tudi ostale sindikalne organizacije, ki delujejo v delovnih organizacijah na območju občine, da nas finančno podprejo, kajti tudi iz njihovih vrst so upokojenci. S skupnimi močmi bomo v bodoče tedne upokojencev popestrili in kvalitetno ter množično izpopolnili.

(Podatki o številu upokojencev in višini povprečne izplačane pokojnine so iz mehanografskega centra SPIZ, Ljubljana z dne 9. 12. 1980, vsi ostali pa iz arhiva DU Jesenice.)

Torkar Stane

Dve jeseniški trgovini, ki se ne moreta sporazumeti za enotno okrasitev

SESTALI SO SE ČLANI OO ZZB NOV JESENICE

Člani občinskega odbora zveze združenih borcev NOV Jesenice so na četrtkovni seji obravnavali vrsto pomembnih zadev. Najprej so govorili o sodelovanju borcev v letošnji akciji »nič nas ne sme presenetiti«. Po razpravi so sprejeli sklep, da se borci v vseh sredinah aktivno vključujejo v to akcijo in pomagajo s svojimi izkušnjami iz narodnoosvobodilne borbe.

V nadaljevanju seje so ugodno ocenili delo dispanzerja za borce na Jesenicah, ki uspešno deluje in skrbi za zdravljenje borcev. Glede na to, da zdravstveno stanje borcev ni najbolj zadovoljivo, so se zavzeli, da dispanzer tudi v naprej tako vzorno skrbi za zdravljenje vseh borcev v jeseniški občini.

V nadaljevanju so govorili o praznovanju 40-letnice vstaje in o drugih pomembnih obletnicah v pri-

hodnjem letu. Potrebno se bo pravočasno dogovoriti med občinskimi družbenopolitičnimi organizacijami, krajevnimi organizacijami in drugimi o izvedbi različnih prireditev in proslav, ki bodo manifestirale dogodke pred 40 leti. Pri tem so še posebej poudarili, da se je v pripravi proslav in manifestacij treba obnašati stabilizacijsko. Treba se bo dogovoriti o cenenih oblikah proslavljanja kot, na primer, pisanje literarnih spisov o važnejših dogodkih, obeleževanje pomembnih dogodkov, krajev, poimenovanje ulic, izdaja razglednic, značk in podobno.

Člani občinskega odbora so na seji sprejeli še finančni načrt za prihodnje leto, sklenili pa so tudi, da bodo dali denarni prispevek Rdečemu križu za prizadete ob nedavnem potresu v Italiji.

J. R.

Obnovljeni družbeni dom v Ratečah (Foto A. Kerštan)

Osnovna šola Tone Čufar na Plavžu (Foto S. Kokalj)

TURISTIČNO DRUŠTVO JESENICE LETOS IN V PRIHODNJEM LETU

V četrtek, 18. decembra, je bila seja upravnega odbora Turističnega društva Jesenice v tem letu. Na njej so pregledali delo v tem letu in si začrtali program za leto 1981.

Komisija za dograditev trim steze je poročala, da letos drugega dela steze niso naredili, ker še ni ustreznega načrta za brvi čez Jesenico. So pa obnovili napise na prvem delu steze, ki jih bodo namestili spomladi. Komisija za turistični podmladek je bila zelo delavna. Vse jeseniške osnovne šole, center srednjih šol in šola za zdravstvene delavce so uspešno izvedle očistevalne akcije in sodelovale v drugih turističnih aktivnostih, ki so v programu Gorenjske turistične zveze. Podmladka osnovnih šol Tone Čufar in Prežihov Voranc sta se vključila v kviz tekmovanje in pisanje nalog s turistično tematiko. Osnovna šola Tone Čufar pa je letos osvojila prvo mesto v tekmovanju, ki ga je pripravil Pionirski list s Turistično zvezo Slovenije.

Komisija za spodbujanje urejanja okolja je uspešno izvedla tekmovanje »lepe rože« in sodelovala v tekmovanju za urejeno okolico, ki ga je vodila gorenjska turistična zveza. Rezultate bodo skupno z drugimi objavili na srečanju turističnih delavcev Gorenjske, ki bo v Trzinu, 31. januarja 1981.

Na seji so potrdili nove cene za prenočevanje gostov, sklenili so, da se dva člana predlagata za državno odlikovanje in častni znak OF, enaj-

stim se da za prizadevno delo društveno priznanje, trem pa priznanje za prizadevanje za čistočo na Jesenicah. Društvena priznanja bodo skupno s priznanji za »lepe rože« podelili na letnem občnem zboru, ki bo predvidoma 20. marca prihodnje leto.

Razen tega so sklenili protestirati pri komunalnem podjetju Kovinar zaradi nerednega odvoza smeti, kar izredno škodi v prizadevanjih za čistočo na Jesenicah. Predlagali bodo, da se odredi ustrezen prostor za parkiranje tovornjakov na Plavžu. Na vremenski hišici bodo postavili viden reklamni napis za kazipot do lastnikov sob za goste na širšem področju Jesenic. Predavanja s poučno turistično vsebino so doslej že imeli na Javorniku, v Mojstrani in v centru srednjih šol. V kratkem jih bodo pripravili še v osnovni šoli Tone Čufar, v ponedeljek, 5. januarja ob 17. uri pa bo v prostorih osnovne šole Tone Čufar Jesenice v okviru aktivnosti sekcije za družbenopolitično aktivnost žensk na Plavžu.

Na seji so obravnavali tudi program dela v prihodnjem letu. Pri tem so sklenili, da bodo nadaljevali z že zastavljenim delom, ki ga bodo po dopolnitvah sprejeli na občnem zboru marca.

B.

Zima v Kranjski gori (Foto B. Blenkuš)

JANUARJA PONOVO SEMINARJI O ZAKLJUČNIH RAČUNIH

Decembar v klubu samoupravljalcev poteka v znamenju načrtov za prihodnje leto. Na izobraževalnem področju pripravljamo precej novega, osnovna značilnost novega programa pa so izobraževalne oblike, namenjene samoupravljalcem iz krajevnih skupnosti. To bodo krajši seminarji ali predavanja, namenjeni članom svetov potrošnikov, članom poravnalnih svetov in delegatom v samoupravnih organih v krajevnih skupnostih.

Tudi za samoupravljalce iz združenega dela načrtujemo več oblik. Se vedno je naša osnovna usmeritev iti v organizacije združenega dela in v skladu z njihovimi interesi pripraviti izobraževalno obliko. Sicer se članice kluba samoupravljalcev počasi odločajo za tako izobraževanje, vendar so ti seminarji najbolj ocenjeni in najbolj obiskani. Spominimo se na seminarje v kemični čistilnici in pralnici Jesenice, v Iskrji, v Gradbincu in v Gorenjki. Verjetno pa bodo ta seznam v novem letu dopolnila nova imena. Za samoupravljalce iz združenega dela pa pripravljamo tudi seminar o usmerjenem izobraževanju in kadrovske politiki, o kulturi v združenem delu in ponovno seminar o zaključnih računih.

V program za prihodnje leto smo vključili tudi izobraževanje delegatov za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti, čeprav gre njihov mandat h koncu. Od daljših oblik načrtujemo šolo za mlade samoupravljalce, ki bo obsegala 15 ali 20 ur in bo obravnavala eno samo področje.

V januarski program smo uvrstili najprej tri seminarje o zaključnih računih, po programu, kakršnega smo postavili januarja 1980. Seminarji so deseturni, obsegajo štiri teme in vsak bo izveden v dveh popoldnevih, ob torkih in sredo, od drugega tedna januarja dalje.

Teme so naslednje:

1. Pravni, ekonomsko-finančni in družbenopolitični pomen zaključnih računov;
2. Elementi zaključnega računa, s posebnim poudarkom na razporejanju in razmerjih razporejenih sredstev;
3. Vloga in pomen samoupravne delavske kontrole – kot splošna pravica in še posebej pri zaključnem računu;
4. Praktična izvedba postopka za pripravo in potrditev zaključnih računov in rokovnik.

Vabljeni so vodilni delavci, strokovni delavci, ki se ukvarjajo s poročilom o gospodarjenju in z zaključnimi računi, člani odborov za gospodarstvo pri delavskih svetih TOZD, člani odborov samoupravne delavske kontrole in člani izvršnih odborov osnovnih organizacij sindikata. Tistim, ki so že januarja 1980 obiskovali tak seminar, seveda ni treba priti, kolikor sami ne želijo obnoviti znanja.

Vsi seminarji bodo v prostorih delavske univerze, v kletu centra srednjih šol (gimnazijal), od 16. do 20. ure, in sicer:

- 13. in 14. januarja za samoupravljalce iz železarne Jesenice.
  - 20. in 21. januarja za članice kluba samoupravljalcev iz gospodarstva in
  - 27. in 28. januarja za ostale članice kluba samoupravljalcev.
- Seveda se vrstnega reda ni treba strogo držati in lahko tisti, ki ne morejo priti v zanje določenem roku, obiskujejo kak drug seminar. V drugem tednu januarja bomo končno lahko izvedli tudi splošni

seminar na osnovah politike gospodarske stabilizacije za posamezne udeležence iz organizacij združenega dela. Obetajo pa se nam tudi krajši seminarji za člane samoupravnih organov dveh članic kluba

samoupravljalcev: za čas in izvedbo pa se bomo morali še dogovoriti.

Ob koncu meseca načrtujemo seminarje za člane svetov potrošnikov in jih bomo izvedli po dogovorih v krajevnih skupnostih.

V teh letih, odkar teče v klubu samoupravljalcev družbenopolitično izobraževanje in usposabljanje, so bile vse izobraževalne oblike, izvedene januarja, dobro obiskane. Upajmo, da bomo tako oceno lahko zapisali tudi konec januarja 1981. M.

Sodelavec pri štancanju ploščic za signiranje žice (Foto S. Kokalj)

SPOMINI NA DVA DOGODKA NA SILVESTROVO LETA 1944

Vsi ljudje po svetu si zadnji dan leta, na Silvestrovo, voščijo srečo v prihodnjem letu, želijo drug drugemu zdravja in zadovoljstva. To se je še posebno izražalo v času druge svetovne vojne, ko smo si vsi tako želeli, da bi bilo že konec vojne in da bi se lahko vrnili domov, k svojim družinam.

V nacističnih koncentracijskih taboriščih pa smo tudi na tak dan doživljali zločine, katerih ne moremo pozabiti. Tak primer je bil v koncentracijskem taborišču Flossenbürg na Zgornjem Bavarskem, kjer smo bili priče, ko so nacisti pretepli in nato zgodaj zjutraj obesili našega tovariša, zvečer istega dne pa osem drugih. Preživeli, a teh nas je že zelo malo, se večkrat spominjamo na Silvestrovo leta 1944, ko smo morali gledati ta gnusni zločin.

Tako smo morali tega jutra prej kot po navadi na apelplac (zborno mesto). Vstajali smo vestno že ob štirih zjutraj in morali biti že ob peti uri na apelplacu, kjer je bilo štetje in zbiranje po delovnih oddelkih (komandah). Tega jutra pa so nas še bolj zgodaj nagnali na apelplac in tam smo se morali v kolonah postaviti okoli visokega droga, na katerem sta bila dva kavlja, na katerega so obešali obsojene na smrt, zaradi raznih prekrškov. Pod drogom je bila velika miza in takoj smo vedeli, da bomo pričali mučenju našega tovariša. Res so kmalu privedli vsega zmučenega in pretepenega starejšega Ukrajince. Komendant taborišča, esesovec Koegel, je prebral smrtno obsodbo, češ da je Ukrajinec sabotiral pri delu in kvaril stroje, zato je obsojen na 50 udarcev in nato na obešanje. Kaj je pomenilo 50 krepkih udarcev z žilovko, lahko razume le tisti, ki je to sam doživel. Komendant taborišča je ukazal neke mu kapoju, da naj izbere dva krepka Rusa, da bosta prebivalca svojega rojaka. Vsak od teh dveh je dobil v roko močno žilovko. Obsojenca so položili prek mize in Rusa sta začela mlati po svojem rojaku, vendar bolj polahko. To je razjezilo komandanta in odstranil je oba Rusa in izbral dva Nemca kriminalca. Oba kapoju, in ta sta res pokazala vso svojo podivjanost. Ukrajinec ni kričal in ko je dobil več kot 70 udarcev je bil onesveščen in le s težavo so ga dvignili na vislice in mu spodbili

stolček. V neposredni bližini je stal tudi sin obešenega Ukrajince, komaj dorasel mladenič. Jokal je in bi se rad odstranil, a mu tega niso pustili nekateri nemški kriminalci, ki so uživali nad tem zločinom.

Ob koncu tega zločinskega dejanja je ukazal komendant taborišča, da naložijo Rusoma, ki svojega rojaka nista pretepla tako kot je ukazal, vsakemu deset krepkih udarcev z žilovko čez hrbet, da si bosta zapomnila, kaj se pravi sabotirati. Mrko je zrl okoli 6000 internirancev na ta gnusni zločin, čeprav so bili tega vajeni, saj so neštokrat videli po prihodu z dela, kako so viseli njihovi tovariši, raznih narodnosti in tudi prijatelji, mrtvi na drogu. V srcu so prisegali maščevanje, ko pride njihov čas.

Po napornem delu tega silvestrovskega dneva, ki se po preganjanju in pretepanju pri delu ni ločil od drugih dni, smo se vračali zvečer z dela v taborišče, ki je bilo le nekaj sto metrov oddaljeno od kamnoloma in hal, kjer smo izdelovali razne dele za letala. Pred vhomom v taborišče smo zagledali veliko smreko, katero so čez dan postavili tik vhoda, in na njej so svetile žarnice. Kar nekako sprostil smo se v mnenju, da nam bo vsaj ta večer prinesel malo umiritve, saj smo si že ob koncu delovnega dne tako prirčno zaželeli skrajšnjega konca vojne in srečne vrnitve k svojim dragim. Žal pa smo morali prav ta večer doživeti veliko razočaranje, katero so nam pripravili krvniki nemškega rajha. Ta večer nismo šli na zorno mesto naravnost čez apelplac, ampak smo morali vsi, ki smo prihajali z dela, v kolonah mimo vislice, katere so postavili krvniki čez dan, in nanje obešili osem zapornikov.

Tako smo doživeli zaporniki koncentracijskega taborišča Flossenbürg na Silvestrovo leta 1944 dva zločina nad našimi tovariši, na dan, ko si drug drugemu želimo zdravje, zadovoljstvo in srečo.

INFORMACIJE ZA DELAVCE NA ZAČASNEM DELU V TUJINI

Koordinacijski odbor pri občinski konferenci SZDL Jesenice je skupaj s vsemi dejavniki v občini Jesenice, kateri imajo stike pri urejanju prehoda preko državne meje in dejanja kakršnihkoli uslug delavcem na začasnem delu v tujini sprejel naslednji dogovor:

V občini Jesenice ne bo ob novoletnih praznikih organiziran poseben sestanek z delavci na začasnem delu v tujini. Posamezne institucije bodo svoj delovni čas prilagodile tako, da bo vsakemu delavcu na začasnem delu v tujini omogočeno, da dobi željene informacije in da opravi določena opravila. Zaradi tega bodo posamezni organi poslovali v času od 22. decembra 1980 do 7. januarja 1981 vsak delavnik v naslednjih poslovnih dneh:

- Carinarnica Jesenice bo poslovala vsak delovni dan od 8. do 14. ure, v sredo pa do 16. ure;
- Upravni organi skupščine občine Jesenice, skupnost za zaposlovanje in Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice vsak delovni dan od 8. do 13. ure ob sredo pa do 16. ure.

SREČANJE S TITOM

Pred praznikom republike smo učenci, ki radi pišemo spise, poslušali pripovedovanje tovarišice Mara Taler o njenih srečanjih s Titom. Tovarišica Talerjeva je Tita spoznala 24. maja 1972. leta, ko je ta praznoval osemdesetletnico. Kasneje je prišla v stik z njim še 1. maja 1973. leta, ko je bil predsednik na obisku v Mojstrani. 29. novembra 1973. leta, ko je bila tovarišica Talerjeva s slovensko delegacijo v Jajcu in 12. septembra 1974. leta, ko je Tita prišel na Jesenice.

Naša pripovedovalka je najprej pripovedovala o obisku Tita v Mojstrani. Takrat je bil zelo sproščen in prebivalci kraja so spregovorili z njim marsikatero besedo. Tita se je zelo zanimal za običaje, narodne noše, pesmi, ki jih prepevamo itd. Ko so po kosilu sedeli za okroglo mizo vsi najvišji predstavniki kraja in Tita, je preden stopila majhna deklica petih let, s šopkom narcis v roki. Tita se ni nič ustrašila in mu je podala šopek cvetic.

Tu se je Talerjeva ustavila in orosile so se ji oči. Poudarila je, kako velik, zgodovinski mož je bil Tita. Naj je bil še tako utrujen, vedno je našel toplo besedo za kogarkoli.

Mara Taler je nadaljevala s svojim pripovedovanjem. Za Jesenice je bil velik dogodek obisk dragega Tita. Tega je zelo zanimalo življenje na Jesenicah, delo v Železarni in, ko

so ga odpeljali v Kranjsko goro, se je takoj začel zanimati za ta turistični kraj. V Kranjski gori pa se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Nihče ni imel pripravljene zdravilnice in tako so določili Talerjevo. To je bila zanjo velika obveza. Sestaviti in napisati zdravilnice ni več mogla. Poskušala se je zbrati. Ko je prišel čas kosila, se je le nekaj opogumila in nazdravila Titu. Vsi so bili zadovoljni z zdraviljo in, ko je Tita pozneje izvedel za nepripravljenost, se je le smejal. Pri kosilu se je Mara opogumila in poprosila Tita za avtogram, katerega nam je tudi pokazala.

Tovarišica Talerjeva se je srečala s Titom tudi na dan, ko je Tita prejel tretje odlikovanje narodnega heroja. Tu je bila s slovensko delegacijo. Stane Dolanc je imel govor. Po govoru je Tita prejel odlikovanje. Mara mu je tudi čestitala, pri tem pa sta iz ozadja k Titu pristopili tudi dve Makedonki v prekrasnih nošah in mu tudi oni, iz vsega srca čestitali.

Naša gostja nam je potem še prav rada odgovarjala na vprašanja, ki smo ji jih zastavili. Zvedeli smo še marsikaj in med drugim nam je pokazala tudi podpise nekaterih španskih borcev in v knjigo vezan Dolancov govor v Jajcu. Mnogo nam je povedala o tovarišu Titu.

Irina Vauhnik, 6. c.
OŠ P.V. Jesenice

Otroci iz Hrvaške imajo te dni v Kranjski gori v domu Naša deca šolo v naravi (Foto B. Blenkuš)

V OŠ TONE ČUFAR SMO LEPO PROSLAVILI DAN REPUBLIKE

Dan republike nas vsako leto spominja znamenitega II. zasedanja AVNOJ pred 37. leti, ko je bila v Jajcu ustanovljena naša nova Jugoslavija. Takrat so Josipa Broza-Tita izbrali za predsednika narodnoosvobodilnega komiteja in za maršala Jugoslavije.

Letošnji 29. november smo prvič praznovali brez Tita, brez prvega vojaka našega partizanskega boja, brez prvega državljanja naše republike. Vendar sta njegova beseda in vizija živa v nas.

V petek 28. novembra smo se učenci in učitelji naše šole zbrali v novi telovadnici, da bi slovesno počastili rojstni dan naše republike in se poklonili Titovemu spomenu. »Da bomo ljubili domovino, da bomo hranjali bratstvo...« S temi besedami na ustih so ponosno stopali v dvorano naši prvošolčki, za katere je bi to nadvse pomemben dan, saj so postali pionirji.

V kulturnem programu so člani recitatorskega krožka recitali rodoljubne pesmi, ki so jih popestrili še

vsi trije pevski zbori naše šole. Sledil je sprejem cibicabov v pionirsko organizacijo. Ko so pod vodstvom tovariša Pesjaka, predsednika ZB NOV krajevnih skupnosti Plavž, povedali pionirsko zaobljubo, so jim starejše pionirke nadele pionirske kapice in zavezale rutke. Ob koncu smo vsi skupaj zapeli pesem Jugoslavija.

Razšli smo se z željo v srcih, da bo ob naslednjem rojstnem dnevu naša domovina še močnejša, še enotnejša in še bolj uspešna.

Dan pred dnevom republike je sekcija za družbenopolitično aktivnost žensk pri KS Plavž pripravila razstavo ročnih del. Otvoritev razstave so popestrili recitatorji s svojim kulturnim programom. Člani likovnih krožkov na naši šoli pa so pripravili zanimivo razstavo svojih izdelkov na temo NOB. Tako smo vsi skupaj slovesno in delovno počastili praznik republike.

Irena Semrov, 8. c.
novinarski krožek
OŠ Tone Čufar

PTICE POZIMI

Nekega jutra, ko sem se zbudila, sem pogledala skozi okno in zagledala sem sneg.

Hitro sem se oblekla in stekla ven. Bilo je vse tiho in žalostno in nena doma mi je pritekla snežinka na obraz in zazdelo se mi je, kakor da me je nekdo poškrbnil z mrzlo vodo. Zazeblo me je. Ko sem se vrnila v hišo, me je na mizi čakal obilen zajtrk. Povedla sem in se spomnila na ptice, ki so premražene sede na drevesu. Bilo mi je hudo, ker niso imele nič hrane. Šla sem v shrambo po vrečo in jim nasula zrnja v ptičnico.

Takoj so priletele ptice. Bilo jih je veliko. Spominim se le nekaterih: sihičke, taščice, pavček, vrabci... Od takrat vsak dan skrbim za ptice, da ne bi bile lačne in da ne bi pomrle od mraza.

Ali tudi vi skrbite zanje?

Sonja Hlebanja, 5. r
COŠ Jes.-bohinjskega
odreda, Kranjska gora

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Kurt VONNEGUT: Mačja zibka. Prešernova družba 1980. (Zbirka Ljudska knjiga št. 171.)

Ob vsakem novem Vonnegutovem romanu, ki izide v slovenščini, se knjižničarji sprašujemo: bi ga uvrstili med znanstveno fantastiko ali kar med »navadno« književnost? Seveda je to neke vrste science fiction, pa vendar konec koncev knjiga, vsaj pri nas, obično v polici, kjer imamo navadno književnost — se pravi, bi običajno, če ne bi bila večji del sposojena. Zakaj? Znanstveno fantastiko po pravilu pišejo tisti, ki jim je mogočanska telovadba nekakšen konjiček, in ki torej uživajo v izmišljanju, kombiniranju in programiranju: in je napisana za tiste, ki z užitkom sledijo te vrste duševni aktivnosti. Pri Vonnegutu pa ne gre za konjičkarstvo in tudi za njegove »stalne abonente« velja isto. Vonnegut se — kakor kak prerok svetovne religije — obrača na navadne ljudi, na ljudi nasploh. Zanimajo ga splošna človeška vprašanja, posebno tista najbolj boleča, ki se jih večina ne zaveda. Zakaj si potem izmišlja, zakaj »laže«? Očitno zato, ker je prepričan, da je za vsakega pisatelja povsem normalno, da »laže«.

Seveda pa gre pri njem za radikalen odklon od navadnega realizma. Novotarije v romanopisju so bile pred njim večinoma hermetične, se pravi težko razumljive, namenjene predvsem posvečenim. Moderni pisatelji pogosto pišejo o stvarih, ki jih tudi sami bolj slabo razumejo. Vonnegut vedno misli ostro, prodorno in po svoje, hkrati pa zna najbolj nenavadne misli povedati tako, da so vsem razumljive. V tej točki malce spominja na Tolstoj, drugače pa je seveda Voltairov daljni naslednik.

Prepričan sem, da stališča, ki jih izraža v svojih romanih, pričajo o globokem interesu za ljudi: ti romani niso nastali iz brezbrzičnosti ampak iz prizadetosti, predmet te prizadetosti pa nikakor ni pisateljeva lastna usoda. Vedno pa v bralcu izživalno zbujajo dvom: ali je ta, ki to piše, sploh normalen? In če je, ali ni cinik in pesimist?

Mačja zibka vsebuje dosti manj črnega slikanja, kot Vonnegutove druge knjige. Dolgo časa gre vse kakor v pravljici: glavni junak pride na daljni otok, tu pa mu ponudijo za ženo lepotic, o kateri je vse življenje sanjal, hkrati pa ga hočejo postaviti za predsednika. Kako strupena je v bistvu ta avtorjeva domislica, bo razumel vsak, kdor bo knjigo prebral do konca. Sicer pa, če govorimo o optimizmu in pesimizmu: po mnenju lani umrlega Ericha Fromma sta oba slaba, če nam služita kot alibi za prepuščanje usodi ali za vedro brezbrzičnost, dobra pa sta, če sta nam spodbuda za spreminjanje sveta in sebe.

Vonnegut je na isti liniji: s svojim čutom za opažanje temnih strani današnjega sveta nas vsak hip spodbuja v revolt ali vsaj k budnosti.

Naj se vrnem k vprašanju znanstvene fantastike. V pričujočem romanu sta pravzaprav samo dva taka elementa: »led 9« in »boknonizem«.

Kaj je to »led 9«? Preberite knjigo, pa boste zvedeli. Ta led naj bi bil v prihodnji vojni tisto, kar je bila ob koncu zadnje verižna reakcija, ki se je sprožila v dveh atomskih bombah. In »boknonizem«? To je izmišljena verska sekta. Boknon je verski voditelj na otoku v Karibih, na prav tistem otoku, kjer je bilo pripovedovalcu ponujeno predsedniško mesto (z dodatki). Sicer pa avtor pod firmo boknonizma izpoveduje lastne nazore. To je dejansko nekak črnogledi humanizem. Splet se vprašajmo, ali ni ta črnogledost malce pretirana? Za informiranost gre. Kaj nimajo velike sile v svojih arzenalih spravljene »ledu 9« ali pa česa hujšega? Ali tistim, ki s temi sredstvi razpolagajo, lahko zaupamo?

Vonnegut ni defetist, ne govori nam, da se moramo vdati v usodo. Med vrsticami nas vsak hip spodbuja v nasprotno smer. Moto tega romana bi bil lahko znani navedek iz Hamleta: »Pripravljenost je vse«.

Naj se zdaj na kratko pomudim še ob pisateljevi tehniki. Pripovedovalec je dokumentaren in gre v podrobnosti, kar nas vseskozi navdaja z občutkom, da dejansko ne gre za pravljico, ampak stvarno osnovo. Pri tem pa ima občutek, da grejo dogodki z vrtoglavo naglico naprej. Avtor je v opisih natančen, kot bi pisal reportažo in hkrati nenavadno dosleden v filmsko občuteni enotnosti dejanja: od kod torej občutek te vrtoglave naglice? V vsakem poglavju se zgodi nekaj povsem novega. To novo je bilo vedno že pripravljeno vnaprej — in vendar je v nekem smislu popolnoma nepričakovano. Bralcu si nikoli ne bi bil mislil, da se zares lahko zgodi prav to in na tak

način. Morda le tedaj, če se je že navadil misliti po Vonnegutovski.

Vseskozi je jasno, da ta »razbrzdana« domišljija vseskozi stoji na trdnih tleh dejstev. Podobne primere vsi poznamo iz časopisov. »Led 9« naj bi bil zadnji izum znanstvenika, ki je izdelal atomsko bombo — njegovo predsmrtno darilo človeštvu. Kar zadeva Boknonovo sekto, je navdih prišel nemara iz poročil o tisti verski sekto, ki jo je njen glavar pognal pred leti v množično prostovoljno smrt.

Morda se spominjate: pri tem dogodku je šlo za zlorabo lahkovernih privrženec, Boknonizem v Mačji zibki ni ustvarjen zato, da bi služil skubljenju lahkovernih in gospodovanju nad umsko manj razvitimi. Ta »religija« je, kot sem že prej zapisal,

samo prisposoda za Vonnegutovo romanopisje. Boknonizem pridiga laži (kot je znanstvena fantastika sama po sebi »laž«) in se tudi kot tak sam razkriva, saj to odkrito prizna. Avtor je očitno prepričan, da se resnica današnjega sveta, njegova človeška resnica bolj ustrezno izreka v teh izmišljotinah, kot pa se v romanu, ki govorijo o vsem znani — in morda že zdavnaj mrtvi — stvarnosti.

Vonnegut ima pri nas že precej ljubiteljev in tudi med mlajšimi obiskovalci naše knjižnice jih je že nekaj. Ta zapis bo morda opogumil še koga iz srednjega ali starejšega rodu, da bo vzel v roke knjigo, ki je bila avtorjev prvi veliki uspeh.

Marko Hudnik

SLIKARJI IZ POBRATENIH TRBOVELJ RAZSTAVLJAJO NA JESENICAH

V soboto, 20. decembra so v mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah odprli že tradicionalno kolektivno razstavo likovnih del revirskih likovnikov iz Trbovelj, s katero likovni klub DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar tudi zaključuje letošnjo zelo bogato in pestro likovno razstavno dejavnost.

Na razstavi se predstavlja 12 revirskih likovnikov s slikami, plastiko in umetniško oblikovanimi steklenimi izdelki in sicer: Ivan ARZENŠEK (tri slike v olju), Jože ARZENŠEK (tri slike v olju), Vanda BESEDNJAK (štiri umetniško oblikovane steklene izdelke), Helca KRASNİK (dva akvarela), Jernej KREŽE st. (linorez), Jernej KREŽE ml. (pet akvarelov), Milan KUHAJ (olje), Franc OSTANEK (štiri železne skulpture), Iztok PERME (olje), Jože POTOKAR (dve slike — svinčnik), Dragica RACIČ (dve slike v temperi), Ernest ŠPILER (tri slike v olju), Ivan ŽGALIN pet slik — akril). Dela za razstavo je izbral mentor Relika akademski slikar Franci KOPITAR.

Revirski likovniki iz leta v leto izpričujejo svojo vztrajno, z mnogimi naporu in organiziranimi prizadevanji pogojeno kvaliteten rast, ki se prepleta tudi z zelo pestrim tehničnim izrazom. Razumljivo je mogoče tako rast dosegati le z organiziranim delom in kvalitetnim mentorstvom. To pa revirski likovniki tudi vztrajno dokazujejo. Razen tega pa tudi oni, tako kot jeseniški Dolikovci, nastopajo kot organizatorji in izvajalci likovne razstavne dejavnosti v Trbovljah. Vse to jih nedvomno uvršča v sam vrh kulturno — umetniške tvornosti v pobrateni občini Trbovlje.

RELİK, revirski likovniki, ki delujejo pri DPD Svoboda — center Trbovlje, so se organizirali leta 1963 in tako letos zaključujejo 17 let svojega uspešnega delovanja. Sestav njihovih aktivnih članov je zelo pester od jamskih do pisarniških in tehničnih delavcev do intelektualcev, imajo pa tudi veliko podpornih članov.

Z jeseniškimi likovniki sodelujejo že od ustanovitve, ko so si večkrat medsebojno izmenjali kolektivne

slikarske razstave, od leta 1972 pa so vsako leto redni razstavljalci na Jesenicah, kakor tudi Dolikovci v Trbovljah. V teh letih so se vsestransko okrepile vezi — razstavne, strokovne, tovariške in prijateljske, ki so nedvomno prispevale velik delež k pobratanju jeseniške in trboveljske občine. Postali so resnični prijatelji, ki si ob vsakokratnem srečanju iskreno med seboj izmenjajo mnenja, izkušnje in stališča, ne samo iz likovnega področja, temveč iz vseh področij življenja in dela v obeh občinah.

S kolektivno razstavo likovnih del revirskih likovnikov pa jeseniški Dolikovci uspešno zaključujejo letošnjo leto in 34. leto svojega nepretrganega delovanja. Na Jesenicah se je v letošnjem letu zvrstilo 14 likovnih razstav, od tega devet kolektivnih. Vključno z ostalimi razstavami pa se je v mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah zvrstilo 18 razstav (razstava ročnih del, dve razstavi umetniške fotografije in zgodovinsko dokumentarna razstava ob 45-letnici stavke jeseniških kovinarjev). Kar petnajstkrat pa so jeseniški Dolikovci, kolektivno ali posamično, razstavljali izven Jesenic. To, poleg ostalega dela (slikarske kolonije, kritični večeri, strokovno izpopolnjevanje in drugo) nedvomno izpričuje izredno pomembno vlogo likovnega kluba DOLIK v kulturnem življenju in snovanju jeseniške občine. Tako z zelo uspešno bilanco dela jeseniški dolikovci vstopajo v jubilejno, 35. leto delovanja.

Kolektivna razstava likovnih del revirskih likovnikov bo v Delavskem domu na Jesenicah odprta do vključno 31. decembra vsak dan, razen nedelje, od 9. do 12. in od 16. do 19. ure. Predvidoma pa jo bodo po novem letu prenesli tudi v avlo osnovne šole Tone Čufar na Plavžu.

USPEŠEN ZAKLJUČEK ŠOLE ZA SAMOUPRAVLJALCE

Pisali smo že, kako veliko zanimanje je bilo med mladimi za izobraževalno obliko, ki smo jo pri klubu samoupravljalcev poimenovali šola za mlade samoupravljalce. Prijavilo se je 80 kandidatov, vendar vsi niso prišli. Kljub temu je bil odziv velik — 73 je bilo vseh slušateljev, žal so nekateri prišli le enkrat. Vseeno je kar 46 slušateljev obiskovalo vsaj polovico predavanj in jim bo klub samoupravljalcev Jesenice povrnil stroške za udeležbo (50 dinarjev na popoldne) in potne stroške.

Pri izvedbi smo imeli velike težave zaradi prezaposlenosti predavateljev, vendar smo uspeli nadoknaditi vsa predavanja, razen enega. Težave so bile tudi zaradi tega, ker je izobraževalna oblika trajala kar štiri tedne, večina slušateljev pa je mladih delavcev in dela v dveh izmenah, zato so bodisi tisti, ki so lahko zamenjali dnino ali manjkali. V prihodnje bomo pri načrtovanju izobraževalnih oblik za mlade samoupravljalce to upoštevali. Izobraževalne oblike bodo krajše in tematsko zaokrožene.

Razveseljivo je tudi, da prav v oblikah, ki so namenjene mladim, uporabljamo vedno več avdiovizualnih sredstev. Mladi predavatelji radi

delajo z grafoskopi, shemami, in uporabljajo filme. Zahvaljujoč klubu samoupravljalcev, smo lahko razdelili slušateljem tudi literaturo za posamezne teme, saj so brošure iz zbirke Delegat v samoupravi družbi še na razpolago.

Pohvaliti velja tudi organizacije zveze socialistične mladine in sicer občinsko konferenco, ki je prevzela del organizacijskih nalog, in osnovne organizacije, ki so se resno lotile kadrovanja. Rezultat je bil dober obisk. Izkazali so se tudi predavatelji, ki delujejo v vrstah zveze socialistične mladine, saj so se odrekli honorarju za predavanja.

Občinska konferenca ZSMS pa je v četrtek, 11. decembra, popoldne v Kazini podelila potrdila o udeležbi tistim slušateljem, ki so obiskovali vsaj polovico programa. Popoldne pa so mladi udeleženci izobraževalne oblike izkoristili za družabno srečanje.

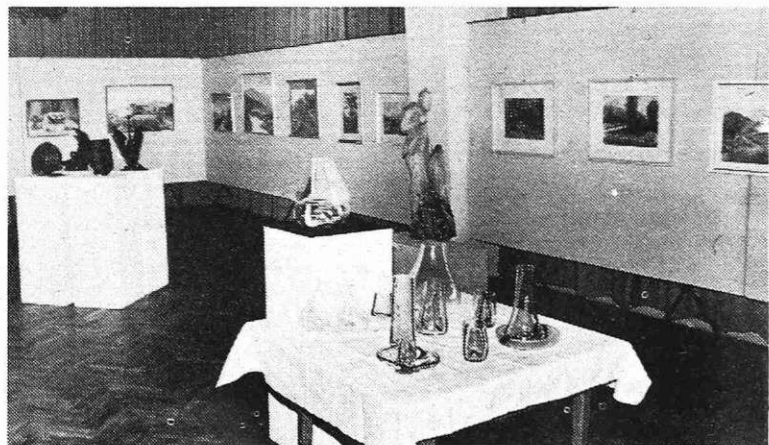
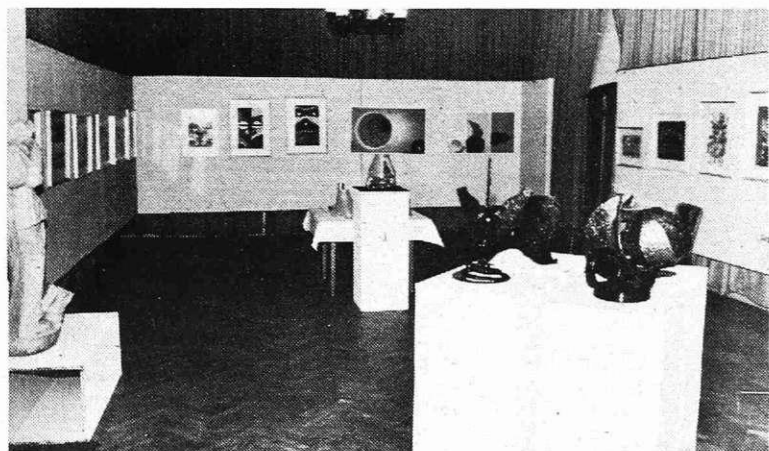
Uspešno sodelovanje med klubom samoupravljalcev in organizacijami ZSMS je ponovno potrdilo naše osnovno izhodišče, da je treba iti z izobraževalnimi akcijami v samoupravne sredine, da je treba programe aktualizirati in približati udeležencem. Take oblike so ne le dobro obiskane, ampak tudi uspešne. M.

TRETJI KONCERT OB ZAKLJUČKU STAREGA LETA

V soboto, 27. in nedeljo, 28. decembra, bo obakrat s pričetkom ob 19. uri v gledališki dvorani na Jesenicah že tradicionalni novoletni koncert, na katerem sodelujejo: ŽENSKI PEVSKI ZBOR (zborovodja prof. Milko Škoberne), PEVSKI ZBOR BLAŽ ARNIC (zborovodja Roman Ravnič), OKTET ŽIROVNICA (vodja Marjan Jemec) in operni solisti: OLGA GRACELJ (sopran), EVA NOVŠAK-HOUŠKA (mezzosopran), IVAN SANCIN (bas), JAKA JERAŠA (bariton), NATAŠA KERŠEVAN (klavir, solo).

PROGRAM:

1. U. Vrabec: Zdravica (oktet)
2. J. Leskova: Sem šel čez gmajnico (oktet)
3. J. Leskova: Svi cigani (oktet)
4. R. Simoniti: Kolo (m. zbor)
5. L. Lebič: Luba v igred se rodi (m. zbor)
6. V. Paljetak: Lipa (ž. zbor)
7. E. Cosetto: Orkester (m. zbor)
8. F. Schubert: Lipa (ž. zbor)
9. L. Bošnjakovič: Pesme iz Prespe i Ohrida (ž. zbor)
10. Passerau: Il est bel et bon (ž. zbor)
11. P. I. Čajkovski: Svitane (ž. zbor)
12. F. Chopin: Valček e-mol (solo klavir)
13. C. Debussy: Lunin svit (solo klavir)
14. P. I. Čajkovski: PIKOVA DAMA duet Lize in Pavline (sopran-mezzosopran)
15. G. Verdi: SIMONE BOCCANEGRA arija Fiesca (bas)
16. G. Massenet: WERTHER arija Charlotte (mezzosopran)
17. P. I. Čajkovski: PIKOVA DAMA arija Kneza (bariton)
18. G. Verdi: TRAVIATA arija Violeta (sopran)
19. J. Massenet: DON KIHOT arija Sancha (bas)
20. G. Rossini: SEVILJSKI BRIVEC duet Rozine in Figara (sopran-bariton)
21. G. Bizet: CARMEN arija Carmen (mezzosopran)
22. C. Gounod: FAUST serenada Mefista (bas)
23. J. Offenbach: HOFFMANNOVE PRIPOVEDKE (sopran-mezzosopran-zbor)
24. G. Rossini: SEVILJSKI BRIVEC arija Basilila (bas)
25. G. Verdi: TRAVIATA napitnica (bariton-sopran-zbor)

S kolektivne razstave likovnih del slikarjev iz pobratenih Trbovelj (Foto I. Kučina)

Z LOVCEM PETROM

Ob osmi uri smo se zbrali pred trgovino na Blejski Dobravi. Tam nas je že čakal lovec Peter. Po zaledeneli cesti smo krenili proti gozdu. Tam smo kmalu zagledali srno, ki je skakljala po snegu. Hodili smo in hodili ter prišli do jase. Naš lovec nas je preizkusil, če v bližini najdemo kakšno posebnost. Res smo jo našli. To je bila majhna opazovalnica na smreki. Ker smo vpili, smo preplašili družino srn. Tovariš Peter nam je posodil daljnogled, da smo jih videli bolj blizu. Odšli smo proti lovski koči. Tam smo pomalicali in se z valjanjem po snegu prijetno zabavali. Po malici smo razigrani obiskali krmišča. V vseh je bilo polno sena. Ob vsakem krmišču je

visela solnica. Živali pozimi sol zelo potrebujejo. Tovariš Peter nam je pokazal tudi jazbecino.

Naš izlet je bil zelo zanimiv. Naučili smo se veliko novega. Na poti domov nam je tovariš Peter pokazal svoj nahrbtnik in nam povedal, kaj vse mora imeti s seboj vsak lovec.

Od vsega skupaj sem si najbolj zapomnil, da lovec ni lovec zato, da živali strelja, ampak, da jim pomaga.

Peter Muhar, OS
Karavanskih kurirjev NOB
Koroška Bela

O DECEMBRSKI VSTAJI SO NAM PRIPOVEDOVALI

Sestnajstega decembra praznuje krajevna skupnost Dovje-Mojstrana krajevni praznik, osnovna šola pa dan šole. To nas tudi obvezuje, da ohranjamo spomine na dogodke pred 39 leti.

Vaščani Dovjega, Mojstrane in Belce so se v prvem letu vojne pogumno in enotno pridružili decembrski vstaji na Gorenjskem.

Spomini na tiste dni so med našimi ljudmi še zelo živi. Prosili smo jih, naj nam pripovedujejo o teh dogodkih.

Že poleti 1941. leta se je med ljudmi širila misel na upor. Začeli so ustanavljati vaške odbore Osvobodilne fronte, ustanovljena je bila narodna zaščita, organizirane so bile trojke.

V ENI IZMED TROJK JE DELOVAL TUDI JANEZ SKUMAVEC-SRAKARJEV Z DOVJEGA

»O decembrski vstaji naj ti pripovedujem?« se je začudil Srakarjev ata, ko sem mu povedala, zakaj sem ga obiskala. »To je pa že dolgo tega.« Sedla sva in začel mi je pripovedovati, kot bi listal po knjigi spominov. »Sestnajsti december je 1941. leta mineval tako kot vsi zimski dnevi. Ljudje so hoteli po opravkih in nihče ni mogel opaziti kaj sumljivega. Za upor so vedeli vsi in med njimi ni bilo izdajalca. Pri Mlakarju je bil zadnji posvet. Vaščanom sta se pridružila tudi partizana Franc Konobelj-Slovenko in Ivan Vovk-Zivan, oba z Jesenice. Uporniki smo se zbirali za vasjo. V nas je rasla nestrpnost in komaj smo pričakali zadnja navodila.

Za vasjo se nas je zbralo več kot sto. Vsak je hotel sodelovati. Razdelili so nas v skupine. Vsaka skupina je dobila svojo nalogo in vse akcije so potekale po načrtu.

Na Dovjem smo razorožili tri žandarje. Ob cesti in progi smo podrli drevje. Prerezana je bila električna in telefonska napeljava. Na Belci je bil požgan most. Zataknilo se je le v Mojstrani, ko je skupina upornikov napadla nemško postojanko. Granatniki so bili pripravljeni na napad. V spopadu je padel Lojze Rabič.

Vedeli smo, da Nemci na Jesenicah ne bodo mirovali. Mojstranski uporniki so se umaknili v Mežakljo. Dovžani pa smo se umaknili v Karavanke.

Bila je mrzla decembrska noč. Sneg smo gazili do kolen in še je saletaval. Počasi smo se vzpenjali v strmino. S seboj smo vodili razorožene orožnike. Utaborili smo se v senikih na Vrseh.

Martin Skumavec je odšel v izvidnico. Vrnil se je z vznemirljivimi vestmi.

Nemci so že navsezgodaj pridrvili v vas. Grozili so, da bodo požgali vas in ustrelili trideset talcev, če ne vrnejo žandarjev. Kolona cistern z bencinom je stala na cesti pod vasjo. Žandarje smo spustili. Pa še niso bili zadovoljni. Zahtevali so, da se vrnejo tudi vsi uporniki. Obljubljali so nam, da se ne bo nikomur nič zgodilo. Za nami so prišle še žene in matere. Prosile so nas, naj se vrnemo. Naš položaj res ni bil rožnat. Za naše taborišče je vedelo preveč ljudi. Fantje so začeli odhajati. Kar nas je ostalo, smo se umaknili za Borovlje. Zveze z vasjo nismo imeli. primanjkovalo nam je hrane in mraz je vse bolj pritiskal. Franc Konobelj nas je svaril, naj ne verjamemo nemškim obljubam. Kljub svarilu smo zapustili taborišče in se vrnili v vas. Ostali so le Slovenko in še dva tovariša, ki so se umaknili proti Jesenicam.

Nemci obljube niso držali. Vrnile so se aretacije. Le redki so se temu izognili.

Mene je rešilo naključje in tovarištvo. V upor smo sodelovali štirje Janezi Skumavci. Ta enaka imena so gestapovce zmedla. Janez Skumavec, po domače Šurkov, je med zaslišanjem in mučenjem pokazal veliko moč in upornost. Spoznal je, kako se Nemci maščujejo tistim, ki se jim upro. Vse obtožbe v zvezi s tem imenom je sprejel nase. S svojim pogumom je rešil mene in še dva Janeza.

V begunjskih zaporih so se polnile celice z udeleženci upora. Devet so jih 12. februarja 1942. leta ustrelili v Dragi, med njimi tudi Šurkovega Janeza. Veliko so jih iz Begunje odpeljali v nemška taborišča in mnogi se niso več vrnili.

Tako mi je o decembrski vstaji v našem kraju pripovedoval Janez Skumavec - Srakarjev ata z Dovjega. Liličana Gartner

PRI MLAKARJU

»V naši hiši so se že poleti zbirali ljudje.« mi je pripovedovala mama Helena.

»Sestanke so imeli v podstrešni sobici. Kaj so se pogovarjali, nisem vedela, samo slutila sem. Vsi smo sovražili okupatorja.

Nekaj dni pred vstajo mi je svak Lojze rekel: »Boš videla! Povsod bo zavrelo.«

Tisto popoldne sta k nam prišla dva partizana. V hiši je bilo polno ljudi. Dolgo so se pogovarjali. To je bil zadnji posvet pred uporom.

»Nocoj bo odločeno, oni ali mi.« mi je dejal Lojze. V roko mi je potisnil pismo in me prosil, naj ga preberem šele takrat, ko bodo oni že na varnem. Zajokala sem. Vsi so odšli. Ostala sem sama z otroki. To je bila najdaljša noč v mojem življenju. Sredi noči se je vrnil Maks. Povedal mi je, da je Lojze padel. Pismo je bilo njegovo zadnje slovo.

Zelo sem ponosna, da so se uporniki zbirali tudi pri pas. Včasih se vprašam, kje so dobili toliko poguma, da so se uprli mnogo močnejšemu sovražniku.

Mateja Rabič

DEDEK IVAN DOLŽAN MI JE PRIPOVEDOVAL

»Vodstvo vstaje je odločilo, da razorožimo žandarje. Naredili smo načrt. Najprej bomo razorožili tista dva, ki hodita v gostilno na večerjo. Sedela sta v posebni sobi. Orožje jima je viselo v kotu pri vratih. V prostor se je prišlo skozi dvoje vrat. S Šurkovim Janezom sva s puško v rokah vdrla v sobo. Tudi Lojze in Živan sta bila oborožena. Na ukaz, naj se vdeta, sta nas orožnika začudeno pogledala. Zvezali smo jima roke in vzeli orožje. Orožnika smo odpeljali na šolsko dvorišče in ju zastražili. Tudi jaz sem bil med stražarji.«

Aleksandra Dolžan

STRAŽIL SEM S PUŠKO, KI JE IMELA LE EN NABOJ

»Imel sem staro francosko puško.« mi je povedal dedek Ivan Janša. »Bil sem v skupini, ki je razorožila orožnika v gostilni. Od tam smo šli k Slugu, kjer je stanoval komandir orožniške postaje. Ostal sem na straži. V puški sem imel le en naboj.

Lojze Rabič je potikal na vrata in zavpil: »Vaši fantje so se stopli v gostilni. Pomoč potrebujejo.« Komandir je bil nezaupljiv. Šele na Lojzeto pregovarjanje je odprl vrata. Bil je zelo začuden, ko je zagledal pištolo.

Hiši se je bližala ženska postava. Zastavil sem ji pot. Bila je komandirjeva žena. Opazila je nevarnost. Udarila me je s posodo, v kateri je imela mleko in zbežala. Bal sem se, da ne bi njenih klincev na pomoč slišali nemški granatniki v Mojstrani. Dohitel sem jo in ji z roko zaprl usta. Dopovedoval sem ji, da je konec nemške oblasti in da je zanjo bolje, če molči.

Komandirja Kazianko smo odpeljali na šolsko dvorišče. Kasneje je na zasliševanjih besnel. Hotel je tudi izvedeti, kdo je tako surovo ravnal z njegovo ženo. »Sam mu bom sodil!« je zatrjeval. Vesel sem bil, da tega ni izvedel.

Dedek vseeno ni ušel aretacijam. Še danes se mu poznajo sledovi mučenja v begunjskih zaporih. Tudi spomini na trpljenje v Mauthausnu ne bodo nikoli pozabljeni.

Martin Pavlovčič

V MOJSTRANI SO SE ZBIRALI PRI PAVLEŠU

Pavlešova mama se dogodka še dobro spominja, takole nama je pripovedovala: »Tisti večer se je pri nas oglašil Janez Hlebanja. Pripovedoval nam je o vojni, o upor in o koncu Hitlerjeve Nemčije. Za njim so prihajali še drugi. Z otrokom sem se umaknila v drug prostor. Iz kuhinje nisem dosti slišala. Ko so odšli, mi je mož razkril njihov načrt. Na Velikem bregu so hoteli razorožiti nemške granatnike.

Z razstave ročnih del v osnovni šoli Tone Cufar na Plavžu (Foto S. Kokalj)

Strmela sem skozi okno. Okrog desetih zvečer smo se zadržali. Zaslislali smo strele... Zjutraj smo izvedeli, da akcija ni uspela in da je padel Lojze Rabič.

Suzana Vilman in Liličana Pretnar

Med uporniki, ki so odšli na Veliki breg, je bil tudi moj dedek Olip Gabrijel. Ker dedka ni več, mi je o upor pripovedovala stara mama. Kaj se pripravljala v vasi, je izvedela že popoldne. Ko se je dedek vrnil z dela, ji je naročil, naj mu napolni nahrbtnik s hrano. »Za tri dni bo dovolj.« ji je dejal, »potem bo tako že konec vojne.« Napolnila mu je nahrbtnik in čezeno privezala še toplo odejo. Ko se je znočilo, je odšel k Pavlešu in od tam z uporniki na Veliki breg.

Domov se je res vrnil že čez nekaj dni. Doma pa je ostal le mesec dni. Sredi januarja so ga aretirali in odpeljali v Begunje, od tam pa v Mauthausen.

»Ostala sem sama s tremi otroki.« mi pripoveduje mama. »Bilo je meseca maja, ko mi je bomba raztrgala osemletnega sina. Konec junija pa sem dobila sporočilo, da mi je v taborišču umrl mož. Mislila sem, da ne bom prenesla bolečin. Tvojega atka sem nosila še pod srcem...«

Ljubezen do otrok ji je dajala pogum, da je zdržala.

Boris Olip

NA ZBORNO MESTO STA PRIŠLA OBOROŽENA

Pavel Krznarič in Jože Pečar sta v Mojstrani poiskala orožje in se oborožena oglašila pri Pavlešu. »Tisti, ki so bili na dan vstaje oboroženi, so bili še posebno slabo zapisani.« mi je pripovedovala naša sosedka Stanka Stunc.

Po neuspelem napadu na Velikem bregu je njen mož Pavel odšel na Mlake. Dva dni ga ni bilo domov. Nemškim obljubam ni verjel. Zamenjal je službo in hodil na delo samo ponoči. Devetega januarja se je zgodilo. Že pri vходу v tovarno na Javorniku so ga aretirali. Odpeljali so ga na jeseniški gestapo. Vrstila so se zasliševanja. Z mučenjem so nadaljevali v Begunjah. »Odpeljali so ga v Dachau. Od tam se ni več vrnil. Domov so mi poslali njegov pepel. Vedela sem, da ni samo njegov, da hranim pepel mnogih, ki so umirali takrat v taborišču.«

Sandica Potokar

BELŠKI MOST JE GOREL KOT BAKLA

Jurčeva mama večkrat pripoveduje, kako je bilo na dan upora na Belci.

»V naši hiši so se pogosto zbirali sosedje. Vedno so bili tako skrivnostni. Tisti večer niso ničesar skrivali. Pogovarjali so se, kako bodo požgali most. Ko so odšli, je z njimi odšel tudi vajin dedek, Franc Skumavec.

Most čez Belco je gorel kot bakla. Dedek se je čez nekaj dni vrnil domov. Bilo je Silvestrovo popoldne, ko so prišli Nemci in ga odpeljali v Begunje. Od tam se ni več vrnil. Pravijo, da je v noči pred ustrelitvijo posivel.

Stara mama je ostala sama z otroki. Še bolj je zasovražila ljudi, ki so ji vzeli moža, otrokom očeta in vsem svobodo.

Decembrskih dogodkov se še živo spominja. Kadar nama pripoveduje o dedku, ji solze tiho polzijo po licih.

Janja in Franci Branc

NA CESTO SMO PODIRALI DREVJE

»Star sem bil osemnajst let, ko se je začela vojna.« mi je pripovedoval Viktor Mrak.

»Na dan upora sva z bratom Janezom izmaknili gospodarju Luckmanu, ki je bil lovec, puško in pištolo. Oborožen sem se pridružil skupini, ki je odšla na Belco. Spotoma smo na cesto podrli več dreves. Pod most smo z bližnje žage nanosili butare in jih polili z bencinom. Pomagale so nam tudi žene in otroci...«

Tudi Viktor Mrak ni ušel nemškemu maščevanju. Odpeljali so ga v Mauthausen. Njegov brat Janez pa je bil ustreljen v Dragi.

Jožica Košir

»Na zbornom mestu za Oreharja sem prišel oborožen.« mi je povedal ata - Karel Paulus.

Vse poletje je skrival orožje. Ata je vedel, da bo orožje potreboval, zato je že prve dni vojne skril puško, ki jo je zaplenil Italijanom. Kasneje se mu je posrečilo dobiti še več orožja. Tudi drugi so se skrivaj oboroževali. O tem niso govorili. Šli so se pravo skrivalnico z orožjem.

»Ponoči sem bil v zasedi, ki je varovala cesto iz jeseniške smeri. Na cesto smo podrli več dreves. Ko so pripeljali nemški tovornjaki, smo jih s strelji pregnali nazaj na Jesenice.« To pove ata še posebej ponosno.

Tea Paulus

ZA SVOBODO JE BILO POTREBNIH MNOGO ŽRTEV

Starega očeta Franca Pavlovčiča nisem nikoli videla. Mama Ivana mi o njem večkrat pripoveduje.

»Tudi tvoj dedek je sodeloval v upor. Ko je prvič po vstaji odšel na delo v tovarno, so ga aretirali. Odpeljali so ga v jeseniške zapore in od tam v Begunje. Že prej jim je bil sumljiv. Večkrat so mu preiskali sobo, ki jo je imel na Jesenicah in ga zasliševali. Ni jim ostalo skrito, da

se preveč povezuje z naprednimi delavci.

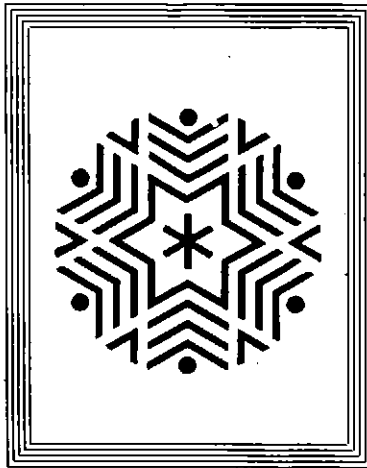
Zene smo hodile v Begunje. Vse prošnje so bile zaman. Spominjam se, kako so se med nemško glasbo, ki se je razlegala po stavbi, mešali kriki jetnikov. Bilo je grozno.

Starega ata in še mnogo drugih so odpeljali v taborišče. Iz Mauthausena sem dobila le še sporočilo o njegovi smrti.

Ostala sem sama s tremi otroki. Bilo je zelo hudo. Iz očetovih oblek sem jih šivala oblačila, saj drugega nisem imela. Bilo je težko, vendar sem bila prepričana, da bodo prišli tudi boljši časi. Ko je prišla svoboda, smo bili neizmerno veseli. Veliko lepše pa bi v njej zaživel, če bi bil med nami naš ata.

Blanka Pavlovčič

Iz šolskega glasila Glas Peričnika z naslovom Pripovedovali so nam (izšel v šol. letu 1979/80)

Recital, ki so ga ob dnevu JLA skupaj pripravili vojaki, učenci osnovne šole Karavanških kurirjev NOB in delavke Gorenjskih oblatil (Foto: Foto krožek OŠ Karavanških kurirjev NOB)

Nastop pionirk šolskega športnega društva na prostori ob aneksu JLA (foto: Foto krožek OŠ Karavanških kurirjev NOB)

NAŠA ARMADA JE PRAZNOVALA

»Jugoslovanska ljudska armada je eno najtrdnjših poroštov, da z Jugoslavijo ne bo nikoli nihče mogel pometati, da ne bo nihče smel poseči po naši svobodi in neodvisnosti, saj je naše ljudstvo, če bo treba, pripravljeno bojevati se skupaj z armado.«

Te besede je izrekel maršal Tito ob lanskem dnevu JLA.

Naša armada, varnost in ponos; porok našega brezskrbnega otroštva, lepe mladosti. Lepo je, če sleherni večer mirno zaspiš, saj veš, da je v jakovo oko vedno budno. Oni so prisotni tudi povsod, kjer je treba pri-skočiti na pomoč. Pomagajo graditi ceste, železnice, njihove roke obnavljajo v elementarnih nesrečah porušena mesta, vasi...

22. december je njihov dan. Vesele praznične trenutke smo delili z njimi. Učenci osnovne šole Karavanških kurirjev NOB Koroška Bela smo v počastitev dneva naše armade že v petek priredili akademijo. Na njej so nastopali recitatorji, telovadci in pevci naše šole, granatniki s karavle v Javornškem rovtu ter folklorna skupina upokojencev. Recitatorji so nas popeljali skozi težke

čas NOB in dali poudarek partizanskemu življenju Julke in Albina Pi-bernik, katerih ime nosi kulturni dom na Javorniku. Vseskozi pa nas je v mislih spremljal nepozabni lik tovariša Tita, največjega boja za osvoboditev in borca za mir. Nikoli ne bo umrl, kajti v naših srcih živi.

V ponedeljek, na sam praznik pa je delegacija učencev obiskala granatnike v Javornškem rovtu. Čestitali smo jim. Dopoldne je minilo v prijetnem kramljanju.

Vračali smo se z mislijo, da smo s temi vojaki veliki prijatelji in da bomo tudi v bodoče načrtovali skupne akcije in prireditve.

Natalija Gašperin, literarno-novinarski krožek OŠ KARAVANŠKIH KURIRJEV NOB Koroška Bela

MED PLAZOVI SKOZI SNEŽNE ZAMETE IN OPASTI

Takrat je bila hudo mrzla, ledena in debela zima. Gure so zalivale svoje jezike kot meglice, ki so stegovale svoje jezike kot stonogonke visoko v robo. Le posamezni, najvišji skalni vršci so segali skozi morje megle in se razgledovali in sončili v bogati pozni pomladanski sončni luči.

Vasi in posamezne, osamljene kmetije, kolonije, ruti, globoče in gozdovi so bili globoko zasneženi, pod grebeni v tokavah pa se je kristalil vodni led.

Zgodaj zjutraj, ko jutranje sonce še ni poljubilo najvišjih skalnih vršcev, sta Jozelj in Ožbi iz Ožbi Podrte, nesišno zapustila zadnje hišo in se kot dva krta napotila v strmal. Dobro sta poznala vijugasto, skrito in prikrito kurirsko stezo, ki je vodila s severne strani preko grebena na južno, severno stran. Tihotapila sta se v globoki gazi sipkega snega od grma, do samotnega skalnega, bovinca, od kosate bukve do osamljenega mešana do borovca, skozi ruže in mimo ledenih slapov, ki so krasili kamenite žlefe pod grebenom gore. Že pred leti, ko sta komaj odločila šoleke torbe in si oprtala pastirske malhe sta dobro spoznala to skrito pot.

Oba prva partizanska kurirja iz tostran grebena sta bila najbolj vzdržna in odprna, bila sta preizkušena junaka in liniji. S seboj sta nosila važno in zaupno obvestilo, ki je moralo v 24 urah priti preko linije G daleč čez goro do štaba na liniji P. To je dolga in zahtevna pot in še posebej v tako ledenomrzli in globoki zimi, ko je bilo treba ukrotiti številne žlefe, tokave, grebene in premagati številne druge velike nevarnosti in težave.

Oba Jozelj in Ožbi sta v zadnjem času, tudi to zimo že večkrat mimo zased in v boju s potuhnenimi meglami, snežnimi meteži in plazovi, varno prehodila to pot. Tih, nesišno, previdno sta tipala po globoki, sipki gazi v strmal. Mukoma sta sledila skozi zasnežene globoče od dobro znane točke do krivencastega mešana. Napredovala sta po potoku, kjer je pod ledom klokotala voda. Sneg je bil sipek in suh, ki jima je delal velike preglavice in težave, silili jima je pod obleko in silili do kože in kosti.

Ko sta višje v skalnih roboh vedno pogostejše duškala in počivala, se je Jozelj večkrat potipal po sporočilu, ki ga je skrbno skrival s seboj. Oba sta pogosto otipavala pripravljene bombe in brzo-strelke očistila snega, kajti sporočilo in orožje sta bila njuna prva in glavna skrb. Oblečena sta bila na pol vojaško, kot je bil to pač običaj in navada koroških kurirjev v prvih dneh upora. Lovski in gozdarski čevlji so čuvali noge pred mrazom, ozebo in ozeblinami, nogavice, narejene iz domače ovčje volne so segale visoko nad kolena, obleka je bila zelo pisana. Ožbi je zaščitil glavo s zeleno kapo nemških gorskih lovcev s peterokrako na čelu. Jozelj pa je bil globoko nad čelo in oči pokrit z volneno kapo. Večkrat, ko sta zagrela in utrujena od napora duškala in se zazrla v deželo pod seboj, sta se zasmejala ob pogledu drug na drugega. Smešna sta se zdela drug drugemu, kajti bolj sta bila podobna maskam divjih lovcev ali pustnih šem, kot pa partizanskim kurirjem iz linije K.

Do večera sta morala prekorati visoki zasneženi greben po katerem so viharni snežni meteži, ki so ustvarjali in gradili nevarne snežne pastirje.

Globok sipek sneg in vedno močnejši, ledeni mraz, ki je z ledeno roko grizel v lica in nos, ledena strmina, ki je srhljivo rastla z višino, jima je vztrajno bila moči, navdušenje in trdno voljo. Čim bolj sta si želela prebiti se preko ledenega slapa tik pod ogromnimi sneženimi grebenimi opastmi na greben gore, tem bolj ju je ogrožal in napadal strah in obup. Čas je hitel in zimek sonce se je že zdavnaj prevesilo na večerno stran. Hiteti ali celo prehiteti se tu ni dalo ničesar. Jozelj je zahteval skrajno previdnost. V peh pod grebenom sta doglo kopala v snegu in ledu in iskala star plezalni klin, ki sta ga prav ona dva zabila pred leti, ko sta težko in nevarno prav tu čez tovorila prepovedan plen divjega lova. Na težkem in nevarnem mestu klina nista mogla izslediti. Ožbi se je odločil tvegano prečiti tik pod ogromno snežno grebenko streho na desno, le nekaj metrov, kjer je bil nakazan boren prehod, kjer se je pred dnevi odlomila snežna, grebenska opast in sprožila velik snežni plaz, ki je na svoji poti v globino neumisljeno uničeval vse živo. Izpostavljeno prečenje proti desni pod opastmi je bilo tvegano in nevarno. Ravnotežje je kurirjema rušilo in hromilo viharno vreme, ki je z vso pobesnelo furjo metalo z grebena valove sipkega snega v obraz. Plezalna vrvi, katero Jozelj in Ožbi nikoli nista uporabljala niti kot pastirja in niti kot divja lovca, kaj šele kot kurirja na relejni liniji koroških kurirjev K, bi jima pri tem tveganem in izpostavljenem prečanju pod viharim grebenom nad zvežnim prepodom še kako koristila in prišla prav.

Tik pred zasneženim, viharim grebenom, okrašenim z vihrajočimi snežnimi zastavami sta prvič ta dan podvomila ali bosta pravočasno prispela na postajo gorenjskih kurirjev G pod Podrte. Poleg pleša snežnih zastav v nevarni in izpostavljeni prednici, vedno večjega ledenega mraza, se je v notranjosti neustrašnega Ožbija naselil strah, ki je gledal kot črv po možganih. Hotel je dopovedati Jozlu naj bo pripravljen na vse, tudi na najhujše, na padec v snežno praznino. Vetrovi so trgali in raztrgavali njegove besede in krike, jih cefrali in metali v snežni metej. Za stope in prijeme pod grebenko snežno opastjo je Ožbi uporabil vse zadnje napore in moči. Mukoma se je tvegano sprožil nad praznino in se potegnil nad greben, kamor se je šele čez čas prebil tudi Jozl. Na meji obeh sektorjev K in G sta se Ožbi in Jozelj utrujena, toda nad vse srečna objela. Upravičeno sta si lahko privoščila izdatno malico in potreben počitek, ko je zimsko sonce že tonilo za večernimi skalnimi vršci, ki so metali dolge večerne sence na zamegljene doline tostran in onostran domovine, kjer se je uporno ljudstvo borilo za svobodo in boljše, lepše življenje.

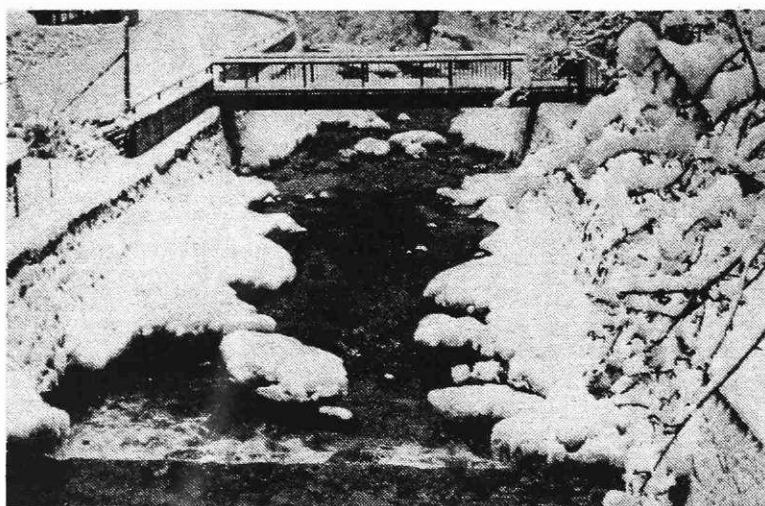
Smer in pot vzpona do grebena jima je bila dobro znana, v tako globokem nočem zapadem in sipkem snegu, prek slapov ledu, ki se je vesil preko preves nad prepada in prek ogromnih grebenov snežnih streh, skozi pobesnele furje snežnih zastav na grebenu, pa jo nista opraviła, ukrotila in premagala še nikoli.

Jekleno moč in voljo sta med napori, nevarnostmi in težavami srkala iz zavesti, da sta koroška kurirja, ki nosita važno, zaupno in pomembno poročilo gorenjskim kurirjem, ki ga morajo v 24 urah posredovati dalje po liniji G do partizanskega štaba na liniji P. Poročilo je pomembno in važno za nadaljnje operacije na Koroškem, Gorenjskem, in v Primorju. Od mraza sta Jozelj in Ožbi drgetala na grebenu, utrujenost je zahtevala okrepčila in počitka. Zadovoljstvo in sreča sta vriskala in prepevala v njuni notranjosti. Toda koroška kurirja se po prestopu napori, težav in strahu nista smela pustiti uspešni. Naloga in obveza sta ju priganjala k nadaljnji poti. Tako domača in poznana kot sta bila Ožbi in Jozelj doma, na Koroškem, na tej strani grebena nista bila. Tu sta gledala Triglavu,

simbolu upora in odpora slovenskega naroda, iz oči v oči.

Globoko gaz sta utirila v večernem mraku, skozi Podrte navzdol. Ko sta po dolgem tavanju skozi Podrte pod nogami zaznala predirajoči led, pod katerim je klokotala voda, sta postala pozorna, kajti tu neke mora biti zaželena in iskana obveščevalna točka G. Minilo je dolgo časa, da sta v snegu med mešanici in smrekami zaznala močno zasneženo sledi...

V blodnjaku gozda, snežnih zametov in sledi sta v trdi noči prispela do skalnega Prehodca, tesno pod njim so nosnice ugotovile bližino življenja, zadisalo je po dimu, juhi in čaju. Toplina tovarišev iz linije G jima je vrnila in dala novih moči. Pozabljeni so bili napori, nevarnosti in strah. Gorenjski kurirji so toplo in prisrčno pozdravili Jozlja in Ožbija, kakor da so si bili že stari prijatelji in znanci. Poleg novice so si med seboj izmenjali tudi bogata, junška doživljanja.

Jesenška razglednica (Foto B. Blenkuš)

MED ŠTEVILNIMI VELIKANI JE BIL TOMAŽ NAJVEČJI

Pod Triglavom, Bogato in Podrte goro, pod Jezeri so iz dobe v dobo, iz veka v vek živeli, delali, pisali in ustvarjali našo planinsko, narodno in revolucionarno zgodovino od Črtomira številni veliki ljudje, pesniki, pisatelji in prosvetitelji, ki so vseskozi prižigali zelene bakle našega narodnega prepoveda.

Za Črtomir so se v Bohinju zvrstili mnogi vidni veliki prosvetitelji in razumniki, ki nikoli niso igrali manj vredne ali podrejene vloge v renesansi našega narodnega življenja.

Bogatin, zlatni baron Žiga Zois, lastnik bohinjskih rudnih bogastev je bil mentor in mecen v najzgodnejših časih našega prosvetljenstva, ne samo v Bohinju, temveč tudi v vsem slovenskem literarnem in klasičnem planinskem prostoru. Tudi njegov brat Karl Zois je bil velik in svetovno znan botanik, ki je zgradil prve botanične koče po naših gorah in našel redke žlahtne planinske rože, viola in campanila Zois. Na Koprivniku je kaplanoval naš prvi vodni pesnik, pionir planinstva, Valentin Vodnik.

Tomaž Godec

Iz Bohinja so izšli tudi »štirje srčni možje«, ki so pred več kot dvesto leti premagali in ukrotili »očaka sivga kranjskih poglavarjev«, Triglav, baje in verjetno »odkar stoji svet«.

Brata Jakob in Janez Dežman iz Radovljice, zgodnja pristopnika na Triglav, sta tudi tlakovala strmo in vijugasto pot v triglavske višave. Janez Dežman je 8. avgusta 1809 na samem vrhu Triglava pogumno in neustrašno zapisal še danes veljavne besede tisočev in stotisočev triglavih pohodnikov: Največje moje veselje je na gorah!

Prvi protagonist našega organiziranega planinstva Ivan Zan je skupaj s stavelkim Jurjevcem Škantarjem, Korošci in drugimi Bohinji pred več kot sto leti ustanovil pri nas, na slovenskem jugu prvo gorsko turistično društvo Triglavsko prijateljstvo, ki je v Evropi komaj zorela prva planinskoalpinistična organizacija. Brez Zana in Škantarjevih pobud in pridnih rok bi tudi ne bilo v triglavih višavah Tri-

glaški templja, naše prve triglavske planinske postojanke in varno zavarovane in s komarčami opremljene poti na vrh Triglava.

Iz Bohinja je izšel tudi dr. Janez Mencinger, pripovednik, pisatelj, satirik in velik častilec in zagovornik »goriškega slavčaka« in avtor Moje hoje na Triglav.

Za temi slavnimi, velikimi Bohinji pa so se pozneje zvrstili še mnogi drugi kosezi, tovarniki, fužinarji, iskanci rudnih bogastev, ki niso zatajili klasične dežele našega planinstva »kjer zima trinajst mesev trajaja«, kjer ima »dež mlade«.

V novejšem času vseljudskega prepoveda in upora je častno predstavljal krajino pod Bukovskimi gorami in dvajsetkratni predsednik turističnega kluba Skala, skladatelj in pianist, pedagog, ustvarjalec našega prvega celovečernega planinskoalpinističnega filma v Kraljevstvu Zlatoroga in neustrahovanih iskalec vsega lepega, znamenitega in zanimivega, veličastnega v gorah, Janko Ravnik. Skupaj z njim je opeval lepoto Bohinja tudi Sgantini Julijski Alp, ki je ustvaril vrsto slikarskih krajinarskih umetnin v vseh mogočih tehnikah in velikostih, ki prikazujejo bohinjsko krajino, ljudi, njih delo in življenje ter gore v mogočni in edinstveni podobi v vseh letnih časih.

Visoki in najvišji vrh med izbranimi Bohinji pa je prav gotovo dosegel TOMAŽ GODEC, revolucionar, planinec in smučar svetovnega razreda, ki se je rodil 15. decembra 1905 v Bohinjski Bistrici, 158 let za Lukom Korošcem in Zigom Zoisom. Po tolikih letih je z vsem življenjskim žarom, delovnim in ustvarjalnim poletom nadaljeval pionirsko delo zgodnjih Bohincev.

Tomaž Godec je v času velikih in pomembnih, usodnih odločitev visoko dvignil baklo upora pod Rudnik, Studorjem in Rudnim poljem, da je njen zarj moglo osvetliti vse Bukovske gore in tudi sam vrh nad vrhovi, simbol slovenskega naroda, Triglav.

Tomaž Godec je naglo zrastle kot desetnik v Godčevi družini v revolucionarnem ljudskega tribuna. Bil je prijeten sogovornik med kmečkimi fanti in dekletji, znal je združevati planince in smučarje, pastirje, drvarje in gozdarje, uveljavil se je v vseh sredinah, bil je uspešen organizator številnih prireditvev v Bohinju. Bil je priljubljen, velik, prekaljen komunist, čeprav dolgo izven partije. Tomaž Godec je bil preprost in zelo razgledan, jasno je videl razmere doma v Bohinju, Sloveniji, Jugoslaviji in v svetu. Z veseljem in zagnano je prišel za delo povsod, kjer je bilo treba kaj dobrega in koristnega storiti za napredek in zdravo rast Bohinja, planinstva in smučarskega športa ter delovnega človeka.

Kakor je bil priljubljen in spoštovan med vsemi Bohinji, tako je bil tra v peti proti tiljudskimi oblastem. Preiskave so se na njegovem domu vrstile dan za dnem. Doživljal je številne aretacije, orožne vaje in internacije. Zandari, ovaduhli in izdajalci so mu bili nenehno za petami. Toda Tomaž je bil kot smučar, planinec in ljudski tribun izredno gibljiv in povsod navzoč. Ni ga iznenadila okupacija leta 1941. Temeljito se je v politični soli pravočasno pripravil na končno ofenzivo in odločilni boj. Visoko je v Bohinju in okolici prvi dvignil zastavo upora. Bohinjski pastirji, drvarji, kmetje in gozdarji so se v upor točno pozvezali z jesenskimi železarji. Skupaj so jih usmerjali in vodili Jože Gregorič, Stane Bokal, Jože Azman in Tomaž, ki so bili vsi istočasno komandirji, komandanti in komisarji v decembrski vstaji leta 1941. Upor je zajel vse vasi in sovražnik z domačimi izdajalci je bridko občutil udarno pest prekaljenih revolucionarjev. Izdaja je bila posredi in vzrok, da so nemški zandari in gorski lovci v dolini Vojce ujeli priljubljene upornika. Na Bledu in v Begunjah so ga zasliševali in zverinski mučili največji zločinci nad našim narodom, med njimi tudi sam šef gestapa in gaulajter. Njegovo telo je bila ena sama rana. Iz nezveste se je zbudil heroj in kljubovalno zabrusil: »Lahko me tolčete in delate z menoj kar hočete, od mene ne boste izvedeli ničesar, komunist sem, boril sem se proti vam in se bi še, če bi me ne ujeli...«

Junak Tomaž Godec je umrl 19. aprila 1942 ali v Begunjah ali v taborišču smrti, Mauthausnu, komaj 37 let star.

PROGRAM PRIREDITEV IN OBISKOV DEDKA MRAZA IN OBDARITEV OTROK V JESENIŠKI OBČINI

TOREK, 23. decembra, ob 16. uri predstava v gledališču Tone Čufar, prihod dedka Mraza in obdaritev otrok, ki niso vključeni v vrtec iz KS Sava.

SREDA, 24. decembra, ob 8.30 bo dedek Mraz obiskal otroke VVE Julke Pibernik od tam pa se bo napotil na Blejsko Dobravo kjer bo ob 10.30 lutkovna igrice, nato prihod dedka Mraza in obdaritev za vse otroke v VVE, 1. in 2. razred OŠ in za otroke, ki niso vključeni v vrtec.

ČETRTEK, 25. decembra, ob 16. uri lutkovna predstava v KS Podmežaklja za vse otroke iz KS. Po končani prireditvi bo obisk dedka Mraza in obdaritev otrok.

Ob 18. uri bo lutkovna predstava v hotelu Planina pod Golico, kjer bo dedek Mraz obiskal otroke iz KS in jih obdaril.

PETEK, 26. decembra, ob 8.30 bo dedek Mraz obiskal otroke VVE Angelce Očepek na Plavžu, od tam pa se bo napotil v splošno bolnico Jesenice, kjer bo na otroškem oddelku najprej lutkovna igrice, nato pa obisk dedka Mraza, ki bo bolnim otrokom zaželel srečno novo leto.

Ob 16. uri bo v gledališču Tone Čufar predstava za predšolske otroke iz KS Plavž. Po končani predstavi bo prihod dedka Mraza in obdaritev otrok.

Iz gledališča se bo dedek Mraz napotil v dom dr. Franceta Berglja in zaželel oskrbovancem srečno Novo leto.

PONEDELJEK, 29. decembra, ob 8.30 bo dedek Mraz obiskal otroke v VVE Angelce Očepek pri VOŠ Tone Čufar, nato pa še učence od 1. do 4. razreda osnovne šole.

TOREK, 30. decembra, ob 8.30 bo dedek Mraz obiskal učence OŠ Polde Stražisar, kjer bo najprej lutkovna pravljica nato pa obdaritev učencev.

Približno ob 10. uri bo dedek Mraz s spremstvom že v osnovni šoli Prežihov Voranc.

Okoli 13. ure bo dedek Mraz obiskal se delavnice pod posebnimi pogoji s skromnim kolektivnim darilom.

Ob 16. uri bo v športni hali v Podmežaklju drsalna revija za vse otroke iz občine. Ob koncu revije bo otroke pozdravil tudi dedek Mraz s spremstvom. To bo obenem tudi zaključna prireditev noveletnega praznovanja.

Na željo TVD Partizan bo na ta dan ob približno 18.30 dedek Mraz pozdravil še otroke, ki so vključeni v društvo.

O poteku praznovanja v ostalih krajevnih skupnostih, ki pripravljajo svoje praznovanje, bodo starši obveščeni preko plakatov.

OSTALE PRIREDITVE

Igralska skupina iz Breznice bo odigrala več predstav KRALJ MATJAŽ IN ALENCICA za otroke v krajevnih skupnostih, ki nimajo primernih odrov za večje prireditve in sicer:

PONEDELJEK, 22. decembra, ob 10. uri za otroke KS Blejska Dobrava v OŠ Blejska Dobrava.

Ob 17. uri bo za otroke iz KS Planina pod Golico v hotelu.

TOREK, 23. decembra, ob 16. uri za otroke iz KS Podmežaklja.

SREDA, 24. decembra, ob 10. uri bo predstava v VVO Jesenice pri COS.

Malinice VVO Jesenice so pripravile za noveletno praznovanje lutkovni igrice PTIČJI DEDEK MRAZ in ZIVALI PRI BABICI ZIMI. Predstave bodo potekale po naslednjem programu:

ČETRTEK, 18. decembra, ob 15.30 v dvorani na Breznici za predšolske otroke iz KS Žirovnica.

Ob 17. uri v kulturnem domu na Javorniku za predšolske otroke iz KS Javornik-Koroška Bela.

PETEK, 19. decembra, ob 9. uri v vrtcu v Ratečah za predšolske otroke KS Rateče.

Ob 10.30 v telovadnici OŠ Kranjska gora za predšolske otroke iz KS Kranjska gora.

Ob 12. uri v vrtcu na OŠ Mojstrana za vse predšolske otroke iz KS Dovje-Mojstrana.

Ob 16. uri v mali dvorani kulturnega doma na Hrušici za predšolske otroke KS Hrušica.

RISANI FILMI

Ob noveletnem praznovanju bodo vrteli v vseh VVO v občini risane filme in sicer po naslednjem programu:

PONEDELJEK, 22. decembra, ob 9. uri v mali dvorani kulturnega doma na Hrušici za vse predšolske otroke.

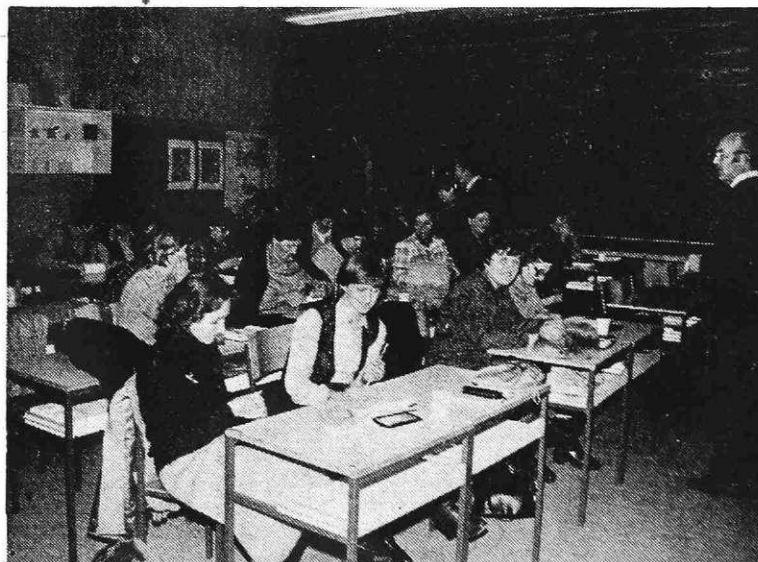
TOREK, 23. decembra, ob 8. uri v vrtcu v Ratečah za vse predšolske otroke, približno ob 9.30 v OŠ Kranjska gora za vse predšolske otroke, nato pa še v vrtcu Bežje.

Ob 12. uri v OŠ Mojstrana za predšolske otroke, ki so vključeni v vrtec in pa za otroke, ki niso v vrtcu.

SREDA, 24. decembra, ob 8. uri v vrtcu v OŠ Žirovnica za vse predšolske otroke, ob 10. uri v vrtcu Koroška Bela in ob 12.30 v vrtcu na Blejski Dobravi.

ČETRTEK, 25. decembra, ob 8. uri v VVE Angelce Očepek na Plavžu.

PETEK, 26. decembra, ob 8. uri za VVE Julke Pibernik, mlajša in starejša skupina, ob 11. uri v vrtcu v Podmežaklju.

Vzgojno izobraževalni zavod Jesenice in zveza organizacij za tehnično kulturo sta v sredo, 17. decembra, organizirala v osnovni šoli Tone Čufar in Jesenicah zanimivo demonstracijo obdelave fotografskega papirja pri dnevni svetlobi. Demonstracija je bila namenjena pedagoškim delavcem iz osnovnih šol in vzgojno varstvenih ustanov. Izvajal jo je Vlastja Simončič, mojster fotografije iz Ljubljane. (Foto: Foto krožek OŠ Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela)

»ALPINISTIČNI RAZGLEDI«, NOVO GLASILO ZA PLEZALCE IN ALPINISTE

Novo, mlado vodstvo komisije za alpinizem pri Planinski zvezi Slovenije, v katero je vključenih več kot 150 alpinističnih odsekov in sekcij s preko 1500 aktivnih in uspešnih plezalcev in alpinistov, je ob svoji izvolitvi sredi leta 1979 ugotovilo slabosti in pomanjkljivosti pri šolanju in vzgoji, predvsem mladih ljudi, ki se želijo izpopolnjevati v tej težki in nevarni telesnovzgojni zvrsti.

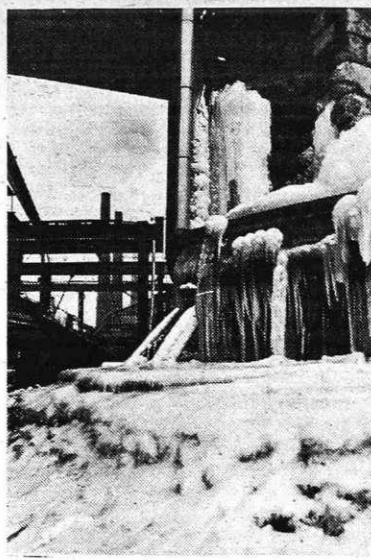
Številni starejši in preizkušeni plezalci in alpinisti, katerim je zaupana preventivna vzgoja in šolanje novih generacij plezalcev in alpinistov, so ugotovili, da mladim predvsem primanjkuje domače literature, tuja pa je nedosegljiva in draga. Za preprečevanje in zmanjševanje velikega števila manjših, lažjih, težjih, večjih in še prav posebej naraščajočih smrtnih planinskoplezalnih in alpinističnih nesreč, je bilo nujno potrebno posvetiti prvo in glavno skrb načrtni, preventivni in temeljni teoretični in tehnični vzgoji mladih plezalcev in alpinistov.

Prvega oktobra 1979 je izšla prva izredno zanimiva in bogata številka Alpinističnih razgledov, po kateri so z zanimanjem segli tako starejši kakor tudi mlajši ljubitelji plezalnega športa in alpinizma, s tem pa je bil cilj Alpinističnih razgledov tudi v veliki meri dosežen.

Do sedaj je komisija za alpinizem pri PZS izdala že sedem števil Alpinističnih razgledov z zanimivo in bogato vsebino. Članke, kritike in razprave o opremljenosti, veliki pomanjkljivosti domače literature, problemih plezalnega športa in alpinizma, ocenjevanje plezalnih smeri, o VI. in VII. težavnostni stopnji, prostem plezanju, naših alpinističnih odpravah v Ande, Dolomite, Norveško, Grenland, Pamir, Hindukuš in Himalajo, na Makalu in Everest, pišejo zmagovalci in krotitelji sten, grebenov in vrhov. Zelo zanimiva je tudi rubrika o razmišljanju starih in mladih na sedanje, trenutno stanje in kvaliteto našega plezalnega športa in svetovnega vrhunskega, ekstremnega alpinizma. Zanimiva je tudi strokovna analiza planinske, plezalnih in alpinističnih nesreč. Nekateri avtorji razprav, polemik in kritik v glasilu posvečajo tudi veliko skrb čistosti planinskoalpinističnega jezika in osebni izkaznici domačih in svetovno znanih planincev, plezalcev in alpinistov. Vsebine razgledov je od številke do številke bogatejša in zanimivejša. Med dopisniki zasledimo plezalce in alpiniste, ki so izredno razgledani in sposobni pisati kri-

tično o trenutnih dosežkih in slabostih v areni domačega in vrhunskega plezalnega športa in alpinizma. Imena dr. Franceta Maležiča, Janeza Bizjak, Bineta Mlača, zagovornika prostega plezanja Iztoka Tomažina, himalajcev Bojana Polaka, zmagovalca Mt Everesta Nejc Zapolnika in številnih starejših in mlajših so zadostno jamstvo, da se glasilu trudi in prizadeva doseči višjo kulturno in tehnično raven našega alpinizma. Na vidnem mestu so tudi imena avtorjev, kreatorjev plezalnega športa in alpinizma z Mitjem Koširjem, Janjem Pšenico in Markom Surcem na čelu. Prispevki Cirila Debeljaka, Pavla Šegula, Viktorja Grošlja in Frančka Kneza in drugih, so vsekakor zanimivo in koristno branje za vse, ki se zanimajo in navdušujejo za napredek, zdravo rast in vzpon plezalnega športa in alpinizma pri nas doma in v stenah, grebenih in vrhovih pet, šest sedem in osem tisočakov, kjer se bije neizprosni boj za poslednje visoke postavljene in težke dosegljive cilje.

Uroš

Zima (Foto I. Kučina)

KONČANO PRVENSTVO ŽELEZARNE V NAMIZNEM TENISU IN ODBOJKI

V namiznem tenisu je že četrthi zapored zmagala ekipa TOZD Remontne delavnice v postavi: Valentar, Korbar, Rotar in Savinec.

Rezultati finala:
RD: SEO TKR NG 5:1
RD: SEO TKR NG 5:1
RD: Energetika 5:3
Vzdrževanje: energetika 5:3
Vzdrževanje: SEO TKR NG 5:2
Energetika: SEO TKR NG 4:5
Uvrstitev ekip: 1. Remontne delavnice, 2. Vzdrževanje, 3. SEO TKR NG, 4. Energetika, 5. Plavž, 6. Kadrovske, 7. KOFI, 8. Žičarna, 9. Livarna, 10. Jeklarna, 11. Strojne delavnice, 12. HV Jesenice, 13. Valjarna žice in profilov, 14. HV Bela, 15. Profilarna, 16. Vratni podboji.

V odbojki pa so prvo mesto osvojili sodelavci delovne skupnosti SEO TKR NG v po-

stavi Končnik, Eržen, Noč, Mlakar, Babič, Logar, Mahnič, Klinar, Kalan.

Rezultati finala:
SEO TKR NG: Vzdrževanje 2:0
SEO TKR NG: RD 2:0
SEO TKR NG: KSI 2:0
KSI: RD 2:0
KSI: Vzdrževanje 2:0
Vzdrževanje: RD 2:1

Uvrstitev v odbojki:
1. KSI, 2. Kadrovske, 3. Vzdrževanje, 4. Remontne delavnice, 5. HV Jesenice, 6. Plavž, 7. Energetika, 8. Valjarna žice in profilov, 9. Strojne delavnice, 10. Livarna.

Trenutno poteka tekmovanje v košarki. Iz predtekmovalnih skupin so se v polfinalu in finale uvrstile naslednje ekipe: Remontne delavnice, SEO TKR NG, HV Bela, Strojne delavnice, Vzdrževanje in Žičarna. Po desetih panogah je stanje za skupnega prvaka Železarne naslednje:

	točk
1. SEO TKR NG	548,5
2. Vzdrževanje	544,0
3. Remontne delavnice	522,0
4. Strojne delavnice	513,5
5. Jeklarna	479,5
6. Livarna	460,0
7. Energetika	441,0
8. Plavž	423,5
9. HV Jesenice	409,0
10. HV Bela	406,5
11. Žičarna	380,5
12. Valjarna bluming štekel	359,5
13. Jeklovlek	330,5
14. KO-FI	287,0
15. Transport	268,5
16. KSI	262,0
17. Valjarna debele pločevine	248,5
18. Elektrode	160,0
19. Valjarna žice in profilov	154,5
20. Vratni podboji	105,0
21. Profilarna	82,0
22. Žebljarna	30,0
23. Družbena prehrana	30,0

bat

ZIMSKI POHOD V DRAŽGOŠE

Občinski odbor ZZB NOV Jesenice in Planinsko društvo Jesenice

VABITA NA ZIMSKI POHOD V DRAŽGOŠE.

Pohod pod geslom »Po stezah prvih partizanov od Soteske preko Jelovice do Dražgoš« bo 11. januarja 1981 ob vsakem vremenu, z odhodom z železniške postaje Bohinjska Soteska ob 7. uri in prihodom v Dražgoše ob 12.30, kjer bo ob 13. uri ob spomeniku osrednja proslava, posvečena spominu boja Cankarjevega bataljona.

Pohod je zaradi zimskih razmer (precejšen začetni vzpon, 14 km dolga pot, 5 ur pohoda) primeren le za utrjene planince, tabornike, lovce, pripadnike TO, JLA, milice in odrasle mladine z dobro telesno pripravljenostjo. Vsak udeleženec mora biti primerno opremljen (toplo perilo, primerna obleka, smučarska palica, čevlji, malice). Vsak se udeležuje pohoda na lastno odgovornost in na lastne stroške. Za pohodnike, ki bi prišli v Sotesko po 7. uri, organizatorja pohoda ne moreta nositi odgovornosti. Možna je zgrešitev poti in druge nevarnosti.

Možnosti prihoda udeležencev do bohinjske Soteske so:

— ob 6.20 odpelje z Jesenic vlak.
— avtobus, ki ga oskrbijo organizacije za svoje pohodnike, pripelje do Soteske, od tu gre do vasi Rudno, kjer na parkirišču počaka pohodnike, ki bodo okrog 14.30 prišli iz Dražgoš, tako tudi osebni avtomobili, kombiji.

Za vrnitev udeležencev z vlakom bodo po osrednji proslavi iz Rudnega na voljo proti plačilu avtobusi, ki bodo vozili do avtobusne postaje v Škofji Loki. Zaradi nabave potrebnega števila značk, spominskih priznanj in priprav toplega napitka morajo organizacije do 7. januarja 1981 poslati imenski seznam udeležencev na občinski odbor ZZB NOV Jesenice, Titova 86. Informacije po telefonu številka 064-81-643.

PROGRAM DRSANJA IN PRIREDITEV DO 8. JANUARJA

REKREACIJSKO DRSANJE:

- petek, 26. decembra, ob 20. do 22. ure za Železarno.
- sobota, 27. decembra, ob 14. do 16. ure.
- nedelja, 28. decembra, ob 14. do 16. ure in ob 17. do 19. ure.
- četrtek, 1. januarja, ob 14. do 16. ure in ob 17. do 19. ure.
- petek, 2. januarja, ob 14. do 16. ure in ob 17. do 19. ure.
- sobota, 3. januarja, ob 14. do 16. ure.
- nedelja, 4. januarja, ob 14. do 16. in ob 17. do 19. ure.

HOKEJ:

— torek, 30. decembra, ob 18.30 mednarodna tekma HK Kranjska gora : HK Lokomotiva, Zvolen, ČSSR.
Vstopnina: odrasli 40,00 din, šolarji, dijaki, vojaki 10,00 din.

MEODOČINSKA HOKEJSKA LIGA:

- četrtek, 25. decembra, ob 22. uri HK Tržič : HK BI, Dobrava.
- ponedeljek, 5. januarja, ob 22. uri HK Zabinica : HK Borovlje.

DRSANJE:

— torek, 30. decembra, ob 16. uri drsalna revija za dedka Mraza »POČITNI-CENA LEDU« — vstop prost.
Vsem obiskovalcem in uporabnikom objektov in naprav v športnem parku v Podmežakliji, letnega kopališča Ukova, balnišča Ivana Krivca in smučarskega doma na Črnem vrhu želi delovna skupnost pri SD Jesenice zadovoljno, zdravo in uspešno NOVO LETO 1981.

POSEBNO OBVESTILO:

V smučarskem domu na Črnem vrhu, kjer boste lahko prijetno dočakali novo leto 1981, je na razpolago še nekaj prostih mest. Rezervacije sprejema oskrbnik doma Feliks Kramer, cena za veseli silvestrski večer 600,00 din. Igral bo ansambl VODOMET iz Slov. gorice.

Iz pisarn SD Jesenice

OBJAVA PROSTIH DEL IN NALOG

TOZD OSNOVNA ŠOLA KARAVANSKIH KURIRJEV NOB. JESENICE, CESTA TALCEV 2.
komisija za delovna razmerja in samoupravno delitev OD

razpisuje prosta dela in naloge
— učitelja zemljepisa za določen čas od 26. januarja do 30. junija 1981 s polovičnim delovnim časom.

Pogoji: PRU
Kandidati naj pošljejo pisne prijave z dokazili o izobrazbi v 15 dneh od objave na naslov TOZD OŠ Karavanskih kurirjev NOB. komisija za delovna razmerja in samoupravno delitev OD.

kovinsko podjetje jesenice

Razpisna komisija za imenovanje individualnega poslovnega organa po sklepu delavskega sveta

razpisuje
dela in naloge

INDIVIDUALNEGA POSLOVODNEGA ORGANA

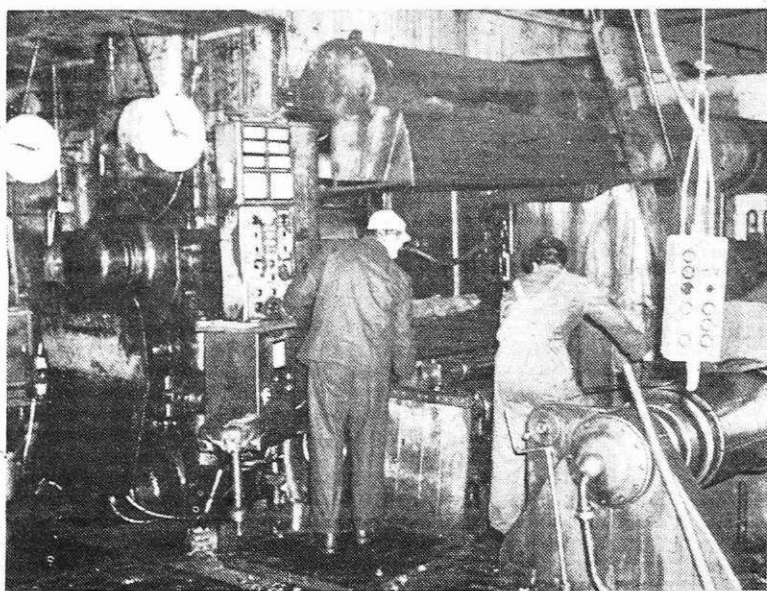
Poleg splošnih pogojev, z zakonom morajo kandidati izpolnjevati tudi posebne pogoje:

- da ima najmanj višjo izobrazbo pravne, ekonomske ali organizacijske smeri in 4 leta delovnih izkušenj na vodilnih delovnih mestih.
- da ima ustrezne moralno politične kvalitete, ki se izražajo v odnosu do samoupravne družbene ureditve in sposobnosti za razvijanje samoupravnih odnosov.

Izbrani kandidat bo za razpisana dela in naloge imenovan za 4 leta.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju razpisnih pogojev naj kandidati pošljejo v 30 dneh po objavi na naslov: Kovin kovinsko podjetje Jesenice, H. Verdnika 22 v zaprti ovojnici z oznako: »za razpisno komisijo«.

Prijavljeni kandidati bodo o izbiri obveščeni v 15 dneh po sklepu delavskega sveta.

V Hladni valjarni Jesenice (Foto: S. Kokalj)

ČLANOM AMD JESENICE

Med članskim materialom, ki ga bodo člani prejeli pri plačilu članarine za leto 1981, je tudi kupon za brezplačni prevoz v prometni nesreči poškodovanega vozila do razdalje 500 km. Ker se v zvezi z uporabo tega kupona pojavljajo nejasnosti, oziroma nepoznavanje pravic in obveznosti, ki jih uporabnik tega kupona ima, naj navedemo nekaj napotkov za pravilno uporabo tega kupona:

— koristnik prevoza mora biti član AMD najmanj 24 ur pred nezgodo.

— vozilo mora biti poškodovano v prometni nesreči in nevozno.

— poškodbo vozila mora potrditi delavec AMZS ali delavec pooblaščenega AMD ali delavec milice.

— koristnik prevoza mora prevoz naročiti pri eni od tehničnih baz AMZS (telefon 987 ali pozivni števec na avtocesti). Izjemoma prevoz lahko opravi tudi drug prevoznik, vendar le po predhodni odobritvi AMZS. V takem primeru bo AMZS povrnila stroške prevoza do višine veljavnega cenika tehnične službe AMZS.

— koristnik prevoza mora predložiti izpolnjen kupon za prevoz, ATP knjižico in izpolnjeno evropsko poročilo o prometni nezgodi.

— največja dolžina brezplačnega prevoza znaša 500 km, pri čemer se šteje kilometražo, ki jo mora vlečno vozilo opraviti do mesta, kjer je prometna nesreča nastala.

— za odstranitev poškodovanega vozila z mesta nesreče do najbližje hiše oz. drugega primernega prostora za parkiranje vozila, lahko koristnik prevoza uporabi drugega izvajalca, če intervencije ni mogla opraviti tehnična služba AMZS.

— ta kupon velja le za prevoz vozila in ne velja za reševanje vozila izven cestišča.

Naj na koncu še navedemo podatek, da je v letošnjem letu izkoristilo kupon več naših članov, njihova vleka pa je bremenila račun AMZS namenjen tej solidarni pomoči, za več kot 22.000 dinarjev. Od tega so znašali stroški za kilometrino: 19.000 dinarjev, stroški nakladanja in razkladanja vozila pa: 3.000 dinarjev. Ker »nesreča nikoli ne počiva«, kot pravimo, nam lahko kupon za brezplačno vleko v takih primerih še kako koristi. Kdor še ni član AMD, naj ne okleva, saj le večje število članov v naši organizaciji zagotavlja višja solidarno zbrana sredstva za tako obliko pomoči na cesti, s tem pa tudi obsežnejšo solidarno pomoč. V našo organizacijo se lahko članite v domu AMD vsak dan, razen sobote in nedelje, popoldan od 15.30 do 18. ure.

AMD Jesenice

ZAKLJUČNI VEČER ŠPORTNIKOV

Komisija za šport in rekreacijo pri izvršnem odboru sindikata delovne skupnosti sektorja za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje je bila v letošnjem letu izredno prizadeta in uspešna. Pripravila je več športnih srečanj in tekmovanj v raznih disciplinah. Ob koncu letošnjega leta pa, to je, v petek, 26. decembra, ob 18. uri v spodnjih prostorih Kazine organizira zaključni večer športnikov. Na njem bodo položili obračun letošnjega dela in razglasili rezultate tekmovanj ter najboljšim podelili nagrade in priznanja. Po tem delovnem programu bodo za vse udeležence pripravili zabavo s plesom.

B.

Jesenjska razglednica (Foto I. Kučina)

BOGDANE SVETINA

VSI NJENI

Ob boleči, težki izguhi dragega
moža, očeta, starega očeta in brata

JANKA ŽAGARJA

Vsem še enkrat iskrena hvala!
Vsi njegovi

ZAHVALA

Tončka Divjak

ZAHVALA

Upravni odbor strelske družine
Triglav

ZAHVALA

Halina Seliak

ZAHVALA

Jože Poljinar

ZAHVALA

Matilda Martelak

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter nam jih pošljite do vključno 6. januarja 1981, do 12. ure.

DEŽURNE TRGOVINE

31. decembrom, so vse trgo-
vine odprte do 15. ure.

Od 1. decembra 1980 do 31. marca 1981 pa sta vse sobote od 7. do 19. ure in nedelje od 8. do 11. ure odprti trgovini ŽIVILA in EMONA MARKET v Kranjski gori.

IZGUBLJENA ZAPESTNICA

V ponedeljek, 15. decembra, sem v popoldanskih urah od Plavža do Javornika izgubila zapestnico s ploščico, na kateri je napis: Slavi na drugi strani Marjan. Med potjo sem bila tudi v nekaterih trgovinah. Poštenega najditelja prosim, da mi jo vrne proti nagradi.

Kino RADIO

8. januarja zaprto!
9. januarja dom. barv. film POT V
BOKO - SVETOZAR MARKO-
VIČ, režija Edvard Galič, v gl. vlogi
Lazar Ristovski, ob 17. in 19. uri.

Kino PLAVŽ

27. in 28. decembra italij. barvni
glash. ROCKN ROLL. ob 18. in
20. uri.

IZGUBLJENA ŽENSKA URA

Od javorniškega mostu do trgovine na Tomsčevi cesti sem izgubila žensko zapestno uro. Ker mi je drag spomin prosim poštenega najditelja, da jo proti nagradi odda na uredništvu Železarja ali tehtnici valjarn na Belj.

Kino KRANJSKA GORA

Kino KRANJSKA GORA

10. januarja nem. barvni erotični
RESNICNE ZGODBE 3.del. ob
20. uri. Ogled filma je prepovedan
mladini do 15. leta.

Kino DOVJE

1. januarja. nem. barvni erot.
RESNIČNE ZGODBE 3. del ob
19. uri. Ogled filma je prepovedan
mladini do 15. leta starosti.

JANUAR	LJUBITE- LJICA	SLOVEN- JEŠKO- SLOVEC	JADRAN- SKO PRI- STANIŠČE	1980/ 1981	POLJSKA DEKA	FAROW	MESNI IZDELEK	PLEMI- ŠKI NASLOV	1980/ 1981	EPOS	SPET	1980/ 1981	POTRPEŽ- LJIV	NAS KONTI- NENT	ZNDZ- NTENA VODA	IGRA S KARTAMI (BRIDGE)	PDOSTOR- VINA, IZ- DAŽENA V LITVIH	ONEVOB- ZENJE	DACAR	Šešest 1981	IZLETN. TOČKA V JATORN. DOKU	ZNANIL- KA POMLADI
PEYSKI GLAS				RUSKO MESTO KEM- ELEMENT				EMIL ZATOPEK				KAMELA								PETER LEYEC		
POLDNEI- NIK								ITALIJ. DEKA ZVILANA NOTA				ZVER DEBER								KEM. ENAK ZA ZADIJ		
POEBIVA- LEC NAT- MANE KONTINER.									ZAGOTO- VITEV											IVAN STADE NIC		
BLAGO ZA PLENICE						HABIV ZA WOLD BOŠ KLADEVSKI VINCEC			BEKA V SPANIZI VEZNIK						DRENOST							
EDO CULKAR			SAMOGL. AFRIJSKA DEKA		1000 m IVAN TAVČAR			SAMOVOL- TEN MOGATEC								URNA				KAZALNI ZAJMEK JOSEF IPAVEC		
SOCIAS- NIK		OBDELANA ZEMLJA RADO VALJAVEC						SAMOG- LASNIK	ZAPEST- NIK	NAROČ- NINA	OJESA				DEKA V FRANCIJI	DVGALO ZEDRAVL- RASTLINA						
ŽIVLJEN- SKA TE- KOČINA				1000 kg PREDLOG		GREGOR ČIČEV BOJŠTNI KRATJ	BABICA POLOG				NIKAL- NICA			RATAR CELICHNI- NA					VOROŠEC POLMED			
LEPA VEŽA					VLADO DANEV TRAVSU ČOLNICEK			ADAM BOHOLIC OBUFALO			FED - MENT						IZIDIJ ŽVEPLO			ANTON CIUHA TOP		
											PREDLOG OLGA LOGAR		ZAVOJ ALEKSAN- DR.MATEM.							HALIJ TRINOQ		AVT.OZN. AVSTRIZJE BREME
												ULOV IZVEDENEC					GORDNI POSEK SEDMI KAZREDO					MESTO V ČRNI GORI
																	AVT.OZN. ITALIJE	KOVINA FRANCOS- MESTO		CVETICE PLAKAT		
							GRŠKA ERKA 1			UMESLI PRAZNIK ITALIJAN KAMION							POJEM IZ FOTODRAF.					
	LOČILO	MESTO V AVSTRALIJI	POŠKODBA	JADRAN. OTOK			PERO- CI			NOBVEČKO MESTO NAREFKIR. DELICI					VEZNIK							
DEL POSTAJE							MAŠA JEŽ OSJAINEK			VELIČA- STEN POJAV NA YOSH										STRAST		RIMSKA 1 PRVI SA- MOGLAGN.
SOSEDNJA DRŽAVA								VINKO OGLAJ RIMSKA 1000			I. IME IVAN SIDK				PREDSTA- VNIK BASE				BEKA NA POLJSKEM SOCGLAS.			
OST							OLIKA (množ.) SAMOGL								ATT. OZNAKA SPANIJE	LAK, LOŠČ					JOD RIMSKA 5	
GRŠKI POPIS BOJNH POHODOV								TIPICNA SESTAVINA LISTANCEV								RIBIŠKA MREŽA			STARO - RIMSKI PORODRAV			

ZMAGA OB SLABI IGRI

JESENICE – TIVOLI 6:2 (2:0, 1:2, 1:0)
Hokeyisti Jesenice so premagali novince v ligi Tivoli iz Ljubljane, vendar z igro niso zadovoljili. Domačini so v prvi tretjini sicer igrali dokaj dobro, čeprav ne povsem zavzeto. Povedli so tudi s 4:0, vendar so v nadaljevanju zelo popustili. Res je, da so bili mladi in neizkušeni gostje nedoraseli nasprotnik, vendar je lep dokaz, da tudi slabše moštvo lahko igra uspešno proti boljšemu, druga tretjina, ki so jo ljubljanci dobili z 2:1.

Nasim se resnično ni bilo potrebno veliko truditi, vendar pa bi vseeno morali igrati bolj resno. Z dokaj medlo in neučinkovito igro so domačini nadaljevali tudi v zadnjih dvajsetih minutah, ki so dosegli le še

en zadetek in dosegli dokaj skromno zmago.
Gole za Jesenice so dosegli: Bešič 2, Medja, Šuvak, Pristov in I. Ščap po enega.
Lestvica:
Jesenice 18 17 1 0 198: 50 35
Olimpija 18 15 0 3 225: 32 30
Celje 18 9 2 7 107: 80 20
Partizan 18 9 1 8 92: 96 19
C. Zvezda 18 7 1 10 102:124 15
Medveščak 18 6 1 11 65: 97 13
Tivoli 18 5 2 11 73: 96 12
Vojvodina 18 0 1 18 33:321 0
Nadaljevanje 34. državnega prvenstva bo v sredo, 7. januarja 1981, ko se bodo jeseniški hokeyisti v devetnajstem kolu pomerili s Partizanom v Beogradu.

Košarka

ŽENSKA EKIPA ŠE NAPREJ V VODSTVU

LIBELA: JESENICE (ŽENSKO)
79:88 (38:49)

Igralke Jesenic so na gostovanju v Celju z lahko premagale domačo ekipo. Igrale so: Slamnik 6, Stražar 9, Ulčar 10, Mlačnik 4, Azman 22, Vavpotič 37, Cuder in Kučina.

ČLANI TESNO IZGUBILI V KOČEVJU

KOČEVJE: JESENICE 72:70 (34:33)

Jeseničani so izgubili tekmo v Kočevju po zaporednih napakah v zadnjih petih minutah.

Jesenice: Azman 7, Novak 6, Rizvanović 4, Subotić 4, Berginc 4, Grzetić 6, Božić 26, Vauhnik 7, Matučec 6, Jelovčan, Domevšek in Malkoč.

V izredno dramatičnem srečanju sta se ekipi skozi vso tekmo menjali v vodstvu, domačini pa so imeli več sreče ob koncu srečanja. Gostje z Jesenice so sredi drugega polčasa še vodili s tremi koši razlike, po-

V soboto, 27. decembra, pa se bodo v ŽIC pomerili v okviru II. memorijala v spomin Ludvika Bundlerja z ekipami I. SKL Rudarjem iz Trbovelj in Ilirijo iz Ljubljane.

SLOVAN LJUBLJANA: JESENICE
(KADETI) 86:58 (38:32)

Jeseničani so se odličnim domačinom krepko upirali v prvem polčasu, nato pa jim je zmanjkalo moči in so visoko izgubili.

Jesenice: Novak 21, Brgant 4, Tušek 14, Trifković 6, Dušanić 13, Strmec, Železnik, Lunder, Stanojević, Kristan, Ankerst in Zimic.

JESENICE: KOPER 55:72 (20:28)

Jeseniški kadeti so igrali premalo angažirano in so se prehitro vdali, sicer bi lahko dosegli bistveno boljši rezultat ali celo zmagali. Ekipa Jesenic, ki je med najmlajšimi, a tudi najvišjimi v ligi, razpolaga s talentiranimi igralci, ki pa na tekamah ne pokažejo, kaj zmoro. Za dobre rezultate se bodo morali predrediti konceptu igre in navodilom trenerja.

Jesenice: Novak 10, Trifković 2, Tušek 22, Brgant 10, Dušanić 8, Železnik 1, Zimic 1.

KOŠARKARSKI SPORED ZA SOBOTO,
27. DECEMBRA

Člani – II. Bundlerjev memorial:
– ob 14. uri Jesenice: Ilirija,
– ob 15.30 Ilirija: Rudar,
– ob 17. uri Rudar: Jesenice.
Članice I. SKL:
– ob 19. uri Jesenice: Maribor.
Vse tekme bodo v telovadnici ŽIC.

FIS SLALOM – POKAL JESENIC USPEL

V organizaciji občinske zveze smučarskih organizacij Jesenice je bila v petek, 19. decembra, prva tekma slovenske FIS turneje na terenih Kranjske gore.

Organizacijski komitej je imel obilo skrbi z vremenom, pravzaprav snegom, ki ga na Bukovniku skoraj ni bilo. V nedeljo, 14. decembra, je zato za padla odločitev, da bo prireditelj na Sorški planini, ki je edina imela dovolj snega in homologirano progo za slalom.

Obilica novo zapadlega snega v začetku tedna je povzročila 'vrnitev' v Kranjsko goro. Odlična ekipa, pod vodstvom bivšega reprezentanta Janeza Čopa, je delo opravila izjemno dobro. Bilo bi se bolje, če bi sneg pripravljali z vodo in tako dobili zares trdo progo. Žal že leta ostaja gradnja hidrantov problem, ki ga kljub tekmovanjem največjega formata ni moč rešiti. Že samo žičnica bi vodo nujno potrebovala, če bi hotela primerno vzdrževati 'se'.

Žičničarji so za tekmo šli organizatorju resnično na roke, za kar jim je zahvala, v spomin na prireditev pa ostaja utrjena podlaga, ki bo turistom omogočila varno smuko tudi čez ta, običajno zdrsani del.

Na večer pred tekmo pa je spet začelo zelo močno snežiti. Ko je žirija prišla na slalom, je bila slika žalostna: Padlo je kar pol metra snega, ki je padal še naprej, kot za stavo. Možnosti sta bili samo dve. Odpoved, ali odmetati sneg. Žirija v sestavi FIS delegata Hlawitschka iz Avstrije, razsodnik češki trener Horak, asistent Italijan Pegorari in vodja tekmovalcev Jože Košir, se je odločila za drugo možnost, ki pa je od pripravljavcev zahtevala ponovne napore.

Tekma se je začela natančno po programu. Proge sta postavila trener mladinske reprezentance Smitek in A reprezentance Gartner. Od 90 tekmovalcev jih v prvem teku ni prišlo na cilj le 14 in prav tako v drugem 58 uvrščenih na tako zahtevni progi kot je Bukovnik, prav gotovo predstavljajo rekord, saj vemo, da na FIS tekmah tekmovalci bolj malo taktizirajo, običajno je uvrščenih komaj 30 tekmovalcev, zato gre organizatorju še posebna pohvala.

In zdaj k dogajanjem med vrati. Jasno je bilo, da gre za obračun dveh svetovnih asov, Križaja in Žirova. Prvi specialist za trde in strme proge, drugi za mehke sneg. Obračun na prvi progi je dobil Rus s prednostjo 41 stotink sekunde, v drugem pa je naredil napako blizu cilja, kar ga je postavilo nazaj na zanj skromno šesto mesto.

V bistvu je šlo na tekmi za jugoslovansko japonski obračun, ki so ga prepričljivo dobili naši. Za uteho je najboljši čas drugega teka postavil Japonec Kodama.
Na tekmi je igrala zelo pomembno vlogo štartna številka. Najbolje je bilo na začetku, kar sta odlično izrabila Cerkovnik in Kaiwa. Naš Grega Benedik je zasedel odlično osmo mesto, kaj več se s številko 17 niti ni dalo. Dosegel je 31,28 FIS točke, prej 35,03.

Za ostale mlade ni bilo posebnih možnosti. V mehkem snegu nastanejo luknje, ki spodbujajo progo, velik problem pa je tudi ravnotežje. Če ne posebej dobre točke pa gre za nabiranje izkušenj, ki bodo še kako potrebne v prihodnjih letih.

REZULTATI: 1. Križaj (2) Jug. (44,12, 45,85) 1:29,97, 2. Cerkovnik (81) Jug. (44,25, 46,07) 1:30,32, 3. Kaiwa (39) Jap. (44,26, 46,18) 1:30,44, 4. Kuralt (31) Jug. (44,55, 45,91) 1:30,46, 5. Kodama (28) Jap. (44,86, 45,81) 1:30,67, 6. Žirov (6) SZ (43,71, 47,09) 1:30,80, 7. Franko (116) Jug. (44,93, 46,26) 1:31,19, 8. Benedik (123) Jug. (45,00, 46,94) 1:31,94, 9. Morgenstern (56) Avs. (44,81, 47,17) 1:31,98, 10. Musner (92) Ital. (44,96, 47,30) 1:32,26, 47. Podrekar (49,93, 51,39) 1:41,32, 49. Lavtizar (50,00, 52,48)

TEKMOVANJE
MLAJŠIH PIONIRJEV
IN PIONIRK
V VELESALOMU
V KRANJSKI GORI

Letošnje prvo tekmovalcev mladih smučarjev, v nedeljo, 21. decembra, je potekalo v prekrasnem okolju, na smučišču Podles v Kranjski gori. Kdo si ne bi želel takih pogojev? Čudovito vreme, debela odeja snega in odlično pripravljena veleslalomska proga, vse to je motiviralo mlade smučarje, da so se z vso resnostjo pripravljali na štart. Tudi udeležba je bila izredna, saj se je štartierju prijavilo 25 mlajših pionirjev in kar 88 mlajših pionirjev. Ko smo gledali te mlade smučarje, kako so se pogumno pogajali po strmini, med gosto nasutimi vrati, nam je bilo v srcih lepo, kajti kdor ima take smučarje, ne bo v smučanju nikoli na repu.

Boji so bili srditi in mladi so vsi do zadnjega vozili na kol, kot temu pravijo smučarji. Na koncu je slavil Tržičan Janez Klemenčič. Naši so bili to pot nekoliko slabši. Tako je Bor Rojnik s časom 50,13 zasedel šesto mesto, ostali Jeseničani pa so dosegli naslednje čase: Tomaž Koblar 52,24, Tomaž Razboršek 52,25, Robert Pesjak 52,80, Sandi Potočnik 53,21, Mitja Klemenc 55,93, Mitja Ravnikar 56,10 in Blaž Kavčič 1,01,31. Kranjskogorska pionirja sta vozila zelo dobro, saj je Gregor Gosar s časom 49,74 delil 3. do 4. mesto, Boštjan Vidic pa je dosegel čas 50,22. Predstavniki Blejske Dobrave Igor Svetina je dosegel čas 51,42.

Med deklety smo Jeseničani imeli samo eno predstavnico in sicer Mojco Pristov, ki je na koncu doslegla 18. mesto.
Javno moramo izraziti zahvalo kranjskogorskim smučarskim entuziastom, ki so zelo dobro in vzorno pripravili tekmovalni dan za najmlajše.

M. R.

TURNIR
V MALEM NOGOMETU

V počastitev 22. decembra – dneva JLA sta SSD Železar in osnovna organizacija ZSMS ŽIC Jesenice organizirali v soboto, 20. decembra, turnir v malem nogometu in streljanje z zračno puško. Tekmovanje se je odvijalo v prostorih ŽIC.

Na turnirju v malem nogometu je sodelovalo osem ekip. Poleg reprezentance ŽIC in doma učencev ŽIC, so bile povabljene še štiri ekipe graničarjev iz karavel v naši občini in dve ekipi osnovne organizacije ZSMS KS Sava. Ekipa so bile razdeljene v dve skupini po štiri. V prvi skupini je brez izgubljenih tekem zmagala ekipa SAVA I, pred ekipo doma učencev ŽIC. Ti dve ekipi sta se tudi uvrstili v finale med tem, ko je bila tretja ekipa karavle Podkoren, četrto mesto pa je zasedla ekipa karavle Fr. Prešeren.

V drugi skupini je zmagala ekipa ŽIC, pred ekipo karavle Belca. V finale se nista uvrstili ekipi SAVA II, ki je bila tretja in četrtovrstvena ekipa karavle Matija Verdnik-Tomaž. Tako sta v borbi za tretje mesto ostali ekipi doma učencev ŽIC in karavle Belca. V regularnem času se je tekma končala z rezultatom 2:2. Ker tudi v podaljšku ni prišlo do odločitve, so bili po penalih boljši učenci doma ŽIC in zasedli tretje mesto. V borbi za prvo mesto in pokal sta se pomerili ekipi O ZSMS SAVA I in reprezentanca ŽIC. Po boljši igri je zmagala z rezultatom 5:0 ekipa SAVA I.

V streljanju z zračno puško je zmagala ekipa karavle Belca, ki je dosegla 211 točk in s tem prejela tudi pokal.

Turnir je lepo uspel, tekmovalci pa so predlagali, da bi turnir postal tradicionalen in da bi se naprej sodelovali s karavli in navezali prijateljske stike z graničarji.

ABE

USPEH JESENŠKIH
NAMIZNOTENISKIH
IGRALCEV

Čeprav se o jeseniškem namiznem tenisu v zadnjem času piše bolj malo, to še ne pomeni, da njihova dejavnost in dosežki uspehi niso vredni pozornosti. Kljub zelo težkim pogojem delovanja dosegajo s svojim marljivim delom pomembne uspehe.

Ekipa članov, za katere nastopajo R. Babič, J. Veber, A. Podbrega, in Vidmar, je lani po priborjenem vstopu v I. – B republiško ligo – zohod, letos dobro začela v tem tekmovalstvu. Kljub odsotnosti enega najboljših igralcev, ki se je težko ponesrečil, je mlada ekipa Jesenic po dveh dneh tekmovalja na zelo dobrem tretjem mestu na tabeli, lma pa lepe izgleda, da se v končni fazi povzpne še za kako mesto.

Druga ekipa nastopa v gorenjski ligi. Po dveh kolih ima eno zmago in en poraz, in sicer je dobila s kranjsko Planiko 5:1 in izgubila s kranjsko Savo 3:5. V tem tekmovalstvu za nas ni namen dosegati zmage za vsako ceno in osvojiti prvo mesto, kar bi z vključevanjem starejšega kadra lahko tudi dosegli, temveč predvsem usposabljalni mlajše igralce za višja tekmovalja.

Tudi ekipa Murove je dobro startala v gorenjski ligi. S svojo standardno ekipo Ravnikar-Sranc-Krajčelj, je premagala ekipi KRIZ s 5:3. Z resnim delom pa ima prav ta ekipa lepe možnosti, da osvoji prvo mesto v tem tekmovalstvu.

Posamezniki pa so v zadnjem času dosegali na republiških in regijskih tekmovalnih naslednje rezultate:

Na republiškem selekcijskem turnirju v Hrastniku je M. Štrumbil v drugi skupini članic SRS dosegla 2. mesto, Z. Zalokar pa 5. mesto. Na republiškem turnirju najboljši mladnik SRS v Ptuj je dosegla Zalkarjeva 6. mesto, v Novi Gorici pa na enakem turnirju najboljših mladincev pionirjev J. Veber 3. mesto v II. skupini.

Na prvenstvu gorenjske regije je pionirka Zalokar Zora osvojila dva naslova prvaka in to posamezno in v dvojicah, pionir Jaki Veber pa 3. mesto.

Vodstvo kluba se bori s številnimi težavami, predvsem pa s finančnimi, kadrovske in prostorske. Z malo več vsestranskega razumevanja bi bili lahko uspehi namiznoteniškega kluba še znatno boljši.

L. S.

Prve FIS točke za Matjaža Nagliča, člana mladinske reprezentance Jugoslavije

KAM NA REKREACIJO?

SPLOŠNA REKREACIJA

- torek od 20. do 22. ure – telovadnica ŽIC
- sredo od 20. do 22. ure – TVD Partizan Jesenice (moški)
- četrtek od 20. do 22. ure – TVD Partizan Jesenice (ženske)
- petek od 20. do 22. ure – telovadnica ŽIC
- petek od 18. do 20. ure – telovadnica in bazen v COŠ Tone Čufar, Plavž

KEGLJANJE NA ASFALTU

- po razporedu, ki so ga dobili športni referenti v TOZD in delovnih skupnostih

KOŠARKA

- sredo od 18. do 20. ure v telovadnici ŽIC

ODBOJKA

- petek od 20. do 22. ure v telovadnici ŽIC

DRSANJE

- petek, od 20. do 22. ure v športnem parku v Podmežakliji

KEGLJANJE NA LEDU

- ponedeljek od 18.15 do 22. ure v športnem parku
- četrtek od 20.15 do 22.15 v športnem parku

Rekreacije se lahko udeležijo delavci TOZD in delovnih skupnosti Železarne začetni in nadaljevalni tečaj alpskega smučanja za delavce TOZD in delovnih skupnosti Železarne.

CENIK VOZOVNIC ZA ŽIČNICE 1980-81, ki jih lahko kupite na sindikatu Železarne:

KRANJSKA GORA

Točkovne karte, ki veljajo vse dni v tednu. Cena z 20 % popustom za 50 točk je za člane kolektiva 120,00 din.

ZATRNİK

Dnevne karte veljajo od ponedeljka do petka (v sobotah, nedeljah in praznikih ne veljajo). Kupon menjaš za karto v blagajni žičnice Zatrnik. Cena z 20 % popustom za delavce Železarne je 110,00 din.

Točkovne karte, ki veljajo vse dni v tednu. Cena karte z 20 % popustom za 50 točk je za železarje 40,00 din.

TRNOVSKI MARATON V NEDELJO

Trnovski maraton bo v nedeljo, 28. decembra. Odhod avtobusa ob 6. uri izpred Čufarja na Jesenihah.

TEČAJ ALPSKEGA SMUČANJA

Komisija za športno rekreacijo pri izvršnem odboru konference osnovnih organizacij sindikata Železarne organizira z vaditelji in učitelji smučanja začetni in nadaljevalni tečaj alpskega smučanja za delavce TOZD in delovnih skupnosti Železarne.

Tečaji bodo v popoldanskem in dopoldanskem času in bodo obsegali 12 urno poučevanje pod strokovnim vodstvom (šestkrat po dve uri dnevno). Tečaji se bodo pričeli predvidoma 5. januarja na smučiščih Mojstrane, Spanovega vrha in v Podmežakliji (strelšče). Natančen urnik bo izdelan in dostavljen interesentom po prijavi.

Prijave in vplačila sprejema sindikat Železarne do 26. decembra. Cena tečaja je 200 din.

Komisija za športno rekreacijo

ŠESTI MNOŽIČNI SMUČARSKI TEK PO POTEH KOKRŠKEGA ODREDA
BO V NEDELJO, 18. JANUARJA 1981, OB 9.30 V DUPLJAH

- smučarski tek 30 km (moški, ženske)
- trim tek 15 km (moški, ženske)
- vojaški tek 15 km
- pionirski tek 7 km (pionirke, pionirji)
- družinski tek

Družinski tek: Na družinskem teku sodelujejo oče, mati in en otrok. Družina tekmuje na 7 km progi. Za uvrstitev družine se bo upoštevali seštevček časov, pridobljenih glede na vrstni red prihoda skozi cilj. Udeleženci družinskega teka so uvrščeni samo v tej kategoriji.

Interesenti naj pošljejo do 3. januarja 1981 prijavo na sindikat Železarne. Startnina za udeležence znaša: za odrasle 150 din.

Prvih 200 tekmovalcev po rezultatih iz lanskega teka na 30 km, starta v prvi skupini.

OBVEZE ORGANIZATORJA:

Organizator se obvezuje, da spominska značka, ki jo bodo prejeli udeleženci 6. množičnega teka v Dupljah, ne bo v prodaji. Organizator bo za udeležence pripravil zdravstveno službo in okrepčevalnico. Organizator se bo potrdil pridobiti čimveč praktičnih nagrad, katere bodo udeleženci pridobili z zbiranjem. Vsa udeležena sodeluje na lastno odgovornost.

Komisija za športno rekreacijo

SMUČARSKI TEČAJ NA KRESU

TVD Partizan Javornik – Koroška Bela organizira na rekreacijskem centru KRES, tako kot vsako leto, smučarski tečaj v času zimskih počitnic za otroke stare od 5 do 12 let.

Tečaj se prične v sredo, 10. januarja, in bo trajal šest dni. Tečaj

se bo začel vsak dan ob 9. uri in bo trajal do 13. ure.

Prijave sprejema vodja tečaja in to v soboto, 27. decembra, od 16. do 18. ure v TVD Partizan na Koroški Beli.

Tečaj je brezplačen.

Organizacijski odbor

NADALJEVANJE SLOVENSKE
FIS TURNJE

V soboto, 20. decembra, je bil na sporedu veleslalom na Starem vrhu, katerega je lani presenetljivo dobil naš Grega Benedik. Organizator smučarski klub Alpetour, ki je pravi velemojster v organizaciji tekem, tokrat ni imel sreče z vremenom.

Naši najboljši so imeli številke od 12 do 17, ko se je na smučišče spustila gosta megla. Križaj in Kuralt sta padla, Benedik in Cerkovnik pa tako zaostala, da ni bilo računati z omembe vrednim rezultatom. Poleg tega je iz megle še pršla sodra, tako da so na sredini proge tekmovalci odmetavali očala, le redki smučarji pa imajo to sposobnost, da lahko kljub slabi vidljivosti hitro smučajo.

Tekma je bila torej neregularna, zmagovalac Japonec Išioka pa je srečo pri zrebu – številko ena – izkoristil in zmagal pred Streloom, ki je spet začel voziti s starimi čevlji.

Res škoda, da jo je vreme tako zagodilo, kajti prav zadnje dni je bil Benedik v fantastični formi. Na merjenjih na treningu na tromeji je bil na hitri in mehki progi prepričljivo najhitrejši od vseh članov A reprezentance.

Bistveno boljša tekma in predvsem uspešnejši pa je bil nedeljski slalom na Sorški planini.

Cela vrsta tekmovalcev je z najmanjšim zaostankom dosegla najboljšo FIS točko. S

B reprezentantka Veronika Klinar

tem pa je dosežen namen slovenske turneje.

Za podoben plasman kot ga je imel Benedik v Kranjski gori je dobil le 24,55 kazenske točke, na Bukovniku 31,28. Po novem letu bo Grega imel poprečje teh dveh rezultatov, to je 27,92, kar ga uvršča na 84. mesto na svetu, prej 123. To ga uvršča pred celo vrsto zelo znanih tekmovalcev. Medtem so rezultate popravili tudi drugi, toda na vsak način je uvrstitev med prvih 100 velik dosežek. Benedik že ima en rezultat okrog 20 točk iz Nove Zelandije, ki še ni upoštevan, poprečje 22 točk pa bi ga postavilo že okrog 60. mesta.

Drugi naši so dosegli naslednje točke: Oblak 77,05, Lavtizar 94,06, Podrekar 111,21, Naglič 119,35, Pogačnik 121,98, Kavčič 125,06.

DRSALNA REVIIJA
ZA NAJMLAJŠE

Občinska zveza prijateljev mladine Jesenice obvešča, da bo zaključna prireditev praznovanja dedka Mraza in sicer drsalna revija »Počitnice na ledu« v torek, 30. decembra, na ledeni ploskvi Podmežaklijo ob 16. uri in ne ob 17. uri kot je bilo objavljeno v prejšnji številki Železarja.

Ana Solce

Zven bo ostal

Kamna gorica nekdanj
gnezdo za kovačev oderuhe
novi čas ga je razgnal
kakor zima muhe.

Še nedavno so po vasi
ob potoku vigenjci stali
kjer so kovači, kovačice
žeblije kovali.

Na ješi nad ognjem
je vsak imel palico
tam kuhali so hrano borno
ponižno, trpeli so krivico.

Na holenih otroci s kladivom
koks so drobili na tleh,
kadar je manjkalo vode
gonili so meh.

Zene ob vodi, v sredah
s pepelom so prale perilo,
obesile na plot,
da ga sonce je belilo.
V soboto so kovači z vozički
v skladišče izdelke vozili,
skopo odmerjene denarce
so zanje dobili.

Prišla je nedelja
vsem čas za počitek
in juha v loncih za boljši užitek.

Zven kladiv in nakoval,
da konca dni v meni bo ostal
in tista praznična tišina,
take svet sedanji nima!

Vinko Kržišnik-Vencel

Triglav mogočni sivi moj kraljuj

Triglav mogočni sivi moj kraljuj!
Tvojim goram nisem romar tuj,
v mladosti zgodnji so me že nosile,
vrhov samote so me naučile.

In dolgo nisem zgubil jih iz sna
čeri gora in sinjega neba.
Prekrasna si svobodna domovina
prirode vi prestoli in divjina,
kadar zvečer oblaki iz daljav
kot lahen puh ovijejo vrhove,
kadar meglica vstaja iz tokav
da nad prepade črne vstane.

Kako ljubim te domače kraje
ljudi in njih domače običaje,
prozornost čisto tvojega neba
in ljubim piš nenadnega viharja,
ki hipoma iz brezna pridivja
in glas od sten mu odgovarja.

LISTI izhajajo kot priloga tedni-
ka Železar — glasila delovnega
kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA
JESENICE. Ureja kulturno umet-
niški klub pri DPD Svoboda
Tone Čufar Jesenice, glavni in
odgovorni urednik Joža Varl.

Sonja Frelih

Kaj je sreča

Mar sreča je ljubezen večna?
Mar sreča je, če si vesel?
Mar sreča je, če okrog sebe,
vidiš svet, svetel in bel?

Mar sreča je, če mati joče,
ko sinek v postelji spi?
Mar sreča je, če sinko hoče,
da mati mu pri postelji bedi?

Mar sreča je samo beseda,
ki v prsih vedno le čepi?
Mar sreča čaka le nekoga,
ki v srcu nosi jo vse dni?

Vrba žalujka

Vrba žalujka se sklanja nad potok,
ki teče ves moten, umazan, smrdeč.
V mislih spominja se časov,
ko potok je tekel svetel in blesteč.

V potoku ne vidi se njena podoba,
Umazane, črne smeti so tu.
V potoku se vidi človeška grdoba,
ogabne bolezni smrdu.

Le kje so zdaj časi,
ko vrba žalujka kraljevala je tu?
Kje vej lepota se krasi?
Zdaj le trhle veje so tu.

Če bi imela denar

Za vse otroke sveta,
bi nakupila sreče,
če bi imela denar.

Če bi imela denar,
bi nakupila otrokom želje,
ki si jih žele.

Če bi imela denar,
bi kupila sonce,
da bi jih gredo.

Če bi imela denar,
bi jim odzela žalost,
bolezen in hude sanje.
Če bi imela denar...

Sonja Korantar

Pesmi

1
Hotela bi, da ves svet ve:
odtrgano je bilo srce
ležalo je samo, nemo v travi,
samo, mrtvo
sredi pomladi

2
Jeseni sad ti greje telo

3
Ljudje brez obrazov, duš, srca
hite mimo oken, ogledal zaprašenih.

4
Gledati svet s tujimi očmi
je hudo
Gledati svet tako kot hoče tvoje srce
je lepo,
a vendar težko

5
Ne odpiraj vrat v svet

6
Megla in dež kot siva hoprena lega
na prag moje duše,
kot otrok miru
za ranjeno srce.

7
Ti duša da vsa svoja prostranstva.

8
Zakaj si človek ves bel
kot belo je nebo,
belo tvoje je telo,
pa lica, duša, cel obraz
le kje je človek
tisti tvoj pravi — jaz?

9
Moje oči so videle svet,
da zdaj jih lahko zaprem.

10
Mlade trave so najine
kot dobra, mehka postelja
zavetje, uteha
za naju dva.

11
Sanjala sem,
da ti si žitno polje
toplo, valujoče
me klicalo
z makom posejano vabilo
valovalo plalo

12
Obraz, ki je moje pomladi ogledalo,
ogledalo želja in strasti
obraz, ki je tvoj
in je laž.

13
Vsi ljudje so ti,
so upanje, da bo nekje obraz
tebi poznan, tebi dan
teško iskan
za tebe se smejal
za tebe izbran

14
Tam nekje je sonce
in to prav tako kot
radost moja.

15
Smo pozabili na vsa ta ogledala,
ki zro umazana in prašna v nas.

16
Želela sem le pesmi nove, svoje.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

PETER LEVEC

O PARTIZANSKEM PESNIKU KLINARJU

Miha Klinar je pomemben
partizanski pesnik, a vendar vse
doslej širši javnosti ni bil toliko
znan, kolikor v resnici zasluži.
Klinar ni imel možnosti, da bi
svoje pesmi objavljali že v parti-
zanih. Od njegovih treh povojnih
pesniških zbirk pa nobena ni
izšla pod srečno zvezdo, čeprav
v vsaki zlahka najdemo vrsto
dobrih in odličnih pesmi. Tu so
končno v eni sami knjigi zbrane
Klinarjeve najboljše partizanske
pesmi, doslej razmetane po treh
zbirkah in revijah. Škoda, da
primerne izbora njegovih
pesmi z vojno in partizansko
tematiko nismo dobili že veliko
prej.

Miha Klinar, rojen leta 1922, je
začel objavljati pesmi tik pred
vojno v »Mentorju« in drugih
dijaških mesečnikih. Aprilski
zlom Jugoslavije je doživel
doma na Jesenicah in pravkar
začeta pomlad ni bila več po-
mlad. Mrak okupacije, gnevno
stiskanje ustnic, streljanje talcev
in smrt prijatelja Viktorja Gre-
gorača, ustreljenega v Begunjah,
so poglavitni motivi Klinarjevih
pesmi iz let 1941/42. Iz njih veje
tesnoba zgroženost, veje pa tudi
uporna kljubovalnost.

V letu 1943 se je Klinar
pogosto mudil na Koroškem in
tam doživel neki srečni inter-
mezzo, neko ljubezen, zaradi
katere so mu slovenski kraji in
ljudje onstran Karavank še bolj
prirastli k srcu. In prav na Koro-
škem se je nato tudi začelo nje-
govo partizanstvo. Bil je v Ziljski
četi, ki je delovala na koroški
strani Kepe, nad vasmi Brnica,
Rute in Loče. Ceste pod gorskim
masivom in cesta Beljak — Pod-
koren so sovražniku omogočale
nagle premike, zato se je četa,
zlasti podnevi, zadrževala v
gorah, kjer zima traja skoraj pol
leta. In tam, na zasneženih
hrbtih Karavank, se je novem-
bra 1944 dogajalo tisto, kar je
vsebinska Klinarjevih pesmi v
ciklu »Novembrska balada«,
osrednjem ciklu te zbirke. Po
sovražnikovem napadu na četno
taborišče in vztrajnem hajkanju
je od Ziljske čete (uradno ime-
novane bataljon) ostalo le pet
borcev, ki so se konec novembra
sestradani in v snegu do pasu
prebijali čez Karavanke, nato pa
še čez Mežakljo in po štirih dneh
le napol živi prišli na Gorjuše. A
kmalu nato se je tudi na
gorenjski strani začela sovražna
ofenziva.

Miha Klinar je svojo prvo
pesniško zbirko »Mrtvi bataljon«
objavil le nekaj tednov po koncu
vojne. Ni pa je objavil v Ljub-
ljani, kjer tedaj sploh ni bilo za-
ložb: stare so mrknile, nove pa
so zares zaživele šele na jesen
1945. A namesto da bi Klinar z
objavo svojih pesmi malo poča-
kal, jih je v nekakšni samoza-
ložbi že poleti dal natisniti doma
na Jesenicah. Za takojšen natis
je poskrbel njegov oče France
Klinar, ki je tudi sam pesnil in
bil viden jeseniški kulturni dela-
vec. Knjižica »Mrtvi bataljon«,
natisnjena na Jesenicah sredi
blišča in težav prvih povojnih
dni, je po zunanosti le skromna,
neugledna brošura, vsebuje pa 25
pesmi, vmes nekaj odličnih.
Očitno je to bila sploh prva po-
vojna pesniška zbirka na Slo-
venskem. A ta časovna prednost
je bila knjižnici samo v škodo,
saj se v tedanjih še neurejenih
razmerah ni mogla razširiti po
Sloveniji. Največ izvodov se je
prišlo Jesenic, del skromne
naklade pa je Miha Klinar od-
nesel s sabo v Trst, kjer je prvi
dve povojni leti preživel kot
oficir Odreda JLA v tržaški co-
ni A.

Med ljudi, takrat žejne parti-
zanske poezije, prva Klinarjeva
zbirka tako rekoč ni prišla in
tudi naš tisk jo je spregledal.

Če je Miha Klinar svojo prvo
pesniško zbirko objavil prehitro
in malo prezgodaj, pa je z na-
slednjo zbirko stopil pred jav-
nost nekaj let prepozno. V svojo
zbirko »Zeleni torzo«, objavljeno
leta 1958, je sicer uvrstil tudi
številne povojne pesmi, največ
pa je v njej vendar partizanskih
pesmi, ki s svojo toplo neposred-
nostjo dokazujejo, da so bile
rojene ali vsaj spočete že v parti-
zanih, izšle pa so torej 13 let po
vojni, ko je najugodnejši čas
minil in ko je bilo poglavje parti-
zanske poezije videti že zaklju-
čeno in dokončno ovrednoteno.
Vrh tega je zbirka izšla v Kranju,
torej spet zunaj slovenskega
kulturnega središča, in morda je
bilo tudi to sokrivo, da Klinarjev
»Zeleni torzo« ni bi deležen zado-
stne pozornosti. In tako se je
zgodilo, da so Klinarja po krivem
prezrli celo sestavljavci neka-
terih partizanskih antologij. Od
štirih antologij slovenskega parti-
zanskega pesništva, ki so izšle
v obdobju 1951 — 1971, je Klinar
zastopan samo v eni.

Nadaljevanje na 2. strani

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 49/X

Jesenice, 25. decembra 1980

MIHA KLINAR

Pesem o Mojci

Mojca z zlatimi kitami,
Mojca z rdečimi ustnicami,
Mojca s sinjimi očmi:
zlata rž,
rdeči mak,
sinje nebo —
Mojca v lica rdi.
Mojca in še nekdo —
on, ki skrbi za šale in smeh,
on, ki toliko zgodbic pozna,
on, ki tako lepo na orglice igra
viže o partizanskih poteh —
hoj, igra:
»Dečva v ogradi rožve nabira,
misli na fanta, ki za svobodo umira,
svoboda, svoboda, svoboda zlata,
svoboda zlata, skoro boš tu...«
Hoj, igra in nam čara pomlad:
»Zeleni Jurij trka na duri,
z eno hvačo zeleno, z eno hvačo
rumeno...«

Hoj, igra:
»Smo prišli, pa zopet pojdemo,
ta mlado Mojco odpeljemo, juh...«
Mojca z zlatimi kitami,
Mojca z rdečimi ustnicami,
Mojca s sinjimi očmi:
zlata rž,
rdeči mak,
sinje nebo...
A poletja več ni
in jeseni več ni
in na oknih že dolgo tako mrzlo
rože ledene cveto,
pri Mojci pa je tako lepo,
tako lepo in topló.

Mojca z zlatimi kitami,
Mojca z rdečimi ustnicami,
Mojca s sinjimi očmi:
zlata rž,
rdeči mak,
sinje nebo...
Pa vse prehitro mineva noč,
pa vse prehitro prihaja čas,
ko moramo v sneg, ko moramo v mraz
brez plaščeve,
v raztrganem plašču noči.

Mojca z zlatimi kitami,
Mojca z rdečimi ustnicami,
Mojca s sinjimi očmi:
zlata rž,
rdeči mak,
sinje nebo...
Pa prihaja dan
(hoj, dan,
da bi te nikdar ne bilo),
dan, ki iz noči šele meži,
a skozi vas se že vijuga
pošastna kača klopotača,
spreminjajoča se
v stotero kač,
ki zvijajo se v gozd.

Hoj, dan,
da bi te nikdar ne bilo...

(Iz zbirke Novembrska balada 1944)

Miha Klinar ne živi v Ljubljani, kjer bi bil kulturnikom stalno na očeh. Po vrnitvi z nekajletne dolžnosti v Trstu se je nastanil doma na Jesenicah in se lotel različnih opravil. Pisati je začel tudi novele in romane in več jih je tudi objavil v časopisnih podlistkih. Med drugim je napisal dve daljši pesnitvi na temo delavskega gibanja. Posebno poglavje je njegova publicistična in zgodovinarska dejavnost. Kot raziskovalec zgodovine delavskega gibanja na Jesenicah je objavil več tehničnih in tudi zapazanih sestavkov.

Februarja 1973 je za svoje delo prejel Prešernovo nagrado gorenjskih občin. Jeseniški Kulturno umetniški klub Tone Čufar pa je gmotno podprl natis Klinarjeve tretje pesniške zbirke »Na mrtvi straži«, ki je izšla na Jesenicah spomladi 1973.

V zbirko »Na mrtvi straži« je Klinar uvrstil nekaj svojih že znanih partizanskih pesmi, vendar le nekaj, vse druge pa so tako rekoč nove, čeprav porojene še iz vojnih in partizanskih doživetij. Nekatere od njih so prav dobre. Je pa med njimi tudi več takih novejših pesmi, ki se s partizanskim okvirom zbirke ne ujemajo najbolje. A tudi sicer je zbirka »Na mrtvi straži« preobsežna, saj vsebuje skoraj tri tisoč verzov – preveč, da bi mogli biti vsi dobri.

Po vsem videzu se je tega tudi sam Miha Klinar kmalu zavedel, saj je istega leta 1973 prvič pomislil na to, da bi se javnosti predstavil z ožjim in strožjim izborom svoje partizanske lirike, z izborom, ki naj bi izšel pri kaki ljubljanski založbi, ne pa spet kje »na obrobju«. V Ljubljani je založba Partizanska knjiga do tlej objavila izbrane pesmi že mnogih naših pesnikov in zato je Klinar najprej pomislil nanjo. Založba Partizanska knjiga je sprva pokazala interes, nato pa se je premislila in rekla »ne«.

Izbor Klinarjevih partizanskih pesmi z naslovom »Novembrska balada« je tako obležal v predalu in šele pet let kasneje ga je Klinar, nekoliko spremenjenega, vnovič poslal v Ljubljano. Poslal ga je založbi »Borec« in bil slednjič deležen zaslužnega odmeva. Za predloženo »Novembrsko balado« je februarja 1979 pri »Borcu« dobil Kajuhovo nagrado. Pet mesecev kasneje pa je v Ljubljani prejel še Nagrado vsta je slovenskega naroda, katero bi kot dober partizanski pesnik upravičeno lahko dobil že veliko prej, a se mu je ustrezno priznanje tako dolgo izmikalo.

Matej Bor je že pred leti o Klinarjevi poeziji nekje zapisal tole: »Najboljše Klinarjeve pesmi niso samo dobre, temveč imenitne. Vsekakor spadajo v vrsto, tudi najbolj zahteven izbor slovenske lirike – ne le partizanske.«

Pričujoči izbor svojih partizanskih pesmi je naredil avtor sam – ob mojem skromnem sodelovanju. Kak drug izbiralec bi morda naredil malo drugačen izbor, a težje bi vseeno ostalo na tu izbranih pesmih, ki so večinoma neoporno dobre in ki jasno kažejo, da Miha Klinar spada med naše najbolj vidne partizanske pesnike.

MIHA KLINAR

IZ ZBIRKE

»NOVEMBRSKA BALADA 1944«

Črna koračnica

Koraki, koraki-bobni mrtvaški,
po cesti koraka pod sivo čelado
z oholim korakom kot za parado
ohola smrt.

Nebo ni več sinje. Trdo je kot jeklo.
Pomlad je umrla sredi pomladi.
Blodni oblaki kot v baladah mrtvaški
tavajo, tavajo čez jekleno nebo.

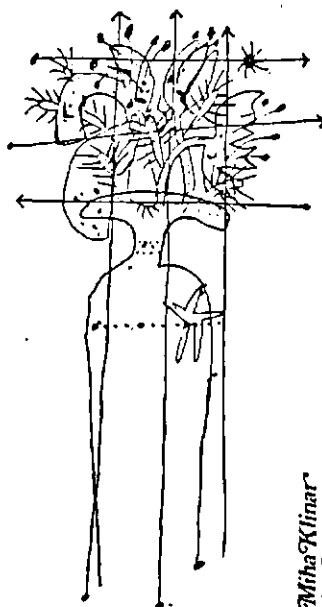
Zakaj se je v hipu vse spremenilo?
Zakaj več pomladi ne vidi oko?
Zakaj so se češnje, komaj cvetevale,
v bele mrtvaške prte odele?
Zakaj so se mlade sanje osule?
Zakaj otrdelo je v jeklo nebo?

Barve, še včeraj vse svetle in žive,
postale so sive kot v sivi jeseni
in vame tesnoba se je naselila.
tesnoba, ki v srcu mladost je zdrobila –
mladost, ki bi mogla šele zacveteti,
pa morala je brez cvetja umreti.
osemnajstletna mrtva mladost.

Na cesti koraki-bobni mrtvaški,
pod sivo čelado ohola smrt.

Ognjena ptica

Je to, kar v meni je,
še hrepenenje?
Srce mi bije
kakor plat zvona.
Ko gledam v hribe,
misl vzlapola
in poleti
do samega neba –
ognjena ptica,
ki kakor puščica
planila je,
teptanim iz srca.

MIHA KLINAR
NOVEMBRSKA BALADA 1944

4. september 1941

Deset v Domžalah, pet v Lescach
in na Koroški Beli pet ...
Strmim v lepake brez besed
in v srcu gnev in v srcu strah.
Deset v Domžalah, pet v Lescach
in na Koroški Beli pet ...
Strmim kot drugi nem in bled,
otožen, brez moči in plah.

Deset v Domžalah, pet v Lescach
in na Koroški Beli pet ...

Morda vsi pridemo na red,
pod strehi umremo ob cestah.
Deset v Domžalah, pet v Lescach
in na Koroški Beli pet.

Temni orkester

Mesec je strune razpel
na črno harfo host.
Z nevidnimi prsti
je pesem turobno ubral
veter-virtuoz.
Zazvenel je prvi akord,
bolj kot jeklo trd,
in se zarezal
mi je v srce,
kot da bi kdo
udaril trdo
ob bajonet.
In že
je pod nevidno taktirko
zaigral
orkester stoletnih gozdov
in veter-harfist
je na strune ubral
žalostinko z grobov.
In glej:
visoko v skalah je stal
koščen dirigent.
Pod njegovo taktirko
je orkester igral,
divje,
divje igral
koračnico v smrt.

Rjavi pajek

Rjavi pajek
s čudnim križem
prede mrežo
po dolini,
prede, prede
misl zlobne.
Mi v nevidni
pajčevini
smo samo
žuželke drobne.
V mreži smo
njegove volje
in kadar se mu
zahoče,
kri sesa nam
in nas kolje.

Bohinju, Radovljico (v širšem smislu),
Trnje nad Škofjo Loko, Medno, itd., kajti
v navedenih slučajih gre za naselbine,
ki se nahajajo na vrhu določenega
hriba ali višine, kar je sicer značilnost
klasičnega halštatskega področja na
današnjih slovenskih tleh – Dolenjske.
Ta razlika je pogojena nedvomno z Go-
renjsko, in iz tega izvirajočimi strateškimi
pogoji. Dolenjska je, v nasprotju z Go-
renjsko, ki je življenjsko od nekdanj
bila orijentirana v porečje reke Save
in njenih pritokov in zaradi razlike med
omenjenim prostorom ter visokogorskim
zaledjem bila nedvomno v ugodnejšem
položaju in je za utrjena naselbinska
središča nudila množstvo višjih ali nižjih
vzpetin in gričev, ki so za njeno
zemljepisno podobo značilni.

Drugi zemljepisno-kulturni prostor, ki
je na naše gorenjsko področje v času, ki nas
trenutno zanima, bolj ali manj vplival, je
današnje Posočje – t.i. Svetolucijska sku-
pina. Ker gre tudi v tem primeru s stališča
življenjskega prostora za močno dolinsko
poudarjeno področje (porečje Soče, Bače in
Idrijce s pritoki), nahajamo poleg kultur-
no-kronoloških povezav, ki niso še najbolj
jasne, predvsem sorodnosti v načinu
namestitve ter ureditve naselbin.

Za sedaj je poglavitna ugotovitev, da je
gorenjski prostor med dolenjsko in sveto-
lucijsko skupino v času starejše in mlajše
halštatske kulture igral vlogo področja,
kjer so se srečavale razne pobude in vplivi,
vendar pa si ta prostor nobena od obeh
kulturnih skupin ni uspela podrediti. Vsaj
v celoti ali vidnejšem vplivu ne, kar je
odvisno nenazadnje tudi od znanja in ve-
denja, ki ga za sedaj za področje Gorenjske
obvladamo. Po znanju, ki ga imamo, lahko
za sedaj rečemo, da je posočska »sveto-
lucijska« skupina (ime ima po današnjem
Mostu na Soči) segla v svoji ekspanzivni
dejavnosti le na področje dandanašnjega
Bohinja in do blejskega kota na desnem
bregu oz. sotočja obeh Sav, ni dospela.
Tudi dolenjska skupina ni posegla v večji
meri preko današnje Kamniške Bistrice.
Vendar je to, kar na tem mestu navajamo,
nedvomno nedorečeno. Jedro starohalštats-
ke kulture na Gorenjskem je bila kultura
žarnih grobišč v obliki in podobi, ki jo po-
znamo z nekropole, ki jo predstavlja gro-
bišče na dvorišču sedanje SAZU v
Ljubljani in jo dopolnjuje blejska nekro-
pola na Pristavi. Obe grobišči sta časovno
stavljena v čas med l. 1000–650 p.n.š. in se
torej nadaljujeta še v starejšo železodobno
halštatsko kulturo. V širšem prostoru Go-
renjske in tudi na našem področju razmere
torej še niso dovolj poznane. Osnovna
začasna ugotovitev pa je, da je na Gorenj-
skem poudarek na starohalštatskem oh-
dobju; v mladohalštatskem pa njena moč
upada. Da je pa ta proces v bistvu, glede na
intenzivnost poselitve ter kulturne moči
Gorenjske, v tem času še nedorečen, nam
kažejo tudi žgani pokopi pod gomilami, ki
niso lastni ne eni, ne drugi kulturni skupi-
ni, katerih vplive smo navajali. Glavni za-
ključek pa je: premalo vemo o tem po-
dročju v tem času.

V splošnem gledano, je bila železna
doba, ko je železo, kot uporabna in drago-
cena kovina začela svojo pot po Evropi, čas
velikih sprememb na področju dejavnosti
človeka. Njeno starejšo fazo označujemo s
pojmom halštatske kulture, ki se je začela
porajati sredi 8. stol. in dosegla svoj vr-
hunec v 5. stol. s t.i. situlsko umetnostjo
ter zatonila ob rojstvu novo nastajajočega
latenskega-keltskega sveta nekje na prelo-
mu 4. v 3. stoletje p.n.š.

Halštatska kultura je dobila ime po iz-
redno bogatem najdišču Hallstatt v
gornjeavstrijskem Salzkammergut. Raz-
prostirala se je na širokem ozemlju od
Donave do Saone in od Pada do današnje
Česke ter Srednjenemškega rudogorja.
Zaradi te široke razprostranjenosti hal-
štatska kultura ni bila enotna in je bila

sestavljena iz vrste kulturnih provinc ter
skupnosti. Glavni razlog za to je bila
močna etnična heterogenost njenih no-
silcev. Ena od teh provinc je bila tudi
jugovzhodnoalpska kulturna skupina, ki je
imela celo zelo eminentno mesto v celotni
halštatski kulturi. V glavnem je bila
omejena na prostor današnje Slovenije.
Pri ugotavljanju imen nosilcev te kul-
ture si moramo pomagati s podatki, ki nam
jih sporočajo antični pisatelji, zemljepisci
in zgodovinarji ter drugi tedanji viri. Žal na
osnovi teh podatkov poznamo le nekatera
imena teh prazgodovinskih ljudstev – no-
silcev starejše železodobne kulture in še ta
le v širšem etničnem smislu. Znano nam je,
da so del današnje Slovenije poseljevala
ilirska ljudstva, Padsko nižino z zaledjem
venetska plemena in da so tedaj keltska
plemena živela še v svoji prvotni domovini,
ki se je nahajala severovzhodno od Alp
med Renom in Saono.

Pojav in nastanek halštatske kulture
povezujemo z vpadom stepskih ljudstev z
vzhoda. Migracijski tokovi, ki so se pri tem
sprožili, so v mnogočem spremenili sliko
tedanje poselitve v Evropi. Historično je
izpričan sicer le vdor trakokimerijskih ljud-
stev (Kimerijcev in Tračanov) v 8. stoletju
p.n.š. v Panonsko nižino. Posledica tega
vpada je bil konec t.i. kulture žarnih gro-
bišč in sprožitve že omenjenih migracijskih
tokov. V tem času so prišla tudi ilirska
plemena iz goratih predelov Balkana in
naselila gričevnato področje današnje
Dolenjske. S seboj so prinesla tudi znanje o
železu.

Železo ni bilo sredstvo le za izpopolnje-
vanje lastnih proizvodnih sredstev in s

tem zvečanja produktivnosti dela, ampak
je igralo veliko vlogo tudi na področju
trgovine. Bilo je menjalno sredstvo za
dobrene drugih pokrajin ter dežel. O
izredno dobrih in pomembnih stikih z de-
želami severno od Alp in Hallstattom, od
koder so tovorili predvsem kameno sol, s
sredozemskimi deželami, kot so Venetia,
Etruria in Apulia, nam pričajo razni dra-
goceni reprezentančni nakitni predmeti ter
posodje (t.i. apulska keramika). Nahajamo
jih kot dodatke v bogatejših grobovih,
kamor so jih polagali kot popotnico po-
kojnikom za posmrtno življenje. Te zveze
pa so posredovale tudi razne druge
kulturne vplive, ki jih je moč zaslediti v
splošni materialni kulturi starejše železne
dobe.

Iliri in Veneti – predvsem v Posočju in
verjetno delno tudi v Bohinju – so bili
prvo ljudstvo, ki je enovito in v celoti kul-
turiralo današnje slovensko ozemlje. Osnova
za gospodarski razvoj in bogastvo nosilcev
halštatske kulture na našem ozemlju sta
bila rudarstvo in s tem povezana metalur-
gija, predvsem železarstvo. Rudo so naha-
jali in pridobivali v površinskih kopih ter z
nabiranjem rjavega železovca – bobovca.

Naselbine, ki smo jih navedli in pred-
stavili z našega področja sodijo v okvir te
kulture. Žal pa smo glede na stanje razi-
skanosti našega področja lahko le ugotovili
ter identificirali pripadnost le-teh. Na po-
drobnejše podatke, ki bi pričali natančnej-
še o začetku, obsegu, gospodarstvu in
drugih dejavnostih ki so za obstoj neke
kulture pomembni ter nujni, pa bo potrebi-
no še počakati.

(se nadaljuje)

Tone Tomazin: Ob partizanski cesti – kroki

Zanimive najdbe so bile odkrite lani tudi na Selcah nad Zabreznico. V tem primeru gre za slučajno odkrite predmete, ki so bili najdeni v vojaškem zaklonu, ki je bil izkopen leta 1977 na samem robu naselbine, tik za suhim zidom. Med predmeti, ki so bili najdeni, je več kosov temno sivo in rjavo žgane keramike, kosti, deli glinene obloge ognjišča, kosi obdelanega serpentina in vretence — utež za statve z upodobitvijo para ptičev na spodnji strani. Ta utež je iz nekoliko svetlejšje žgane glin. Deli posod so izdelani prostoročno. Vhod v gradišče je na severozahodni strani. Tu je bil najden tudi kos kamnite žrnje. V notranjosti naselbine so vidni sledovi temeljev stavb in na vzhodnem robu, ki strmo pada v pobočje, ostanki suhega obrambnega zidu, ki je zložen iz apnenca.

Tudi na Lebenicah nad Selom so bile odkrite naključne najdbe, vendar pa so precej skromne (drobci keramike, bobovec) in sledovi stavbnih objektov, ki so pravzaprav tu najbolj markantni. Vrata v naselbino so tudi v tem primeru na severozahodni strani.

V sklop navedenih naselbinskih točk pa se vključuje kot zadnja v vrsti tudi Lipje nad Zirovnico, ki nas na tem mestu najbolj zanima. Sam naselbinski plato se v tem primeru nahaja nad t.i. »Pižovo« jamo (prvo, to je prvotno ime, za to lokacijo je bilo še do polpreteklega časa le Jama) in se širi jugovzhodno od Debele peči. Debela peč je iz pobočja izstopajoč, rahlo poraščen čok iz dolomitnega apnenca in se nahaja na severozahodnem skrajnem delu naselbine, nad vhodom vanjo, ki se tudi tu nahaja na isti strani, kot pri že omenjenih treh primerih. Naselbinski plato Lipja je danes dolga okoli 70 m, njegove prvotne širine pa ne moremo, tako kot tudi pri ostalih omenjenih gradiščih, podrobneje določiti. Vzrok temu so precejšnje terenske spremembe, ki so nastale že po opustitvi teh naselbin. Pri tem so najverjetneje poglavitno vlogo odigrali katastrofalni potresi v 13. in 14. stoletju ter erozija, ki so ustvarili današnje Peči in melišča pod njimi ter s tem v precejšnji meri prizadeli in spremenili tudi vnožje le-teh. Največje spremembe in posledice je doživel predel med današnjo Zabreznico in Rodinami, kjer je greben Peči najvišji. Razvidno je to tudi v dandanašnji konfiguraciji terena in nekaterih ledinskih imenih, ki se na te oblike navezujejo (npr. Podrtje pri Zabreznici, Krniški rob in Brunk nad današnjim Smokučem, itd.). Nekaj ve o tem povedati tudi ljudsko izročilo, ki pravi: »Lz pripovedovanja je znano, da so takrat, tistega leta nihče več ne pomni, ko se je na Koroškem Dobrac odtrgal, tudi Peči, razrahljane po potresu, stresle raz svoj skalnat okostnjak s travo, grmovjem in drevjem porasle strmine. Od Most do Sruja, Le Jecola na vrhu je ostala zelena in pa nad Zabreznico majhna planja...« (po J. Jalnu). Vzroke, ki so neposredno vplivali na to katastrofo, pa ljudska pripoved tolmači takole: »Ko so se začeli v vasi pod temi sedanjimi pečinami naseljevati ljudje od drugod in so si nad vami postavili lesene bajte, za v peč niso imeli nič kurjave. Zato so sekali v tem srenjskem svetu. Preveč. Pred več kot štiristo leti je bila hudo deževna jesen. Ker je bil strmi svet po bajtarjih do golega oguljen, so korenine gnile in niso več zadrževale prati. Od deževja razmočena prst se je začela drizati po strmini, da so se pokazale gole pečine in z njimi vred pesek in šoder, ki so ga prej krili grmi in gahrovje ter ga držali s koreninami...« (po F. S. Finžgarju).

Ljudsko izročilo je nedvomno zanimivo in pomembno za identiteto posameznih krajev. V svojem jedru vedno prinaša zrna resnice, vendar moramo pri njegovem vrednotenju le-ta izluščiti, primerjati in dopolnjevati z dokazanimi dejstvi ter biti kritični.

Tone Tomazin: V Bodeščah — kroki

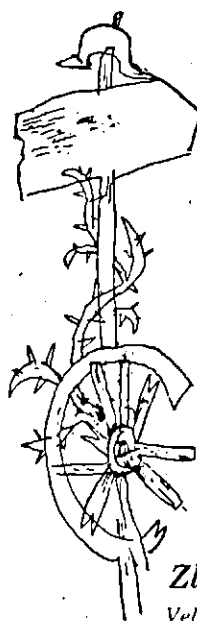
Če se povrnemo k vrednotenju danes vidnih ostankov omenjenih prazgodovinskih naselbin, moramo ugotoviti, glede na navedene spremembe terenskih okoliščin, da so naselbinski platoji v večini primerov zasuti za eno tretino. Zasuti so predvsem oni deli, ki so bili na prehodu iz ravnice ali terase v strmo pobočje, ki se je dvigalo nad posameznimi gradišči in jim varovalo hrbet. Ti deli pa so bili najbolj zavetni predeli posamezne naselbine in tam so se nahajali tudi stavbni objekti. To ugotovitev nam potrjujejo tudi precej jasni sledovi, ki so vidni v oblikah terena in nenazadnje samih, sicer skromnih najdbah (kamniti temelji, keramika), ki so bile najdene.

Vsa navedena dejstva veljajo tudi za Lipje nad Zirovnico. Tudi v tem primeru so prišle najdbe, ki so za trenutno opredelitev pomembne, čisto slučajno na dan. Le-te so sicer več kot skromne, vendar za opredelitev značaja utrjene naselbinske točke, brez dodatnega znanja, ki nam ga omogočajo le sistematične raziskave, bistvenega pomena. V tem primeru gre tudi za najdbe (keramika, železo, ki je slabo topljeno, bobovec, oglje itd.), ki izvirajo iz obrambnega jarka, ki je bil izkopen v vojaško-obrambne namene pred nedavnim. Zanimivo je pri tem, da je bil ta jarek izkopen delno skozi obrambni suhi zid ali ogrado, ki je varovala to železodobno naselbino. Med izmetanim materialom in v profilu, ki je naravn in v notranjosti naselbine, so bile odkrite omenjene najdbe, ki jim moramo pristeti tudi precejšnjo prisotnost oglja oz. žganine.

Pri celovitem, začasnem vrednotenju teh naselbin, pri čemer naj bi veljala, glede na zastavljeno problematiko, pozornost predvsem področju, ki spada v okvir Zirovnice oz. Most (Lipje), moramo videti naslednje zaključke, ki so lastni in značilni za vse štiri navedene naselbinske lokacije, od katerih se za sedaj lahko v časovnem in kulturnem smislu lahko naslonimo le na Njivice nad Begunjami ter Selca nad Zabreznico: iz strmega pobočja grebena nazven potegnjena, v obliki ravnice oblikovana terasa, vhod v vseh primerih markanten) na severozahodni strani, dokazan obstoj suhega zidu (ograde), sledovi (obrisi) stavbnih objektov, konkretne, časovno in kulturno opredeljive najdbe in dr. navedene značilnosti, ki so vsem lokacijam skupne in značilne. Navedene skupne poteze ter značilnosti, ki so v omenjenih primerih tudi znanstveno dokazane, nam kažejo, da gre v tem primeru za sistem

sorodnih prazgodovinskih naselbin — gradišč na relativno majhni zemljepisni razdalji. V zemljepisnem smislu gre za zaključen geografski pojem, za katerega so značilne, oz. so bile tudi v preteklosti, skupne demografske, ekološke in gospodarske prilike. Takoj pa moramo poudariti, da pri tem ne gre za kako lokalno značilnost ali posebnost v času, ki mu okvirno pripisujemo obstoj in življenje teh naselbin. V slovenskem in še širšem jugovzhodnoalpskem prostoru ima Gorenjska v času t.i. halštatske kulture svoj konkreten prostor ter pomen, ki je pogojen z njeno geografsko lego in iz tega izvirajočo demografsko situacijo.

Kulturne značilnosti tega prostora pa moramo za sedaj, glede na stanje raziskovanosti, upoštevati ter vrednotiti kot prehodni prostor med halštatsko provinco današnje Dolenjske in Posočja. Edino, kolikor toliko raziskano najdišče v naši neposredni okolici, ki sodi istočasno v isti časovni in kulturni krog, je Bled. Pri tem imamo v vidu grobišče na Pristavi in naselbinske ostanke na vzhodnem delu grajskega hriba (Peči) in ugotovljene sledove naselbinskega značaja, ki so bili najdeni v sklopu raziskav omenjene nekropole in ki sodijo domnevno k naselbinam, ki bi jo morali locirati na področje severozahodnih obronkov današnjega grajskega hriba. Situacija na Bledu nam kaže na kontinuiteto, kajti naselbinski kompleks nad današnjo Pristavo naj bi po najdbah (S. Gabrovec, Prazgodovinski Bled, Dela SAZU 8, 1960, 16. s.) sodil že v mladohalštatsko stopnjo. Za sedaj nam najdbe kažejo predvsem na povezave ter paralele med Njivicami in Selcami z gradiščem na Pečeh na Bledu. Odločilni moment pri tem vzporejanju je za sedaj predvsem keramični inventar, način ureditve in s tem povezana lokacija naselbin. Glede na tip in sistem ureditve teh naselbin, ki so značilne za področje Gorenjske (pri tem gre za že omenjeno, iz strmega pobočja osnovanega hriba ali širšega višinskega kompleksa potegnjeni vršac ali osamelec) lahko ugotovimo, da ta utrbeni sistem prevladuje (Gradišče nad Kupljenikom, Dunaj nad Slamniki, Hom, Zlan, Spodnje in Zgornje Gradišče v Bohinju, Sv. Lovrenc nad Bašljem, Smarjetna nad Kranjem, Lajše pod Drazgoško goro, Gradišče pri Seničnem in mnoga druga) in je z redkimi izjemami za gorenjsko, obnavsko dolinsko področje značilen. Kot izjeme lahko navedemo morda Aidovski gradec v

Zlati lovec

Velblodji hrbti
Karavank,
z zeleno volno trav
in rjavega mahu.
Na jugu
z zidom Alp
podzidano nebo.
Na nebu
kakor ostri beli plamen
Špič.
Dan je visok.
V rišavah
zlati lovec tisočroki
s tisoč loki
nas obstreljuje
s tisoč puščic.
Se več zbrni jih mimo
med trave in med rože,
strmini v bok
kot zlat čebelji raj.
Nebo kot da zveni
že ves dan od tette.

Slutnja

Srce kakor težke veje
je polno zlatih sadov.
Zate, draga, zori jo,
po tvojih rokah hrepenja,
a bodo le plen vetrov —
vetrot jesenskih, ki spijo
nekje za bregovi poletja:
o, kmalu v meglah se zbudijo
in jaz bom drevo brez zavetja,
okostnjak, brez sadov in gol.

Z vejami pisal bom rime,
sive na sivo nebo —

črn okostnjak sredi zime,
črno razklano drevo.

Oj gozdovi

Oj gozdovi, oj gozdovi,
naša domovina:
tam med smrekami ob ognju
ena smo družina.
Sotorske plahte so razpete:
to so naše hiše.
Kadar dež nam jih premoči,
veter jih obriše.

Naše postelje so veje...
Ko na njih zaspimo,
v sanjah se svoboda smeje,
k njej v objem hitimo.

Črke najine ljubezni

Objeta leživa
na mehkem ležišču iz maha
in dišečih ciklaminov.
Detel, ki se je utrudil
nad neznanim
dolгим telegramom,
je utihnil.
Morda naju opazuje
v duplu skrit
in šteje najine poljube.
Ne prešteje jih nikoli,
ker jih pjeva
z enim samim
neodžejanim poljubom,
kot da drug drugemu sva
žejna zemlja
in neusahljiv
osvežujoč studenec.
Pozabljava,
da sva gladna,
brez postelje, brez strehe.
V bogastvu najine ljubezni
ne pogrešava ničesar:
zadostata
blazini najinih teles,
srce in duša,
roke, ki naju sklepajo
v objem,
ustnice, ki se ne morejo
ločiti.
Bi se kje ljubila slaje
kakor pod dobrim šotorom
večera,
kjer so vse zvezde najine,
sami dragoceni kamni.
Iz teh kamnov
bom zložil črke najine ljubezni
v pesem, ki jo bova brala,
kadar bova sama
drug drugega iskala
po spominih.

Večer

Mrah se vpleta
med jesensko drevje.
V krvi zarje
jezera gorijo.
Voda pada
v šumu čez pečevje,
naše misli
v novi čas zori jo.
Z mrakom spuščamo
se tja v dolino,
tihu in neslišno
skozi hoste:
Bratje, nosimo
vam domovino,
skupaj z nami
jo ljubili hoste.

S priprtimi očmi

O, mučni stradež, srhki mraz v kosteh...
Kaj nas izživlja v naših sanjah, smrt?
Razpel je sneg čez gore beli prt,
zamrl je na naših ustnih smeh.

Slo po življenju nosimo v očeh
in greje nas privid bodočih dni,
a vsepovsod se bela smrt reži,
srečujemo na naših jo poteh.

— Tovariš, na pomoč! ... In sneg pordi,
soborec zruši se na mrzla tla...
Čez mrtve ustne blisne mu smehljač.

Morda zato, ker rešen je vsegà...
Ne! ... Ne! ... S priprtimi očmi
za hip uzri je naš daljni maj.

Koroška

Nad gozdno poseko
smo trudni obstali:
okoli nas hoste,
pod nami doline,
nad nami nebo —
zlati zeleni šotor,
na vrhove sulicastih smrek
pripet —
pripet na trave
in golicačave planin.
pripet
na razorano dlan ravnine
s krvavečimi žilami rek
med potemnelimi griči.
otožnimi jezери,
polji, vasm in potmi
in gozdiči —
pripet
na požrešno čeljust
daljnih, tujih gora
z jeziki večnega snega,
in v tem žrelu svet,
mučeniško razpet
na kljukasti križ.

Nekdo bo zajokal doma

Bleda, blede megla.
Jutranji prvi svet.
Prvi strel in rafal.
Prvi, prvi krik.

Daleč je v boju pomlad.
V boju je bliže smrt.
Čutim, čutim njen hlad
in sikajoči srd.

Sonce, sonce z neba.
Na snegu sledovi krvi.
Nekdo je zaprl oči.
Nekdo bo zajokal doma.

Rožni venec

(Zvebovemu očetu z Gorjuš)

Vemò, da niste nas bili veseli,
saj dan za dnem kdo trkal je na vrata,
poprosil kruha, vprašal po zabeli,
a vaša duša je bila vsa zlata,
zato ste nam odprli, Zvebov ata,
in nam bilo je, kot da smo doma,
saj dali vsakemu ste kos srca,
pomagali nam v naši hudi sili.
Ceprav, kot veste, ni nam za boga,
smo rožni venec z vami vsi molili.

Molili dele vse smo in za ranjke,
za zdravje kože, ki je obolela,
da vrag bi že uničil nemške tanke
in z njimi izdajalska vsa krnela —
za zdravje ovc, da ovc — črna, bela —
imeli bi še dosti mehke volne,
da kašče bi bile ob letu polne,
da kmalu bi svobodni že napili...
Ker vaša misel vse krivice kolne,
smo rožni venec z vami vsi molili.

Potem smo dolgo z vami v noč bedeli,
ko ob karbidki ste rezljali pipe
in z nami po svobodi hrepeneli.
Luč risala nas je na majhne šipe
in Pepček stresal svoje je dovipe,
da bog ne bi zveličal vaše duše,
da škof ljubljanski bo preklel Gorjuše,
ker za bandite ste boga prisili,
a belim privoščili črne ruše:
tak rožni venec z vami smo molili.

Kako nas je zgrabilo hrepenenje,
da že za nami bi bilo trpljenje,
da bi ljudje na svetu se vzljubili,
da iz krvi poglano bi življenje:
vse to ste vi v molitev svojo skrili.

SREČANJE IN SODELOVANJE S FRANCETOM BEVKOM

S Francetom Bevkom sva se menda prvič srečala tiste jeseni, ko so padle baziške žrtve. Tedaj je bil France Bevk že znan in priljubljen pisatelj, jaz pa deček iz idrijskih hribov, ki ga je vedoželjnost gnala v svet in je gojil v sebi veliko veselje do književnosti. Poslej sva se srečala še večkrat in naključje je nanese, da sva se 10. septembra 1943. po kapitulaciji Italije, oba vrnila iz italijanskih zaporov. Bevk se je vrnil iz gorjskih zaporov, jaz iz Zavravnice, kjer sem čakal, da me peljejo pred zloglasno posebno sodišče v Rim, pa je z razpadom fašizma, propadlo tudi to sodišče.

Iz Gorice naju je odpeljal Julij Beltram v Stomaž nad Ajdovščino, kjer je bil glavni štab primorske partizanske vojske. Tudi v partizanih so se večkrat srečale najine poti. France Bevk je bil najprej tajnik, nato pa predsednik PNOO za Slovensko Primorje. Žal, kmalu se je razbesnela prva nemška ofenziva, ki je divjala po vsem Primorskem, zato je bilo treba tudi za vodstvo primorske vojske najti varnejši kraj. Iz Trnovskega gozda sem odpeljal kakih 50 ljudi v samotno kmetijo Vojščico pri Vojškem. Tu je France Bevk poleg dolžnosti predsednika PNOO, urejal tudi primorsko izdajo Pionirja, na ciklostil tiskano revijo za otroke. Tu mi je večkrat poslal, kot okrožnemu referentu za idrijsko okrožje, kurirja z raznimi željami po knjigah, ki jih je France Bevk potreboval pri svojem delu.

Srečevala sva se tudi po osvoboditvi v Trstu, ko je bil France Bevk predsednik PNOO za Slovensko Primorje in Trst, pozneje pa podpredsednik prezidija ljudske skupščine Slovenije v Ljubljani. V Trstu je bil tudi urednik literarne revije Razgledi in predsednik Gregorčičeve založbe, kateri sem bil jaz tajnik. Iz teh srečanj bom tudi navajal citate iz najinih pogovorov, ki sem jih sproti zapisoval, ker mi je pomenila vsaka njegova beseda napotilo in vodilo.

Zadnje srečanje s Francetom Bevkom je bilo konca junija 1970. Tedaj je France Bevk želel, da smo nekateri obiskali (z nami je bil tudi Miško Kranjec) Idrijo, Cerkljo, Orehovo (prvo Bevkovo učiteljsko delovno mesto), odtod pa smo se peljali v njegovo hišo v Šempeter pri Gorici.

France Bevk je bil tedaj nekoliko mlače in tih, a nihče ni predvideval, da bo že septembra istega leta nepričakovano umrl.

Pisati sem začel že zelo zgodaj, prvi poskusi segajo v moje dvajseto leto. V dveh letih, ki sem jih pred odhodom na učiteljsko pripravništvo preživel doma, sem pisal vsako prsto uro. Svoje poskuse sem brez uspeha pošiljal skoraj brez izjeme vsem slovenskim listom in revijam. Sreča se mi je takrat nasmešnila samo enkrat, ko mi je tržaški Družinski prijatelj natisnil prvo stvar. K pisateljevanju me je gnal močan notranji nagib, ki mi je narekaval poskus za poskusom, dokler nisem uspel. Notranji nagib me je silil k pisateljevanju že zelo zgodaj, ko še nisem dobro vedel, kaj je literatura. Socialne krivice, ki sem se jih takrat komaj zavedal iz govorjenja starejših, so me bogatile z življenjskimi izkušnjami, mi budile odpor proti krivici, odpirale razumevanje za zatirane.

France Bevk izhaja iz hribovitega predela severne Primorske, iz Zakojce nad Baško grapo, na vznožju Koje in Poreznja, kjer se je rodil 17. septembra 1890. Čeprav je ta zahodni del slovenske zemlje dal priljubljenega pesnika in velikega narodnega

huditelja Simona Gregorčiča ter izredno zanimivega pripovednika Ivana Preglja, je Bevk prinesel to pokrajino v slovensko literaturo povsem na svojstven način, saj sodi v pisateljsko generacijo, ki je nastopila po velikem razcvetu slovenske književnosti za časa tako imenovane moderne, v kateri je s posebnim žarom zaživela podoba slovenske zemlje in življenja na kmetih. Razen tega so v delih Ivana Cankarja odmevala družbena in politična vprašanja slovenskega naroda.

Prvi literarni poskusi, kolikor se spominjam, so bili pod močnim Cankarjevim vplivom. Ko sem v začetku prve svetovne vojne stopil v literaturo, je moje pesmi in črtice poleg osebnih doživetij narekoval največ globok odpor proti vojni. Dve leti po vojni, ki sem ju preživel v Ljubljani, zame nista bili plodni. Pero pa mi je zopet oživel, ko sem se vrnil na Primorsko. Kritika je takrat mojim delom očitala pomanjkanje, idejnost, ne po krivici, dasi ni dovolj upoštevala razmer, v katerih sem živel in delal. Živo me je zadevala in bolela socialna in narodna usoda primorskega človeka, da bi se bil jasno dotaknil teh dveh problemov, bi ne bila v nevarnosti le moja osebna svoboda, ampak tudi založnica (Goriška Matica) in s tem slovenska knjiga. Slo je za to, da ohranimo slovensko čtivo in ga širimo, zato sem se omejeval na opisovanje vsakdanjega življenja primorskega, posebno tolminskega človeka v njegovih bojih za »Kruh in ljubezen«.

»Že zmlada sem rad bral Cankarja, če tudi takrat še nisem razumel njegove simbolike, a me je silno privlačevala lepota njegovega jezika in dognanost umetniškega izraza. V poziji sem se oplajal ob Županciču, Ketteju in Murnu, veliko sem bral tudi Dehnela, ki je bil takrat v modi. V dneh, ko sem bral svoje prve črtice, sem spoznal Gorkega po njegovih prvih novelah in povestih, ki sem jih vedno znova prebiral z vročo željo, da bi znal in mogel tako pisati kot on, hkrati pa me je z isto mislijo privlačeval tudi Čehov. V začetku prve svetovne vojne sem spoznal Andrejeva, prva leta po vojni pa Strindberga, ki sta name naredila velik vtis in sta tudi vplivala na moje pisanje. Pri zgodovinskih povestih sem delal pod vplivom Viktorja Hugoja. Visoko sem zmeraj cenil tudi Dostojevskega, posebno njegov roman Zločin in kazen, ki sem ga bral vsaj enkrat na leto. Bil sem nedvomno tudi pod vplivom romantike in ekspresionizma, ki sta pustila sledove v nekaterem mojem delu, a sem se vedno bolj nagibal k realizmu. Na to je bržkone vplivala branje francoskih in ruskih realistov, h katerim se vedno znova povračam. Med slovenskimi pripovedniki imam poleg Cankarja najraje Tavčarja v njegovih kmečkih povestih. V Cvetju v jeseni in Visoški kroniki. Višek pripovedne umetnosti pa mi pomeni Tolstoj, ob katerem se vedno znova zgledujem in učim.«

Svet pod Kojo in Poreznjem je bolj reven kot bogat, toda Bevkova mladost je potekala v eni izmed najrevnejših zakojških družin. Njegov oče je bil bajtar in čevljar, vendar dovolj bister, da je doimel sina, ki s šolo ni bil ravno skregan, a je rad veliko bral, saj ga je neutešeno hrepenenje za znanjem gnalo h knjigam. »Ob knjigah se mi je začel odpirati čisto nov svet. Kmalu sem se močno spremenil. Vedno sem tičal v knjigah. Nisem bil ne lačen ne žejen, zamujal sem kosilo in večerjo, bil

kregan in tepen, a vse ni nič pomagalo.« Ko je s štirinajstim letom dovršil domačo šolo, je kot trgovski vajenec v Kranju doživel Tatčiča; bilo mu je skoraj že sedemnajst let, ko si je stezka utrl pot na učiteljske. Leto pred prvo svetovno vojno je maturiral in nastopil prvo službo v Orehku pri Cerknem. Tu je tudi dozorel v pisatelja, saj je objavil v Domu in svetu prve zrelejše pesmi, črtice in novele, v katerih ni bila preveč prikrita ost protivojnega in protiaustrijskega mišljenja. Prvo opozorilo je bila kazenska premešitev v Novake, nato pa je moral kot »politično sumljiva« na bojišče v Galicijo.

To je bil čas velikih političnih sprememb. V spopad velikih imperialističnih sil sta se zapletla italijanski in nemški nacionalizem, ki sta prežala po slovenski zemlji, oba pa sta bila za narodno usodo Slovencev življenjsko nevarna. Ni čudno, da so se mlade napredne sile vemale za idejo, da ho razpad stare Avstrije prinesel novo jugoslovansko državo, kjer bo vsem narodom zagotovljen nemoten avtonomen razvoj.

Želje so bile le deloma uresničene. Na razvalinah Avstrije je sicer nastala Jugoslavija, toda v njej je silneje kakor prej zavladal meščanski kapitalizem, bila je daleč od sleherne avtonomnosti. Primorsko je zasedla Italija, ki je ob prihodu sicer obljubljala Slovincem polne pravice, toda svoje obljube je kmalu spremenila v zatiranje v najbolj surovi obliki. Slovenske šole je posiljevala z italijanščino, izpodrezovala korenine slovenski prosveti. Raznarodovalni pritisk pa je ogabno pospešil fašizem. Čez noč je odpravil slovensko šolstvo, uničil mrežo prosvetnih društev, prepovedal časopise, segal po slovenskih knjigah ter jih požigal na grmadi. Le redki izobraženci so vztrajali na Primorskem. Redke knjige, ki so prišle ljudem v roke, so opravljale največje kulturno in nacionalno poslanstvo. Ohranjemale so narodno zavest in gojile vero v boljše čase.

»Ko so bile na Primorskem zatrite slovenske šole, listi in prosvetna društva je bilo izdajanje in širjenje knjig edino možna oblika kulturnega udejstvovanja. Srečna misel, da sem se leta 1921 vrnil v svojo ožjo domovino, mi je tudi dala v roke vodstvo največje in najvažnejše primorske književne založbe Goriško Matico. Pomanjkanje rokopisov me je sililo, da sem napisal eno, dve ali tudi več knjig na leto, ker je v veliki meri pospeševalo moj literarni razvoj. Obenem pa sem kot književnik onkraj meje lahko najbolj uspešno služil svojemu narodu. Ljudstvo je segalo po knjigah kot po edinem sredstvu za ohranitev narodne zavesti in materinega jezika. Da ni bilo teh knjig, v katerih so ljudje pogosto brali med vrsticami še tisto, kar ni bilo zapisano, bi bil inel fašizem več uspeha s svojo raznarodovalno politiko in bi osvobodilna borba ne bila našla v tolikšni meri pripravljenih pesti in duš Primorcev. Tudi s tega vidika je treba gledati na vsako knjigo, ki je takrat izšla v Trstu ali Gorici.«

Takšne žalostne razmere so bile Bevka poklicale v sončno Gorico, kjer je preživel mladostna leta kot učiteljski. Zapustil je Ljubljano zaradi ljubezni do Primorske, kjer je moral marsikatero besedo napisati drugače, jo omiliti ali celo zamolčati in ko je fašistični pritisk ustavil skoraj vse slovensko časopisje in skoraj docela zatrl slovensko kulturno delovanje, se je Bevk posvetil samo pisateljevanju, usmeril k neprestanemu ustvarjanju.

NEKAJ PRISPEVKOV IN MISLI O NAJSTAREJŠI PRETEKLOSTI MOST IN ŽIROVNICE

Prisojna in strateška lega, bogato rudarsko zaledje, rodovitna zemlja, obilje divjačine in sadežev v gozdovih ter rib v bližnji reki (Peškovca oz. Piškovca) in pritokih, — vse to je človeka že v davni prihodnosti, da je področje pod današnjim Rebrtom (skrajni zahodni okraj Kamniških Alp) naselil in tisočletja kultiviral. V skrajnem severozahodnem okolišu tega področja, na najvišji levi savski terasi, pred vodom v Gornjesavsko dolino, se nahajata v vrsti naselij kot zadnji dve Žirovnica in Moste. Žirovnica leži, kot vsa ostala naselja, na prehodu iz ravninskega dela v strmine Rebra oz. Lipja, kot se imenuje le-ta v svojem skrajnem, severozahodnem delu. Zaselek Moste pa leži na obeh bregovih in ob strugi, ki jo je izdolbel potok Zavravnica tik pred svojim izlivom v reko Savo (dandanes jez HC Moste).

Že samo ima Moste naznačuje pomen in strateško lego tega zaselka, ki je varoval prehod v Gornjesavsko dolino, oz. vhod v t.i. Deželo v smeri dandanašnjih Begunj in Radovljice. Istočasno je čuval za svojim hrbtom bogata gospodarska — predvsem rudarska — zaledja v dolini Zavravnice, v smeri proti Stolu in Begunjski. Prav to zaledje in vodna sila sta omogočala nastanek, razvoj in življenje tega zaselka. Tod so do polpreteklega časa, deloma pa celo do dandanašnjega dne, cvetele razne novofaktorne dejavnosti kot fužinarstvo, mlinarstvo, žagarstvo, suknarstvo, gostinstvo in druge dejavnosti, ki so bile v pristojbini prometa (mostnina, mitnina, itd.). Nekateri teh objektov, predvsem oni, ko so se morali zahvaliti intenzivni

vodni sili, so stali tudi višje, ob srednjem in gornjem toku potoka Zavravnice, ki je sicer skozi celo leto bogat z vodo.

Pravkar navedene značilnosti in pomembnost tega področja pa potrjuje tudi dejstvo, da je kmalu po letu 1004, ko je cesar Henrik II. podaril blejsko gospodstvo Brixnu, to področje v večjem obsegu pripadalo blejskemu gospodstvu in otoški prostiji. S tem je bilo v veliki meri v rokah brixenskih gospodov pomembno gospodarsko in strateško-prometno vozlišče, ki je omogočalo izkoriščanje bogatih naravnih zakladov in kontrolo nad prometom na levi obali Save. S tega širšega področja pa sta Brixnu pripadla tudi zaselka Potoki in Dosloviče (F. Gornik, Bled v fevdalni dobi, Bled 1967, 26 ss.).

V zgodovinskih virih se ime za Moste in Žirovnico pojavlja relativno zgodaj, v 12. oz. 13. stoletju (M. Kos, Gradivo za historično topografijo Slovenije I–II, Ljubljana 1975). Poudariti pa je treba, da je zgodnji zapis teh dveh imen povezan z razvojem ter širitvijo blejskega gospodstva in ju zato zasledimo v darilnih listinah ter urbarjih brixenske škofije (Santifaller, Urkunden der brixener Hoch-Archive 845–1295, Innsbruck, 1929; isti, Brixener Urkunden, 1295–1336, Leipzig, 1944). Za Moste vedo viri povedati sledeče: ... in loco qui Hohenbrücken ... (na kraju, ki se imenuje Visoki most) in ... zu der hohen prucken ... (ob visokem mostu) Oba navedka imena sta dragocena za lokalno zgodovino. Prvi je iz leta 1185, drugi pa se pojavlja v blejskih urbarjih večkrat v 15. stoletju in sicer v letih 1416, 1430, 1431 (Kos, o.c.

I, 380 s.). Za Žirovnico pa v virih beremo sledeče: ... in Zarnonize ... (iz l. 1253). ... Zaronitz ... (iz l. 1306–1309). ... Ser-navnicz ... (iz l. 1344). ... Zernavencz ... (iz l. 1353) itd. (M. Kos, o.c. II, 774 s.). Po svoji obliki in pomenu sta obe imeni slovenskega oz. slovenskega izvora in ju moramo razumeti ter tolmačiti opisno, glede na značilnosti prostora, ki ga pojmuje. Predvsem to velja za Moste.

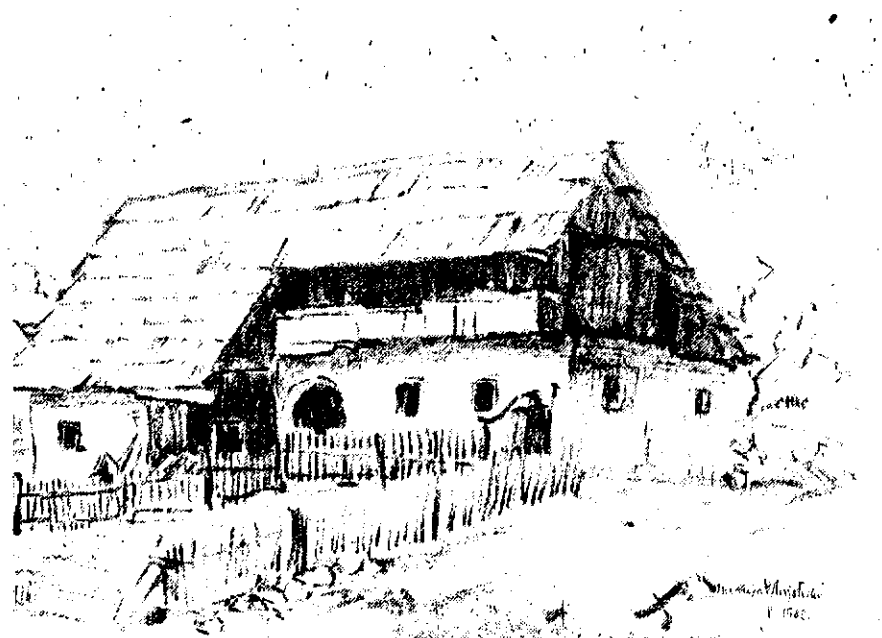
Tako kot drugod, se moramo tudi pri nas pri proučevanju najstarejše preteklosti, nasloniti na materialne arheološke najdbe in značilne ostaline, ki so se ohranile v konfiguraciji terena. Na našem ožjem in širšem področju so v zadnjem času terenske topografske raziskave prinesle nekaj novih pomembnih in zanimivih rezultatov. Omeniti pa je treba, da gre pri tem za rezultate in podatke, ki temeljijo na osnovi raznih slučajnih najdb ter zapažanj. Slučajne najdbe so glede na to, kdaj so bile odkrite, v glavnem starejšega datuma in v večini do sedaj še niso bile nikjer registrirane. To zadnje pa predvsem velja za nekatere najnovejše podatke.

Nedvomno moramo med najstarejše najdbe z našega območja prišteti v prvi vrsti artefakte oz. silekse iz Most. Našel jih je lani in letos pri delu na vrtu F. Podlipnik iz Most 118 (parc. št. 1/3, k.o. Žirovnica). Najdba predstavlja za sedaj manjšo število drobnih orodij ter ostankov iz vulkanskih kamnin, predvsem raznobarnega kremena, ki so pri nas silno redke in jih je ponekod mogoče dobiti v globokih strugah potokov in rek. Podobne primerke, glede na material in izdelavo, nahajamo tudi v naši ožji in širši okolici. Znani so nam s področja Borovelj na Javorniku, Belškega polja, Ratitovca pod Ajdno, Zasipa, Bohinjske Bele in Bohinja. Skupno vsem najdiščem je dejstvo, da se nahajajo na prostem, navadno na najvišjih razasah rek in potokov, kar jih loči od sicer običajnih jamskih najdišč znanih kamenodobnih kultur. Najdišča sama so navadno njive, ali kakor koli drugače mehanično načete površine.

Pri vsakem poskusu natančnejšega časovnega in kulturnega opredeljevanja tega gradiva pa takoj zaidemo v težave, kajti le to dolgo časa pri raziskovalcih ni vzbujalo prave pozornosti, čeprav je znano tudi v širšem geografskem področju. Znakrat bi morda lahko okvirno to kameno industrijo pripisali neki še premalo poznani ter definirani predkeramični kamenodobni kulturi, ki pa zadnje čase postaja predmet nekoliko živahniješega zanimanja in proučevanja, vsaj na področju Gorenjske.

Konkretni sledovi življenja pa se pojavljajo na našem področju v času starejše železne dobe (750–450 p.n.s.), t.j. v sklopu gorenjskega kroga halštatske kulture jugovzhodnoalpskega prostora. Halštatska kultura je bila prva prazgodovinska civilizacija, ki je na današnjem slovenskem prostoru resnično intenzivno zaživela, se razvijala ter pustila bogate ostanke in spomenike svojega obstoja. V našem primeru gre za ostanke tedanjih naselbin — gradišč, ki se razprostirajo oz. vrstijo v pobočjih Rebra, od Begunj do Žirovnice. Za sedaj poznamo naslednje: Njivice pod Jamarskim vrhom nad Begunjami, Selca nad Zavravnico, Lebenice nad Selom in Lipje nad Žirovnico. Od naštetih so bile do danes delno strokovno raziskane le Njivice nad Begunjami (A. Valič, Varstvo Spomenikov, 8, 1960–61, 229 ss.). Pri izkopavanjih leta 1961 so bili odkriti kosi prazgodovinske keramike, živalske kosti in precej oglja. Naselbinski plato pa je bil zavarovan s kamnito ogrado oz. s t.i. suhim zidom, ki je zložen iz kamna brez dodatne vezave. Znotraj naselbine so v terenskih obirih vidni ostanki temeljev stavb. Vhod — vrata v naselbino je bil na severozahodni strani. Podobna je situacija tudi pri ostalih treh naselbinah.

(Nadaljevanje na 30. strani)

29 Tone Tomazin: V Mojstrani — kroki

prostega časa. Če hočemo razumeti označevalno prakso kot zgodovinsko konkretizacijo kraljestva svobode, je potrebno najprej razmejiti produkcijsko in označevalno prakso. Praksi — kot pravi Žižek — ne koeksistirata, **temveč sam nastop ene prakse (proizvodne) deluje kot izrivanje druge (označevalne).**» (29)

Tako izrinjena, potlačena označevalna praksa, nastopa le kot »imaginarno dopolnilo« (Marxov izraz za religijo). Vendar kot taka nastopa le v pogojih prevladovanja produkcijske prakse. »Imaginarno dopolnilo« je namreč konstitutivno za samo polje produkcijske prakse. Ravno zaradi tega »dopolnilo« dejansko ni dopolnilo, gol doatek itd., temveč šele omogoča prevlado produkcijske prakse.

Eno od »imaginarnih dopolnil« produkcijske prakse, ki nastopa zaradi tega le kot nadomestek označevalne prakse, je tudi **umetniška praksa** (poleg npr. religiozne in erotične prakse). V tem smislu lahko govorimo o označevalni praksi kot o zgodovinski konkretizaciji kraljestva svobode. Da bi lahko označevalno prakso pojmovali kot konkretizacijo kraljestva svobode, ni dovolj le obrat znotraj produkcijske prakse — tj. skok iz kraljestva nujnosti v kraljestvo svobode, pojmovanem kot skok od odtujenega k neodtujenemu delu — s čimer bi prezrli prevrat v označevalni praksi oz. »produkciji ljudi«. Pozabili bi, »da okoliščine spreminjajo ljudje in da mora vzgojitelj sam biti vzgajan«. Spregledali bi, da ima revolucionarna praksa dve plati: spreminjanje okoliščin in samspreminjanje samega človeka. (Marx, tretja teza o Feurbachu).

»Poumetničenje dela«, ki govori o tem, da bo delo v komunizmu dobilo umetniški značaj, ne vidi ločenosti kraljestva svobode

in kraljestva nujnosti, »produkcije ljudi« in »produkcije stvari«, označevalne in produkcijske prakse. Tudi Marx je ločil svobodni in delovni čas, ni ju pa zoperstavil. Svobodni čas je čas, ki ni absorbiran z neposrednim proizvodnim delom, je prostor za razvoj sposobnosti. »Razume se po sebi, da sam delovni čas, zaradi tega, ker bo omejen na normalno mero, zato ker se več ne dela za nekoga drugega, ampak za samega sebe, skupno z ukinjanjem socialnih nasprotij med gospodarji in slugami itd., kot dejansko socialno delo, končno kot osnova **svobodnega časa**,« dobiva popolnoma drugačen, svobodni značaj in da mora **delovni čas** enega človeka, ki je hkrati tudi človek, ki razpolaga s svobodnim časom, imeti mnogo višjo kvaliteto od kvalitete delovne živine.« (30)

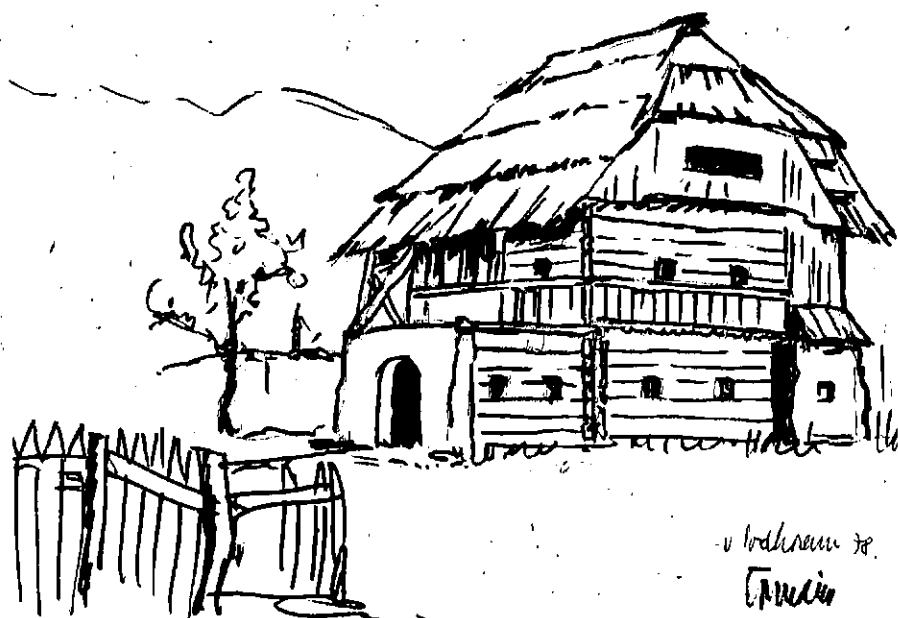
Svobodni čas pretvori svojega lastnika v nek drug subjekt. Kot tak sedaj vstopa v neposreden proces proizvodnje.

OPOMBE:

- 1 Slavko Mežek: »Pripombe mladih na analize in razvojne možnosti SIS«, Zvezek, št. 5, str. 9.
- 2 Karl Marx: »Uvod v očrte kritike politične ekonomije«, v Marx Engels izbrana dela (MSD) v petih zvezkih, (Ljubljana: CZ, 1977), IV, str. 39.
- 3 Darko Štrajn: »Marginalije k slovenski masovni kulturi«, Problemi — Razprave, št. 187, str. 5–6.
- 4 Henri Lefebvre: »Marx i Engels o estetici, v Marksizam i umetnost: ured. V. Mikecin, str. 43.
- 5 Karl Marx: »Uvod v očrte...«, MEID IV, str. 15.

- 6 prav tam, str. 16.
- 7 prav tam, str. 17.
- 8 Karl Marx: Kapital III. (Ljubljana: CZ, 1973), 908–909.
- 9 Karl Marx: »Uvod v očrte...«, MEID IV, str. 38–39.
- 10 Karl Marx: Kapital I. (Ljubljana: CZ, 1961), str. 205.
- 11 Friedrich Engels: »Vloga dela pri preobrazbi opice v človeka«, MEID IV, str. 513.
- 12 Karl Marx: Kapital I, str. 201–202.
- 13 Karl Marx: »Uvod v očrte...«, MEID IV, str. 15.
- 14 Karl Marx: Kapital III., str. 919.
- 15 Karl Marx: »Pariški rokopisi«, MEID I, str. 302.
- 16 Karl Marx: Kapital I, str. 85.
- 17 prav tam, str. 87.
- 18 prav tam.
- 19 prav tam, str. 91.
- 20 prav tam, str. 92.
- 21 Karl Marx: Kapital III., str. 913.
- 22 prav tam, str. 914.
- 23 Karl Marx: »Mezda, cena in profit«, MEID IV, str. 210.
- 24 Friedrich Engels: »Razvoj socializma od utopije do stvarnosti«, MEID IV, str. 633–634.
- 25 Karl Marx: »Osnovi kritike politične ekonomije«, v Temelji svobode: ured. G. Petrovič (Zagreb: Naprijed, 1977), str. 301.
- 26 Friedrich Engels: »Izvor družine, privatne lastnine in države«, MEID V, str. 204.
- 27 prav tam.
- 28 Slavko Žižek: Znak (označitelj) pismo. (Beograd: NIP »Mladost«, 1976), stran 319.
- 29 prav tam, str. 310.
- 30 Karl Marx: Teorije o višku vrednosti (Beograd: Prosveta, 1978), str. 198 do 199.

Tone Tomazin: V Podkorenu — kroki

»Narodno vzgojni cilj sem zasledoval v zgodovinskih romanih in povestih, v katerih sem hotel bralcem z zgledi iz preteklosti prikazati minljivost stoletnih tlačiteljev in neugonobljivo silo naših ljudi. V dolgi vrsti del, ki so takrat nastala, je marsikaj povprečnega, a se nikakor ne sramujem povesti Ljudje pod Osojnikom, Križda, Železna kača, Srebrniki in zgodovinskega romana Človek proti človeku, pri srcu pa sta mi tudi romantična Kresna noč, grozljivi Vedomec ter nekatere daljše novele kot Mati, Morje luči. V nekaterih novelah sem se bolj ali manj odkrito dotaknil tudi nekaterih socialnih in narodnostnih problemov primorskega človeka. V primerih, ko je bila beseda najbolj odkrita, sem se moral podpisati z izmišljenim imenom, kakor je z izmišljenim imenom izšel tudi Kaplan Martin Čedernac, delo, ki ga imam poleg nekaterih novel (Mati, Obračun, Bajtar Mihale) za moje najzrelejšje in umetniško najbolj dognano stvaritev. Mnogokaj, kar mi je takrat razganjalo srce, pa zaradi razmer ni bilo napisano.«

Kdor bi mislil, da italijanskemu fašizmu slovenska knjiga ni bila napoti, bi se hudo motil. Zatreti so jo skušali z raznimi zvijačnimi ukrepi, a ko tudi to ni dočela ohromilo njene trdoživosti, so segli po pisatelju. Po znanem tržaškem procesu, ko so padli strelji na Bazovici, so Bevka ohodžili, da je imel osebne stike z nekaterimi obsojenci. Obsodili so ga na dve leti ukora, kar je pomenilo najstrožje policijsko nadzorstvo. Februarja 1933 pa so ga zaprli in obsodili na tri leta konfinacije na otoku Ventotene pri Neaplju, ki so ga domačini pomenovali za »grobnico živih«. Očitati so mu protitalijansko propagando, češ da s svojimi spisi neti med tujerodci (Primorci) nestrpnost in sovražno razpoloženje proti Italiji. Na pritisk PEN-kluba je bil Marinetti, znani futurist in fašist ter predsednik italijanskega PEN-kluba, primoran posredovati pri italijanski vladi za Bevkovo izpustitev. To je zaradi ugleda v kulturnem svetu tudi zaleгло. Po treh mesecih konfinacije se je Bevk vrnil v Gorico.

»V tem času sem preživel mnogo težkih ur. Okusil sem grenkost ječe in konfinacije, a če bi se moral izseliti iz Gorice in Primorja (kar so mu namigovali), bi se poslavljali kljub temu s težkim srcem, tako kot se človek poslavlja od najdražjih.«

Ob vstopu Italije v vojno leta 1940, so ga znova zaprli in internirali v Pisticcio pri Tarantu, nato premestili v Colfiorito v Umbriji, pozneje pa še v Isernio v Campobasso. Ob očetovi smrti so mu milostno dali dopust ter ga čez čas oprostili. Zopet so ga aretirali jeseni 1942, ker so mu očitali zvezo s partizani. Zlom Italije je pričakal v goriških zaporih. Z ostalimi političnimi zapor-

niki je bil izpuščen na posredovanje partizanov. Še isti dan je odšel k partizanom, kar sem omenil že v začetku tega zapisa.

Če rečemo o Bevku, da je pripovednik, da je v svojem pisateljskem delu pokazal tako plodovitost, kakor doslej še noben slovenski pisatelj, bi s tem ne povedali vsega, zakaj Bevk je pesnik, dramatik, glavno njegovo delo pa je pripovedništvo za odrasle in za mladino. Poudarjeno naj bo prav to — še noben slovenski pisatelj ni posvečal toliko skrbi prav mladinski književnosti.

»K pisanju za najmlajše me žene neki notranji nagib. To delo mi je v užitek, dasi ni lahko, kakor si morda kdo misli. Ne gre le za to, da kdo preprosto, lahko umljivo

piše, mora zadeti tudi pravi ton, da gre beseda otroku do srca...«

France Bevk je vztrajal s svojim ljudstvom v najtežjih pogojih, vztrajal in veroval v prihodnost. Z ljubeznijo do svoje zemlje in do svojega ljudstva in z ljudstvom je doživel vstajenje... zakaj »mladi ljudje in mladi narodi imajo vso prihodnost šele pred seboj...« V kulturni zgodovini Primorske bo Bevku prisojeno najodličnejše mesto, saj je bil med redkimi, ki je ostal zvest svojemu ljudstvu — najbolj zatirani narodni manjšini v Evropi — zvest kot človek in umetnik, ki se je odpravil s svojim ljudstvom tudi v boj za njegovo osvoboditev.

MAKSIM GORKI

KMETJE IN VOJAKI

Pred vratmi bele zidanice, skrite med zelenje starega vinograda, v senci predverja, ki je opleteno z ovijalkami in drobnimi kitajskimi rožami, sedita ob mizi in steklenici vina slikar Vincenzo in ključavničar Giovanni. Slikar je majhen, kočen in zardel; iz njegovih temnih oči sije zamišljen, mehak nasmeh sanjača. Čeravno so njegove gornje ustne in lica gladko obrta, se ta nasmeh zdi otroški in naiven. Ima lepo zaokrožene ustnice, podobne deklškim, prste ima dolge in med njimi živahno vrti rumenkast cvet rože, ki ga od časa do časa prinaša k ustnam, da od ugodja zapira oči.

— Morda... ne vem... morda! — tiho govori in potresa z glavo, nekam stisnjeno

v sencah, medtem ko mu padajo rjavi kodri na visoko čelo.

— Da, da! Čim dalje na sever, tem upornejši so ljudje! — trdi Giovanni, fant širokih pleč ter velike glave s črnimi kodri. Obraz ima hakrenordeč, nos ožgan od sonca, ki se mu lušči. Oči ima velike in krotke kakor vol, a na levi roki nima prsta. Govorica mu je počasna, kakor kretnje rok, ki so zamazane z oljem in železnimi opilki. Držeč kozarec vina med očrnelimi prsti z nalomljenimi nohti, nadaljuje z nizkim glasom:

— Milano in Torino — sta izvrstni tvornici, kjer se ustvarjajo novi ljudje in poraja nov duh. Počakaj še malo in svet bo postal pošten in pameten.

— Da! — pravi mali slikar in vzdigne korazec ter lovi v vino sončne pramene in začne pritajeno peti:

V svet zornih dni, kako dežela sije!
A zdaj odrasle nas s sovraštvom bije.

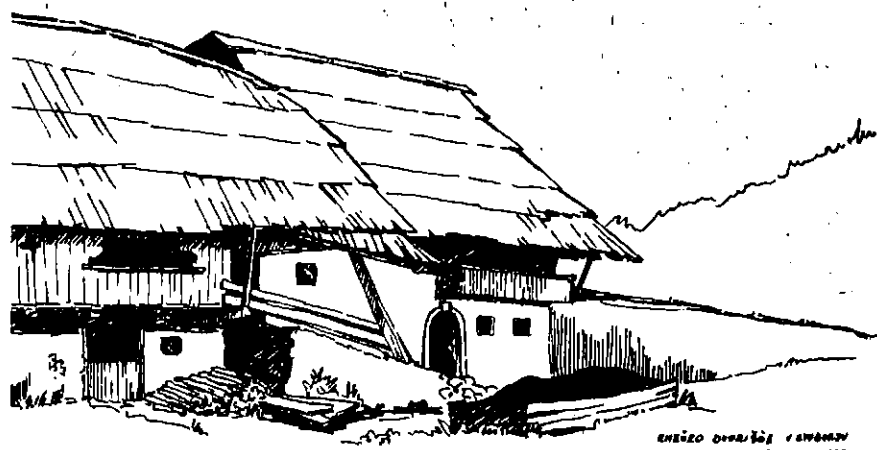
— Čim dalje na sever, ti pravim, laže je delati. Že Francozi ne žive tako leno, kakor mi, potem so Nemci, a naposled Rusi — to so ljudje!

— Da!
— Brazpravni so, vedno v strahu, da ne bi izgubili svobode in življenja, ustvarili velikansko delo — in tako, zahvaljujoč se njim, se prebujajo ves Vzhod v novo življenje!

— Dežela junakov! — pravi slikar. — Hotel bi med njimi živeti...

— Ti? — vzklikne ključavničar in tleskne ostro z dlanjo po kolenu. — V tednu dni bi se tam gori spremenil v košček ledu!

Prasnila sta v dobrodušen smeh. Okoli nju žare modri in rumeni cvetovi, povsod drhte prameni sončnih žarkov: v prozornem steklu steklenice in kozarcev se

iskri almandensko vino, neke od daleč pa prihaja nalik šumenju svile, mehko šepetanje morja.

— Glej, moj dobri Vincenzo — nadaljuje ključavničar široko se smehljajoč — opevaj v verzih, kako sem postal socialist. Ti veš, kako je bilo?

— Ne! — reče slikar nalivajoč vino v kozarce ter smehljajoč se rujnemu curku — nikoli mi o tem nisi pripovedoval. Koža namreč tako dobro pristaja tvojim kostem, da sem vedno mislil — rojen je bil v njej!

— Rojen sem bil nag in bedast, ravno tako kot ti in vsi ljudje. V mladosti sem sanjari, da se bom bogato oženil. Ko sem bil vojak, sem se pripravljati na oficirski izpit. Šele s trindvajsetimi leti sem zaslužil, da vse ni dobro na svetu ter da je sramota živeti, kakor bedak.

Slikar se je naslonil s komolci na mizo, obrnil pogled na goro, kjer so na samotnem hričku rasli veliki borovi, šumeči v vetru.

— Nas, mojo četo so poslali v Bologno. Tam so se bili uprli kmetje: nekateri so zahtevali znižanje zakupnine, drugi so spet kričali, da je neobhodno potrebno zvišati mezde. Zdelo se mi je, da nimajo prav ne prvi ne drugi: znižati zakupnino za zemljo in povišati mezde, kakšna je to bedarija!

— sem premleval — to bo uničilo lastnike zemlje... Meni, otroku mesta, se je vse skupaj zdelo nesmisel. In jaz sam sem se jezil, mojo jezo pa je povečevala še neznoša vročina, neprestano premikanje z mesta na mesto ter nočna straža. Ti fantje so razbijali veleposestnikom tudi poljedelske stroje in našli zadovoljstvo tudi v tem, da so zažigali žito in uničevali vse, kar ni bilo njihovo.

Polagoma je izpil vino in čedalje z večjim ognjem nadaljeval:

— Kmetje so hodili po poljih v velikih gručah kakor ovce, molče, resni ter polni grozjenj. Mi smo jih razganjali z bajonet, kdaj kdaj pa tudi tolkli s kopiti, toda oni so se počasi in brez strahu razšli in se ponovno zbirali. To je bilo dolgočasno kakor pri maši in vleko se je iz dneva v dan kot mrzlca. Luoto, naš podoficer, fant po videzu iz Abruzzev, prav tako kmet, se je v sebi zelo mučil: postal je ves rumen in mršav in nam je dejal:

— Zoprna zadeva, otroci moji! Verjetno bomo morali tudi streljati, naj me vzame vrag!

Njegovo vresčanje nam je čedalje bolj kazilo razpoloženje, posebno, več, ker so se nam izza slehernega ogla, obronka in drevja kazale glave svojeglavih kmetov in nas prebadale njih srdite oči — ljudje nas, naravno, niš spredli z veliko prijaznostjo.

— Pij! — reče prijazno mali Vincenzo, nalivajoč prijatelju kozarec.

— Hvala! Da le žive še tako vztrajni ljudje! — je dejal ključavničar, izpraznil na dušek kozarec, si z dlano obrisal brke in nadaljeval:

— Stal sem na nizkem gričku v oljčnem gaju, čuvajoč stebila, ker so jih hoteli kmetje poškodovati, v znožju hrička pa sta delala dva — stavec in mladenič; kopala sta nekaj jarek. Bilo je vroče, sonce je žgalo kakor ogenj, človek bi hotel postati riba, zares dolgočasno je bilo in dobro se spominjam — na te ljudi sem gledal zelo neprijazno. Ko sta opoldne prenehala z delom, sta izvekla kruh, sir in vrč vina. Hudič naj vaju vzame — sem pomislil. Istočasno pa stavec, ki se do tega trenutka niti enkrat ni ozrl name, reče nekaj fantu; ta odkima z glavo, stavec pa mu glasno zakliče:

— Pojdi!

— Fant se z vrčem v roki napoti proti meni in ko se približa, reče ne preveč prijateljsko:

— Moj oče misli, da ste žejni in vam pošilja malo vina!

— Bilo mi je nerodno in hkrati prijetno, toda odbil sem in namienil starcu z

glavo, češ, da se mu zahvaljujem, on pa mi odgovori ozirajoč se v nebo:

— Le pijte, gospod, le pijte. Mi dajemo človeku, a ne vojaku. Vemo, da vojak ne more biti boljši od našega vina.

— Vrag naj te vzame s tvojimi ujedljivimi pripombami! — sem pomislil, potegnil tri požirke in se zahvalil; a onadva tam doli sta začela jesti. Tedaj pride tudi moja izmena — stražarsko dolžnost je prevzel Salernitanec Ugo. Prišepnil sem mu, da sta tista dva kmeta dobra človeka. Istega dne zvečer, ko sem stal na straži pred vratmi skladišča, kjer so bili poljedelski stroji, mi pade na glavo kos opeke. Ni me tako močno udaril, toda drugi od strani me je udaril po rami s tako močjo, da se mi je leva roka povisela, kakor odsekana.

Ključavničar se nasmeje na vsa usta in pripre oči.

— Opeka, kamenje in udarci — je govoril v smehu — teh dni in v tem kraju so začeli delovati sami od sebe in od te dejavnosti mrtvih predmetov, nam je zrastle kar precej močnih bunk po glavah. Gre vojak ali stoji, toda nenadoma ga z zemlje oplazi gorjača ali nanj pade kamen z neba. Bogme, da smo bili besni!

Oči malega slikarja postanejo otožne, obraz mu poblede, ko tiho reče:

— Človeka je sram, kadar posluša take stvari...

— In kaj storiti? Ljudje sčasoma pridejo k pameti. In zdaj dalje: — pokličem na pomoč in odvedli so me v hišo, kjer je že ležal tovariš, ranjen s kamnom v obraz. Ko ga vprašam, kako se je to zgodilo, mi z neveselim nasmehom pravi:

— Starka, tovariš, neka siva čarovnica me je oplazila in prosila, naj — jo ubijem.

— Ali so jo zaprli?

— Ne, rekel sem, da sem se sam ponesrečil, da sem padel in se udaril. Komandir mi ni verjel, to se mu je videlo v očeh. Nerodno je človeku priznati, da ga je ranila starka. Hudič in pol! Njim je bilo to naravno, da so nas mrzili.

— Torej, tako! — razmišljam. Nato pride zdravnik z dvema damama: ena zelo lepa, svetlolasa, očitno Benečanka; druge se pravzaprav ne spominjam. Pregledali so mi rane, bogme — malenkost, obvezali mi in odšli.

Ključavničar se namršči, obmolne ter si trdo pomenca roke. Tovariš mu vnovič nalije vina. Ko je nalival je visoko dvigal steklenico, da je vino trepetalo v zraku z živim, rujnim curkom.

— Obadva sva sedla k oknu — mrko nadaljuje ključavničar — sedla sva tako, da naju ni obsevalo sonce in nenadoma sva zaslišala nežen glasek svetlolase — sprehajala se je s prijateljico in zdravnikom po parku pred oknom in govorila francoski, a ta jezik jaz dobro razumem.

— Ali ste opazili kakšne ima oči? — je dejala. — On je gotovo prav tako kmet; ko bo slekel uniformo, bo morda postal celo socialist, kakor vsi pri nas. Glejte, ljudje s takimi očmi hočejo osvojiti cel svet, da spremene celo življenje, nas pa poženejo, uničijo, in vse zaradi tega, da bi zmagala neka slepa, dolgočasna pravda.

— Bedaki! — pravi zdravnik — napol otroci, napol zveri.

— Zveri — to že! Toda kaj je v njih otroškega?

— Ah, ta stremljenja po splošni enakosti...

— Pomislite samo: jaz naj bi bila enaka temu fantu z volovskimi očmi in onemu drugemu s ptičjim obrazom? Mi vsi — vi, jaz in ona da smo enaki s temi ljudmi plebejske krvi? Ljudje, kateri se morajo izkoristiti samo za to, da tolejo sebi enake, istotake zveri, kakršne so oni.

Govorila je mnogo in strastno, a jaz sem poslušal in mislil:

— A tako, gospodična? — Jaz je nisem videl več kot enkrat, a ti dobro veš, da nihče na senjari o ženski tako strastno

kakor vojak. Razumljivo, v sebi sem si jo predstavljal kot dobro, pametno, plemenitega srca; v tem času se mi je sploh zdelo, da so plemiči prav posebno pametni.

— Vprašal sem tedaj svojega tovariša: — Ali razumeš ta jezik?

Ne, ni ga razumel. Tedaj sem mu povedal besede, ki jih je govorila svetlolaska. Fant se je razjezil kakor satan in začel tekati po sobi, poblskač z enim očesom — drugo je imel zavezano.

— A tako! besno mrmra — a tako! Ona se okorišča z menoj, ne smatra pa me sploh za človeka. Jaz zaradi nje dovoljujem, da se žali moje človeško dostojanstvo in ona mi to dostojanstvo zanika! Na kokco stavljam svojo dušo, da bi rešil njeno imetje.

Bil je precej bister fant in čutil se je globoko užaljenega, prav tako jaz. In že naslednjega dne smo o tej dami govorili precej na glas, ne ozirajoč se na nikogar. Luoto je samo godrnjal in nas opozarjal:

— Opreznejte, otroci moji! Ne pozabite, da ste vojaki in da ste vezani na disciplino!

— Ne, tega nismo pozabili.

A mnogi od nas — pošteno rečeno — skoraj vsi smo postali gluhi in slepi. Ti vražji kmetje pa so zelo spretno izkoristili našo gluhost in slepoto. Kmetje so zmagali. Zelo lepo so se obnašali napram nam: svetlolaska bi se lahko marsikaj naučila od njih, na primer — oni bi jo krasno naučili, kako je treba spoštovati poštene ljudi. Ko smo odhajali od tam, kamor smo bili prišli z namenom, da bomo prelivali kri, so bili mnogi od nas okiteni s cvetjem. Ko smo odhajali po vaških ulicah, niso nas več obmetavali s kamenjem in črepinjami, temveč — s cvetjem, prijatelji moji. Mislim, da smo to tudi zaslužili. Neprijazen sprejem se lahko pozabi, če je lepo slovo!

On se nasmeje in reče:

— Glej, to bi moral pretočiti v verze. Vincenzo... slikar se je zamišljeno smehljaj in odgovoril:

— Da, to bi bilo zelo primerno za pesnitev. Upam, da bi mi jo uspelo napisati, čeprav sem v petindvajsetih letih, ko človek postane slab lirik.

Odvrže cvet, ki je že ovenel, utrga drugega in tiho nadaljuje:

— Kadar človek prehodi pot od materinih grudi do grudi ljubljene žene, mora oditi dalje, naproti neki novi sreči...

Ključavničar je molčal zbijajoč vino v kozarcu. Morje tiho šumi tam doli za vinogradom, a duh cvetja se širi s kipečim vonjem.

— To sonce nas dela preveč lene, preveč medle — je godrnjal ključavničar.

— Lirski stih se mi nič več ne posrečuje in zelo sem nezadovoljen sam s seboj — tiho pravi Vincenzo, privzdigujoč ozke obrvi.

— Ali si spesnil kaj novega?

Slikar odgovori oklevajoče:

— Da včeraj na terasi hotela »Compos. In začne recitirati z zasanjanim, pojočim glasom:

*Na pusto obrežje, na čeri puste in stare
palo jesensko sonce je s poslednjim
sijajem.*

*Na temne skale se vzpenjajo molni valovi
in odnašajo sonce v hladno, modrikasto
morje.*

*Bakrenordeče listje, odtrgano v jesenskem
vetru,*

*se seje na pene plime kot mrtve, ognjene
ptice.*

*A blede nebo je tožno in razjarjeno
morje mrko.*

Samo sonce se smeje in tone proti zahodu.

Obadva sta dolgo molčala. Slikar je sklonil glavo in strmel v zemljo a orjaški in nerodni ključavničar se je nasmihal in naposled dejal:

— Vse je mogoče lepo povedati, toda lepša od vsega je beseda o dobrem človeku, pesem o dobrih ljudeh...

dukti menjavajo. Brž ko so ti proporci dozorili do neke gotove običajne trdnosti, se zdijo kot bi izvirali iz narave delovnega produkta... » (17) Ti proporci oziroma vrednostne velikosti... se spreminjajo stalno, neodvisno od volje, predvidevanja in početja menjačij. Njihovo lastno družbeno gibanje ima v njihovih očeh obliko gibanja stvari, pod katerih kontrolo so, namesto da bi oni nje kontrolirali.

Da zaključimo. Odtujeno delo je po Marxu nekontrolirano, neobvladano delo. Je delo, v katerem se družbena produkcija razmerja med ljudmi prikazujejo kot razmerja med stvarmi. Odtujeno delo ni obvladovanje dela, temveč je vladavina dela nad človekom.

c) Neodtujeno delo

Tako označeno odtujeno delo, kot vladavina dela nad človekom, že nakazuje pot razoditve. Ostanimo zato še na začetni Marxovi sledi, t.j. pri blagovnem fetišizmu in njegovi skrivnosti:

»Slednjič si za spremembo predstavljamo združenje svobodnih ljudi, ki delajo z družbenimi produkcijskimi sredstvi, in ki svoje množične delovne sile zavestno trošijo kot eno samo družbeno delovno silo.« (19) Upoštevaje te predpostavke »tako v produkciji kakor v distribuciji ostanemo družbeni odnosi ljudi do njihovih del in njihovih delovnih produktov v tem primeru prozorno enostavni.« (20) (podčrtal IP)

Iz anarhije družbene produkcije, njene mističnosti in njenih inherentnih zakonitosti — ki se uveljavljajo kot od producentov neodvisni slepo učinkujoči naravni zakoni — preidemo preko »svobodno podružbljenih ljudi« (Kapital III, str. 93) do »zavestne planske kontrole« (prav tam).

2. »KRALJSTVO NUJNOSTI IN KRALJSTVO SVOBODE«

a) »Kraljestvo nujnosti in kraljestvo svobode kot odnos delo — umetnost

»Kraljestvo svobode se začneja v resnični šele tam, kjer neha delo, ki ga narekujejo pomanjkanje in zunanja smotnost; po naravi stvari leži torej onkraj sfere prave materialne produkcije.« (21)

Da se izognemo dvomnostim, naj takoj povemo, da Marx govori tukaj o komunizmu kot totaliteti kraljestva nujnosti in svobode, torej o družbi z neodtujenim delom.

Kraljestvo nujnosti v komunizmu je lahko le svobodno, ni pa še resnično svobodno. V čem je svobodnost kraljestva nujnosti?

»Svoboda na tem področju (kraljestva nujnosti, op. IP) je lahko samo v tem, da podružbljeni človek, združeni producenti racionalno urejajo svoje presnavljanje z naravo, da jo skupno nadzorujejo, namesto da bi jim vladala kot slepa sila; da ga opravljajo z najmanjšo porabo in v razmerah, ki so najbolj vredne človeške narave in ji najbolj ustrezajo. Vendar je to še vedno kraljestvo nujnosti. Onstran tega kraljestva se začne razvoj človeških moči, ki je samemu sebi namen, resnično kraljestvo svobode, ki pa se lahko razcvete samo na tem kraljestvu nujnosti kot na svoji podlagi. Temeljni pogoj je skrajšati delovni dan.« (22) (podč. IP)

Poglejmo si natančneje ta temeljni pogoj resničnega kraljestva svobode. Na pomen skrajševanja delovnega dne (za kar naj si delavci prizadevajo) je Marx zelo slikovito opozoril v predavanju »Mezda, cena in profit«: »Kjer si delavci prizadevajo, da bi skrajšali delovni dan...

samo svojo dolžnost do samih sebe in do svojega rodu. Delavcu samo omejujejo tiranske uzurpacije kapitala. Čas je prostor za človeški razvoj. Človek, ki nima nobenega prostega časa, človek, ki mu njegovo delo za kapitalista — razen čisto fizičnih premorov za spanje, jed itd. — posrka vse življenje, je manj vreden kot tovarna živina.« (23)

Zakaj pojmujejo kraljestvo nujnosti in kraljestvo svobode kot odnos dela in umetnosti? Osredotočimo se na Marxovo pojmovanje resničnega kraljestva svobode, v katerem se začne razvoj človeških moči, ki so samemu sebi namen. Seveda Marxu in nam ne gre za lupularistično pojmovanje umetnosti, kot umetnost zaradi umetnosti, temveč — ko govorimo o samonamenski umetnosti — za njeno različnost v odnosu do dela.

Produkcijo označuje zunanja namen-skost, oblikovanje zunanjih, realnih predmetov. Umetnost pa je transprodukcijska, presega produkcijo s tem, da je samemu sebi namen in jo ne narekuje zunanja smotnost. Toda kljub tej konstitutivni različnosti ne gre za abstraktno nasprotje v smislu izolirane, neodvisne koeksistence kraljestva svobode in kraljestva nujnosti. Nakazati nam je mesta, kjer Marx že anticipira kritiko tega navnega pojmovanja koeksistence obeh kraljestev.

b) Dvojno »ukinjanje« kraljestva nujnosti

Koncept dvojnega ukinjanja kraljestva nujnosti je izdelal Slavoj Žižek. (Označevalna praksa v marksizmu. Časopis za kritiko znanosti, št. 9—10)

Prvo ukinjanje je analogno skoku »človeštva iz kraljestva nujnosti v kraljestvo svobode«: »Zakone svojega lastnega družbenega delovanja, zakone, ki so jim stali nasproti kot tuji, gospodujoči naravni zakoni, bodo ljudje uporabljali s polnim poznavanjem stvari in jih tako obvladovali. Lastna podružbljenost ljudi, ki jim je stala doslej nasproti, kakor da sta jim jo vsilila narava in zgodovina, postane sedaj njihovo svobodno dejanje. Objektivne, tuje sile, ki so doslej gospodovale nad zgodovino, se podreje kontroli ljudi samih. Šele od tod naprej bodo delali ljudje popolnoma zavestno svojo zgodovino sami. Šele od tod dalje bodo imeli družbeni vzroki, ki jih bodo ljudje spravljali v gibanje, pretežno in čedalje v večji meri tudi zaželene učinke. To je skok človeštva iz kraljestva nujnosti v kraljestvo svobode.« (24) (podčrtal IP)

Kraljestvo nujnosti je ukinjeno v pomenu odtujene družbene substance, in postane tako neodtujeno. Opraviti imamo s skokom znotraj kraljestva nujnosti.

Drugo ukinjanje pa je pojmovati kot skok iz kraljestva nujnosti v resnično kraljestvo svobode. Zakaj tudi drugo ukinjanje?

Ukinjanje kraljestva nujnosti z zavestnim obvladovanjem in kontroliranjem družbenih vzrokov, ki jih bodo ljudje spravljali v gibanje, je svoboda znotraj kraljestva nujnosti; ni pa še resnična svoboda, ki je možna samo izven kraljestva nujnosti. Marxu bi tu lahko očitali, da nedialektično zoperstavlja kraljestvo nujnosti in svobode. Vendar je Marx — kot smo že omenili — že anticipiral rešitev »koeksistence« obeh kraljestev: »Svoboden čas — ki je razvedrilo in čas za višjo dejavnost — je pretvorilo svojega lastnika v nek drug subjekt in kot ta drugi subjekt sedaj tudi vstopa v neposreden proces proizvodnje.« (25) Drugo ukinjanje kraljestva nujnosti ne pomeni torej prenehanja dela, temveč — če parafraziramo Marxa — da v neposreden produkcijski proces vstopamo kot spremenjeni/novi subjekti. Kako lahko resnično svobodni čas v temelju spremeni subjekta? Na to Marx ne da odgovora. Da bi skrajšali delovni dan...

bomo oprli na reinterpretacijo Engelsovega pojmovanja v zadnji instanci odločujoče produkcije in reprodukcije neposrednega življenja.

3. »PRODUKCIJA LJUDI« KOT OZNAČEVALNA PRAKSA

a) Engelsov koncept »produkcije ljudi« in »produkcije stvari«

Zaradi izredne pomembnosti si dovolimo nekoliko daljši citat iz Engelsovega predgovora k prvi izdaji »Izjava družine, privatne lastnine in države«:

»Po materialističnem pojmovanju je razlog, ki v zgodovini v zadnji stopnji odloča: produkcija in reprodukcija neposrednega življenja. Ta pa je spet dvojna. Na eni strani proizvodnja življenjskih potrebščin... na drugi strani pa je proizvodnja ljudi samih, razpoljevanje vrste. Družnim ustanovam, v katerih žive ljudje določene zgodovinske dobe in določene dežele, sta pogoj oboje vrsti produkcije: razvojna stopnja dela na tej družini na drugi strani. Čim manj je razvito delo, čim bolj prevladujejo v družbenem redu rodovne vezi.« (26)

Očitno je, da Engels pojmuje »proizvodnjo samih ljudi« (oziroma krajše: »produkcijo ljudi«) bolj kot biološko reprodukcijo v okviru družine in sorodstvenih vezi. Engels ob bok »produkcije stvari« (proizvodnja življenjskih sredstev) enakovredno postavlja »produkcijo ljudi«. Vendar je enakovrednost obeh momentov produkcije in reprodukcije neposrednega življenja le načelna. V družbi z razrednimi nasprotji, razvito produktivnostjo dela, privatno lastnino itd., namreč »lastniški red« popolnoma obvladuje »družinski red«. (27) V razredni družbi je »produkcija ljudi« podrejena »produkciji stvari«. Vprašanje je se takoj postavlja, je: Kakšno je razmerje med »produkcijo ljudi« in »produkcijo stvari« v komunizmu, torej tudi brezrazredni družbi? Ali je možen enostaven preobrat, oz. ali je mogoče pojmovati komunizem kot prevlado »produkcije ljudi« nad »produkcijo stvari«? Odgovori so možni samo ob pretresu samega pojma »produkcije ljudi«, ki na ravni Engelsovega pojmovanja ostane — kot smo že omenili — na ravni biološke reprodukcije.

Tim. »strukturna psihoanaliza« pa je dala »produkciji ljudi« nov pomen. Interpretirala jo je v »označevalno prakso«, ki jo lahko za začetek označimo kot tisto prakso, ki z Marxovimi besedami »pretvarja svojega lastnika v nek drug subjekt«. Označevalno prakso je pojmovati ne kot golo biološko reprodukcijo, temveč kot spremembo notranje narave človeka skozi proces simbolizacije.

Poskusimo na konkretnem, primeru (fašizem) pokazati na odločen pomen označevalne prakse oz. »produkcije ljudi«. Fašizem je — kot je znano — rezultat gospodarske krize, t.j. krize v »produkciji stvari«. Toda »šele kriza v »produkciji ljudi« je tista ki omogoča kontrarevolucionarno razrešitev krize v »produkciji stvari«. Ona je tista ki preprečuje — kot se to običajno pravi — pretvarjanje delavskega razreda po sebi v razred za sebe, v dejanski revolucionarni subjekt, t.j. ki omogoča da delavski razred deluje proti svojemu objektivnemu interesu, določenoemu z mestom v produkcijskem procesu. (28)

b) Označevalna praksa kot zgodovinska konkretizacija kraljestva svobode

Pokazali smo že, da Marx postavlja resnično kraljestvo svobode (v komunizmu) izven produkcijskega procesa, v sfero

šanj na raven teorije, pragmatizmu, utilitarizmu, voluntarizmu in kar je še takšnih cvetk.

Razvidno je, da v taki »družbeni klimi« (lahko) porastejo tendence k olepševanju dela (v skrajnem lahko dobi celo nekakšen umetniški sij). Stalno slišimo po radiu in televiziji, da je treba delo v »neposredni« proizvodnji **pravilno** prikazati, da ima mladina o njem številne predsodke itd. Problemizirano ni delo, ne gre jim za samo spreminjanje dela, temveč za njegovo pravilno (beri: olepševanje) prikazovanje. V bistvu odtujeno delo se pušča nedotaknjeno, mi se pa dajmo prepričati — če se postavimo v položaj koncentracijskega taborišča — da »Arbeit macht frei«. Kdor še ne ve, kaj je tehnokratizem in tehnokratska ideologija, tukaj je ena izmed njegovih pojavnih oblik.

Tehnokratska ideologija in — značilno — (neo)stalinizem rešujeta razmerje delo in umetnost enostavno: s »poumetnitvenjem« dela. Delo je, ali pa vedno bolj postaja umetnost, še **predno** je bila opravljena kritika dela, odtujitve. Tehnokratizem in (neo)stalinizem si podajata roke — pri čemer pa si zadnji nakopje moralnega mačka. Revidirati mora namreč Marxa. »Poumetnitvenje« dela **znotraj** odtujenega dela je torej lahko zavrniti. Kompleksnejše pa je vprašanje razmerja dela in umetnosti v neodtujenih proizvodnjah.

S tem smo pri centralni temi naše razprave, ki ima tri dele. V prvem bomo poskušali prikazati Marxovo misel o delu nasploh, odtujenem in o neodtujenem delu. Drugi del bo slonel na interpretaciji Marxove ločitve »kraljestva nujnosti« in »kraljestva svobode« in na interpretaciji te delitve v odnos delo — umetnost. Zadnji del je poskus zgodovinske konkretizacije »kraljestva svobode« s pomočjo koncepta označevalne prakse oz. »produkcije ljudi«.

1. DELO

a) Delo nasploh

Začnimo z znano Marxovo metodološko predpostavko: »**Produkcija nasploh** je abstrakcija, toda razumna abstrakcija, kolikor skupne opredelitve zares poudarja, utrjuje in nam s tem prihranja ponavljanje.« (5) Marxova pripomba leti na modo v ekonomiji, ki »najprej poudari nek splošni del — in sicer ravno tega, ki figurira pod naslovom »produkcija« (glej na primer J. St. Mill) — v katerem obravnavajo **splošne pogoje** vseh produkcij.« (6)

Kot je razvidno, Marxu ne gre za to, da bi zavrgel »razumne abstrakcije«, temveč samo abstrakcije ki »... nam pod roko podtaknejo **meščanske** odnose kot neovrgljive naravne zakone družbe in abstracto (družbe nasploh).« (7) Mutatis mutandi veljajo zgornje pripombe za **delo nasploh**.

Ko v Kapitalu III. Marx obravnava tim, trinitarno formulo (kapital — profit, zemlja — zemljiška renta, delo — mezd), pravi o delu: »In nazadnje je tu še tretji člen te zveze, gola prikazen — delo, ki ni nič drugega kot abstrakcija in kot takšno sploh ne obstaja ali pa če vzamemo tisto, kar z njim mislimo: človekovo produktivno dejavnost sploh, ki mu omogoča menjavati snov z naravo — ki nima ne le nobene družbeno določene oblike in značaja, marveč je celo v svojem zgolj naravnem bitju, neodvisno od vsake družbe ter kot izraz in afirmacija življenja, skupno človeku, ki sploh še ni družben, in človeku, ki je tako ali drugače družbeno določen.« (8)

Vendar — kot pripominja Marx, če se zopet vrnemo h Grundrissom — delo je kot kategorija rezultat »**najmodernejše** druž-

be«. Pogoj za nastop te kategorije je »ravnodušnost do dela«: »Ravnodušnost do določene dela ustreza družbeni obliki, v kateri individui z lahkoto prehajajo od enega dela k drugemu in jim je določena vrsta dela slučajna in so zato do nje ravnodušni...«

Ta zgled dela zgovorno kaže, kako so celo najbolj abstraktne kategorije, kljub temu da veljajo — prav zaradi svoje abstrakcije — za vsa obdobja, vendarle v določenosti te abstrakcije same prav tako močno produkt zgodovinskih razmer in da so popolnoma veljavne le za te razmere in v njihovem okviru.« (9) K temu citatu se bomo vrnili še kasneje.

Da se ne bi »izgubili« v citiranju, navedimo le še eno, za Marxa značilno stališče: »V delovnem procesu torej človekova dejavnost tako spremeni predmet dela, kakor je to že vnaprej njegov namen. Proces ugasne v produktu.« (10)

Materialna produkcija (delo) je tako predstavljena kot smotrna (teleološka) dejavnost, ki mora privedi do rezultata, ki pro-iz-vaja. Poudarjena je njena gola **instrumentalnost**. Toda delo ni samo to: »Delo je prvi temeljni pogoj človeškega življenja, in to tako zelo, da moramo v nekem smislu reči: delo je ustvarilo človeka samega.« (11) Ali rečeno z Marxovimi besedami: »S tem, da s takim gibanjem učinkuje na naravo izven sebe in jo spreminja, spreminja obenem svojo lastno naravo. Razvija potence, ki spijo v njegovi naravi...« (12)

Ali lahko ta »ustvarjalni« aspekt dela (delo je ustvarilo človeka in spreminja njegovo naravo) zvedemo — reduciramo na umetniško prakso? Menimo, da je odgovor pri Marxu negativen. Za Marxa je razlika med delom in umetniško ustvarjalnostjo identična z razliko med »kraljestvom nujnosti« in »kraljestvom svobode«.

S tem smo že nakazali **osnovno poanto** rešitve odnosa delo — umetnost. Predno pa preidemo k natančnejši eksplikaciji te poante (tj. »kraljestva svobode« in »kraljestva nujnosti«), bomo najprej označili odtujeno (mezdno) in neodtujeno delo.

b) Odtujeno delo

Kot smo obljubili, se vrnimo zopet k problemu dela nasploh oz. dela in abstrakto; tj. na Marxovo opozorilo, da so celo najabstraktnejše kategorije produkt določenih zgodovinskih razmer. Tako je produkcija nasploh v svoji ravnodušnosti — indiferenci do **posebnih** oblik produkcije možna šele s kapitalističnim produkcijskim načinom. Ne obstoji torej neka produkcija

nasploh, ki dobi v konkretnosti **specifične** poteze, temveč ravno te specifične poteze menjajo samo splošnost, tj. produkcijo nasploh. Zato Marx poudarja: »Opredelitve, ki veljajo za produkcijo nasploh, morajo biti naravnost ločene, da bi ne pozabili na bistveno različnost pri enotnosti...« (13)

Kakšne so konsekvence spregledanja »bistvene različnosti pri enotnosti« tj. izenačevanja dela nasploh z odtujenim, meznim delom? Nanje pokaže Marx v Kapitalu III: »Kapital seveda predpostavlja, da je delo mezdno delo. Če se izhaja od dela kot meznega dela in je zato istost meznega dela in dela sploh po sebi razumljiva, je pa potem prav tako jasno, da se morata kapital in zemljiška lastnina zdeti **naravni** obliki delovnih pogojev nasproti delu. Zdi se da je naravna oblika delovnih sredstev, da so kapital;...« (14)

V Marxovem (pa seveda tudi Engelsovem) opusu je veliko prostora namenjeno odtujenemu delu in njegovim posledicam. Nas zanimajo predvsem tista mesta, ki so odločilna za razumevanje neotujenega dela. Naš interes bomo usmerili predvsem na četrti razdelek prvega poglavja prvega zvezka Kapitala: »Blagovni fetišizem in njegova skrivnost«. K temu navaja pripomba v Marxovem zgodnejšem delu »Pariški rokopis« (konkretno: gre za rokopis z naslovom »Odtujeno delo«). Marx tam pravi: »Delo ne producira samo blaga; producira samo sebe in delavca kot **blago**, in sicer v razmerju, v katerem sploh producira blago.« (15) Poglejmo zatorej, kaj pravi Marx o **blagu**, o njegovi metafizični zvitosti in tehnoloških muhah.

Najprej je tu temeljno **protislovje** med uporabno vrednostjo (fizična, kemična lastnost blaga) in vrednostjo. V čem je to protislovje? Produkt — materializirano ali opredmeteno delo — ima **uporabno** vrednost, ker je koristen, ker zadovoljuje človeške potrebe. Toda produkt zadobi v blagovni produkciji značaj blaga. Poleg uporabne vrednosti ima še lastnost **vrednosti**, natančneje, menjalne vrednosti. Blago nima torej samo »fizično otipljive eksistence«, produkt kot blago je uporabna vrednost za druge, ima **torej družbeni značaj**. Vrednost pride do izraza šele pri menjavi. »Ker producenti stopajo v družbeni kontakt šele prek menjave svojih delovnih produktov, se tudi specifični družbeni značaji njihovih privatnih del pojavljajo šele znotraj te menjave.« (16) Družbeni odnosi (med privatnimi deli so tako lahko le odnosi med stvarmi-blagi). Kajti, »menjalne produktov praktično najprej zanima, ... koliko tujih produktov dobijo za svoj lastni produkt, v katerih proporcijah se torej pro-

SPOROČILA:

DACHAU ALI SVOBODA JE SONCE V ČLOVEKU

2

14. ZAPIS

23. junija

so nas peljali čez München, Augsburg proti Ulmu ob Donavi. Izstopili smo v Unterfahaimu.

Hodili smo kakšna dva kilometra po tračnicah, nakar zagledamo nedaleč od proge leseno barako, v katero smo se vselili. Za barako se je razprostiral borov gozdiček in nikjer ni bilo ograde! V prostem času smo poležavali na travi in opazovali neštete kompozicije vlakov, ki so odhajale polne in ki so se vračale prazne. Hiteli so noč za nočjo, dan za dnem, polni v Italijo, prazni nazaj. Vedeli smo, da gre vsa fašistična zadeva k vragu.

Nekaj kilometrov južno od nas je bilo letališče za transportna letala, ki so krožila nad nami od ranega jutra do pozne noči. Bila so velika šestmоторna letala. Plula so tako nizko, da je človeka prešinila misel... ah, nora misel!

V bližini barake so bili ribniki. Zopet blato, popravila odtokov, dotokov, od ribnika do ribnika. S Kranjem sva bila to pot zidarja, specialista-zidarja!

Pri delu naju niso motili, ne priganjali. Včasih sva si privoščila pivo! Lahko sem pisal domov! In kmalu sem dočkal odgovor ter napoved obiska!

Bil sem »ves iz sebe«. Ali me bo sreča spremljala to pot? Bom lahko spregovoril s svojci? Prišel je, prišel je najsrečnejši dan v mojem življenju. Neke nedelje sem jih zagledal skozi vrata barake. Šli so proti nam: žena, hči in zet!

Od veselja, od presenečenja sem postal raztresen, zmeden. Planil sem iz barake. Ves nor sem tekel k vodju oddelka, ki me ni razumel in ki se je silno razjezil. Trdil je, da bomo vsi postreljeni! Joj, in kaj bi se zgodilo, če bi zvedeli v Dachau! Rekel mi je, naj žena piše v Berlin, kajti le tam lahko odobrijo obiske jetnikom. Kričal je, da sem izkoristil njegovo prizanesljivost in kaj vem še vse. Svojci pa so stali tam in se čudili ter potrpežljivo čakali. Slednjič je dovolil, da so mi (posredno) izročili paket. Pregledal ga je ter nas priganjal, priganjal. Moj čas se je ustavil.

Več kot dve leti jih nisem videl. Gledali smo se tako, kakšnih petdeset metrov oddaljeni drug od drugega. Nismo smeli spregovoriti. Nismo se smeli dotakniti.

Vodja komande je postal nasilen. Zakričal sem ženi, naj vendar že gredo, da bo tako za vse najboljše.

Obrnili so se. Oddaljevali so se s pogledi uprtimi vame.

Govorili, pozdravljali, poljubljali smo se z rokami dokler smo se videli.

Ostal sem preklet in sam na tisti vročini!

V možganih so oživel mravljinčji. V prsih je kljuvalo. Randevu! Nikdar nisem bil tako odmaknjen s sveta.

Naj sem še tako zavlačeval, šli so, kako naj govorim? Oglasilo se je neznosno domotožje, strašno je bolelo, strašno me je pretreslo, bil sem v šoku.

Moji dragi so čez noč ostali v Unterfahaimu, upali so! Upali so, da me bodo našli na delu, da bodo že nekako prišli z menoj v stik, a usoda je hotela drugače.

To noč je pobegnil neki Čeh! Ostali smo v baraki. Alarmirali so policijo, žandarmerijo, šli so na lov.

Ujeli so ga v bližnji vasi. Tepli so ga. Poslali so ga v Dachau. Vedeli smo, kaj bo z njim.

Drugi dan, bilo je popoldne, smo sedeli v travi. Prijatelji so me tolažili, a ni bilo tolažbe za mojo bolečino. Izgubljal sem voljo do življenja.

V daljavi smo začuli piskanje lokomotive.

Vstal sem in gledal v okna vozov. Poglej jih! Máhali so mi z robci in me klicali.

Dokler sem mogel, sem tekel za njimi in se drl na ves glas. Padel sem, se zopet pognal, a že jih je odrezal ovinek.

Dnevi so bili poslej neskončnost. Ob novici, da bomo tukaj ostali do konca vojne, se moj obraz ni razvedril.

Ni še minilo teden dni od te velike novice, ko smo bili vsi odpoklicani nazaj v Dachau. Zaradi pobega Čeha nam niso zaupali. V Dachau smo se vrnili 6. avgusta.

15. ZAPIS

Zamislite si našo sobo, zamislite si tristo ljudi v sobi. Tu sva s tovarišem Fretom iz Radovljice pridobivala nove somišljenike. Večer za večerom sva jim govorila o Kapitalu, o delavskem gibanju, o delavski internacionali, o prihodnosti komunizma, o partizanski borbi s tovarišem Titom na čelu. Rupnikovi in Mihajlovičevci so naju večkrat prekinjali z medklci: tiho bodi... ne čakaj... ne fantaziraj... Grozili so z ovadbami, z bunkerji, če ne utihneva. Napadel me je, med drugimi, tudi Erzarjev Albin s Koroške Bele: »Kričać zarukani, daj mir s to prekleto komunistično propagando in s to tvojo zarukano demokracijo!« Tudi belogardisti so bili med njimi in kaj vem kdo še vse. Včasih smo bili preglasni in sobni (ki je bil našega mišljenja) nas je moral krotiti. Najbolj nevarni so stanovalci so bili četniki, toda nihče več nas ni zaustavil, kljub temu, da je bilo politiziranje smrtno prepovedano, kljub temu, da nas je celo blokovni opozarjal na posledice, ki nas utegnejo doleteti.

Z njegovo pomočjo smo imeli ponoči večkrat tajne sestanke. Na nekem takšem sestanku me je poslednjič opozoril: preveč se že čuje o tvojih debatah, čemu bi se pogubil?

Svoje zanesenjaštvo sem potlačil vase. Imel je prav, čemu, čemu bi se pogubil, saj moram še marsikaj postoriti na tem čudnem svetu.

Tukaj nas niso uničevali samo Nemci in drugi, k uničevanju so precej pripomogli privrženci škofa Rožmana in Rupnika. Ti ljudje se niso spametovali niti tukaj, na koncu sveta, na koncu vseh koncev.

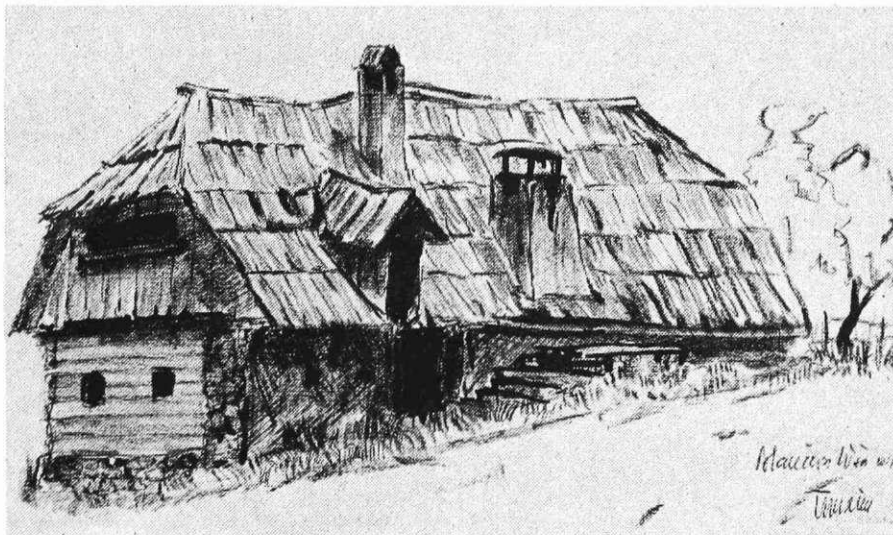
Doma so ljudem grozili z Begunjami, s streljanjem na kolu, s taborišči. Nam je preostal krematorij.

15. avgusta so nas prignali v Fridrihshafen. Občudovali smo ogromen projekt, v katerem so izdelovali cepeline. Videli smo še več ogromnih betonskih konstrukcij, ki so skrivale tovarne orožja.

Popoldne so nas trideset oddvojili ter odpeljali v Saulgau. Tja smo prispeli zvečer.

Bili smo sestradani, izmučeni od naporne vožnje, a takoj smo morali poprijeti za delo. Dobili smo krampe in lopate. Pričeli smo graditi novi »dom«, pa še barako za ss-ovce, stražarje. Delali smo teden dni. Prenočevali smo v neki tovarni. Ko smo si ustvarili osnovne življenjske pogoje, smo pričeli z gradnjo novega taborišča (žična ograja, štirje bloki, kuhinja,

(Nadaljevanje na 8. strani)

Tone Tomazin: Na Murovi

Marjan Židanek: Kozolci v Studorju — kroki

pralnica... Najbolj naporna je bila gradnja visoke žične ograde in stražnih stolpov, tudi ogromno zborna mesto nam je jemalo pogum. Naše delovišče je bilo severovzhodno od mesta. Mesto samo mi ni bilo všeč. Hiše so bile obrnjene v vseh smereh, prenekatere so visele tudi do petdeset centimetrov nad ulico.

V skupini nas je bilo štirideset. Spominjam se Milana Benka iz Ljubljane, Ernesta Čmaka iz St. Pavla v Savinjski dolini. Tudi brivca smo imeli Slovenca — Joža Pribila, doma je bil iz okolice Celja, ostali so bili Nemci, Poljaki...

Pel je kramp, pela je lopata! Auf getz, sau hund! Los, los... 26. septembra je prispel v Saulgau drugi transport. V njem je bil prijatelj Kranjc. Nadaljevala sva z najinimi debatami.

16. ZAPIS

Prvi zračni prelet smo doživeli 6. oktobra ponoči. Svet se je tresel, stotine bombnikov so leteli nad München, nad Ludwigshafen.

25. oktobra so ugotovili, da sem zidar in moral sem iti z zidarijo na delo. Pogrešal sem prijatelja, pogrešal sem kramp in lopato.

Stavbni delovodja je bil Ernest Guhl, fanatik, fašist. Stalno je fantaziral o ruski fronti, kaj vse da bi on tam počel. Kazal nam je, kako bi obesil Stalina: Die sau hunde musma alle fernichten... Mi pa smo bili zanj erkovina, ki je prišla sem jest nemški kruh.

Sabotirali smo tako, da smo krampe, lopate, vijake in razne druge predmete zalivali v beton. Mnogi predmeti, zelo uporabni predmeti, so izginili v temeljih za težke stroje — alibi je bil popoln. Z vsakim odstranjevanjem opazov smo se pomenljivo spogledali. Spominjam se, da sem ob neki priliki zasul z betonom flaschenzug, škripčevje, ki je dvignilo deset ton. Tako smo vsaj delno potešili napetost v nas.

27. oktobra smo dobili kantino. Nekdo je ukradel zavojček tobaka. Tepli so ga in ne vem, če je preživel.

30. oktobra je prispel nov transport jetnikov.

2. decembra je neki Rus ukradel kosček kruha (Rusi niso dobivali nobene pošte, nobenih paketov!). Tepli so ga, tako zverinsko so ga tepli in v tistem trenutku bi bil rad verjel in bi bil rad verjel v posmrtno življenje.

Za zajtrk smo dobili pol litra črne vode. Opoldan smo dobili četrt litra tople vode s kolerabo.

Zvečer smo dobili četrtinko kruha — sedemindvajset gramov ter pol litra nekakšnega čaja.

Lagerja Saulgau in Fridrihshafen sta bila podružnici Dachaua. Lagerkomandant je stanoval v Fridrihshafnu. Večkrat je prišel k nam na »obiske«. Bil je natak in je zelo skrbel za naše žične ograde, za visoko napetost v njih. Vedno je bil zastrašujoč, poln disciplinskih ukrepov, poln nekakšnih plačilnih bonov (sedaj nismo smeli prejemati denarja od doma). Vsak teden smo dobili po tri, štiri bone, oziroma vrednost teh bonov je bila enaka trem, štirim markam.

Nemci so neverjetno navdušeni pevci, ob vsakem koraku smo morali peti.

3. novembra so našo skupino kaznovali, ker smo na poti h »kosilu« pozabili peti.

10. novembra so nas zopet pretepli, ne vem čemu?

19. novembra so se oglasile težko pričakovane sirene. To pot so tolkli Ulm, Berlin. Po napadu (Ulm je oddaljen od nas osmadeset kilometrov!) je bil razsvetljen ves Saulgau.

Disciplina in teror sta se stopnjevala. Postalo je nevarnejše kot v Dachau.

Bili smo manj kot sužnji. Nikdar nas niso nazivali z besedo: č! o v e k.

Komando so imeli kriminalci, tisti z zelenimi znaki, največji sovražniki nas, političnih. Bili so rutinirani rablji, desne roke ss-ovcem.

Glavno besedo je imel Martin Ernest, sudetski Nemec. Zaradi umorov je bil zaprt že deset let. Bil je zverina s kiklopskim pogledom.

»Los, los sau hunde, ich schon werde ahnen helfen!«

Po končanem delu smo bili vedno pripravljeni na njegove gonje, na njegove izpade. Podil nas je po vežbališču, kričal in tolkel: »Marsch, marsch hinlegen, auf sau hunde, marsch hinlegen, sau pakasch!« »Pri tem plesu so mu pomagali izbrani pomočniki. Najrajši so nas gonili po blatu, po snegu. Od prenapornega dela smo se tresli, od lakote smo se tresli. Kdor ni zmozel izvrševati njihovih komand, ta je bil pobit. Po takšnih orgijah krvolokov smo pobite tovariše nosili v barake kot vreče cementa. Kdor je ugovarjal, ta ni preživel.

Ziveli smo s smrtjo. Življenje smo gledali iz njenih zornih kotov.

Smrt je postala del nas, bila je povsod prisotna.

17. ZAPIS

Zračni napadi zaveznikov so se vrstili. Sirene, sirene... Čuli smo grmenje. Saulgau niso tolkli. Ni bilo pomembno vojno industrijsko središče.

Januarja 1944 se je spravila nad nas nova nadlega. Kljub strogi čistoči in največji disciplini smo dobili uši in nismo jih mogli pregnati. Lovili in pobijali smo jih, se skubili, prekuhaval perilo, a nismo uspeli.

18. februarja sem jih dobil zopet s kablom. Kapo mi je razbil glavo. Rekel mi je, naj pričnem razmišljati o onem svetu.

Primanjkovalo nam je »življenjskega materiala«, to je — cigaret. 19. februarja je prispel v Saulgau vlak beguncev s popolno »prtljago! To je bil za nas dober znak.

Nemcev se je lotevala zmešnjava, pujavljali so se prvi neredi.

Zeblo nas je do brezumja. Marsikdo ni prenesel tolikšnega trpljenja v mirazu, strgal je »deko« ter si jo ovil okrog života. Potem pa so jih tepli kot ušive jope. Pretepene in krvave so gnali k vhodu v lager, kjer so morali stati ves dan, brez hrane, z ostanki cunj v iztegnjenih rokah. Tistim, ki so omedleli, tistim ni bilo prizanešeno.

22. februarja je prišlo iz Dachaua petdeset mož. Število jetnikov je narasčalo. Ravnali so se po delovnih mestih v tovarni. 12. marca opoldan nas je poživil alarm. Leteli so nad München. Steli smo jih — ptice svobode. Pri deljenju hrane so prednjačili Nemci. Naše »porcije« so bile nekajkrat manjše. Najbolj diskriminirani so bili Rusi. Začutili so (tudi Italijani niso dobivali paketov), kdaj gre v loncu h koncu. V trenutku so planili v ospredje, stegovali posode, sobni pa je besnel, opletal z zajemalko, klel, prevračal kotle... O »jestvinah« so največ fantazirali Poljaki — hleb, kartoska, pčekrav...

5. aprila sem jedel zdrobove cmoke. Poslastico je pripravil Martin Keop, mlad fant iz Črne v Mežiški dolini. Istega dne nam je omagal neki Poljak. Tepli so ga, vsega se polomili.

Beležke sem skrival na podstrešjih, po luknjah, bil sem v stalnem strahu, da bi me ne odkrili. Ob njih sem vedel, da še eksistiram, ob njih sem se spraševal — ali me bo smrt prehitela? Ali bom sezidal svoj dom? Ali bom kdaj ob večerih prisluhnil družinski toplini? O, spokoj!!!

15. aprila — alarm!

16. aprila so skatili ameriški avion. Vodja taborišča je zasedel štiri pilote.

18. aprila — alarm — sestrelili so dva aviona.

19. aprila zvečer — alarm.

Nadaljevali so do 26. aprila, do 27. aprila...

Tega dne si je neki mladi Grk prerezal vrat »iz obupa nad tem groznim trpljenjem«. Ime mu je bilo Aleksis.

V noči 30. aprila zopet — alarm.

1.—2. maja — alarm.

To noč nam je izdihnil Jevščenko, mlad Ukrajinec. Star je bil devetnajst let. Umril je zaradi notranjih krvavitev.

O rablji!

Drugi dan drugi Rus — obdolžili so ga kraje margarine. Tolkli so ga, on pa je molčal. Izpirali so mu želodec, ga neznansko mučili pri tem. Ne vem, ali so res iskali dokaz? Slednjič je bruhal kri in umrl. Tudi on je bil mlad, zelo mlad.

8.—9. maja ponoči — alarm.

10. maja — alarm. 11. maja — alarm...

18. ZAPIS

Skopo odmerjenje porcije je taboriščna uprava skrčila na polovico.

Zavlađal je popoln »glad«.

Se tisto malo, kar so nam odmerili, so pokradli blokovni, sobni, kantinerji, brivci...

Pretepanje se je stopnjevalo.

Ničvredneži, zajedalci ter njihovi priležniki (stari kriminalni zaporniki so bili vsi od kraja homoseksualci), so pričeli krasti iz naših paketov.

Prijatelja Ivana s Kavkaza so tepli naslednji dan. Tepli so ga v kopalnici. Golega so obesili pred »kapijo«. Ko smo se vračali z dela, ga nisem prepoznal. Bil je razsekan z »bikovko«. Njegova moda so bila orjaška modra nateklina, njegova glava je bila velikanska podpluta gmota, joj, Ivaaan! Joj, Aleksander! Zapustila me je še zadnja beseda. Tako majhen, tako neznan sem ob vsem tem. Včasih me jemlje tema! Um, um se mi mračí.

19. ZAPIS

15. maja ponoči je ista usoda doletela tovariša s Poljske, ni imel sreče pri pobegu.

Taboriščni vodja je podivjal, drl se je kot pes na verigi: »Tempo, tempo, auf getz sau hunde, auf decken, durch decken!« Dolgo je tega, ko nismo nič več šteli sotrpinov, ki so jih dotolkli, obesili, zastropili, postrelili — v svojo »zabavo«, kot so imenovali ta najnižja dejanja vsega stvarstva.

Ubežnike (ujeli so skoraj vse) so tolkli pred nami. Okrog vratu so jim obesili tablo z napisom: Ich bin schon wieder da, ali — zopet sem tukaj!

18. maja ob pol petih sem moral na novo komando. Peljali smo se skozi Fridrihshafen, ki je bil v razvalinah. V Raderachu so nas namestili v taborišču, ki so ga zapustili francoski ujetniki. Povsod naokrog je bila šota. Lager je bil obdan z dvojno žično ogrado. Ss-ovce so spremljali psi. Zahodno, ob vznožju nekega griča, je bila tovarna, v kateri so izdelovali stisnjeni »zrak« (za F. I.) O tem kraju nismo smeli niti razmišljati. (V Saulgau so izdelovali raketno orodje). Mi smo gradili drugo halo za ogromne vozove, cisterne, ki so jih polnili s »stisnjenim zrakom«.

Spominjam se štiristotih mož, ki so hodili deset kilometrov daleč na delo. Zelo so bili zastraženi. Od napornega dela so vlekli noge za seboj. Spominjam se, kako dobro so bile zamaskirane tovarne in drugi pomembni objekti. Ti možje »niso smeli preživeti«. Postreljeni ali drugače pobiti so ležali ob cestnih mejnikih. Spominjam se, da so hodili po odpadlem sadju, a ustrelen bi bil, kdor bi se sklonil. Tu in tam je koga izmed njih obšla strašna želja po sočnem sadežu, a še predno ga je

IVAN PUC

DELO IN UMETNOST

MARXOVA MISEL O NEODTUJENI PROIZVODNJI IN UMETNOSTI

Problem, ki ga nam je raziskati, je odnos dela in umetnosti, še posebno neodtujenega dela in umetnosti. Zaradi razlogov, katerih pomen bo razbrati tudi ob branju celotnega teksta, pustimo glavni vsebinski problem zaenkrat še nedotaknjen. Ta nedotaknjenost pa je vendar le navidezna, kajti govorili bomo najprej o polju vmeščanja pričujočega prispevka, in s tem seveda tudi samega razmerja dela in umetnosti. Zaris tega polja bo namreč omogočal specifično, predvsem pa usmerjeno branje, omogočal bo spoznanje o praktičnosti teorije, o tem, da tu ne gre za teoretični larpulartizem, da tekst ne leži v vakuumu, temveč išče »dotika« s konkretno stvarnostjo.

Poskusimo polje vmeščanja zarisati nekoliko natančneje. Gre za dve njegovi določilnici. Najprej so tu pred nami LISTI, priloga tednika Železar, njegovi bralci, predvsem pa uredniška politika in vsebinska zasnova. Z drugo determinanto pa merimo na celoten sklop pogojev zastavljanja vprašanja o delu in umetnosti, ki so navadno ideološko prikazani s formulacijo »zapleten gospodarski položaj«, oziroma — če povemo naravnost in brez mistificiranja — merimo s tem na gospodarsko krizo.

a) V 45. številki LISTOV lahko preberemo nekaj kot ponovno potrditev njihove uredniške politike, vsebinske zasnove, predvsem pa je ponovno dana legitimacija delovnim ljudem.

Sprašujemo se, kaj je narekovalo potrebo po ponovni potrditvi LISTOV. Ali je bila to res njihova deseta obletnica, kot se kaže na prvi pogled, ali pa so bile med drugim vzrok tudi Pripombe mladih na analize, in razvojne možnosti SIS, ki jih je podal Slavko Mežek. Pripombe (oziroma samo ena) se dotikajo tudi vsebinske zasnove LISTOV. Ker je od podane pripombe poteklo sorazmerno precej časa (kar pa ne onemogoča našega razpravljanja) jo navedimo v celoti: »Mnenja smo, da bi kazalo obširno spregovoriti o nadaljnji zasnovi Listov (priloga Železar), ki so predvsem vsebinsko sem ter tja brez jasne orientacije.« (1) Pod vprašaj je postavljena torej vsebinska zasnova, konkretnije, njihova nejasna orientacija. Tako postavljena kritika pa meri mimo. Tu je pač treba dati prav uvodniku v 45. številko LISTOV, da »je bila v zadnjih letih močno prisotna zgodovina naprednega delavskega gibanja, narodno-osvobodilne borbe in socialistične revolucije, geološki in arheološki zapisi, geografija, turizem, likovna kultura in podobno«. Kritika meri mimo, ker ne gre problematizirati dezorientiranost, temveč samo njihovo orientacijo. Na kratko bi srč te orientacije opredelili s konceptom »spominjanja«, ki se kaže v prevladi zgodovinsko deskriptivnih prispevkov. Ilustrativno kažejo na to že sami njihovi naslovi: »OB 30-LETNICI... OB PETLETNICI... DVAJSET LET MUZEJA...«

Da bi ne bilo nepotrebnih nesporedov, naj takoj opozorim, da ne zanikujem pomena teh in takih prispevkov, ki niso pomembni le za obujanje tradicije NOB, itd. Vprašanje se postavlja na drugi ravni, ravni, ki jo je določilo samo uredništvo. Ali se s prevlado zgodovinske deskripcije res omočja — če tudi mi povzamemo prosvetljenjske izraze, ki jih je produciral že elitistično ljudski intelektualizem v 19. stoletju — »posredovanje in približevanje delovnemu človeku resnične kulturne vrednote in mu pri tem pomagati pri njegovi kulturni rasti...« (podčrtal IP), ali so torej »resnične« kulturne vrednote (nekaj več o resničnosti »resničnih« kulturnih vrednot nekoliko kasneje) predvsem pretekle, zgodovinske vrednote? Zopet je opozoriti, da s tem ne zanikujemo preteklosti itd., temveč se zavzemamo za njeno ponovno aktualizacijo, interpretacijo, ki ji daje ton sedanjost. Marx bi to metodološko izhodišče izrazil z besedami: »Anatomija človeka je ključ za anatomijo opice.« (2)

Kot je bilo omenjeno, se pomudimo še nekoliko ob prosvetljenjskih izrazih »približevanja resničnih kulturnih vrednot delavcem«. Ali taka formulacija — vsaj potihem — ne predpostavlja da delavci nimajo »resnične« kulture, da mu jo je potrebno zato posredovati, približevati, ali rečeno odkritejšje: VNASATI. Pozablja se s tem, da delavci že imajo kulturo, ki je masovna

kultura. Ne gre nam zapuščati tega področja, nasprotno, na njem se nam je boriti. Najbolje je dvojnost, ambivalenost množice kulture zajel in izpostavliti D. Štrajh:

Masovna kultura ni nikakršno nevtralnno področje, čeprav si ga za svoje managerske apetite slovenski kulturni prostor takšnega hoče ohraniti. Nasprotno! Masovna kultura je najbolj izpostavljeno področje idejnega konflikta poznomeščanske družbe »v stvari sami«. Masovna kultura je avditorij, kjer se nujno spopadajo s svojimi artikulacijami fašizem in komunizem z orožjem idealizma in materializma.« (3)

Zgled »zapuščanja« boja znotraj masovne kulture, ohranjanja njenega nevtralnega področja (ki pa je nevtralnno samo v ideološki optiki — kar velja znova naglasiti) je prav določena glasbena redaktorska politika radia TRIGLAV. Ilustrativna je izjava Dušana Dragojeviča v oddaji STOP ZELENJA LUC, ki označi zabavno glasbo kot manj kvaliteto, le kot mašilo radijskih programov. Rekli smo, prav določena glasbena politika. O njej kaže spregovoriti na kakšnem drugem mestu.

Po tem ovinku v protislovno polje množice kulture, se vrnimo zopet k izhodiščnemu problemu: Kakšno je mesto in pomen pričujočega prispevka in materialistične teorije (marksizem, materialistična psihoanaliza) znotraj orisanega uredniškega koncepta LISTOV? Razen redkih prispevkov (M. Košir — pa še ti so bolj esejistično obarvani) ni bilo — v zadnjih nekaj številkah — opaziti kakršnekoli marksistične analize, tudi in predvsem kulturnih problemov. V tem smislu bi kazalo razširiti vsebinsko zasnovo (najbrž brez kompromisov tudi ne bo šlo) in pritegniti nekaj avtorjev s podobnimi ambicijami kot jih ima ta tekst. S tem bi »prevladali« (seveda ne avtomatično, tudi takšni članki so lahko le ambicije in ničesar več) zgolj in pretežno zgodovinsko deskripcijo, »spominjanje« itd. »Prevladali« smo zapisali v narekovanjih, ker ne mislimo na odstranitev, temveč na sovinsno koeksistenco — če parafraziramo Wolkerja — revolucionarnih pesmi in pesmi o revoluciji.

Ne bo se zgodilo, da bodo namesto revolucionarnih pesmi pete pesmi o revoluciji. b) Izognitev (ki je seveda le začasna) osrednjemu problemu — odnos delo in umetnost — smo upravičeno z nujnostjo vmetitve, za katero smo rekli da je dvojna: na eni strani so tu mišljeni LISTI, na drugi pa gospodarska kriza, oziroma tim, ustaljeni ukrepi.

Problem, dilema ki jo izpostavljamo tukaj, in ki je nekaka rdeča nit celotnega teksta, je na kratko v tem: ali obstaja, oziroma bi lahko obstajala med delom in umetnostjo neka istovetnost, ki se kaže npr. v tem, da je umetnost... visokokvalificirano delo, ki počiva na človeškem delu kot celoti, na trudu množice, ki spremenja naravo.« (4) Ali pa bi morali nasprotno govoriti o njeni konstitutivni ločenosti, kakor je npr. Marx ločeval »kraljestvo nujnosti« in »kraljestvo svobode«.

Ker noben problem v družboslovju ni le v predvsem »teoretičen«, akademski, čist itd., moramo zgoraj začrtano dilemo istovetnosti in (ali) ločenosti dela ter umetnosti vstaviti v konkretni družbeni prostor in čas. Gospodarska kriza, tim, stabilizacijska prizadevanja, zahteve po povečanju družbene produktivnosti dela itd., to je realnost naznačene dileme. V tako opisanem kontekstu se svobodna duhovna produkcija prikazuje (ali je vsaj tendenca, da se prikazuje) le kot motnja materialni produkciji, kot tista dejavnost, ki v tehnokratski optiki ne povečuje produktivnosti dela. Na ravni teoretske produkcije se to isto (lahko) kaže v nemoči dvigovanja praktičnih vpra-

STRAŠNA LETA

Siv pomladanski dan je s črnimi oblaki pritiskal k tlem in pozno zvečer je začela vigrati jokati. Dežne kapljice so počasi polzele po šipah moje nove hiše kot solze po mlademu gladkem licu dekletca ali fantiča.

Tisto soboto se nisem mogla lotiti nobenega opravila. Leno sem odprla beograjsko revijo Praktična žena in brala, kaj vse lahko doleti ženo v mojih letih. Pri petdesetih. To je vrh klimakterijskih težav.

Srečni utrip je zvišan, nenadni vali vročine lahko povzročijo hude okvare v možganih, ledvice obolijo, jetra, roke in noge otekajo, živčna napetost lahko privede do pravega šoka in ne le v prepirljivost, vid se poslabša in najhuje je obilno, preobilno krvavenje. Ali res vse to berem? Ali je morebiti to bilo napisano še kje v drugi reviji?

Ne vem več.

Vem le to, da me je premagala malodušnost in sem pomislila, da je po vsem tem, kar pišejo in kako me gledajo v službi, najbolje, če kar ležem v grob. Zares so me prevzele črne misli iz najgloblje črnine krtove dežele.

Kri mi je obarvala lica v škrlat, desna roka in leva noga sta otekli, menstruacije so mi že vsa leta kradle obilo dragocene krvi in povzročale v mojem telesu že pred tridesetimi leti energetsko krizo. Zato sem morala jesti zelenjavo, bogato z železom in drugače obnavljati kri, ki je že čez štiriinajst ali dvajset dni spet otekala.

Kaj še?

A ja! Živčnost. Saj smo vsi taki, mi je zaupal zdravnik in me hotel potolažiti.

Res je. Že dvanajstletni frkolin, nima zavor, da bi se pri pouku obvladal. Zato hodi k oknu, da bi ob bencinskem zraku pregnal izmišljeno slabost in nato k soščolcu, da bi ga potolažil, ker je kontrolko pisal cvek. Ta pa mu reče: »Daj mi mir, mulc. Vidiš, da prepisujem matematično!«

Sem prepirljiva? To pa ne. Ne priznam. V moji psihični notranjosti je široko zabetonirano skladišče vseh šefovskih, kolegovskih in drugih žalitev, namišljenih ali resničnih. Kmalu bo shramba polna, pa vseeno se da tja stlačiti še kaj.

Prijatelji? Tudi ti so. Malo. Sicer pa trdijo psihologi, da močne osebnosti ne potrebujejo veliko prijateljev.

Sposobne so same živeti. Ne osamljene. Ne, ne čisto same. Ampak ne odvisne od zaupanja in pomoči drugih.

To bi mogoče zame veljalo, kajti prepričujem se, da sem močna osebnost. Živim brez delovnega navdušenja?

Prikimam.

Že leto dni hodim le v službo in skuham kosilo. Nič drugega.

Se moja lepa nova hiša je zanemarjena. Šip še od lanske pomladi nisem pomila. Tudi avtomobila več ne čistim. Prednje steklo je kot siva gošta zavesa iz Jarš.

Vseeno najde moj avto pot v službo in domov. Seveda ne vsak dan. Ima namreč parno številko.

Res bo boljše, če kar ležem v črno jamo. Morda je katera celo sveže skopana.

Potem bo konec prehodnega menskega obdobja. Imela bom črni mir.

»Zdravnik me je vprašal, če prideš po nova očala ali ne?« mi je v službi rekla sodelavka.

Saj res. Včeraj so rekli, naj pridem. Po leče. Ne po očala. Pa kaj bi tej trapi razlagala.

Strašno. Zares strašna leta. Tudi pozabljava sem. Kar šumi mi v glavi. Počasi se oblačim. Počesem se, ne da bi se pogledala v ogledalo. Tudi ličim se ne več. Čemu neki?

V službi sem neprevidno povedala, da imam že petdeset let.

»Kaj res?« so govorile kolegice in si mislile: »To je že starost. Sive lase ima. Gube. Nikogar ne mara. Zoprna in bolna baba je postala. Sitna.«

Marijana pa je rekla glasno:

»Kje je to še pred menoj! Še petindvajset let. To je celo človeško življenje!«

Utihiem. Še bolj se umaknem vase in postanem manjša, nevidnejša, tiha in požiram solze, žalitve pa odlagam v svoje psihično skladišče. Saj še zdrži!

»Po nova očala bom šla.« sklenem naslednji teden. Po leče. trapa!

Pomlad se je prevesila v sončno zlatnino in rahel vetrček je pričakujoče trepetal po mladi travi na mojem dvorišču. Kostanj je pognal mlade lističe, jih vsako jutro povečal v življenje, po vrtni stezi so med ploščicami vzcvetele vijolice in narcise so me belo in rumeno pogledovale z gred. Sosedov sadovnjak je porajal v hrstje bele popke na slivah.

Resno sem poslušala ptičje žvrgolenje in ko je po ulici pritekla sosedova Metka in rekla: »Greste v službo?« sem se že nasmejnila.

Veseleje in pogumneje sem stopila preko trave na sončni asfalt.

Čakalnica je bila moderno opremljena: vitrine iz črno obarvanega hrastovega lesa so za steklenimi ploščami razkazovale različna očala, okvirje, etuje in ob nizkih mizicah so bili razvrščeni še nižji stoli, prevlečeni s črnim usnjem.

Za zaveso je bila zdravnikova delovna soba.

Ko sem položila prvi korak v svetel prostor, zaslišim svoje ime.

»Vstopite, prosim! Sedite sem.« je rekel prijazno starejši možak brez las in z debelimi naočniki.

»Vi bi radi leče, ali ne?«

Pregleduje, zapisuje, naravnava aparature in me sprašuje: »Vidite? Pa zdaj? To?«

Prikimavam. Potem pa ne razbiram več črk in ne številke.

»Ponoviva.«

»Levo 2,5, desno 3. Ni veliko.«

Leče dobro prenašam. Desno oko malo joče, a v moderni čakalnici pozabi na solzenje.

»Dobro je,« pomislim.

»Oh!« Tedaj sem ga prvič videla.

Bil je visok, z nizkega stolčka se mi je zdelo, da se dotika z malce osivelimi lasmi stropa, črnooč in vitek. Obleden je bil v športno obleko iz rebrastega žameta svetlorjave barve in si brisal oči. Solze so mu tekle v potoku. Pod mizo ni opazil stolčka, da bi sedel.

»Tu je!« mu ga ponudim. Ne vidi nič. Solze so mu spletle gosto zaveso in se niso ustavile.

Z robcem si je drgnil oči in glasno vzdihoval.

»Mislite na kaj drugega!« mu hočem pomagati.

»Vam je lahko govoriti,« imel je topel prijeten glas.

»Obožujete kak šport?« ne odneham. Nenadoma se v meni predrami sočutje, čeprav se že nekaj let ne zmenim za ljudi, za tuje še posebej ne.

»Ja. Košarko. Kako pa vi to veste?«

Prvič me je pogledal s črnimi očmi in v njih se je prižgala topla iskrica simpatije in mi pognala klimakterijsko kri v lica in jih obarvala pubertetsko rdeče.

Ne morem mu reči:

»Zato, ker imate lepo športno razvito postavbo,« ampak: »Kar tako. Danes vsi govore samo o športu. Kar prižgite radio ali televizor!« Odneham. Za to so možki občutljivi. Nj ga, ki ne bi dal dušo in telo za nogomet. Vsaj v besedni igri.

Spet me pogleda s svojo toplo črmino. Pozabim na hladno črno grobovo tišino in gledam vanj. Čutim, kako se kemijsko električni magnetni valovi pretakajo vame in spet povezujejo z njim v čudežno privlačnost. Porajajoča se topla čustva me zopet osvajajo in ne morem ničesar reči. Tudi on ne.

»Vstopite, prosim!« se postavi brezlasi zdravnik med naju in brutalno prereže vse nežne komaj nastale vezi med lepim črnoočcem in menoj.

»V redu. Leče boste dobili po pošti čez dva meseca.«

Hitro se vrnem v čakalnico.

V srce me zbode praznina modernega prostora.

Z oteklimi in lenimi nogami se počasi vrnem domov.

»Hej! Saj ste vi!« ga srečam na cesti prav v maju.

Maj je moj srečni mesec, veste?

Nisem ga upala vprašati, zakaj je tisti dan tako hitro izginil.

»Tisti dan v čakalnici sem se zbal. Za obo. Zato sem brez slovesa odšel.«

»Zbal?«

»Da. Vem, da veste. To je bila ljubezen na prvi pogled, pa naj se sliši še tako oguljeno. Oba sva zrela človeka. Jaz sem izpolnil sedemindvajset, vi pa ne veliko več. Lahko presodiva, kaj je to. Ne želim vas raniti ali kakor koli prizadeti, ampak — potrebujem vas. Sam sem. Osamljen. Želim se z vami pogovarjati. Moram vas videvati. To je kot kruh in voda. Kot življenje. Kot bogat in dragocen vsakdan. Razumete?«

Zelene oči sem imela globoko odprte in poslušala svoje besede. Zdelo se mi je, da so moje misli in čustva polagala besede v njegov prijeten glas in jih obujala v življenje.

Da, to je življenje!

»Tudi jaz vas potrebujem,« rečem tiho. Se danes sva prijatelja.

Moj glas zveni v njegovem telefonu in njegov v mojem, moje misli najdejo odmev v njegovih in tako se je sivina mojih brezvoljnih dni spremenila v ploden in srečen delovni dan.

Pomila sem okna, posejala rože na vrtu, si zašila novo obleko in zdaj slikam, slikam...

Kaj?

Rože, mladost, pomlad, srečo... v rdeči, oranžni, rumeni in sinji barvi.

(Zlata Volarič, predmetna učiteljica, Kranj, Galetova 23; Črtica je bila izbrana za republiško srečanje pesnikov in pisateljev začetnikov.)

ponesel k izsušenim ustom, so ga raztrgali psi. Pozneje sem izvedel, da so izdelovali ogrodje za F. I. in da so hodili v Fridrihs-hafen. Med njimi je bil tudi Maks Vilman iz Most pri Zirovnici.

Pri delu so našo komando stražili »voja-ki« in vsaj takrat smo imeli mir pred ss-ovci. Ti vojaki so nas spraševali po tem in po onem, kako se nam godi, kako postopajo z nami, dajali so nam kruh in včasih — cigarete. Ko so nas po delu predali taboriščnim oblastem, nas je stisnila tesnoba. Takšnih komand je bilo malo.

4. junija smo zvedeli o padcu Rima.

6. junija smo zvedeli za vdor v Norman-dijo...

A konca ni bilo.

Govorili so, da nas bodo ss-ovci pobili...

Prihajali so časi, ko so nam vojaki govorili: »Nur langsam.«

Postajali so nasprotniki nacizma, z ss-ovci se niso razumeli...

25. maja je pobegnil ruski jetnik. Morda ga je rešil alarm, kajti vsi smo morali v zaklonišča.

Naslednji dan sta pobegnili dva Rusa in Poljak. V bližnjem zaselku so jih položili. Raztrgali so jih psi. Pripeljali so nam trupla, pustili so jih ležati ob vhodnih vratih taborišča.

27. junija smo kopali jarke v močvirju. Do pasu smo bili pogreznjeni v blatu in vodi.

Na vsakih trideset metrov smo gradili bunkerje za ss. Ti bunkerji so obkrožali taborišče (če bi ob zračnem napadu zavez-niki poškodovali ogrado, tako, za vsak primer, bi begunce postrelili kot miši).

30. junija zopet alarm. Zopet smo bežali v »luknje«.

Zopet je pobegnil neki Rus.

Zopet žrtev do skrajnosti potenciranega sadizma.

Pobegi so bili sedaj na vrstnem redu. N. pomnim, da bi katerega izmed ubežnikov ne izsledili.

Od 8. — 11. julija — alarmi — zakloni-šče...

Ves sem zatekel od pikanja strupenih komarjev. Zrak je težak. Zvedeli smo za popolno razdejanje v Fridrihs-hafenu.

O, bombe, padajte! Bolj ko bo grmelo, bolj ko se bo zemlja tresla, prej bo konec gorja!

Ščasoma smo se kot otroci veselili vsakega bombnega razdejanja, kot otroci smo, z velikimi očmi zrlji smrti v lice in klicali svobodo.

Nekateri esesovci se lotevata obup in pobitost. Vsako najmanjšo spremembo na njih smo takoj opazili. Drugi spet so nosili glave še bolj pokončno ter slepo verjeli v zmago.

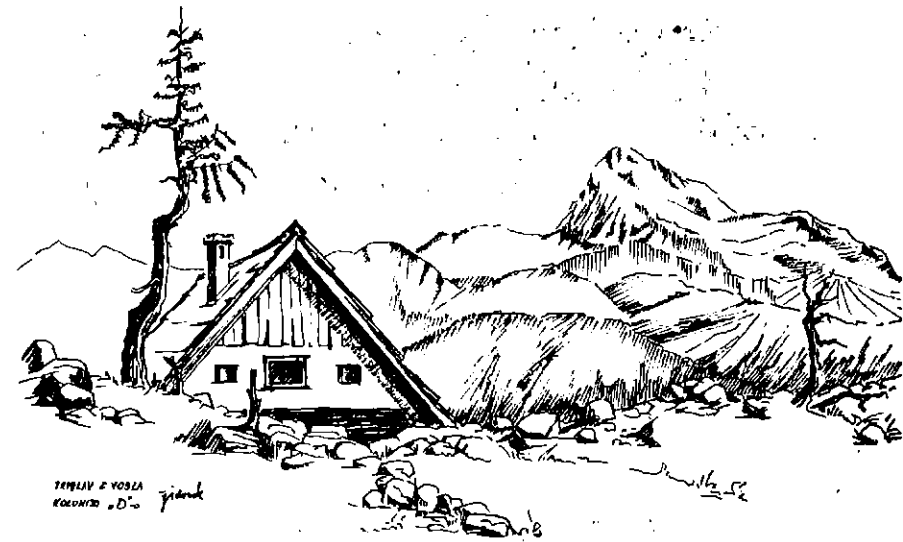
12. julija ponoči je letelo čez nas več kot dva tisoč zavezniških letal.

Naslednji dan so znova leteli, deto-nacije so prihajale iz Ulma. Leteli so in leteli. Svet se je tresel. Marsikateri jetnik je bil od strahu ponesnažen.

19. julija so nas (ob tuljenju sirent) nagnali v bližnji smrekov gozdiček. Tam smo morali posesti. Okrog nas so se razporedili ss-ovci z brzostreklami. Nad nas so pripluli težki bombniki. Nemci niso, kljub pripravljenosti, sestrelili nobenega letala. Leteli so proti Münchnu.

20. julija so nas zopet peljali v Manzel. Hodili smo po razdejanem, porušenem me-stu. Ljudje so ostali isti. Še vedno so nas pljuvali, zasmehovali, psovali.

Ob desetih so nas prepodile sirene, grmenje močnih letal, flaki, pritisk in vi-bracije zraka. Drobci so leteli krog nas. Videl sem človeka, ki mu lastno življenje ni bilo več mar. Šel je mimo nas, gledal v nebo, pri tem pa je krilil z rokama ter kričal venomer iste besede: »Bravo! Aperit-iv, aperitiv, bravo!« Vedeli smo za kakšno aperitiv, za kakšno nazdravljanje gre. Odtaval je vzdolž ruševin ves motovilast, ruševinast. Njegova silhueta je bila v

Marjan Židanek: Triglav z Vogla — kroki

posmeh temu ubogemu svetu. Ni ga zadelo. Bombardirali so tudi popoldne. Ameriški bombnik, ki se nam je prasketaje približe-val, bi nas kmalu pokopal. Sledila je močna detonacija, pojavil se je velikanski ognjeni steber. Oglušeli smo. Ves dan smo bežali iz mesta, se vračali, pa zopet bežali k smre-kovemu gozdičku. Pritiska ušesa niso več zaznala. Mlade smreke so vršle med zračnimi vali. Padel je neki tovariš s Polj-ske, z njim sta poginila dva esesovca.

21. julija — zopet sodni dan. Prav vse so preorali z bombami. Po bombnem napadu zaveznikov so nas napadli taboriščni norci. Gonili so nas kot pse. Nad nami so stresli svoj bes, svoj strah.

»Auf getz, auf decken, durch dec-ken...«

Ves dan so nas šteli. Ves dan so nas podili po dežju.

Bombardirali so Ravensbruck.

Odslej smo spali oblečeni. Bombni napadi niso prenehali. Mnogo taboriščni-kov je padlo. Varni smo bili samo v »luknjah«.

3. avgusta smo trikrat bežali v zakloni-šče.

7. avgusta je angleški avion izzival nemške flake. Oglednik je nekajkrat zaokrožil nad nami — verjetno je foto-grafiral? Niso ga zadeli, v slovo jim je »pomahal« krili.

Tiste dni nismo delali.

Cemeli smo tu in tam, čakali in silno upali na usodni udarec. Večkrat so nas avioni prehiteli in bile so žrtve, kajti zaklo-nišče je bilo oddaljeno več sto metrov.

Nekega dne smo imeli priložnost gledati zračno borbo.

Zvedeli smo za atentat na Hitlerja.

Luknja — zaklonišče postaja naš drugi dom.

Letala so grmela, protiavijski topovi so besneli.

Poslednji dnevi Raderacha so se bliskovito bližali, pa naj je bila tovarna orožja še tako zamaskirana (niti civili niso vedeli, da imajo v rodnem mestu vojno industrijo).

16. avgusta nam sirene tulijo poslovilno pesem. Poslednjikrat bežimo v zaklonišče.

Stražarji in kapoti so opazovali prelete pred luknjo. Če nebo se je valila »velna« za »velno«, nemška artilerija jih je besno psovala z nešeteti rafali. V luknji je nastal gromoviti pritisk. Lovili smo sapo, stiskali nosove, ušesa. Slednjič so tudi stra-žarji zapustili svoja prizorišča ter se po-mešali med nas.

Iz severovzhoda je grmelá skupina bombnikov, bila je pošiljka za Raderach. Bombe so padale na svoj cilj. Tako strašnih eksplozij si nikdar nisem mogel zamisliti. Pritisk v luknji je presegal človeške meje. Nemci so začeli kričati: »Luft, luft, platz!« Ljudje so izgubljali zavest, posebno tisti, ki so bili globlje v luknji. Zunaj prav zagotovo ni bilo tolikšnega pritiska.

Po končanem bombardiranju smo prilezli iz zaklonišča. Ničesar nismo videli. Povsod so se valili ogromni oblaki dima. Pozneje ko se je nad mestom razkadilo, smo videli tovarno v popolnih ruševinah. Mesto je bilo »zbrisano«. Tudi našemu lagerju ni bilo prizanešeno.

Po »kosilu« smo šli razkopavati ruše-vine. Iz njih smo potegnili »mnogo« živih in mrtvih.

Nemci so izgubili osemindvajset vojakov, pri nas sta bila dva ranjena.

Drugi dan so nas gnali na ruševine tovarne. Odkopavali smo stroje. Pri tem delu sta pobegnili dva Poljaka, uspela sta. Skrhelo nas je zanju, bila sta zavedna proletarca. Iskalo ju je tristo vojakov.

26. avgusta nismo šli na delo (zaradi Poljakov), še vedno so ju iskali.

28. avgusta so mene in še enajst zidar-jev odpeljali v Saulgau. Med vožnjo smo mislili na poljska tovariša.

20. ZAPIS

Sledile so, več ali manj, znane komande.

S Kranjem sva bila v isti skupini. Zidali smo betonske komore za stroje. Iz paketov so pobirali stvari, od katerih je bilo odvisno naše življenje. Pobrali so slanino, suho sadje in t o b a k!

24. septembra je odšlo iz Saulgau sedemdeset mož, ubežnikov, ki so jim rekli flukpunktarji, a tudi tisti, ki so se zamerili esesovcem ali taboriščnemu štabu.

Zaradi pulta pri kosilu me je neki »Hipokrit« nalomil s pestjo. Premestili so me v sobo številka dve.

Novi sobni je bil pravi norec. Opozorili so me na številne žrtve, ki jim je botroval.

Vprašal sem ga, kje je moje mesto, moja postelja? Zgrabil je stol in ga raztreščil na mojem hrbtu: »Sau bandit dreckige, ich schon werde dir helfen...«

Tudi ta monstrum mi je obljubil oni svet.

Padel sem v »nemilost«.

(Nadaljevanje z 9. strani)

Drugi dan so me topli v čevljijski delavnici.

Topli so me še naslednji dan. Zvedel sem, da me je nekdo ovadil pri njih. Spomnil sem se, da smo pred dnevi resnično govorili, kako da jih bomo, kako da homo obračunali s krvniki... Nekdo med nami je pač ovajal. Čez nekaj dni so, na mojo srečo, vso stvar pozabili.

7. oktobra 1944 so iz »tovarne« vlekli ogrodje F. 1., peljali so ga v drugo halo. Mi smo vozili gramoz v tovarno. Videl sem mladega Poljaka, kako je skočil kraj ceste, da bi pobral jabolko. Še isti hip je planil nadenj esesovec. Ubil ga je s puškinim kopitom. Obrnil se je k nam in zagrozil: za tatove ni usmiljenja, slišite, psi prekleti. Vendar nismo naredili oetdeset korakov, ko se je sklonil italijanski ujetnik ter pobral na pol gnilo jabolko. Niso ga pobili. Odslej so smeli pobirati odpadlo sadje, za to pot!

Blížala se je zima. Zopet nas je zeblo. Minevali so dnevi garanja, trpinčenja, pričakovanja. Vedeli smo, da bomo kmalu zapustili Saulgau; fronta se je bližala!

Bilo je neznosno, a tudi to zimo sem preživel.

4. aprila so nas v sedmih železniških vozovih odpeljali proti Alendorfu, kjer smo stali čez noč. Drugi dan smo prispeli v Memingen, potem smo pot nadaljevali do Nürnberga, kjer so preteklo noč uničili progo. Tu smo ostali ves dan. Opazovali smo, kako so vzdolž proge postavljali težke topove.

Čutili smo bližnjo rešitev. Svoboda je že prevečala v nas, čeprav nismo vedeli, kaj bodo storili z nami v primeru kapitulacije. Zvečer smo se odpeljali nazaj proti Münchnu, proti Dachau! Tja smo prispeli osmega aprila.

Videl sem samomor, videl sem razdejanje Nemčije. Razdejanje je bilo popolno, tako temeljito, kot bi ga v svojem masševanju ne zmoget temeljiteje opraviti.

21. ZAPIS

V Dachau so nas oropali do golega. Sledilo je nekaj mirnih dni. Stradanje je delalo svoje, dosegalo je vrhunec.

Jedli smo vse, mnogi so brskali po smetiščih, dachauskih smetiščih!

Pri kosilu, pri deljenju hrane so ljudje izgubljali življenja.

Nikdar ne pozabim teh kotlov.

Nikdar ne pozabim, kako sem zavidal našim praščem.

Pojavile so se epidemije.

Tisoči so umrli.

Od lakote.

Bilo nas je nekajkrat preveč.

Spali smo po trije v postelji.

Ponoči ni bilo zraka, ni bilo miru.

Vrstili so se bledeži, histerični napadi, paranoja, samomori... Ljudje so si grizli ustnice, stekali, onesveščali so se, bruhali, ponesnaževali... Pri ponoči do stranišča je bil že pravi podvig. Smrad je vel nad nami, grozil nam je z zadušitvijo...

V teh nočeh me spremljajo pošasti.

Vsa soba gomazi.

O, izdano človeštvo!

Zunaj pticam do petja ni.

Silhueta svobode plava čez nebo, čez črno nebo imperija, ki hrešči in pobija, ki mu življenje preti.

Strupeno šumenje brni v ozračju.

Drzna svoboda visi razpeta nad temno sfingo smrti.

Preveč je gorja, preveč.

Vse valovi, migota, vse me žeja.

V zraku se vsaka misel pozna.

Še upamo, še upamo, še gasimo plamene zlih slutenj!

Skozi mrtvo sobo, skozi moreče misli vihra svoboda.

Čutim vsak njen dah, čutim njeno dehtenje.

Tema.

Zunaj rafali odmevajo.

Vsi smo brez besed.

Vsi smo sled v praproti.

Vsi smo španski bezeg.

Vsi smo tavžentorože.

Vsi smo mlinarji.

Vsi smo lobanje.

Vsi smo svoboda.

Človeški duh se poganja za njo.

Letita, letita, daleč letita, letita z vsemi željami, letita in poljubita rožnate sanje, letita onkraj zastritih obzorij, onkraj ne-

srečnih kozmosov, letita onkraj! (Tišina joče v zatonih zavesti. Ostanki življenja se v nič pogube, zamolkel mir se raztaplja, razpada, s svetlobo pepelnato jetniki leže.) Prišel je kapo, človek? Duha? Bolečine?...

In nas je strah ljudi in mi smo — ubiti — med pobitimi.

Smo res dim, ki vsak čas nad nami visi? Prišel je kapo, nad teboj korāči.

Njegov izraz se trese (še si želi krvi), morilski nagoni ne vzdrejo, s petami škornjev ti maliči obraz, za njim še drugi — z brcami v glavo pitajo črne sle.

Vem, tvoja svoboda tega ne ve, nič več ne ve.

MIRANDA MRČELA

Morda se ponovi

Morda se ponovi
ta mali trenutek-dan
nekoč v neskončni
prihodnosti,
ves umil
in svež
in brez maske,
toda takrat
bodo
zakopani
vsi
moji
dnevi

BRANISLAV GROHAR

Ljubezenska tema I

Krotke kretnje v noči
najinih strasti in senc,
vzniklih na gladini sreče,
polzijo skozi trepetanje
skritih srečanj rok
in toplo plimovanje misli
lega v mrki zimski dan,
brez glasu, na ostrini srca
tvojih mladih iluzij,
prehada vsako srečanje s teboj.

Ljubezenska tema II

V črnih kulisah strahu
je vztrepetala bela senca
kot mlado klasje polj
sredi besa mrzlih vetrov.
Iskal sem te v brezbriznosti teme,
v opojnosti škrlata zarje,
med sivimi zidovi pozabljenja
je polzela sled spominov nate
na rezkih krikih bolečine.

Balada

Polnočni veter plahuta v temi,
že dolgo, dolgo se lovi
v sencah požgnanih kosti;
mlada deklica, praznih oči,
polzi skozi pomladansko travo
tja v gozdove, v svoj črni brevir.
Bele sanje in globoko nebo,
gomazeči gnus v nežnih nedrih,
blazen šepet lebdi v krču
razpetih udov a vse zvođeni.
Tisto svetlo jutro,
sredi raztrganih brazd,
hodi vriskajoči fant
in pravijo, da ni več nikdar pel...
... tam, v brstenju polj je spala,
mlahava tujka, čisto sama.

(Branislava Grohar, ekonomist, Bled, Grajska c. 23)

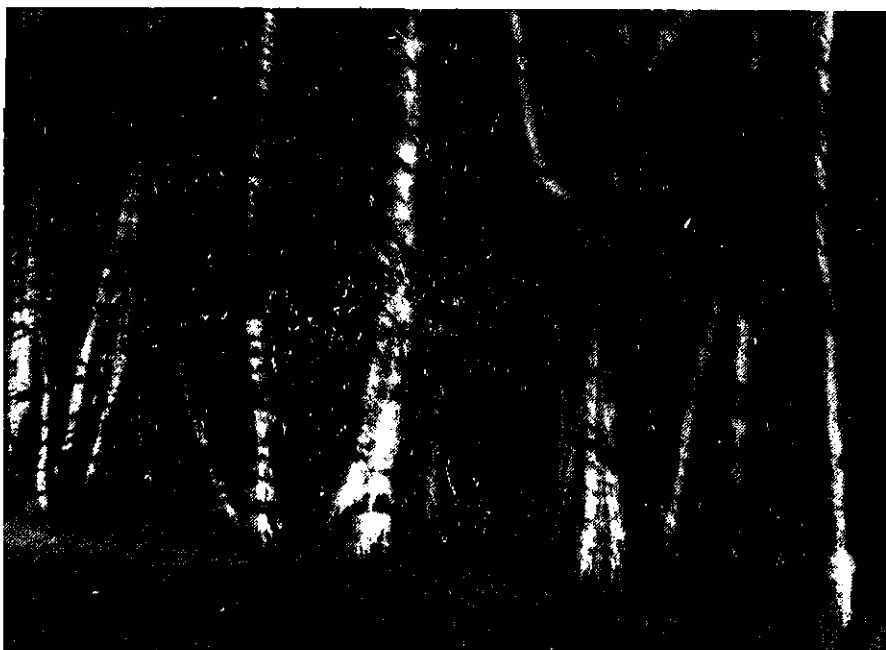
Oblakom ni vseeno

Oblakom ni vseeno
ali so beli ali črni
soncu ni vseeno
ali sije ali ne
metuljem in pticam
ni vseeno
travam tudi ne
le meni
meni je vse
skupaj tako
preklete vseeno
o bog
kam to pelje

Razpri se

kot školjka,
kot lotosov cvet,
da se bom potopila vate
naj tišina še naprej šepeta
ne skali trenutka
tukaj je tako lepo in spokojno

(Miranda Mrčela, dijakinja, Kamnik, Ljubljanska 3 b)

Franc Sluga: Impresija IV

SILVA BRANK

Iskanje

Blisk in gram
in vetra ples
v krošnjah starih dreves
pa šum dežja...

V izbo se tiho plazi mrak,
Ne prižgem luči.
Strah me je,
nikogar ni.

Sedim ob stari peči.
Topla je
in stiskam se k njej.
Poslušam veter in dež
in jokam...

Razmišljam.
Vse poti so zaprte,
le ozka gaz se strmo dviga.
Je to to, kar iščem?
Ne vem, spoznanja ni
ostaja bolečina neizpolnjene ljubezni...

Slovo

Ko umrla bom
ne nosite vencev mi na zadnjo pot
le skromen šopek od srca
naj kdo mi da v slovo.

Če bo pomlad ko zaprla bom oči
spominčic modrih šopek naj mi grob krasi
za spomin na otroške dni.

Če bodo travniki cveteli
ko bom odšla
marjetic belih šopek
naj kdo v slovo mi da
saj travnike cvetoče
vse življenje v srcu sem nosila
zato naj s cvetjem njihovim
pokrita bo gomila.

Če jesen bo ko umrem
naj belih krizantem mi prinese
imam jih rada.

In če bo zima
ko se za vedno poslovim
naj beli sneg mi grob pokrije
naj ob njem kdo tiho postoji
naj v srcu vse mi odpusti...

A če bi kdo
še ljubil me takrat
rdečo vrtnico naj zadnjikrat mi podari.

(Silva Brank, Podlubnik 157, Škofja Loka,
delavka v administraciji)

MATEJA GRILJC

Balon

V velikem balonu
je polno premikajočih teles
vedno lažja so
dokler ne izginejo...
vsako telo zbledi, samo
potem za njim
in pred njim
se spet izrojevajo nova premikajoča bitja
vedno več jih je
balon raste,
joj
počil bo.

Kako pristrčni so otroci, kadar počijo balon.
Zakaj že v mladosti vedno raje segajo po
njem. Bi res radi umrli?

(Mladi Griljc, dijakinja, Kamnik, Labo-
dova ul. 3)

MIROSLAVA ŠKERL- OZMEC

Dobra mati

Gledam tvoj obraz
izoran z globokimi brazdami
in posejan
s tisočeri podmladki trpljenj.

Ponudila sem ti svoje dlani
pa jih nisi hotela vzeti.
Ponudila sem ti svoje oči
pa jih nisi hotela dojeti.
Ponudila sem ti svojo dušo,
ki joče,
pa je nisi hotela sprejeti!

Vsrkaj me vase,
obnovi me v sintezo svojega sistema,
pogrni me v belo okrilje orlov,
ponesi me v škrlatno arkado neba.
O dobra mati —
svet
ali
zemlja.

Pričakovanje

Preteklost noče umreti
sedanjost mi narekuje
od prihodnosti nekaj pričakujem
hočem
nočem
moram
ne dosežem
trpim.

Hitim
hitim
se prepletam
zapletam
ne obstanem
s polno iluzijo
vse znova razpletam.

Zadnja pot

Zvon zvoní.
Črna in turbona krsta
brez priveškov topline.
S truplom mojim,
s harmonijo nič prida,
par konj
abira monotono melodijo.

Luna z neba nas gleda,
vsa je hladna, vsa je blede.

Zadaj pa za mojo krsto
neka spalnica postavlja.
Presneto temno je v tej krsti,
da ne vidim pred sabo,
ne kdo me spremlja ne zakaj.

Luna z neba nas gleda,
vsa je hladna, vsa je blede.

Kdo si — ne vem!
Le hitro stopaj
zadaj mi za krsto
in jok solza preštej!

Luna z neba nas gleda,
vsa je hladna, vsa je blede.

Padam, padam v globoko brezdnost.
Zamolklo iz daljave
zbor se sliši.
Tam pri mizi obloženi
kup zelenih žab reglja.

Luna z neba nas gleda,
vsa je hladna, vsa je blede.

(Miroslava Škerl-Ozmeč, delavka,
Begunje na Gorenjskem 157a)

MAREK CHLASKO

LEPOTICA

»Veš, da z njima nisem ničesar imela.«
»Z njim si se sprehajala v noči.«
»Zato, da sem si odpočila in se nekoliko
sprehodila. Bila je zelo lepa noč...«
»A tako?« je bil navidezno miren. Ugas-
nil je cigareto, se pretegnil, potem pa naslonil
na naslonjalo klopi. Trenutek se je
zastrel v nebo, ki je ugašalo, naposled pa
dejal: »Neprijetno mi je priznati, ampak že
davno sem nehal verovati v čudeže. Nisem
še slišal, da bi odšla v noči k neki z moškim
samo zato, da bi opazovala mesečino. V ta-
kem primeru navadno mesec gleda nanju.«
nju.»

Dekle dvigne glavo in se mu zazre v oči.
Molče je v roki mečkala mlado vejico. Nje-
ne roke so bile lepe, kakršne imajo madone
na starih slikah, ki so živele posebno lepo
življenje: dolge, tanke in nemirne. Človek,
ki je v tem trenutku šel mimo, ju je globo-
ko pogledal, nato z zadržanim dihom pobo-
žal z očmi njene roke. Bil je mlad pisatelj
in premišljal je, kako bi napisal velik ljube-
zenski roman, za katerega je neprestano in
potrpežljivo zbiral primerne junake. V tem
trenutku je s čudovito jasnostjo zagledal
celoto. Že več mesecev so se mu nizali v
mislih in pred očmi posamezni prizori,
dialogi, osebe, zdaj pa je zagledal svojo delo
kot dovršeno misel. »Imam jo, junakinjo,
imam jo!« je šepetal ves vznemirjen.
»Nepričakovano sem jo srečal v tem parku
na klopi. Ljubezen, prva ljubezenska
noč... Kljub sreči se obnašata cinčno.
Sportno. Nalašč sta se odločila za tak
način, da bi se izognila zapetljajem in ra-
zočaranjem. Ampak s časom pride prava
ljubezen, velika ljubezen, ki ju vrže med
nemočne in ju potisne na kolena. V to
skoraj ne moreta verjeti z iskrenostjo.
Muči ju cinčni začetek. Na koncu si vse
odpustita in vse razumeta: živeča bosta
skupaj, združena za vedno s hladnimi
občutki. Povest bo polna jeze in mržnje...«
Pisatelj je dohre volje pohitel domov.

Dekle je reklo mladeniču:

»Dobro, kakor hočeš, ampak jaz te bom
spodnesla. Vsi bodo zvedeli za najino slad-
ko skrivnost. Na glavo boš zletel. Pozabil
boš, da si hotel postati inženir, dragi moj.
Jaz te bom spodnesla.«

Nemudoma je dejal:

»Smešna postajaš, draga, in to je slabot.
V življenju se ničesar bolj ne bojim, kakor
postati smešen.«

»Navzlic temu boš smešen.«

»Ne čisto popolnoma. Pravzaprav te
moram opomniti na nekatera dejstva. Na
primer: noč je, neki mladenič, ki je trenut-
no pri vojakih, misli na svoje dekle in bre-
peni po trenutku, da bo spet z njo. Razume
se, stoji na straži... Lepo, kajne? Ob istem
času...« ji je pogledal ostro v oči... »oh
istem času se njegovo dekle zabava v »Ka-
merni« z dvema postarnima tipoma, ki
imata že razmeščane noge in delavnico v
Hmeljni ulici. To dekle potem zavije z
enim izmed njiju v temno stransko ulico,
nakar blodi z obema do jutra. Oh zori, se
razume, pripoveduje presunljivo zgodbo o
nedolžnem očetu v zaporu ter o lačni mate-
ri. Naposled si izposodi od enega pet sto
zlotov in si kupi dva para nylon nogavic.
Resnica, kajne?«

»Da, prav. Jaz vem za bolj zanimive
pravljice. Čuda znam pripovedovati o ne-
kem mladem dečku, ki je ponaredil osebne
podatke v anketnem listu zato, da bi lahko
študiral. Vselej je pripovedoval o sebi pre-
tresljive zgodbe vse dotlej, dokler mu je
bilo to koristno. Naučil se je celo govoriti v
varšavskem narečju, ker se je smatral za
aventičnega proletarca. Medtem mu je
oče pošiljal darilne pakete iz New Yorka.
Tako je bil deček kar dobro oblečen in pre-
skrbljen, ker se je oče znal tudi tam spravi-
ti k donosnemu delu. Ali ni zanimivo: oče,
tisti nezaposleni strugar iz tvojega anket-
nega lista?«

»Dam ti polovico«, se je vdal. »Za drugo
poskrbi sama!«

(Nadaljevanje na 12. strani)

Bila je zares lepo dekle. Ljudje, ki so
prihajali v ta park — tudi tisti, ki so priha-
jali semkaj že več let — se niso spominjali,
da bi bila kdajkoli katera lepša, da bi jo
mogli s katero primerjati. To dekle je s svo-
jo čudovito lepoto takorekoč spodnašalo
nazor o materialnosti sveta. Sprehajalci, ki
so šli mimo dekleta, so nehote stopili s peti-
mi koraki v neki drug svet. Tudi stari, ki
se je že več let vlačil tod s koničasto palico,
je vselej odprl usta in jih imel kakor od za-
čudenja odprta vse do konca drevoreda.
In ta stari je že videl mnogo. Mnogo je
vedel povedati o majskih nočeh, naravnost
dušil se je od hudobnega zadovoljstva, ko
je pripovedoval o preganjanju prestrašenih
zaljubljenec.

Dekle je sedelo na klopi z nekim mlade-
ničem. Mladenič ni bil starejši od nje —
imel jih je devetnajst ali dvajset. Bil je
pravzaprav tudi pravzaprav tudi lep, am-
pak ona ga je senčila z vsakim najmanjšim
gibom ali pogledom. To dekle — so mislili
mimoidoči — ima v sebi košček sonca.
Sedela je torej z mladeničem in zdajci
spregovorila:

»Pozno je že. Domov moram.«
»Kakor želiš,« je rekel mladenič. »Meni
je tu dobro.«
»Ali mi boš storil to, za kar sem te pro-
sila, ali ne?«
»Že sem ti rekel.«
»Obžaloval boš.«
»To je moja stvar,« je mladenič izvlekel
iz žepa škatlico s cigaretami, potrkal po
njej s prstom odspodaj, izvlekel cigareto in
prižgal. Škatlico je zatem zopet vtaknil v
žep.

»Jaz tudi kadim,« je reklo dekle.
»Kajenje ni zate. Nikotin škodi zdravju,
razen tega ima človek tudi stroške.«

Pogledala ga je izpod povešenih trepal-
nic. Oči so ji bile motne in temne. V njih se
je svetlikala zvezdica medene barve. Hote-
la je nekaj reči, toda mimo je prišel nekdo v
revni temnomodri obleki.

Bil je neki nižji uslužbenec. V življenju
baje ni imel sreče: ničesar ni dosegel. Ni bil
nadarjen niti ne vstrajen. Kot sleherni člo-
vek njegove vrste si je domišljal, da mu je
bila storjena krivica ter da ga ljudje ne ra-
zumejo. Pogledal je lepo dekle in pomislil:

»Moj bog, da bi imel tako! Mogoče bi se
vse spremenilo? Taka žena more vse spre-
meniti. Mogoče bi se zavoljo nje potrudil
povzpeti. Sicer pa je moje življenje itak
uničeno. Eh, za vraga! V kino moram pohi-
teti. Kajpak, človeku je potrebno razvedri-
lo...«

Bil je očitno otožen in je pospešil korak.
Komaj je odšel mimo, je dekle vprašalo:
»Ali boš dal ali ne?«
»Ne ljubim ponavljanja,« je dejal
odločno.

Pogledala ga je z užaljenimi očmi, tiho
je rekla:
»Ti, vražji sin!«
Mladenič se je nasmehnil, brenil s koni-
co čevlja kamenček, ki je ležal na poti ter
povzel z zelo tihim, mirnim glasom:
»Motiš se nekoliko, nisem tvoj otrok.«
»Da bi bil moj otrok, bi znala ravnati s
teboj.«

Pogledal jo je izpod čela:
»Čemu me potem spračuješ za svet? S
svojim lahko storim, kar hočem.«
»No, tvoje je.«
»Zelo lepo govoriš in tudi zelo zbadljivo.
Vendar tedaj nisem bil sam. Bila sta tudi
Mjetej in Roman in še nekateri. Čemu pri-
hajaš k meni po denar? Mar sem sveti Mi-
klavž?«

«Ne, dragi. Dal mi boš vse, ali...»
«Ali, kaj?» jo je grobo prekinil.
«Nič, nočem ponavljati. Nočem biti smešna. Prav tako se ničesar bolj ne bojim, kakor biti smešna.»

«Dobro,» je rekel trdo ter jo srepo ošinil izpod čela, da se je nasmešnila. «Denar ti bom dal čez dva tedna.»

«Tako, sicer bo prepozno.»
«Morala bi paziti, za vrata!»
«Komu to govoriš?»
«Ne bilo bi ti treba na vse pristati, ti...»

«Tiše!» je zašepetala.
Mimo je prišel starikav par. Bila sta si va in upognjena. V zakonu sta preživela že mnogo let. Vsa pobožna sta si domišljala, da jima vsak dan, ki ga preživita na zemlji, daruje bog. Zato sta mu bila neizmerno hvaležna. Starika se je zazrla v dekle in nedomoma zajokala.

«Čemu jokaš?» je vprašal mož.
«Zato, ker nama Bog ni dal tako lepih otrok. Zakaj ni nama dal takih otrok?»
Starček je segel po njeni zgrbančeni in drhteči roki.

«Ljubila sva se,» je dejal. «Dobro je bilo za naju. Bog bo nama odpustil, ker mu nikogar ne zapuščava. To ni najina krivda!»

«Da,» je rekla z muko, zavzdihnila in si obrisala solze. Kljub temu bi bilo mnogo boljše.

Odšla sta počasi in vsa zgrbljena med zeleno drevje. Mladenič je rekel:

«Denar ti bom pripravil.» Trenutek je molčal, zatem je črnil: «Čakal bom, dokler se ne omožiš.»

«In kaj tedaj?»
«Imela boš otroke, hišo, moža.»
«In kaj tedaj?»

«Nič. Kdaj pa kdaj se boš vrnila k nam. Sežnanila nas boš s svojim možem... Pogovarjali se bomo o starih dogodivščinah.»
«Torej prihodnji teden?»

«Da!»
«Dobro,» je rekla z zadoščanjem in dvignila kvišku svoj lepi obraz. Za trenutek jo je obsijalo zahajajoče sonce. Vsak njen las, vsak delček njene polti, oči, usta, rame, na so bila oblita s soncem in polna sonca. Zastrela se je v zelene krošnje in tiho rekla:

«Zelo dolgo boš čakal.»
«Na ljubezen se ne čaka dolgo.»
«Ah, da...» je zašepetala.

Nato ni več rekla besede. Čez njen obraz se je razlil rdečkast zahod, ker se je bilo sonce skrilo za drevjem. V teh poslednjih žarkih sta se zagledala v dekle dva moža, ki sta se vračala z dela. Bila sta srednjih let, razoranega obraza in sivih las pa senceh. Eden od njiju, manjši, se je skoro nepremično zazrl v dekle; obraz mu je zasenčila bolečina.

«Kaj ti je?» je vprašal večji.
«Norost!» je rekel manjši s trudnim nasmehom. Z gibom zelo utrujenega človeka je potegnil z roko preko čela in ponovil:

«Norost! Dobro vem, da je zaman žalovati. Toda ne moreš si misliti, kako težko je včasih človeku biti vesel!»

«Zavoljo česa naj bi se veselil?»
«Pred vojno,» je dejal manjši, «tedaj v mladih letih sem vedno sanjari, da bo moje dekle tako, kakršna je ta. Potem se je začela vojna in tako mladega, kakor je tisti ob njej, so me strpali v uniformo. Bil sem zelo naiven in tako sem si samemu sebi predstavljal komunizem. Sele ko so mi zagrli po rebrih, se je moja vizija nekoliko spremenila.»

«No, čemu si torej žalosten?»
«Kdaj pa kdaj mi je kljub vsemu težko, ko pomislim, da nikoli nisem ljubil takega dekleta.»

«Norost!» je rekel drugi in sunil nižjega v rebra:

«Kaj je naposled vse to važno? Najbolj važno je, da taka dekleta žive, da so tako lepe, da ljubijo svoje fante ter da so same ljubljene.»

Prevedel C. Sinkovec

Marjan Židanek: Studor - kroki

VINKO TRINKAUS

LJUBIMKANJE

Ražnjiči, kot jih je znal speči na žaru gostilničar Jovo, ji niso tekli. Celo dingač je bila brez pravega užitka. Gledala je Mirana, ki ni hotel pokazati, da ga njeno čudno ravnanje draži. Zelela si je, da bi bilo vse mučno, kar je odlašala, že preteklost. Nekje daleč, kot da se nikoli ni zgodilo.

Kako mora biti človek tako miren, dober, se je vpraševala. In seveda - dolgočasen! Vsi dobri, razumevali, so dolgočasni! Celo razum in izobrazba ne zaležeta. Prava histrija, ki vre iz človeka, je nekaj poseben dar, ki se ga ne pridruži, ampak ti je dan. Človek ga lahko samo kultivira.

«Si že uredila zaradi dopusta?» je vprašal Miran in jo nežno pogledal.

«Ne dovolijo,» se je zlagala. «Bova morala prestaviti.»

Prvič je iz njegovega pogleda zaznala, da nekaj sumi. Koliko, jo je spreletelo. Zakaj ne vse, vraga, je zadržala. Tako bi mi lahko prihranil mučne trenutke.

Jovo je prišel k mizi, da sliši hvalo in spi je kozarec imenitnega vina. Oboje je imel rad. Spil je in se klanjal, ljubezljivo smehljaj in govoril, da je najbolj srečen, če so gostje zadovoljni.

«Si morda bolna?» je zaskrbljeno vprašal Miran in se pričakujoče napel. Mrščil je čelo in jo napeto gledal. «Greva domov?»

«Meni bi zelo ustregel,» je rekla. Odprla je torbo in si privajeno naličila usta. «Ne počutim se dobro.»

To je bilo res. Njena bolezen - ni se počutila dobro. Posebej ne z Miranom. To mu bo morala povedati. Zal! Ni ga imela več rada, vendar hudo prizadeti ga ni želela.

Ce mu ne pove, mora hoditi z njim, ker jo neprestano vabi.

Miran je plačal, se izgovoril Jovotu, da je bolna in stopal proti avtomobilu. Ko je hotel odkleniti vrata, se je Andreja odločila in rekla:

«Sprehodiva se malo. Na polju je tak mir, da bi ga lahko rezal.»

Šla sta s ceste na kolovoz, prešla na stezo. Ko je steze zmanjkalo, sta obstala pod

velikim brastom. Z mesečino obsijana pokrajina je dajala vtis čudne napetosti. Kot da bo nekaj počilo in razbilo tišino.

Miran ni hotel spregovoriti. Morda pa sluti, je pomislila Andreja. Še boljše. Nekaj vsekakor mora čutiti, saj je ona zadnje čase tako čudna. Mu bo pač povedala, kar mora vedeti. Pravzaprav, niti ni nujno. Lahko bi se ga preprosto odkrižala, brez pojasnila, z dovolj ostrim izgovorom, ki bi pojasnil njeno razpoloženje. Vendar z Miranom ni mogla tako kruto. Je bil le prednher.

«Miran, verjemi, da mi je zelo hudo. Vem, da te bo hudo prizadelo,» je stežka začela. «Nisi kriv, vendar - moja ljubezen je ugasnila. Zame sreča ne pomeni: dom, mož, otroci, nekaj ugodja. Zahtevnejša sem od drugih. Rada bi napravila več. Ne zaradi nekakšne slave, ampak v strokovnem, znanstvenem delu čutim tolikšno zadovoljstvo, da sem temu pripravljena podrediti vse drugo.»

Globok, boleč vzdih, ki se je izvil Miranu, je pokazal, kako trpi. Kot je slutila, jo ni hotel mučiti s poudarjanjem bolečin.

«Morebiti res ne morem ničesar prispevati k tvojim uspehom, ker sem iz druge stroke, tudi z manjšimi zahtevami, vendar ti obljubim: oviral te ne bom! Po svojih močeh ti bom skušal pomagati.»

Zdaj je zastokala ona. Stopila je nekaj korakov naprej, se sklonila, izpulila šop bilk in jih združena trgala. Počasi se je vračala k Miranu.

«Ne gre za razumevanje. Za spodbudo,» je skoraj kriknila, jezna, ker noče razumeti in se skuša pogajati. Predvsem pa popuščati. Prav tega ni marala. Kar že napraviš, napravi pokončno. Kesanje zadrži v sebi, bolečino uduši. «Ti imaš tisoč drobnih želja. Vsaka od njih ti veliko pomeni. Zame je vse to le izguba časa. Kdor hoče napraviti kaj pomembnega se mora odreči drobnim užitkom!»

V mislih je imel nekaj utrinkov iz življenja velikih ljudi, ki bi jih lahko navedla.

LJUDSKA PRIPOVEDKA

ZLATO V ROŽI

Da je v Begunjski dokaj zlata, so vedeli že stari ljudje, predvsem rudarji. Kako naj bi sicer bila prav ta gora ob sveti Ani ena sama roža in en sam cvet. Še studeneč pod vrhom, okrog katerega ob svojem času vse cvete, se imenuje Roža. Pa so kopali pred sto, dvesto, tristo ali še več sto leti rudo pri Jamah v Begunjski sami poštenu možakarji. Skrinjic in hrane drug pred drugim sploh niso zaklepali. Saj bi vsak stokrat raje videl, da ga zasuje v jami, kakor da bi zmanjkal samo drobtinico kruha. Jim je začelo, možakom, naenkrat zmanjkovati. Enemu kruha, drugemu mesa, tretjemu zaseke, četrtemu strdi in še in še. Žganje pa vselej kar vsem vse, če se je kateremu sploh posrečilo vtihotapiti ga kako šilce iz doline k Jamam. Piti je bilo rudarjem strogo prepovedano.

Le kdo bi utegnil biti, so ugibali in poskušali obdolžiti že tega in onega in so ostro opazovali. Poznalo se nikomur ni, da ga malo ima, pa bi se moralo. Da bi dognali, so najbolj zanesljivi rudarji začeli skrbno stražiti in kmalu spazili možica, ki bi z glavo niti do vrha mize ne segel, oblečenega v zelene hlače in zelen jopič in pokritega z rdečo, prišljeno kapico. Sedaj so vedeli, da jim hodi krast Berhmangek. Treba ga bo ujeti in prisiliti, da pove za zaklade v Begunjski. Samo kako? Žganje bi ga utegnilo preslepiti. Podtikali so mu vse več žgane pijače, pa niso uspeli. Nazadnje so si le domislili. V visoko škornjico so nastavili slanih arnikov, slanikov, in krajec belega kruha, pogache, na dno pa zelenko močnega žganja. Pa se jim je posrečilo prelističiti ga. Gorski škrtat je pojedel presoljene ribe in tudi pogache in se lotil, žejen kakor kapelj, žganja. Ni še izpraznil «čilarice» do srede, ko je bil že tako okajen, da je začel pomerjati izpraznjeno škornjico. Seveda mu je bila prevelika. Pa si je znal pomagati. V pijani bistroumnosti je vtaknil obe nogi v visoko škornjico in bila mu je ravno prav. Samo prestopiti se ni več mogel. In tudi škornjice ne sezuti. Takrat pa so pristopili skriti rudarji, mladi in stari, ga spoštljivo pozdravili, bili z njim hudo prijazni, saj s pijancem zgrda nič ne opraviš, celo napiti so si pustili, pa možček se ni dal ukaniti. Sele ko so mu zagrozili, da mu s kopačo odbijejo glavo, se je vdal. Razodel jim je, da teče iz studenca Roža na božič, medtem ko v Begunjah bije ura polnoč, namesto kristalno biserne vode, čisto zlato in v prav tako debelem curku kakor vse leto voda. Rudarji so bili izdane skrivnosti silno veseli, sezuli možicu škornjico, mu dali v zahvalo še preostalo žganje in ga spustili.

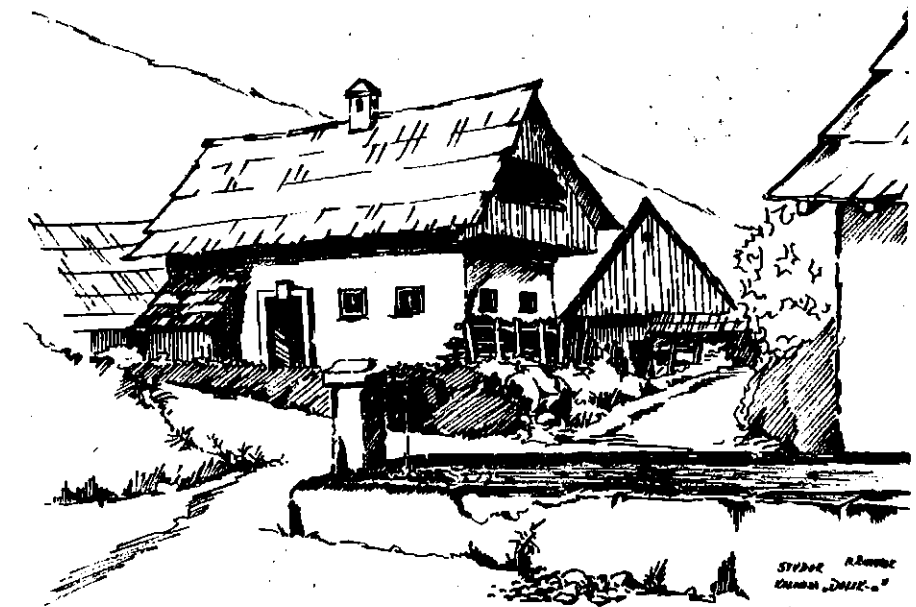
Berhmangele je stisnil zelenko pod pazduho, naglo in urno, kakor bi sploh nič ne pil, stopil nekaj korakov nazaj, se zasmejal, postrgal rudarjem korenček in rekel: «Ste imeli tička v rokah, pa mu niste znali perja puliti,» se zahajljaj in izginil v temno noč.

V tistih časih so bili gospodarji plavža na Javorniku in fužine na Jesenicah tuji gospodje. Lahki. Pri Jamah je vodil delo in ukazoval njih človek, ki je komaj zmerjati znal po kranjsko. Ta črnolasi priganjavec za tuje mošnje je na vsak korak oprezal poštene domače rudarje. Tudi to je iz teme slisal, kaj je povedal Berhmangelec glede zlata v Roži. Dognal je med letom, da se med tem ko v Begunjah bije ura polnoč, v Roži nateče ravno poln škaf vode. Poln škaf zlata, se je veselil, ujame za božič, kupi vso goro in postane sam gospodar vseh bogastev v Begunjski.

Božično stražo je pridržal sebi. Mnogi so mu bili nevoščljivi, bolj plašni so mu zavidali pogum, vsi pa so nestrpno čakali, kako uspe. Prišel je božični večer. Črnolasec je čakal pri trepetajoči oljenki enajste ure. Kuhar si je čaj, ga sladil z medom in mu prilival žganja. Kazalec ure se je premaknil na enajst. Oblečen za v burjo in mraz, si je navezal dereze, vzel škaf in odšel v svetlobo skoraj polne lune. Do Rože je prispel skoraj prezgodaj. Prav nič ga ni bilo strah. Bil pa je toliko utrujen, da je sedel na zmazano zemljo in prisluhnil. Ko je zadonel v Begunjah veliki zvon, je podstavil škaf in začel šteti: vena, dve, tri... Prav zares se mu je zazdelo, da curek zlato cinglja in ne žubori več kot studenčnica. «Joj, joj bogastva,» se je čudil in odšel enajst. In namesto, da bi koj odstavil škaf, ki ga je že držal za ušesi, se je iz pohlepnosti za sekundo zakasnil. «Zdaj,» si je skoraj kriknil in poprijel, pa škafa ni mogel dvigniti. Upri se je na vso moč, škaf se ni premaknil. Ustrašil se je in segel v škaf. Otiral je, ne zlata, samo mrzlo vodo. Postal ga je groza. Po vsem životu, od podplatov do temena, je zagomazelo po njem. Kakor po široki cesti je stekel po ozki, zamrzli stezi nazaj proti Jamam. Čudno, da se ni ubil. Ves zasopel in prepoten je pri Jamah kar oblečen padel v posteljo. Tako je bil preplašen, da je pozabil celo vrata zapreti.

Ko so se na svetega Janeza dan rudarji okoli poldneva vrnili iz svojih domov nazaj na Begunjsko, so delovodjo takoj pogrešili in kaj hitro dognali, da se je moralo nekaj izrednega dogoditi. Stopili so v odprto, malo bolj gosposko kočjo, pa črnolasec skoraj niso več spoznali. Prej kakor oglje črn, je bil do zadnjega lasu snežno belo osivel. In mrzlica ga je tresla in govoril je kakor v klamah. Niso dolgo pomišljali. Stesali so nosilnico in ga odnesli v grad na Jesenicah. Čez teden dni so ga v črnih, prazničnih rudarskih oblekah spremili v zadnjo jamo - na pokopališče in mu z visoko dvignjenimi svetilkami voščili za slovo po takratni rudarski navadi: «Srečno!»

(Vir: J. Jalen, Brezna)

Marjan Židanek: Studor - kroki

VELEBIT

Voda mu je bila že zdavnaj pošla in vsa hrana, ki jo je še nosil v nahrbtniku, je bil jermen žaltave, od sonca pregrete slanice, ki mu jo je dal za popotnico cigan, pri kateri je prenočil. Bele zobne je imel ta cigan in vranje črne lase, čeprav ni bil več prav mlad. Njegova koliba je ždela na najbolj divjem in nedostopnem koncu planine, daleč od vseh drugih kolib. Pastirji ga niso marali, a so ga pustili pri miru. Zakaj ta cigan je daleč naokoli slovel kot divji lovec, ki se mu je bolj izogniti, kot pa srečati ga. Imel je dobro puško in znal je ravhati z njo. Nekoč je na sto korakov ubil medveda. Ta medved je poklal pastirjem že nekoliko ovac in nanj so uprizarjali že prave lovske pogone. Iz Gospića, z Reke in celo iz Zagreba so že prihajali lovci, da bi ga uplenili. Dosti pokanja je bilo čuti po planini in dosti pasjega laježa — a zmeraj so se vračali praznih rok. Cigan pa ni imel psa in medveda je podrl z enim samim strelom med oči. In namesto da bi mu bili pastirji hvaležni, ker jih je odrešil te nadloge, so ga ovdali lovski družini v Gospiću, tako da je moral presedeti pol-drugi mesec v zaporu, ker ni imel denarja, da bi plačal kazen. Zato ker je bil pač cigan in še divji lovec povrhu in ker je kradel les v državem gozdu. Poleg vseh drugih poslov, s katerimi se je ubadal, je bil pozimi tudi šačvarar, sodar, iz nakradene hrastovine je tesal sode in jih prodajal kmetom v Podgori, da so vlivali vanje mošt in točili iz njih vino.

Pastirji niso marali cigana. Kako bi ga le; medtem ko je on lepo v senci žulil svojo pipico in čistil puško, so morali oni v sončni pripeki kositi travo, okopavati krompir v vrtačah in se v nedogled preganjati za ovčami. Že res, pastirji niso imeli lahkega življenja — a konec koncev tudi ciganu ni bilo z rožicami postlano na tej planini. Zakaj planina že sama po sebi ni prijazna s človekom, in če so neprijazni še ljudje, potem moraš imeti zares debelo kožo, da ti ne postane življenje na njej pretežavno.

Ja, ta cigan je imel debelo kožo, kot usnje debelo in trdo. Poleg tega je imel puško in svojo kožo in konja, pa kozo, ki mu je dajala mleko; in planino je poznal kot svoj strgan žep.

Kaj pa junak naše zgodbe, človek iz mesta, tujec v teh krajih? Voda mu je že zdavnaj pošla in tiste žaltave slanice, ki mu je ostala od zajtrka, še pes ne bi več povohal. »In če bi jo, bi crknil,« si je rekel.

Ko je stopil iz gozda, se je svet pred njim razdelil na ostro razmejeni polovici: spodaj rumena ploskev s kamenjem posute travnatne planjave, zgoraj modra ploskev od sonca razžarjenega neba. Dvignil je daljnogled k očem: iz brezobličnega rume-

nila trave so se prikazale kamnite pastirske bajte, beli hrbti ovac, senene kope, posušena drevesa, revne njivice v ogradah. In tista zvijugana črta na obzorju, za katero je prei ves čas misli, da je cesta, je bila le od belega kamena izsušena hudourniška struga. In tam daleč: divji, v čudne oblike skrivečeni skalni vrhovi, malone nestvarni v tem migotanju vročega zraka nad pokrajino.

Medtem je oblak (tedini in sam samcat na tem razžarjenem nebu — le po kakšnem čudežu je zašel nanj?) za nekaj trenutkov zakril sonce in lahen vetrček je prečesal travo na planoti. Razširil je nosnice, kot bi pričakoval, da mu bo ta veter prinesel vonj po kadulji, po smodniku, po indijanskih ognjih — vsekakor nekaj takega, kar je nekoč davno, kot petošolec s prerazvneto domišljijo, iskal v romanih Zaneja Greya, Bretta Harta in v ameriških filmih z Divjega zahoda.

Glej, si je rekel, zdaj, zdaj se bo tam daleč na obzorju belo zaprašilo in iz prahu bo zrasla poštna kočija, ki jo v drncu vleče šestero lesketajočih se vrancev. — In glej, spet se je zaprašilo; — kočiji sledi trop z bojnimi barvami pobarvanih Indijancev! — In kdo je ta samotni jezdec, ki se je pravkar tako brezkompromisno vključil v prvi plan dogajanja? — Seveda, seveda, to ne more biti nihče drug kot slavni šerif John Wayne! Kako se sveti zvezda na njegovih prsih! Kako miren in hkrati odločen je njegov obraz, ko jemlje puško iz toka! Rdečkasto cepajo kot muhe pod njegovimi streli, še malo pa bo rešil belopolto Maureen a'Hara, ki se na zadnjem sedežu poštno kočije pelje k svoji materi v Denver...

Spustil si je daljnogled na prsi: svet se je pomanjšal in razprostrl v daljave. Tedaj se je oblaček razbil in trava je spet zažarela v soncu. Otrci si je znoj s čela in si obilnil izsušene ustnice. Privid je minil: vročina in žeja sta zasanjanega dečka spet spremenili v odraslega moža in čudežna brezmejnost otroške domišljije se je umaknila neizprosni imperativi: priti do ljudi, priti do vode, priti do hrane.

»Si od daleč?« je rekla ženska. Sedela je v senci ob poti, s cekarjem in kanglico ob nogah.

»Iz Slovenije.«
»Kaj pa počneš tukaj? Te išče milica?«
»Nič. Okrog hodim.«
»Kar tako menda ne hodiš okrog?«
»Dolgačas preganjam,« je rekel. »Pa vodo že ves dan iščem,« je pristavil in potrkal po prazni čutarici.
»Vodo?« je rekla ženska in si kakor migogrede popravila krilo, ko je začutila njegov pogled na svojih razgaljenih kolenih.
»Če se ne motim, je to blizu izvira...«

»Izvir?« Pogledala ga je, kot da bi ji govoril o zlatem rudniku.

»Na karti je vrisan. Crno vrelo se imenuje.«

»Crno vrelo? Kdaj je že presahnilo!«
»Ampak, na karti...« In že je razgrnil prednjo specialko tega področja, po vsem videzu že velikokrat razmočeno od dežja in potu: »Glejte, tule...«

»Ah, pusti te karte, prav nič se ne razumem nanje,« je rekla ženska. Vzela je steklenico iz cekarja in mu jo podala. »Vino je — naše domače, podgorsko. Ni bogve kaj — a če si žejen...«

Vino res ni bilo bogve kaj. Trpko je bilo in po plesni je dišalo. A če je človek dovolj dehidriran, bo pil tudi scalnico, če mu jo bo kdo ponudil.

»Pijan bom.«
»Ne verjamem — tak fant!«
Ženska si je že spet popravila krilo, ki ji je bilo zdrsnilo čez kolena. Ohlečena je bila v črno, kot vse poročene ženske v teh krajih, in bila je bosa.

»Lepe noge imaš. Zakaj jih skrivaš?«
Ni bila več dekle, že precej let ne več — a zardela je kot dekle. Rdečica je prekrila njeno sicer rjavo kožo po vsem obrazu, do vratu — še za ušesi sta ji plali temno rdeči pegi.

Ni bila več dekle — a ko se je slednjič pobrala iz svojega sramu (počasi in v mukah, kot Jezus izpod križa) in dvignila pogled, so bile njene oči vse dekliske, tako sinje in bleščeče se kot nebo nad Velebitom.

»Kače so — pa me lahko katera piči...« se je poskusila zasmejati.

Položil ji je roko na ramo. Spet je povesila pogled. »... Ne morem... ne smem... Moj mož...« je zajecjajala.

Nehote se je ozrl. Tam daleč sredi polja so se premikale štiri črne pike; štirje moški so kosili travo. Kose so se zablašale v soncu, ko so obrnili kosišča in nabrusili rezila.

»Daleč so,« je rekel. In potem roteče: »Vsaj pokaži mi...«

Odkimala je in si z rokami objela kolena, kot bi se hotela zapreti v školjko.

»Pokaži — nihče ne bo videl...«

Gledala je v tla in še naprej nemo odkimala za glavo.

»Pokaži!« je silil vanjo.

»Strašen si!«

Za malenkost je razmaknila prej tesno druga k drugi prižeti nogi in privzdignila krilo, tako da se je nad zagorelostjo meč pokazala bela koža na stegnih.

»Se!«

Še bolj je dvignila krilo.

»Vse!«

Proseče se je zazrla vanj, a ni se dal omečiti. Stal je pred njo. Gledal jo je. Čakal je. In dočakal.

Pokazala je. Vse. Do zlatorjavih dlak v koraku, do rožnate brazde, kjer se je odpirala pot v središču njenega telesa.

Požrl je slino. Žila na vratu mu je zaplala. Zaskalele so ga oči od beline njenih stegen in trebuha.

»Lepa si,« je šepnil. »Najlepša ženska, kar sem jih kdaj videl.«

»Res?« je rekla, napol v zadregi napol spogledljivo, zavedajoč se svoje premoči nad njim v tistem trenutku. In že je bilo predstave konec, že si je zagrnila krila čez svoje zaklade, že je vstala, že je pograbila kanglico in cekar. »Tak otrok si,« je še rekla — in šla.

Osat in kamenje, kamenje in osat, do kamor seže oko. Nobene hiše, nobenega vodnjaka, komaj kdaj kakšno osmukano drevo. Nobenega oblaka na nebu, nobenega človeka na zemlji. O, pač! — oblak je: en sam samcat na vsem širnem nebu. In v njegovi senci na zemlji stoji človek. Oblaček se razpuhti in človek se premakne naprej. Prazna čutarica mu votlo pozvanja ob hoku in vsa hrana, ki jo nosi s seboj v nahrbtniku, je jermen žaltave, od sonca pregrete slanice, ki je še pes ne bi več povohal.

Zadnji hip se je ovedla, da bi lahko izzvenelo kot da se z vzorniki že enači.

»Upal sem, da bo prešlo,« je tiho, drhtavo zamrmral Miran.

»Kaj bo prešlo?« je vzbujena vzkliknila.

»No, če sem se glede Leona premotil, oprost! Govorili so mi, čenčali podrobnosti. Nisem spodbujal čenč. Sama bo ugotovila, kaj ji to pomeni, kaj čuti, sem si rekel. In čakal! Tudi če ne gre za znanstveno kariero in je vmes le poročen moški, tvoja stvar. Če bi imela mene dovolj rada, tega ne bi napravila. Ne ker bi bila tako dobra. Ker ne bi bilo potrebe. Nič ti ne bom prigovarjal, ker nisem prepričan, da lahko vplivam na tvoja čustva. To veš, da te imam zelo rad. Tudi če bi se zelo potrudil, tega ne bi znal razložiti. Ni namreč toliko razlogov, da bi lahko natanko vedel — zakaj? Ampak zelo rad te imam! Tudi zdajle, ko se med nama končuje. Do zdaj sem čakal, potrpeč bi še naprej, ampak ker si ti tako odločila, ti povem: najina pota se tale hip ločijo. Za zmerom!«

Kimnila je, da se strinja. Lahko bi bilo veliko huje. Tako pa, precej možato z Miranove strani. Če ne bi bila tako brezumno zaljubljen, bi jo to celo zavedlo, da bi morda še hodila z Miranom. Izzvenelo je, da zaradi velike ljubezni. Kakorkoli, počutila se je precej umazano. Kako pa bi se lahko počutila, si je govorila, če sem nenadno razdrila ljubezen iz otroških let.

Tiho je stopala za Miranom, ki se je vračal k avtomobilu. Ko je videla, da odklepa vrata, jo je nenadno zgrabilo.

»Miran, kar odpelji. Sama bom šla domov,« je rekla in obstala na robu ceste.

»Ne bom govoril. Le v mesto te odpeljem, kamor želiš,« je mehko, žalostno zavzdihnil.

Trdno odločena, da ne popusti, je vztrajno odkimala. Stala je, dokler ni Miran vstopil v avto. Posilil jo je smeh, ko je slišala, kako je zašumelo pod gumami.

Tako, če končaš, potem odločno, si je govorila, ko je stopala po cesti. Sprva ji je kljubovanje godilo. Ni tako krhka, kot si Miran predstavlja. Odločna je za dva. Samo, če hoče v življenju uspeti, v znano: stoji opozoriti nase, potem moraš garati za dva. Drugi te ne sme ovirati, ampak pomagati!

Prvi kes, ker ni sprejela Miranovega povabila, da jo pelje v mesto, jo je obšel, ko je zaustavil prvi avto in jo je vznemljeno povabil, naj prisede. Odklonila je, kot še nekaj naslednjih povabil. Potem sta bila dva mlada, pijana moška skoraj nasilna. Na srečo so bile v bližini hiše, začela je kričati in moška sta med divjim psovanjem, odpeljala naprej.

Njeni lahki čevlji z visoko peto niso bili primerni za tako dolgo hojo. Ožuljena, utrujena in divja nase, je le prišepala do avtobusne postaje. Opravila je še kratko pot do stanovanja, ko je onemogla garati na kavč. Z obliži, ki so zoprnno kazili stopala, je pregnala najhujše bolečine.

Iz kavča je gledala na telefon in čakala, da jo bo Leon klical. Pravega upanja ni bilo. Le želja. Leon ni mogel vedeti, da se je z Miranom razšla. Ni mu hotela tega omeniti, da ga bo lahko presenetila.

Čudno, da Leon na Mirana ni bil ljubosumen? Nikoli ni kazal najmanjšega znaka, da bi ga njen ljubi, kot je Mirana najprej imenovala, motil. Tudi njej se je zdelo, da ni ljubosumna, vendar jo je Leonova žena — motila. Bila ji je odveč. Trapa neumna, si je največkrat rekla, če jo je srečala. Zakaj si se obesila na moža, ki bi lahko napravil veliko znanstveno kariero. Seveda, če bi ga žena spodbujala, ne pa ovirala. To je slutila, Leon potrebuje spodbudo! Delovno! Izjemno bister si še ni privzgojil delovnih navad. Ni sicer verjela, da je uspeh le odstopke nadarjenosti, vse drugo je delo. Vendar je opazila, da Leon sistematično delo odlaga, si izmišlja izgovore, tudi laži, da bi prikril, kakoraje bere,

razmišlja, se razvneto pogovarja, kot da bi zbiral vse dogmno in spravljal v sistem.

Za službo si je obula največje čevlje, vendar so obliži vseeno pritiskali na rano. Slutnja bolečine jo je prestrašila, da je zmerom nalahno klenila, preden je trdno stopila. Jezna, ker ne zna tega prikriti, bi najraje zajokala. Koliko vprašanj, koliko izmišljenih izgovorov. Edino, ko jo je Leon zaskrbljen vprašal, kaj je z nogo, mu je ponosno povedala, da je z nepravimi čevlji nekoliko pretiravala na sprehodu. Bolečina, skrb, ki jo je zaznala v njegovih živih očeh, ji je bila nagrada za vse prestano.

»Ti lahko kako pomagam?« se je ponudil Leon.

Gledala ga je, zaskrbljenega, nesrečnega, ker bi ji rad olajšal bolečine, pa jo je preblislilo.

»Zvečer se oglasi,« je drhtavo šepnila in se s strahom ozrla po hodniku. Nagajivo mu je pomežiknila. Ko je videla, da nemo sprašuje, če ne bo Mirana, je vzbujena rekla: »Pridi brez skrbi. Z Miranom sva se včeraj razšla!«

Ni mogel skriti, kako so te besede pobudile njegovo začudenje. Sprva je trzil in se napel. Kot bi slišala, kako napeto se mu misli podijo po glavi. Potem je mežiknil in se nakrmžil. Nasmešek mu je prekril obraz.

»O, hudiča,« je ljubko zamrmral in se počohal po laseh.

Pramen sivih las na sencih, ki so se tako podali njegovi visoki postavi, aristokratskem obrazu — kot bi zablestel. V sreči, je pomislila. Skoraj največ, kar sem, lahko napravila. Zaslutila je, da bo začel vpraševati, pa se je izvila.

»Zvečer! Vse bom pojasnila,« je rekla in odhitela naprej.

Ravno pravi čas. Dvoje uslužbenk je prišlo v hodnik. Če bi ju videle skupaj, nova snov za opravljanje. Čeprav se ni spila, da je njeno ljubimkanje z Leonom ostalo skrito, si je vseeno močno prizadevala, da bi dala čim manj povodov, ki bi take slutnje potrjevali.

Z mrakom se je pobudilo hrepenenje. Prve minute čakanja so bile lepe, nadaljnje vse bolj vzburljive in boleče. Zakaj ne pride, zakaj, si je šepetala. Moral bi se potruditi, že zaradi njene odločitve, da odstrani oviro za njuna pogostejša srečanja. Kot bi se glas zvonca prenesel vanjo. Drhteča je poletela k vratom, jih odprla in že med vrati bi Leonu najraje padla v objem. Počakala je toliko, da sta bila varna pred ravednežji, potem se je stisnila k Leonu in se prepustila njegovim poljubom. Najraje bi se zavrtela, plesala, mrmrala kakšno pesem in se razdajala v sreči.

»Kako je bilo z Miranom,« je med prvim predahom vprašal Leon.

»Poprosila sem ga, naj me pozabi. Zaradi ljudi bi še hodila z njim, a sem prehudo trpela,« je boleče zastokala. »Hudo je, če moraš hliniti ljubezen, čutiš pa odpor.«

Zamišljeno je prikimal in je Andrejo zaskrbelo. Prestavila sta se v dnevno sobo. Prinesla je pecivo, pijačo. Ponujala je, natakala in premišljala, kako bi izvedela, kaj skrbi Leona. Pretvarjanja ni dobro obvladala.

»Kaj te skrbi, dragi,« je nežno zapredla. Zbrčala je copate, spodvila noge na kavč in se naslonila na njegovo ramo. Nežno ga je božala. »Ne boš začel trditi, da sem ravnala napak,« je prestrašena zjecjajala.

Namrščan je srebral konjak. Živi pogled je bil skaljen, uprt nekam v steno. Potem je Leon ostro zasuknil telo in se zagledal v njene oči.

»Andreja, ne morem se ločiti,« je zavzdihnil in jo gledal z občutkom slabe vesti.

Objela ga je in dolgo poljubljala. Silil jo je smeh, najraje bi vriskala. Močno ga je objela.

»Vem, Leon, da ne moreš. Tega ne zahtevam. Ne pričakujem. Le sprenevanje in hinavščina sta mi začeli presedati. Počutim se svobodno. Se zmerom me drugi

lahko obsojajo, da ljubimkam s tabo. Vendar — to so le trenutki. Nikomur ne želiva nič hudega, le sebi ukradeva nekaj lepih trenutkov.«

Zamišljen je kimal. Napetost, ki jo je čutila, je popuščala. Vseeno pa je bil Leon videti žalosten. Rada bi ga osrečila s poljubom. Z rokami mu je objemala ramena, Leon pa je začel govoriti:

»Andreja, razumi. Življenje ni sestavljeno iz enega kosa. Kot niso enovita človekova čustva. Veliko drobcev in kosov je. Zaradi moje žene bi se ločil. Takoj! Ne morem se pa ločiti zaradi sina. On me potrebuje! In zelo rad ga imam. Moj je, to čutim. Kot bi ga sam rodil. Ne bi mu rad zagretil mladosti. Vem, ti pri tem najbolj trpiš. Ne morem drugače. Lahko le upava.«

Prav majhno upanje, dobro za trenutke, ne za življenje. Tega nista omenjala, ker so bile tihe želje zvezane s krutostjo. Zanju bi bila najbolj preprosta smrt. Seveda, tretjega! Na tem že ne bo gradila svoje prihodnosti.

»Meni povsem ustreza življenje, kot ga živim. Res si ukradem le trenutke sreče, vendar so ti tako lepi, enkratni, da prekrijejo sivino med srečo in puščobo. Imam svoj cilj: doktorirala bom! Potem se zakopljem v delo. Zastavila si bom velik cilj in se z vztrajnostjo prebijala proti njemu. Slutim, tudi midva se bova razšla. V slovo. Kot spomin na najino ljubezen bova spočela otroka.«

Leon se je začel prestrašen umikati. Andreja ni mogla pregnati bolečine, ki jo je uklenila. Kaj vendar misli, se je nesrečna spraševala. Hočem mu dobro, najboljšo, zase odtrgam le kušček, on pa me gleda, kot bi mu stregla po življenju.

»Ne bi želel, da najino ljubezen kronava z najlepšim, z otrokom?« je ohupana zadrla. Zadrževala je dih, da bi pregnala bolečino. »Si ne želiš, da bi rodila svojega otroka?«

V zadregi je segel po pijači, si prižgal cigareto in nesrečen premišljeval.

»Najbrž se v tem močno razlikujeva,« je naposled le spregovoril Leon. »Ti želiš imeti otroka, kot nekaj ob sebi, oporo...«

»Spomin na najino ljubezen!« je kriknila, čeprav je vedela, da si želi vse to, kar ji skoraj očita Leon. »Nikoli te nisem in te ne bom silila, da živi le z mano. Najbrž se me boš slejkoprej naveličal. Po tvojem nimam pravice, da bi imela otroka, ki me bo spominjal na vse lepo? Mora biti moje življenje le odpuščevanje za kratke, lepe trenutke, ki se lahko vsak trenutek končajo?«

»Nisi mi dovolila, da končam svojo misel,« je nejevoljno mračno rekel Leon. »Otrok mora imeti očeta. To se spodobi. Predvsem, če to vnaprej veš. Drugače je, kadar se zopdi nesreča, če otrok ni želja obeh staršev. Razumeš, zakaj ne morem?«

Ni razumela, ne verjela. Tako se pač izgovarja, ker ga je strah odgovornosti ali sramote. Ljudje še nekako oprostijo ljubimkanje, ne pa nezakonskega otroka. Najbrž se Leon boji obveznosti. Ljubimkaš, greš, ostane spomin. Ne moreš pa odmisliiti in pozabiti na otroka, ki živi!

Zazdelo se ji je, da se Leon odpravlja. Če odide zdajle, ko je v njeni sobi, ko sth sama, bo sploh še kdaj prišel? V strahu, da bi bilo vsega konec, da bi ga izgubila, je Andreja planila k Leonu, ga objela in poljubila.

»Na trenutke se v meni sprožijo zli duhovi,« je s hinjeno veselostjo lagala. »Moram užaliti, kar imam najraje. Neke vrste trpinčenje. Saj me poznaš, zahtevna ženska sem, ki ima velike cilje. Pri moji sebičnosti ni prostora za otroka, ki bi me oviral. No, če bi bilo vse, kot si želim, enega, to že. Leon, pozabi! ljubim: nič več ne bom načenjala tvojih živcev z neumnostmi!«

Precej dolgo je trajalo, da je nekoliko pozabil na njeno daljno željo. Najbrž je po-

(Nadaljevanje na 14. strani)

(Nadaljevanje s 13. strani)

magala pijača, kajti to je že opazila, da s pijačo njegova želja po ljubimkanju narašča. Seveda ga ljubim, premočno. Bolj ni mogoče, je srečna ugotavljala. Zato sem pripravljena na vse žrtve. Skoraj na vse, si je rekla, a je to misel pregnala.

Ko sta presrečna, objeta ležala v postelji, ga je spodbujala, da je pripovedoval. Znova, močnejše kot kdajkoli doslej se ji je razkrilo, s kakšnim zavzetim navdušenjem ga poslušala. Že sam način, kako mirno, trdno, v presenetljivih zvezah in prispodobah je Leon pripovedoval zaključke, ki so osupljali. Nekaj občudujoče božanskega je bilo v tem: posebna sreča, ki je ni znala razjasniti. Le znova je občutila, kako jo oklepa, zasušnjuje in buri željo, da bi v neskončnost poslušala. Enkratno, prelepo, le z njim!

»Zaradi tvoje želje po otroku me ne smeš napak razumeti,« je zelo razburjen vzkliknil Leon. »Moj položaj je popolnoma drugačen od tvojega.«

Nežno mu je pritisnila dlan na usta in mu tako kazala, da jo ta pogovor ne zanima. Leon pa je precej ostro zaobrnil glavo, da je lahko nadaljeval misel.

»To morava razčistiti! Bi ti pristala, da za tvojega otroka skrbijo drugi? Bi ga dala drugim ljudem?« je razvnet vprašal Leon. »Svojega otroka? Zakaj bi ga dala drugim?« se je začudila in ni mogla razumeti, kaj ga je zgrabilo, da to vprašuje.

Leona je prešinil zmagozlasen nasmeh. Naglo se je zaobrnil. Do pasu razgaljen, občutila je njegovo gladko polt. Ko se je že nadejala, je gih zastal.

»Moj položaj je natanko tak. Kot bi dal otroka v rejo! Ne bi mogel vplivati na njegovo vzgojo, usodo; celo skrbeti ne bi mogel zanj. Če bi imel lahko tebe in otroka ob sebi, takoj,« je nekam slovesno vzkliknil in jo napeto gledal.

Kako prekleto je bister, se ji je znova potrdilo. Sklonila je glavo, zastokala in si močno zaželela, da bi jo ljubil. Razumel je to, brez besed.

Potlej je Andreja v strahu skoraj štela minute, ki so se iztekale. Kako rada bi ga zadržala. Ob sebi, za zmerom! Z njim, ki je bister in močan, bi se počutila še močnejšo. »Pozabiva na ta pogovor,« je z bolečino rekla in ga božala. »Zagrizla se bom v študij. To me bo odvrnilo od varljivih želja. Mi boš pomagal? Bom zmogla doktorat?«

Posilil ga je smeh. Na obrazu mu je zaigralo zadovoljstvo, začel je drhtavo, vzburljeno razlagati. Govoril je hlastno, z nekoliko povišanim glasom, z željo, da hitro pove, kar ona ne more razumeti.

»Uspela boš, draga moja. Dovolj si nadarjena, zelo pridna, vztrajna! Za doktorat potrebuješ le smer, nekaj temeljnih ugotovitev. Vse drugo so dokazi, ki zahtevajo vztrajnost in čas.«

Nekoliko jo je zaskrbelo. To, o nadarjenosti je že slišala. Ni ji potrdilo tega, kar je želela slišati — da je izjemno bistra. Besedica nadarjenost je lahko tudi blaga oznaka, da nekdo ni ravno neumen, ima včasih pametne prebiske. Če bo zelo delaven, bo tudi nekaj dosegel. Visoko poprečje. Ona pa je želela — nadpoprečje! Tega nikomur ne bi omenila, ker jo je bilo sram. Izvenenelo bi kot domišljavost, prezahtevnost, vendar sama je gojila želje po občudovanju, tudi zavisti in vsemu, kar sodi zraven. Poslavljalja sta se z bolečino, z bridkim spoznanjem, da to morata, zaradi drugih. O, ljudje, je premišljala Andreja. Zakaj nas ne pustite, da bi živeli kot želimo? Zakaj je toliko ovir do sreče, ki jo človek končno najde, a je ne more uživati?

Posebno vznemirjenje je občutila, kadar se je srečala z Leonom v službi. Najbolj vzburljive trenutke pa je preživljala, kadar so bili skupaj na sestanku. Uspela si je nadeti maske delovne zavzetosti; s pogledi, včasih z rahlimi vzgibi glave je kazala, kako se s povedanim strinja. V njej pa je igralo: kako bister je Leon! Igrive zaključ-

ke stresa iz rokava. Predvsem pa, si je lahko grizla usta, vi ne veste, da se midva ljubiva in me ima neznansko rad. Nekoč mu je ušlo: »Tebe imam neznansko rad, ker se lahko celo v postelji s tako pogovarjam o najbolj pametnih stvareh!«

Edino, kar jo je začelo vznemirjati — občutila je, da so v službi vse manj prijazni. Niso ji posebej nagajali, težko bi govorila o sovražnosti, vendar je pogosto ugotavljala, da se kolegice z njo prisiljeno pogovarjajo. Nekajkrat so bile celo pikre.

Na proslavi Maričkinega rojstnega dne, ko so vtihotapile v službo več steklenic vina, je postalo zelo veselo. Kot nekakšna dogovorjena zarota: povabile niso niti enega moškega. Sprva je to Andrejo nekoliko motilo, vendar se je družba zelo razživela. Škoda, da se niso prej dogovorile, počasi so se morale razhajati. Eno zaradi moža, ki bo godel, druga zaradi otroka, po katerega je morala, tretja zaradi vožnje. Njej se ni mudilo, pa je ostala z Maričko do zadnjega, da sta zabrisali najočitnejše sledi zabave. Ko se je Andreja hotela posloviti, ji je Marička rekla:

»Tako me je zgrabilo, da bi šla še nekaj popit. Greš z mano, da ne bom sama vstopila v restavracijo?«

Povabilo jo je začudilo, vendar ga je z veseljem sprejela. Želja, da bi druge spodbujala k pitju, pogostejše nazdravljanje Marički ni prizaneslo. Njeno govorjenje je postajalo vse bolj zapletavo, oči že nekoliko kalne, čeprav jo razsodnost še ni zapustila. Andreja je osupla poslušala. Marička se ji je razkrivala kot povsem drug človek. Pravzaprav je odkrivala nove poteze v njenem značaju; spreminjati pa je morala tudi nekaj sodb, za katere bi še pred tem pogovarjanjem prisegla, da so pravilne.

Nekako je Marička začutila, da prihaja čas, ko se bo morala posloviti. Njeni gibi so postali opletajoči in Andreja je sklenila, da jo bo pospremila do doma.

»Če želiš, Marička, te pospremim,« je rekla. Ko je opazila začudenje, je v pojasnilo dodala. »Danes tako ne bom nič pametnega počela.«

Marička jo je nekaj trenutkov prebadala s podčelnim, pijanskim pogledom. Potem je z močno stisnjenimi usti prikimala. »Bom povedala, iskreno, kot mislim. Ti pa, kakor veš, Zameri, odmeri, tvoja stvar,« je rekla Marička. Za hip je premolknila, kot bi zbiral prave besede ali pa je premišljala, če bi nadaljevala. Odločno je kimmila. »Le opozorilo, nikakršen svet. Andreja, po mojem bi bilo najbolje, da se z Leonom sestajata kje drugje. Ne v tvojem stanovanju. Edino, če se on namerava ločiti in vama je vseeno, da se bo razvedelo.«

Strmela je v Maričko. Nekam žalostno, s pričetkom, da morda le ni bilo pametno, kar je omenila, jo je s strahom gledala. Ugibanje to ni, je Andreja precej ugotovila. Povedano je preveč naravnost, s prepričanjem, da se Marička ni premotila. Vseeno opozorila ni mogla razumeti.

»Kako si pa na to pomislila?« je z drhtavim šepetom vprašala Andreja.

»To vem!« je kljubovalno odvrnila Marička. »Nikar ne misli, da je mogoče katerokoli stalnejše ljubimkanje s kom iz službe, skriti. Verjemi, tega skoraj ni mogoče. Še slabše, kadar ponujaš dokaze. Recimo, v sredo zvečer. Ni pa bilo prvič. Mirana tudi ni več k tebi.«

Najraje bi zajokala. Od jeze. To ni bil obup. Jeza, ker se razkriva nekaj, kar je bilo tako lepo, po njenem — izjemno varno.

»Ti me torej obsojaš?« je pikro vprašala. Zaklicala je natakarku, naj prinese novo pijačo. »Naposled...«

Marička se je obupana nakremžila, potem je njen pogled dobil pomilujoč izraz. Globoko je vdihnila in jo poprosila za cigareto. Ko je potegnila nekaj dimov, je zatresla z glavo, kot bi želela pregnati slabe misli.

»Kar prav, da nisi končala misli. Naposled je to res tvoja, vajina stvar. Kdo pa sem jaz, da bi vaju lahko obsojal? Lahko pa ti povem, da jaz te potrebe ne čutim. Ne rečem, da me ni zamikalo. Koga pa kdaj ne zamika? Vendar potrebe po ljubimkanju ne čutim. Midva z možem kar dobro shajava. Tudi Leonov zakon je navidez tak.«

Solze so se Andreji prikradle v oči. Užaljena, divja je strmela v Maričko, ki opita že ni več nadzirala svojega obnašanja.

»Leon v zakonu ni srečen! To vem!« je ostro vzkliknila.

»Morda? Najbrž. Nekaj že mora biti, da ljubimka. V to se ne spušcam. Tebi sem hotela le svetovati: če želiš to peljati naprej, potem se le nekoliko skrijta. Lahko pa tudi ne. Neumno, ker sem ti to povedala. Ne zameri. Grem!«

Andreja je izpila pijačo. Marička ni hotela. Ko se je zunaj ponudila, da jo spremeni, je Marička njeno ponudbo odločno zavrnila. Užaljena je Andreja pokimala, vseeno pa je od daleč spremljala Maričko. Ko je videla, da je pomahala taksiju in zlezla vanj, se je odpravila proti domu.

Vse prijetno ma zabavi je bilo skaljeno. Jezljivim občutjem, da so ljubimkanje odkrili in se tako vmešali v njeno zasebno življenje, se je pridružilo še skeleče zavračanje krivde. Do tega trenutka si je le očitala, da krade, ni pošteno, kar počne, a si je hkrati dopovedovala, da ima do tega tudi majhno pravico. Saj je Leon tako nesrečen. Zdaj, ko je čutila, da to ni več stvar, ki prizadeva troje ljudi in so nenadno vmešani tudi drugi, vsiljivi ljudje, jo je začelo razjedati ogorčenje. S tem pa se je večala bolečina. Iztrgali so jo iz prelepih sanj, tihih želja in jo silili k odločitvam.

To je povsem moja stvar, si je prigovarjala. Ljubim, ljubila bom! Ljudje, govorite, mislite, kar hočete. Kot se jaz ne vrtim v vaše življenje, tako se vi ne vmešajte v moje. Dolgo pa se s tem ni mogla slepiti. Ni ji bilo vseeno. Njena zavzetost za delo, želja za uspehom, ki jo je dokazovala, niso otopile njenih občutij. Pravzaprav je bila občutljiva: zelo si je prizadevala, da bi vzbudila spoštovanje. Očitek na njen račun jo je dolgo hudo skel.

Katera od sosed je opazila, povedala drugi? Naposled, kako pa bi lahko pred sosed ljubimkanje dolgo prikrivala? Leon ni mogel prihajati tako pozno in odhajati tako zgodaj, da ga nihče ne bi opazil. Moral si je izmišljati različne sestanke, srečanje, da je preslepil ženo. Srečanje ne moreta predstaviti na poznejši čas. Sestajati se bosta morala drugje. Le zakaj, ko je bilo pri njej tako prijetno?

V strahu, da bi Leona po nepotrebnem vznemirjala, mu ni povedala, na kaj jo je opozorila Marička. Hotela je premolčati in ohraniti srečne trenutke. Vendar je ob Leonovem obisku obupana spoznavala, kako je vse drugače, skaljeno. Ni se mogla več sprostiti. Med poljubovanjem je napeta prisluškovala. Vsak najmanjši šum jo je vznemiril. Bo sosedka potrkala, bo zvonila in čakala, saj je morda natanko vedela, kdaj je prišla domov in se ni odpravila iz stanovanja. Rada bi to prikrili, zaigrala brezskrbnost, se predala ljubljenju, a je le prisluškovala. Njeno čudno obnašanje ni moglo uiti Leonovi pozornosti.

»Kaj je s tabo, Andreja?« je zaskrbljeno vprašal Leon.

»Rada bi pozabila, a ne morem,« je obupana zastokala. »Ena od zoprnih sosed me je vprašala, če si moj zaročenec, kdaj se bova poročila?«

Njena laž je imela hud učinek. Samozavestni, umirjeni Leon je trznil in začel napeto premišljati. Postalo ji je strašno žal, ker mu je to omenila. Še bolj, ker je lagala.

»Pripravljena morava biti tudi na zoprnosti,« je skušala pomiriti Leona. »Z vsemi sosedami bom skrajno neprijazna, da me bodo pustile v miru.«

Leon ni ugovarjal. Vendar se je tako čudno namrščil, da je Andrejo zaskrbelo.

EDO TORKAR**V REZERVATU**

Miza je pogrnjena s čistim belim prtom, ki diši še po pralnem prašku in likanju. Nekdo od prejšnjih gostov je pozabil na njej skatlico vžigalce. Jemlje jih ven, eno za drugo, in jih prižiga. Gleda plamenčke, čisto od blizu, tako da čuti njihovo vročino na očesnih zrklih. Vonja duh po gorečem žveplu in pusti, da mu vžigalice same ugašajo med prsti, ob dotiku s kožo. Boli ga, a ne odneha. Koža med palcem in kazalcem se mu smodi, navzema se ostrega duha po žveplu, ki sili h kihanju. Ko tako ugasne zadnjo vžigalico iz skatlice, nagne kozarec in zlije vase ostanek pijače na njegovem dnu.

»Se en merlot!« zakliče natakarkici. Običajno nikoli ne naroči dvakrat, vsaj ne v istem lokalu; to stori samo ob zelo redkih priložnostih — kadar je zelo vesel, ali kadar je zelo potrten. Danes, na primer, je potrten. Ne mogoče zato, ker nikjer ne dela, ker ne študira, ker ne ve, s čim bo naslednji dan plačal kosilo in naslednji teden sobo, tudi ne zato, ker nima nobene ženske, odkar ga je zapustila Lojka — ne zato, čeprav mogoče malo tudi zato. Tudi ne zato, ker zunaj že tretji dan ves čas pomalem šfije in se je pravkar zlilo kot iz škafa. Zato se najmanj — saj ima vendar dežnik s seboj.

Nekaj drugega je — in to že ni več zgolj potrtenost, to je že prava obsedenost. Naj gre kamorkoli: v Zvezdo na pivo, v Nasele na ples, v Emono na kosilo, v Tivoli na sprehod, v dramo, v kinoteke — zmeraj ga trapi misel, da je vse to brez pomena, da ne bo nikamor prišel, ali pa da bo našel na njemu namenjenem prostoru že cel kup drugih ljudi. Takole si misli: noben tvoj korak ne odmeva tukaj, nobena pustolovščina ni mogoča, nobena drznost, nobena objestnost, vse se zgubi v tej megli, med temi prekletimi zidovi od Viča do Šiške. In potem se tisto najbolj zoprno: da ni sam, da ne more biti sam; da njegove najdrznejše sanje sanja ta trenutek prav gotovo še sto drugih ljudi za zidovi tega mesta. In tako kot se bojo izjalovile drugim, se bojo izjalovile tudi njemu.

Bela svetloba neonske luči izpod stropa se rdeče razprši v vinu, ko dvigne kozarec. — Kaj pa če ni tako? se zdrzne. Kaj pa, če si kriv ti? Brez cilja hodiš po teh natrpanih cestah, si utiraš pot med ljudmi in avtomobili, posedaš po zakajenih gostilnah, pijes postano vino, prižigaš vžigalice in v njihovi majhnih rumenih plamenčkih iščeš sonce, ki ga drugače ne moreš najti. Mraz ti je. Zebe te. V roke, v noge, v srce. Prižigaš vžigalice, da bi se ogrel. Iščeš toploto nekje zunaj sebe, ko pa je sam v sebi ne moreš najti. Nihče se ne more ogreti pri tebi. Tudi Lojka se ni mogla. To, da ne študiraš, je bil le izgovor, da je šla proč od tebe. Morala ga je najti, drugače bi poiska-

la kakšnega drugega. In ti si sprejel ta izgovor. Tudi tebi je ugajal. Obtoževal si jo, da te hoče vreči med mlinske kamne, da te hoče civilizirati. Bil si ponosen, da se ji nisi pustil. Ponosen na svoje proletarsko-kmečko poreklo, poln prezira do ljubljanske študentarije, do raznih zapitih novinarčkov, umetnikov in umetnjakarjev, do čredniških frikov in frikeev s filozofske in sociološke fakultete, sploh od vsega, kar se je dogajalo v tem mestu, v tem »bledoličniškem rezervatu«, kakor si ga zmeraj imenoval. Ti, zmagovalac v vseh panogah, najbolj divji, najbolj rdeč rdečkožec pod soncem... Ha! Zmeraj si tako čudovito znal poskrbeti zase — in tako malo za druge.

Saj ni čudno, da te je Lojka pustila. Katera te pa ne bi? Ni te zapustila zato, ker nisi hotel na univerzo, ker nisi bil prijazen do njenih staršev, ker se nisi oblačil po njenem okusu. Ne. Bolj preprosto: vzrok je bil. Ni te ljubila. Ni se ogrela zraven tebe. To. Kar pojdi se pogledat v ogledalo: naduta usta, namrščene obrvi in zmeraj priprte oči, ker se bojiš, da ti ne bi kdo pogledal preveč globoko v dušo in se zgrozil nad praznino, ki zija tam. In ti bi rad, da bi te ljubili, občudovali... Pa kaj ti bo lubezen drugih, saj se imaš že sam zadosti rad! V vsakem ogledalu se občuduješ, ko hodiš po mestu, v vsakem avtomobilskem in izložbenem steklu... Zeliš, da bi ti odpirali vrata, da bi te vabili k sebi... Zraven pa se prav nič ne potrudíš, da bi tudi ti komu odprl vrata in koga vzljubil... Se koga drugega, razen samega sebe in svojih prividov. Skri-vaš se za zidovi, od časa do časa se od daleč pokažeš na obzidju, da bi se ljudem bleščalo od svetlobe, ki se odbija od tvojega zloščenege šlema. Nater pa ne spustiš nikogar. Nikomur ne odpreš vrat, nikogar ne povabiš v svoje sobe, nikomur ne postrežeš s kruhom in soljo. Že če se kdo preveč približa trdnjaskim vratom, sprožiš alarm in pošlješ stražo na okope in strelce k strelnim linam.

Tako sedi in premišljuje, ko je kozarec že dolgo prazen pred njim in zgorele vžigalice ležijo raztresene v pepelniku, ko je v gostilni zmeraj več ljudi in je zrak zmeraj bolj gost od alkoholnih hlapov in cigaret-nega dima. Sedi, čaka, gleda v vrata, nekoga čaka, nekaj, sam ne ve kaj. Tako malo ljudi pozna v tem mestu, lahko bi jih prešel na prste obeh rok, in bil bi res pravi čudež, če bi kdo prišel, zdaj, ta dan, v to zakotno gostilno, ob tej pozni uri. Ob pultu se drenjajo delavci iz bližnjega tovarnega kolodvora: premikači, krtničarji, skladiščniki, manipulant. Večinoma so južnjaki, majhni, plečati, krivonogi; njihovi obrazi so zagoreli in razbrzdani, s širokimi ličnicami in z globoko vsajenimi očmi. Petnajstega je, dobili so plačo, zdaj

pijejo in se veselijo. On pa vrti prazen kozarec v rokah in se pogovarja sam s sabo kot kakšen star, ubog berač, ki so ga že vsi zapustili. Pa ni star in tudi berač ni — morda le malce ubog in zagrenjen ob misli, da to ni nič, da je to zapravljen čas, če se človek sam s sabo pogovarja. Nihče te ne more poslušati, zgubljaš se na svojih lastnih plitvinah. Pozno je že, pol desetih je že ura, ob desetih bodo gostilno zaprli, toda on noče še domov, boji se svoje mrzle kletne sobe, njenih golih sten, železne postelje, ki spominja na bolnišnico ali zapor. Strah ga je, da bi se dan tako ušivo končal, da bi se en prazen dan utonil v to deževno ljubljansko noč. Dobro ve, da ne bo mogel zaspiti, če bo šel zdaj domov. Premetaval bi se po ležišču, svaljal ribe, prisluškoval tiktakanju ure na nočni omari, poleg tega pa pipa slabo tesni in od nje ves čas kaplja. Največkrat tega sploh ne sliši, tudi ure ne, ampak nocoj, ko so mu živci tako prenapeti in razdraženi, bi ga mogla že vsaka malenkost vreči s tira. Vso noč poslušati tiktakanje ure in kapljanje vode v umivalniku — kakšna groza! Zato si reče, da bo ostal tu, dokler ne bodo zaprli.

Zakolne se, da bo šel zadnji ven iz tega prostora: in zato, da dobi razlog ostati — pa tudi zato, da bi slišal svoj glas — zakliče:

»Se en merlot, prosim!«

LJUDSKA PESEM**Citre, godci, ples**

*Od posavskih deklet
sem citre dobil:
zato jim čem brenkat
in moj živ dan pet!*

*Ko struna zapóje,
jaz ne strpim,
de ljubice svoje
na ples ne dobim!*

*Ko plešem jaz z mojo,
storil bi skok,
ko bi stropa ne bilo,
do strehe visok!*

*»Suč' jo ti, suč' jo ti,
men se je škoda zdi!«
»Suč' jo takó,
de ji škóde ne bló.«*

(Vir: K. Strekelj, Slovenske narodne pesmi II, 7. snop., št. 3615, 747 ss.)

»Gospod, povedati vam moram: peljem se z vami, če boste dostojni. Drugače, skočim iz drvečega avtomobila.«

Povil je vrat in jo tako mlo pogledal. Ne smeh, ne dobrikanje, razumevanje za stisko. Kot bi v hipu uganil njene težave.

»Ustavil sem, da vam ustrežem.« je ljubeznivo rekel. »Če vam je ljubše, pešajte!«

Mrka je prisleda. Sprva ni vedela, zakaj se jezi na voznika, ki ji menda želi dobro. Seveda, če ni to krinka? Gledala ga je po strani in čakala, kdaj bo začel vpraševati. Si bo že izmislila kakšnega vruga. Tako se zmerom začne. Nedolžno, pozorno, potlej, ko so uganili, da vzbujajo naklonjenost, začno.

Voznik pa je molčal vse do predmestja. Se le na vpadnici je vprašal, kam jo lahko zapelje. Povedala je ulico, ki jo ni poznal. Omenila je še dve, potem se je spomnil, kje mora zaviti. Zaustavil je, hotela je naglo izstopiti, ko se ji je na zasedlo, da bi bilo strašno neollikano, če se ne bi poskušala oddolžiti.

»Vam ne bo neprijetno, če vam plačam za bencin? Zelo ste mi ustregli. Povabiti vas ne morem nikamor.«

»Ne, ne, gospodična, ničesar. Edino, kar vam bom priznal: ves čas me je mikalo, da bi uganil, kaj se vam je zgodilo. Koliko zgodb bom napletel pa nobena ne bo prava.«

»Nobena.« je žalostno rekla. »Boste morali pač ugibati.«

Zarotniško ji je pomežiknil in se nasmešnil. Andreja je naglo izstopila, potem je gledala kako je zapeljal naprej. Kar prijazen, si je rekla. Mikalo pa ga je zvedeti.

Nič boljše ni bilo v službi. Česa se prekleli moški niso domislili, da so jo dražili. Namigovali so, da bi izvele iz nje kakšno priznanje. Edino kar jih je ohladilo: njen ledeni pogled, jeza, ki si jo niso znali razlagati. Ženske so bile uvidevnejše. Najbrž le navidez. Izdajale pa so jih oči, spogledovanja.

Saj bo minilo, najhujše, se je hrabrila. Nove snovi za ugibanje ne bo, zanimanje bo uplahnilo. Edino, kar jo je čudilo — Leona ni bilo v službi. In kar je bilo še bolj čudno, nihče ga v pogovoru ni omenil.

Bilo je že precej po malici, ko je Leon hled stopil v njeno pisarno. Za hip je pogledal sodelavko, ki se je takoj dvignila in zapustila pisarno.

»Andreja, oprosti! Bilo je tako nenadno, da sem nekako moral speljati vso zoprijjo in ti prihraniti odvečne muke.« je hudo skesano povedal Leon.

»Ne bom oprostila, ne pozabila! Nikar se ne skušaj opravičevati, ker to ni mogoče. Bilo je in zelo se bom potrudila, da bom hitro pozabila najbolj zoprno. Ti pa mi najbolj ustrežeš, če se nikoli več ne prikažeš! Če se že morava srečati, potem bodi vsaj poslej tako mošt in me ne ogovori.« je divje sikala Andreja.

»Saj veš, da te imam rad! Tebe, edino!« Pripravljala se je, da bo kriknila, nekaj napravila. Leon se je prestrašil.

»Pogovoriva se, ko bo najhujše za tabo.« je zbehan govoril Leon.

Stopila je k oknu in gledala na cesto. Zaslišala je tlesk vrat, a se ni zaobrnila. Ko je slutila, da Leona ni več v pisarni, se je vrnila k mizi. Tako torej, svoje klavirno početje bi rad opravičeval z ljubeznijo? Kakšna ljubezen, če jo zatajiš?

Upanje, da bo ljubimkanje utonilo v pozabo, se ni izpolnilo. Predvsem njeno zadnje srečanje z Leonom. Vsak dan je dobivala nove dokaze, da so v službi nekaj zvedeli, dokler se ji ni razkrilo, da vedo vse. Ali pa celo več, kot se je v resnici zgodilo. Marička, ki jo je naposled vprašala, kaj se v službi plete, ji je povedala, da je nekdo raztrgal govorice, kako je bilo. Očitno želi čenče podpihovati. Nobenega dokaza ni po-

trebovala. Predobro je vedela — žena nalašč pripoveduje da bi njuna srečanja čim bolj oblatila in si tako spet pridobila skesanega moža.

Dogajalo pa se je ravno nasprotno. Leon sicer ni mogel prikriti, kako ga govorice dražijo, ni pa izpustil nobene priložnosti, da ji ne bi pokazal, kako se želi z njo sestati. Ko jo je ob neki priložnosti povabil, da bi se dobila, ga je le divje premerila z zaničljivim pogledom. Takoj zatem pa je začela v pisarni pisati odpoved.

Prekršila je pravilo: ni se poslovila od sodelavcev, ampak zadnji dan ni prišla v službo. Tako so odpadla hinavčenja in sprenevedanja.

Ljubezen je nekaj živega, se ji je razkrilo. Kot rastlina. Potrebuje spodbude, kar jo ohranja pri življenju. Leona ni pozabila. Ob premišljanjih, ko je obujala spomine, se ji je razkrilo vse več drobnih napak, ki so se spletle v trden vozel. Skoda! Zakaj se ni končalo — lepo? Odrezano, vendar, kljub bolečinam, z lepimi spomini.

Ko je ob pločniku zagledala znani avtomobil in v njem Leona, ki je odpiral vrata, je zadržala, nekaj znanega, kot hrepeneje se je prebudilo in preraščalo v bolečino. Leon je stopil iz avta in se je prijazno smehljaj. Slutila je, kako jo s pogledom vabi, naj se odpelje z njim.

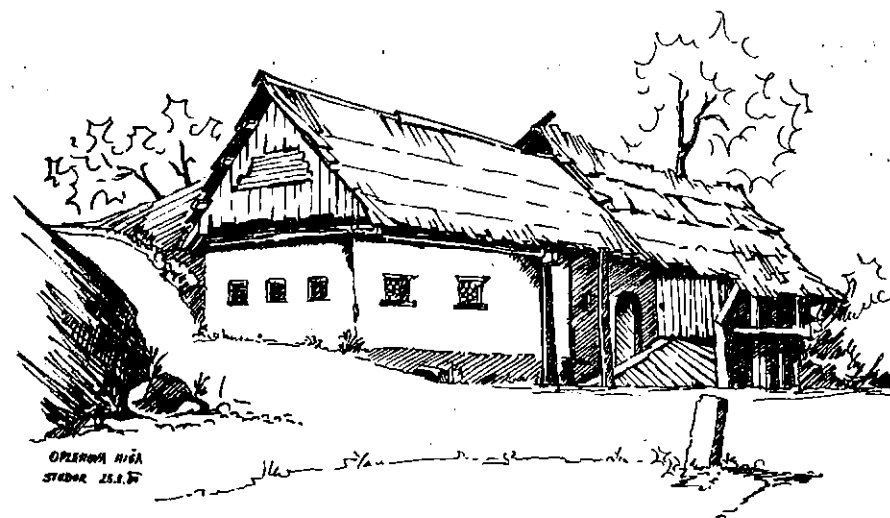
»Andreja, zdaj se lahko odpelješ z mano. Zdaj sva svobodna.« je povedal Leon z drhtečim glasom, ki ni prikrival veselja. Oči so se mu svetlikale, solzile od ginjenosti. »Z Vero sva se ločila! Mi zdaj verjameš, da te imam rad?«

Zbegana je strmela vanj, ki je žarel od sreče. Saj to ni mogoče, je pomislila. Zanj da bi toliko žrtvoval? Ne, zase, da bi bilo njemu lepo! Zdaj misli da ob njej, drugič ho mislil — ob drugi. Ne, ne, Leon ni zanesljiv. Njegova ljubezen ni trdna. Kot ni trden tudi sam. Le za užitki hlepi.

»Andreja, prisedi! Odpeljeva se kamorkoli želiš, da se pogovoriva, kako v prihodnje.« je prijazno vabil Leon in z roko kazal proti avtomobilu.

Čudno, nobene prihodnosti ni, je pomislila. Z Leonom že ne. Zdaj ko je prost, po vsem kar se je zgodilo, ne čuti nobene želje, da bi bila z njim. Celo odpor. S tem moškim že ne. Če že s kom, potem z drugim, boljšim. Nenadno se je zelo ostro vprašala: Le kako sem mogla ljubiti takšnega moškega? Le kako sem se lahko tako močno zaljubila? Zakaj?

Ostro je odsunila z glavo. Niti besedice ni spregovorila, ampak se je odločno poglala naprej in hitela proti domu.

Marjan Židanek: Oplenova hiša v Studorju — kroki

Nelagodnost je ob zvonjenju še porasla. Otrpnila je v strahu in poslušala. Zvonec se je oglašil še v drugo, tretje. Potlej zoprno, pojoč glas: »Gospodična Andreja, ste doma?«

V strahu je naslonila glavo na njegove prsi. Zaslišala je glasno utripanje srca, kar je razburjenje še stopnjevalo. Ob zadržanem dihanju je prisluškovala glasovom. K sreči soseda le ni bila tako nesramna, da bi vtrajala pri vratih.

»Kaj bova pa zdaj?« je s strahom vprašala Andreja.

»Prekleti ljudje! Kako radi se vmešava jo v tuje življenje.« je zdražen siknil Leon. Sunkovito je mahal z rokami. »Kaj pa sosede briga, kdo je pri tebi? Saj nisi nobeni nič dolžna.«

Rada bi ga pomirila s poljubi. Vendar se na njene nežnosti ni odzival. Zdražen, napet, je divje gledal proti vratom. Prestrašena, da bi se Leon odločil za korak, ki bi ga obžalovala, je hotela pregnati ogorčenje.

»Ne jezi se, Leon. Sosede bodo naposled le odnehale. Preostalo jim bo samo opravljanje. Za tako pa se midva ne bova razburjala.«

Leon je zdražen brcal odejo s sebe. Prižgal si je cigareto in živčen stopal po sobi. Gledala je njegovo telo. Gladko, zalito, vendar brez izrazitih mišic. Nenadno je divje zamahnil z roko.

»Naposled se bo kakšna prismuknjena soseda še domislila, da ti preti smrtna nevarnost. Rekla bo: 'Saj sem jo videla, ko je vstopila. Odšla pa ni, dobro vem.' Na trojno zvonjenje se ni oglasila. Odgovora nisem dobila niti na moje klicanje. Najbrž se ji je kaj hudega zgodilo. Vlomimo vrata! In bomo vlomili.«

Strmela je vanj. Na takšno možnost ni pomislila. V skrajnem primeru bi se res lahko zgodilo. Naj to prijetno gnezdo odmisli in se spet sestajata na različnih krajih, le za trenutke, ko jima je bilo že tako lepo?

»Leon, umiri se in pridi k meni.« je vabljivo rekla in stegnila roke. Ljubko se je nasmešnila. »Pridi, pridi!«

Po udušeni psovki se je začel oblačiti. Nesrečna, užaljena se je tudi Andreja skobacala iz postelje. Vse lepo, za kar ni pomislila, da bi se lahko pretrgalo, je bilo skaljeno. Tudi končano?

»Kaj bova zdaj, dragi?« je boleče zastokala in se skušala nasmešniti. »Bova popustila pred sosedi?«

»Morava!« je togotno vzkliknil Leon. Prestrašil se je svojega glasu pa je poprosil za pijačo. »Pri tebi se ne bova več sestajala! Vsak trenutek bi bil skaljen. Ne morem odmisli ti teh zoprnih ljudi.«

Pri tej odločitvi je ostalo. Sestajala sta se na različnih krajih. Večinoma bežno, na

trenutke. Preredki so bili dnevi, ko sta lahko odhajala na službene posvete in si tako ukradla nekaj brezskrbnih noči. Vendar pa noben drug kraj ni odtehtal njene prijazne sobice. Namignila je Leonu, da bi bila pripravljena tvegati. Leon je vsak zametek pogajanj ostro zavrnil. Te odločnosti si ni znala prav razložiti.

»Si se mojega opozorila tako prestrašila.« ji je ob nekem srečanju rekla Marička in se nagajivo namuznila. »Nisem hotela preprečiti vajinih srečanj. Le opozoriti sem te hotela: če že krađeš, skrij! Ti pa si vzela opozorilo očitno zares.«

Hotela je odvrniti, da je tako odločil Leon. Vendar, kaj bi razlagala. Z Maričko si nista bili tako dobri. No, tudi boljše prijateljici tega ne bi razlagala. Bilo je tako njeno, preveč bi se razvrednotilo, če bi o tem pripovedovala.

Opozorilo pa je bilo dragoceno, kajti hotela je izsiliti, da bi se spet sestajala pri njej.

Bežno, skrivno sestajanje je močno vplivalo na njena čustva. Strah, da ni najbolj ognjevitna ženska, da so njena čustva še neprebujena in rada zapada v strah, so dobila zdaj oporo v dokazih. Na kratkih sestankih, ko sta kradla trenutke, se bala novih presenečenj, je Andreja čutila, kako zavrt se ljubi. Prikrasana za lepe, srečne trenutke si je dopovedovala, da se bo časoma le privadila in prebudila. Misli je, da so to samo njene težave. Ampak tudi Leon je odkril spremembo. Ko sta se na nekem sestanku, na majhni jasi ljubila, je skoraj do njiju pripeljal drug avtomobil. Naglo se je zaobrnil, potem sta se tudi onadva odpeljala. V majhnem bifeju sta predahnila.

Naročila sta pijačo in zamišljena kadila. Leonov srepi pogled je kazal, kako rad bi nekaj razbil, nekoga udaril.

Slovenija je postala s temi avtomobili tako majhna, da se sploh ni mogoče več skriti. Je pridušeno sikal Leon. »Kamorkoli se zaobrneš, človek. Odpelješ se petdeset kilometrov daleč in v najbolj zakotni gostilni srečaš znanca. Včasih so pod najstrožjim nadzorom staršev dekleta v sobah, poleg spalnic staršev, izgubljala nedolžnost. Na romanjih so začeli seksualno revolucijo, ne v zdajšnjem času.«

Kako rada bi se nasmešnila jezi, vendar je trepetala, da bo začelo Leonu skrivno ljubimkanje, ki mu grozi tisoč zapletov — presedati.

Najino ljubezen greni nekaj ovir. Bo že prešlo. Imava pač smolo, je skušala Andreja mirno, razumevajoče razložiti njuno zadrego.

Poznala je približki oči. Sledila ji je grmada očitkov, pomešana z obzirnimi kletvicami. Leon je pomeškal cigareto,

divje gledal goste, ki so mu branili, da ni mogel kričati.

»Dobro čutiš, to skrivanje ni za naju. Ljubezen ni le telesna, visoko sva jo presegla.«

Ginjena je komaj zadrževala solze. Kako prav je povedal. Vso pravico ima, da se jezi na ljudi, ki jima to kalijo.

»Domisli se rešitve, dragi.« je šepnila in pod mizo vlovila njegovo roko. Močno jo je stisnila in mu pomežiknila. »Tako si hister, da sem prepričana: vse zmoreš.«

Bolj sta se zapila, kot se spodobi. Vseeno pa to ni pregleno slabe volje. V avtu sta sedela kot tujca.

Naslednje dni, kot bi se potihoma dogovorila. Vedela sta, kje se lahko križajo njune poti. Oba sta se jih izogibala. Andreja je hotela bolečino pregnati z zagnanim študijem. Nekaj dni je tako zavzeto študirala, kot da je od tega odvisno vse njeno nadaljnje življenje. Po tednu dni zagnanosti, ko je popila vse več turških kav, ko si je pomagala s tabletami za poživitev, je občutila takšno krizo, da je začela v sobi jokati. Ni vedela pravega vzroka, vendar so ji solze vrele na oči. Glasno je hlipala. Občutila je strašno tesnobo, osamelost in bolečino, ki je vrela iz telesa.

Zleknjena v naslanjač je strmela skozi okno. Saj si želim uspeh, vroče želim. Ampak tudi ljubezen. Tako vnet znanstvenik, da bi živila le za delo in uspeh, nisem. Tudi znanstvenik, ampak ob srečni, predani ljubezni. Za izpolnjeno ljubezen bi zmogla še veliko več naporov, žrtvovanja, kot za uspeh v poklicu.

Ze ob prvem zaskrbljujočem vprašanju, če je bolna in se slabo počuti, je vedela, da bo še hudo. V spomin se ji je prikradla stara pesem: »Oj, za bolezen so zdavila, za ljubezen jih pa ni!« Bila so, ena sama. Imela so moško ime.

Kot bi bil prav ta njen žalostni obraz, bolečina, ki jo ni mogla skriti, čudežni ključ, ki ji je odprl razumevanje pri nekaj kolegicah, ki so se je doslej njene družbe izogibale. Nenadno so kazale veliko razumevanje za njeno bolezen. Nobena ni omenila, kaj ji je, niso svetovale zdravil. Le roke so ji stiskale, spodbudno pokimavale in govorile, da bo že bolje.

Marička je bila najbolj odkrita. »Sta se z Leonom razšla?« je s tihim pridušnim glasom vprašala.

»Prišla sva do meje, ko ne moreva naprej, ne nazaj.« je bridko zavzdihnila Andreja. Potem je odločno zatresla z glavo. »Bomo preživeli. Ljudje so zmogli še hujše bolečine.«

Zmogli, si je potlej dopovedovala in se bridko nasmihala. Ampak to so bili drugačni ljudje. To že lahko reče: manj občutljivi za bolečine.

Z Leonom sta se po naključju srečala na hodniku. Zastala je, da bi spregovorila nekaj besed. Leon pa je s čudnim izrazom na licu le razumevajoče kimnil, ni pa se zaustavil.

Vrnila se je v pisarno, zložila predse mape z gradivom, odprla, strmela v črke, ni pa mogla brati. Premišljala je o čudnem izrazu; ni razumela, zakaj je prvič, odkar ga je poznala, Leon šel mimo nje, ne da bi spregovoril eno samo besedo.

Morda pa je bilo zanj vse skupaj le bežno ljubimkanje? Zaradi nje je trajalo dalj, kot je Leon v resnici želel? To, kar je bilo zanj ovira, je bilo njemu le dobrodošlo opravičilo, da se ne bosta več sestala. Vendar — kako je mogel tako spretno hliniti ljubezen?

Ko je premišljala, kaj bi lahko napravila, je nenadno stopil v njeno pisarno Leon. Prinesel ji je mapo gradiva. Odprl je prvo stran, videla je z majhnimi črkami napisano sporočilo: »Zvečer, ob sedmih! Čakaj!« Ko je osupla kimnila, je Leon s svinčnikom besedilo prečtal.

Spregovorila sta še nekaj besed. Ko je Leon odšel, se ni spomnila ničesar iz pogovora.

Marjan Židanek: V Studorju — kroki

vora. Tudi zamižati ni bilo treba. Natanko je po spominu razločila besede: »Zvečer, ob sedmih! Čakaj!«

Ze od daleč je poznala njegov avto. Zavijal je proti pločniku. Pohitela je proti vratom, ki jih je Leon pomagal odpreti in hitro sedla.

»Si presenečena, kaj?« se je posmejal Leon.

»Pa sem res,« je vzbunjena dahnila. »Kam se peljeva?«

»Veliko presenečenje,« je s pojočim, razposajenim glasom povedal Leon.

Med vožnjo ni hotel govoriti, ampak je razposajeno mrmral popevko. V mraku ni dobro razločila pokrajine, vseeno je ugotovila, da se umikata iz strnjene naselij v samoto. Ozka cesta z velikimi kotanjami ji je razkrila, da bosta kmalu na cilju.

Leon je zapeljal avto na dvorišče manjše hišice z zelo strmo streho. Lesena, čudna zmes starinskosti in modernega, je kazala, da si je lastnik želel predvsem miru, zato jo je postavil na rob gozda.

»Andreja, prileta!« sva v najino gnezdo,« je srečen vzkliknil Leon.

»Čigava je ta hiška?«

»Nekdo je tako dober in mi jo bo posojal. V trenutnih razmerah je to boljše, kot če bi bila hiša moja,« je vesel pojasnil Leon.

Nespretno je odklepal vrata, ji kazal prostore, bolj ugibal kot vedel kje so posamične stvari, iz česar je Andreja sklepala, da velikokrat v tej hiški ni bil. Nanjo je kljub novi opremljenosti, preprogi, slikam, napravil vtis tujih prostorov, v katerih se počutiš nelagodno. Vendar, poglaviti namen je bil dosežen. Sama se hosta v miru, predaji lahko ljubila.

Najbrž je bilo tako dogovorjeno. Leon je iz omarice vzeml steklenico vina, tonik, kozarce. Natočil je vinjaka do tretjine visokega kozarca, dolil tonik in potem rekel, da spijeta na srečo, do dna. Kako hitro je začutila prijetno omotico. Skoraj bi se začela hahljati. Vzbunjena je poslušala Leona, ki ji je ponosen razlagal, kako da je pretental starega prijatelja, da mu je odstopil hišico v uporabo.

»Z njim pravzaprav ni bilo težav,« je s smehom pojasnjeval Leon. Nato je posmehljivo zakolobaril z očmi. »Žena je bila proti. Ne razumem ženskega zavezništva. Zakaj tako rade obsojajo in ovirajo ljubimkanje? K sreči prijatelj ni pokleknil pred ženinimi ugovori. Tako nama bo lepo, draga. Tukaj bova brez skrbi.«

Dolgo sta se poljubljala. Andreja je čutila, kako izginja strah, nejevolja zadnjih dni, kako pozablja na vse težave in si želi le ljubezni. V Leonovi nežnosti je zaznala prve odtenke strasti. Nekoliko ga je želela se zadržati, pa je poprosila za pijačo. Ko je počasi srebekala, je premisljala, kako bi Leona zavezala, da bi njuna ljubezen potrajala.

»Ta žena, ki je proti, ne bo pregovorila tvojega prijatelja? Se ne bo uklonil?« je previdno vprašala Andreja.

Leon je živahno poskočil. Oči so mu sijale, besede so vrele iz ust.

»Zmenjeno! Ne bom ti razlagal, kako, zakaj. To veš: v našem življenju vlada nekaj daj-dam. Seveda mu bom za povračilo napravil nekaj uslug. Zanj so pomembne, meni to ne bo povzročilo veliko težav. Andreja, lahko živiš v prepričanju: imava svoj, skrit venek. Najboljše od možnega! Razen ene osebe nihče ne ve zanj. Nobenih obiskov, sama bova, kot na osamljenem otoku.«

Nežno ga je objela. Nekaj hipov mu je zrla v oči, potem je raznežena dahnila:

»Leon, pod temi pogoji sem pripravljena ljubimkati s tabo vse življenje! Ne trapi se z ničemer, te skrbi, da bo to potrajalo!«

»Pa si to... dovolj premislila?« je osupel vprašal.

»Dovolj! Če k temu dodam, kaj čutim, kaj si želim, potem — ljubezen za vse življenje!«

Besede, povedane zanosno, so se tako skladale z njenim razpoloženjem, da bi jih lahko vklesala v kamen. Občutila je še močnejšo ljubezen do Leona. Trpela je le ob misli, da se hosta razšla in se bo vrnil k drugi. Nanjo ni bila ljubosumna, kot na žensko, ki ji krađe ljubeza; ni pomišljala, da bi ji ga lahko odvzela. Ni ji bilo prav, da bo Leon iz tega prijetnega ljubezenskega gnezda odšel k njej, ki jo ne ljubi. Ne čuti ljubezni, a bo z njo le živel?

Stežka, zelo nerada sta zapustila hiško in sedla v avto. Nista se precej odpeljala, ampak sta se še poljubljala. Ko je Leon spet brundal priljubljeno popevko, se je spomnila vsebine ljubezenske pesmice, ki si ji je nenadoma zazdela zelo resnična. Poslej bo razen dela, ki je dobilo novo vrednost, hrepenela le po teh srečanjih. Da bi bila kar najbolj pogosta!

Leonovo knjigo, katere izid se je zavlekel, so v ustanovi izkoristili za majhno proslavico. Sprva so hoteli vse stroške naprti Leonu. Ko pa jim je zračunal, koliko bi to stalo, so se dogovorili o deležih. Tako so se dobili v večji gostilni na obrobju mesta in začeli proslavljati. Tarča vseh pogovorov je bil Leon. Andreji se je zazdelo, kot bi bil to nekaj preizkus, da ga starejši znanstveniki, ki so že objavili knjige, (resnici na ljubo, vse so bile slabše) lahko zdaj pikro napadajo. On pa se mora braniti, pred vsemi. Sprva so bila vprašanja še dostojna. Ko pa je vino opravilo svoje, je Andreja ugotovila, da se v marsikaterem od teh bistrih mož, ki naj bi nesebično živeli le za znanost, skrivajo precej grde strasti.

Njeno trepetanje, tesnoba, ki jo je občutila, je razpršilo Leonovo duhovito zavračanje. Imel je svoj dan. Najbrž je bil ravno prav opit, zaradi knjige dovolj razburjen, da je lahko sipal iskric, včasih tudi duhovite odgovore. Pri večini si je pridobil še večji ugled, nekaj čemernikov pa pa je vstrajalo pri nedokazanih očitkih.

Dobili so gramofon in zaplesali. Knjiga je bila za hip pozabljena, nastalo je veselo razpoloženje. Le užaljeni so mrki, s čemernimi pogledi, povešenimi usti in divjimi pogledi obsedeli za mizo in premisljali o novih dokazih, da bi zmanjšali vrednost knjige.

»Kar prijetno, ne,« je med plesom z zaigrano skromnostjo vprašal Leon.

»Imenitno!« je presrečna vzkliknila.

Zazrla se je v njegov poduhovljen obraz. Miren, ponosen. K osupljivičemu vtisu je veliko prispevala črna obleka, ki se je Leonu lepo podala. »Vse kar si danes povedal, enkratno! Na trenutke me je imelo, da bi vrnila, zaploskala. Zdalej me prijemlje, da bi pokleknila in te samo hvalila. Genijalno, Leon! Obljubi, zdalej, ko si na višku sreče: ne boš me zapustil! Najina ljubezen bo potrajala in jo lahko prekine samo smrt. Malo sem opita, vseeno natanko vem, kaj govorim. Predvsem pa — kaj čutim. Obljubi, zdalej!«

Kot bi ga njena hvala razžalostila. Ko je v strahu gledala njegove oči, kako se žalostno bleščijo, se ji je razkrilo: to je ginjenost, sreča. Ni ji bilo treba dolgo čakati na potrdilo.

»Poslej, Andreja, bom živel samo zate! Razumi, ne morem povsem pretrgati s tem, kar me zavezuje. Mimo tega — samo ti! Upaj, da bova naposled tudi midva lahko popolnoma srečna.«

Rada bi jokala, tiho ihtela od sreče. Tako je le za hip naslonila glavo na njegove prsi, začutila močen stisk njegove dlani, kar jo je opomnilo, da mora biti zadržana. Usoda ljubece. Njej so dovoljene nežnosti le v dvojici. Pred ljudmi pa igra, hlini razpoloženja, ki so nasprotje tega kar čuti.

Zaradi opitosti, opravkov, prevoza so začeli nekateri odhajati. Andreji je bilo hudo, da se kmalu končalo veseljačenje,

ki jo je zazihalo v nova sanjarjenja. Žalostno je pogledala Leona, ki se je v hipu odločil.

»Andreja, prisedi k meni v avto. Odpeljaj se bova na najino.«

S strahom je pogledala preostanek družbe. Nekateri niso skrivali vroče želje, da se zapeljejo do središča mesta, tam pa zavijejo v bar in veseljačijo do jutra.

»Ne bo preočitno, Leon?« je s strahom šepetaje vprašala.

»Tako ali tako bodo vsi slejkoprej uganili. To je samo najino! Pojdiva. Seveda, če upaš?«

Skoraj užalil jo je. Kljubovalno, jezno ga je pogledala in tiho zamrmrala:

»Kar mi je všeč, to upam!«

Leonova zgovornost in laži niso zalegle. Precej grobo je moral zavrniti predloge, da bi se skupaj odpravili v mesto. Ko so se nekateri hoteli še pogajati, je Leon šepnil Andreji:

»Grem v avto in se odpeljem nekaj deset metrov naprej. Pridi za mano.«

Pomahal je družbi in stekel proti avtu.

Morala je poslušati očitke zaradi Leonove odločitve. Nekateri so ga preklinjali, drugi so se zgražali. Ko je Andreja odklonila vsa povabila, da se odpelje z nekom izmed njih, se je vsem razkrilo, da sta zmenjena z Leonom.

Kaj vas to briga, se je jezila, ko je stopala po cesti. Moja stvar! Naposled, sama največ trpim. Mislite, da meni ne bi bilo ljubše, če bi lahko živel z Leonom v zakonu? Ker ni mogoče, se žrtvujem. No, trpim za srečne trenutke, se je popravila.

»So se zelo jezili, ker sem se odpeljal?« je s smehom vprašal Leon, ko je prisleda v avto. »Bolje, da nisi slišal. Skvarili bi ti večer,« je vesela odgovorila.

»Večer ne more biti skvarjen, ker se šele začel,« je razposajeno vrisnil Leon in jo začel poljubljati.

Nekaj voznikov, ki je opazilo njuna tesla, je približilo z lučmi. To ju je opozorilo, naj se umakneta, če ne želita vzbujati zgražanja ali zavisti.

V hiški ob gozdu je Andreja začutila, da je to njun svet, samo njun. Ta trenutek ni nobene znanstvene ustanove, ni knjig, doktorjev znanosti, uspeha, ampak je samo — ljubezen! Tiha, hrepenčja, izpolnjena!

V omarici je bilo še nekaj pijače. Pila sta. Andreja se ni spraševala, če bo tako opit Leon še lahko sočital. Ni jo zanimalo, kdaj bosta odšla. Z ničemer se ni trpila. Bila je le srečna. In zaupljiva.

»Leon, saj ne boš izkoristil mojega iskrenega priznanja, ki mu botruje sreča, opitost, želja, da bi bila kar najbolj tvoja,« je tiho zapredla. Njegov začuden pogled je njeno željo po iskrenem priznanju še podžgal. »Zelo si želim uspeti! Kot ti. Pripravljena sem na garanje, odpovedovanje, čutim pa, da mi manjka trdnosti, tvoje nezmožljive sposobnosti. Zmerom zadane bistvo, pravo misel. Oporo potrebujem. Morebiti samo majhno, toliko, kot mi jo ti daješ. Čutim, s tabo bi zmogla veliko! Veliko!«

Leon jo je tako strastno poljubil na vrat, da je vedela — tega znaka nekaj dni ne bo zabrisala. Ko pa je vzburjen hotel razpredati možnosti, je čutila, da ji zadoštuje le obljuba. Pravzaprav si želi le novih obljub, ki bi pregnale poglaviti strah, da jo bo zapustil. Zaustavila je plaz besed, kar ji v postelji ni bilo težko.

»Najini ljubezni manjka še drobec, da bi bila popolna,« je s primesjo žalosti rekel Leon.

Da, tisto malo, kar jo loči do popolnosti. Seveda, če je popolnost mogoče doseči, je pomislila. Njej v tem trenutku ni moglo biti lepše. Zato se ni trpila s popolnostjo. Le srečna je čebljala, se poljubljala in nagajala Leonu z majhnimi nežnostmi.

Hrup avtomobila, ki se je približeval, ju je tako razburil, da sta sedla in napeto prisluškovala. Na oknu sta zaznala svetlobo

žaromet. Leon je naglo ugasnil svetilko, potem je obračal glavo za svetlobo.

»Kdo bi lahko bil?« je s strahom, ki jo je dušil, vprašala Andreja.

»Kak parček, ki je iskal skrit prostor. Po čedalje bolj odročnih poteh je zapeljal na dvorišče.«

Rada bi verjela tej razlagi, vendar je zaslislala, da je motor ugasnil. Sledil mu je močan tlesk vrat. V tišini je Andreja razločila šumenje peska, ki se je vdajal pod koraki. Nato zvonjenje, razbijanje po vratih.

»Leon, odpri! Vera!« je bilo slišati izpred vrat.

»Žena?« je prestrašena šepnila.

V odgovor je zaslislala sunkovito dihanje. Strahu, ki ga je zaslutila v Leonovem obnašanju, se je pridružila še tesnoba. Najraje bi zavpila, a se je zbal, da bo krik grozo še stopnjeval. Udarci po vratih so postajali vse močnejši.

»Leon, odpri!« je vpila Vera in razbijala po vratih. »Zvedela sem, kje si. Tvoj avto je na dvorišču, ti pa misliš, da bom odšla. Naj pošljem voznika po miličnike, da ugotovijo, kdo ti je ukradel avto?« Nekaj trenutkov je bilo slišati Leonovo sopenje, potem je stokajoče vprašal:

»Naj odprem? Vera bo res poslala po miličnike. Zelo je odločna.«

»Nimaš druge izbire?« je prestrašena zmomljala Andreja.

Gledala je za Leonom, ki je vstal, si ohlekel hlače, potem je previdno stopal proti vratom. Po glasnem kriku se je Vera pognala v sobo, prižgala svetilko in nekaj hipov divje pogledovala Andrejo.

»Ljubimkata!« je kriknila Vera in vztrajno kimala. Ošinila je Leona z zaničljivim pogledom, si prižgala cigareto in sedla. »Vidva menita, da imata popolno svobodo. Dolžnost žene je, da hodi v službo, skrbi za moža, otroka in se pretvarja kako je srečna v zakonu.«

Leon se je s trpečim izrazom oziral po sobi, dokler mu ni pogled zastal ob pijači. Stopil je k mizici in začel natakati.

»Ti postrežem,« je vprašal in ponujal kozarec Veri.

»Ponujaj, če želiš, da ti vržem kozarec v glavo,« je zagrozila Vera in ošinila Leona s sovražnim pogledom.

Ni lepa, vendar zelo odločna. Trdna v sebi, je premisljala Andreja. Skušala je ugotoviti, kako daleč bo Vera gnala ta mučni dogodek. Da ne bo precej popustila, je bilo očitno.

»Mi lahko razložiš, kako si zamišljata vajino ljubimkanje?« je s pretečim, posmehljivim glasom vprašala Vera. Nosnice so se ji napele; bilo je videti, kako je pripravljena na boj. »Naposled sem le v nekakšem trikotu. Čeprav nepomembna stranica, me zanima, kakšno vlogo sta mi določila.«

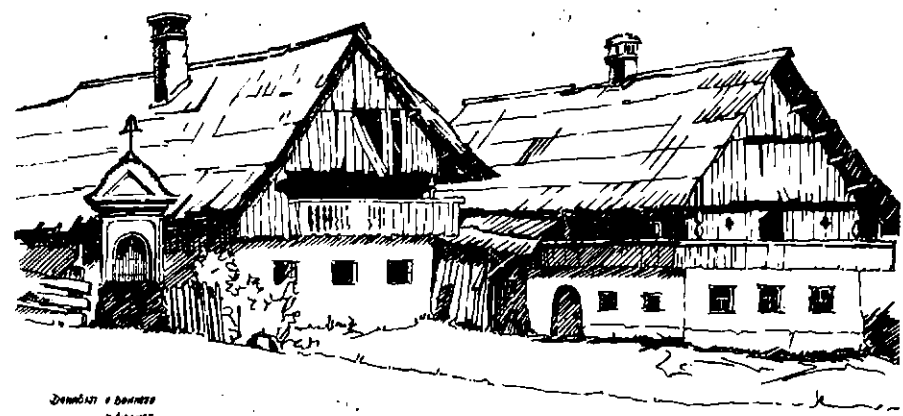
Leon se je skušal nasmehniti. »Zgodilo se je. Zabava, vino, ples, dekle. Človek je v nekakšni omotici, želi se sprostiti,« je začel previdno razlagati Leon. Obračal se je le k Veri. »Vsak je v mislih kdaj pogrešil. Navadne okoliščine.«

Vera je odločno zamahnila z roko in Leon je utihnil. Nagnila se je naprej in nekaj hipov ostro pogledovala moža.

»Naj ti verjamem, da je bilo vse zgolj naključje in da se ni med vama spletlo nič resnega?« je počasi, s posebnim poudarkom vpraševala Vera. Ohrnila se je k Andreji. »In kaj vi pravite na to? Res zgolj naključje? Pijani ste se spozabili? Ni med vama nobene ljubezni, nič trajnejšega?«

Že brez tega je bilo ponižanje hudo. Zdaj pa Vera želi, da bi ji še razlagala. V njen poseben užitek, je ogorčena pomislila Andreja.

»Vi se najprej pogovorite z možem,« je pikro odvrnila Andreja. Ko se bosta dogovorila, če vas bo še zanimalo, rade volje bom odgovorila na vse, kar boste vprašali.« Zgrabila jo je nagajivost, pa je vstala iz po-

Marjan Židanek: Domačija v Bohinju — kroki

stelje in stopila k mizici po kozareček. Počasi je srkala pijačo, nato se je z lahkotnimi koraki vračala v posteljo.

Vera se je s pretkanim nasmehom obrnila k Leonu.

»No, pa ti pojasni. Lahko za oha?«

»Saj sem povedal. Naključje, okoliščine, spozaba. Bilo je in konec! Zakaj bi grehli po zoprnostih? Oblecimo se in pojdimo,« je čudno živahno rekel Leon in se začel naglo oblačiti.

Vera se ni zmenila za zadnje besede. Ni kazala zanimanja za možovo oblačenje, ampak je zamišljeno kadila. Segla je po pijači. Ko je opazila Andrejin posmehljivi pogled, je naglo postavila kozarec na mizo. Potem je rekla Leonu naj postreže vozniku, da bodo takoj odšli. Leon je naglo zgrabil steklenico, kozarec in odhitel skozi vrata. S trpkim nasmehom, ki ni skrival zaničevanja, je Vera dražila Andrejo.

»Čudim se vam. Mladi, lepi — pravijo, da tudi zelo bistri — se spetljate s stremuškim izobražencem, ki ne zna pripovedovati nič drugega, kot to, kar pobere. Ene same izvirne misli ni v njem. Predvsem pa mu manjka moštosti. Kolikokrat me je zamikalo, da bi ga pustila, a vztrajam zaradi otroka. Vi pa mladi, lepi in prosti, dopuščate, da vas pripelje v to zakonite, zaradi ne-kakšne ljubezni. Če bi vam plačeval, bi se razumela. Tako pa, vdano, zaljubljeno, ko se vam v službi za hrbtno smejejo!«

Pošastna ženska, je spreletela Andrejo. Česa se domisli, da bi jo ponižala in odvrgla od Leona. Hotela je krikniti, braniti Leona, a se je zadnji hip ovedla, da bi s tem

najbolj ustregla prav njej. Tokrat je bilo več razlogov na ženini strani, zakaj bi jih skušala omajati? Predvsem pa — zakaj bi ji pripravila hipno zadovoljstvo?

Leon se je vrnil s prazno steklenico, skoraj dobre volje. Andreja tega ni mogla razumeti. Spet je predlagal Veri, da bi odšla. Sele zdaj se je Andreja ovedla, da jo želi pustiti. Prav ta hitra pozaba jo je ogorčila.

»Takoj odideva, doma bova pogovor nadaljevala,« je trdno rekla Vera. Počasi je prenesla pogled iz Leona na Andrejo. »Če mi vpiro nje zagotoviš, da je bilo vse res le spozaba, ljubimkanje po zabavi, ne bom poklicala priči, ki sem ju pripeljala s sabo. Niso potrebne, če ne bo ločitve. Leon, povej gospodični v postelji, da ti ni nikoli nič pomenila in ti nikoli ne bo! Ponovi natanko kot sem rekla, pa takoj odideva. Drugače bo še mučno.«

Andreja je čutila, kako se jo polasča tesnoba, kako drhti. Nepremično je strmela v Leona, zadrževala dihanje. Zdaj ho naposled povedal, tej grozni ženi, kar zasluži. Zakaj ga pa izziva? Da bi uživala v praznih besedah, ko resnico predobro pozna.

Lepn se je nesrečen oziral po sobi. Pijače ni bilo več. Pa saj ne bi pomagala. Zdaj je moral spregovoriti, dokončno povedati, kaj v resnici čuti.

Ni mogla verjeti. Skoraj natanko je ponovil ženin besede. Morala je gledati zmagovalen, privoščljiv posmeh žene, ki je v ponižanju ljubici premagala moža. Leon je močno povit naprej stekel proti vratom. Še zadnji hlinjeni nasmešek in tudi Vera je odšla.

»Prekleti posrane!« je divje kriknila Andreja. »Zaigral si junaka, trapa sem verjela, pred ženo — polit cucek.«

Obupana je gledala po sobi. Rada bi nekaj razbila, strgala, uničila. Saj bledem, tulim avša cmerava, se je ovedla. Le zakaj? Zaradi njega. Česa pa je vreden?

Veliko grdihi besed si je domislila. V izmišljanju grdega, ko je vmes tudi zaklela je začutila rahlo olajšanje.

Pustil me je! V strahu, da žena ne bo vpila, poklicala priči, jo je ucvrl. Njo pa pustil, da se bo sama prebijala domov.

Naj pospravi, razumeče, zaklene vrata? Kaj me pa to briga? V to hišo nikoli več. In tudi z Leonom je končano! Nepreklicno!

Hoja v svetleči noči jo je navdajala s strahom. Hitela je, da bi prišla do naselij, hiš, da bi se počutila varnejšo. Vmes pa je vztrajno iskala Leonove napake. O, saj ni bil brez njih. Kako sem mogla spregledati, da je pravzaprav — prestrašen slabec? Bister, veliko je prebral, marsikaj zapomnil. Vendar je bila njegova samozavest, ki jo je tako občudovala, le zaobrnjen strah! Zaljubljena napak ni videla. Saj jih ni hotela videti. Kdo pa želi ljubiti slabega človeka, revo? Genija, junaka, ugledno osebnost! Ko se to podre, potlej bi udarila, spraskala.

Hribi so se razmaknili, travniki ob cesti so se širili v njive, prihajala je v dolino. S tesnobo je gledala po obzorju, rada bi zagledala sij, luči, ki bi naznanjale večji kraj. Luči ni bilo. Cesta je postajala dolga, brezup še močnejši.

Hrup avtomobila, ki ga je zaslislala, jo je sprva navdal z upanjem, nato se je prelevil v strah. Kdo se pelje? Kaj če sta spet mlada fanta? Tukaj ni hiš, ni človeka. Tudi če vpije, kaj pa lahko napravi drugega kot vpije?

Zazdela se ji je, da voznik zavira. Umikala se je na skrajni rob ceste. Počasi je peljal mimo, zaustavil, odprl vrata in ji zaklical: »Gospodična, če želite, vas zapeljem do postaje ali v mesto, če imava isto pot.«

Glas je še kar prijazen, je pomislila. Ampak takšni so vsi. Na začetku. Prijazni, ljubeznivi, govorijo neumnost, ker želijo ugajati. Stala je ob avtu in gledala voznika. Spodoben štiridesetletnik, kot je lahko presodila.

njihovih aplikacijah v IMS/VS. V DL/I aplikacijski programi potrebujejo še:

- opis banke podatkov, ki je logična podatkovna struktura banke podatkov in jo definiramo neodvisno od aplikacijskega programa,
- skupna simbolična povezava programa z DL/I, preko katere izvedemo vhodno/izhodne zahteve aplikacijskega programa.

Uporaba DL/I:

- pomaga pri kreaciji in vzdrževanju banke podatkov,
- podpira integracijo aplikacij,
- zmanjša vzdrževanje aplikacijskih programov, ki je povzročeno s spremembo uporabnikovih zahtev po podatkih,
- izvede shranitev podatkov in dostop preko sekvenčne, indeks-sekvenčne ali direktne organizacije.

2. Prenos podatkov (Data Communication)

IMS/VS omogoča uporabo različnih vrst terminalov in enot za prenos podatkov. Terminali so za uporabnika sredstvo (ampak samo sredstvo) za takojšen dostop do podatkov. Preko enega terminala dostopa ena ali več aplikacij.

Dodatno k telekomunikacijskem sredstvu IMS/VS prenos podatkov vključuje možnosti za podporo urejanja vrstnega reda sporočil, postavitve kontrolnih točk in operacije ponovnega startanja.

IMS/VS v prenosu podatkov ravno tako omogoča DL/I skupno simbolično programsko povezavo za vhodna in izhodna terminalska sporočila.

Zaključek

Definicija banke podatkov in cilji organizacije banke podatkov ter pogoji za graditev banke podatkov kažejo, da pri graditvi banke podatkov potrebujemo jasno izražene usmeritve v informacijskem sistemu.

Banka podatkov ni sredstvo za načrtovanje poslovanja, ampak je le pripomoček za shranjevanje posameznih elementov. Šele s pravilnim povezovanjem teh elementov (za kar pa je osnova poslovanje) ti elementi oziroma odnosi med elementi dobijo potencialno možnost, da postanejo INFORMACIJE.

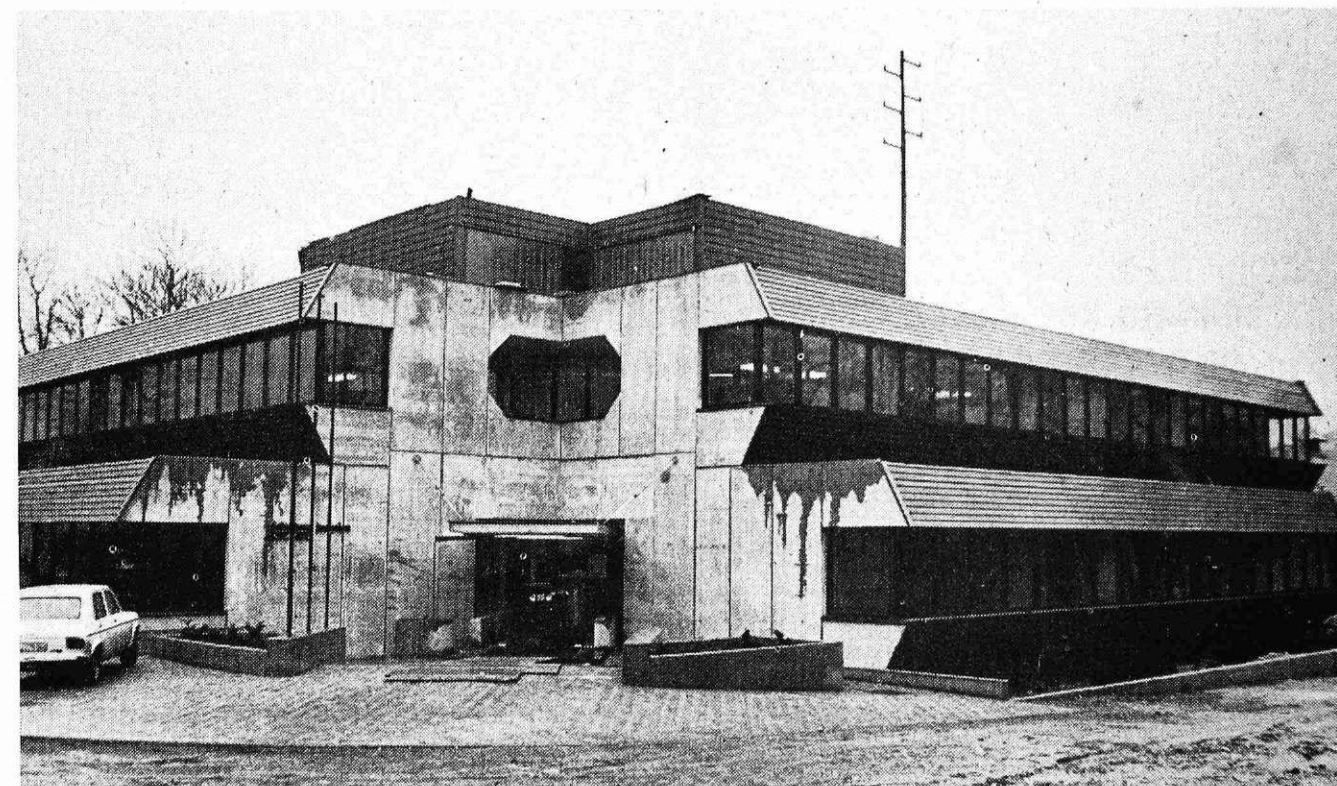
4. NOVA ZGRADBA

Obsega računalniške opreme, zahteva za gradnjo zaklonišča in odločitev o zamenjavi stare telefonske centrale z novo so določili izgradnjo novih prostorov ERC. Zato investicijski program elektronsko-računskega centra vsebuje tudi izgradnjo novih prostorov.

V letošnjem letu je med Industrijsko ulico in Ulico bratov Rutar ali na kratko za delavskim domom na Jesenicah zrasla nova zgradba elektronsko-računskega centra in avtomatske telefonske centrale.

Stavba je funkcionalna zaključena celota, ki nudi obdelavi podatkov in telefonski centrali nemoten potek delovanja.

Skozi telefonsko centralo in sistemski prostor v ERC bodo potekale vse informacije železarne Jesenice. Prav pomembnost teh informacij in varnost podatkov o poslovanju Železarne je zahtevala gradnjo požarnovarnega objekta.

**OBDELAVA PODATKOV V ŽELEZARNI JESENICE
VČERAJ, DANES, JUTRI**

VSEBINA

1. UVOD
2. ZGODOVINA ELEKTRONSKO-RAČUNSKEGA CENTRA
  - 2.1. Izpopolnjevanje računalniške opreme v računalnem centru
  - 2.2. Področja obdelave podatkov železarne Jesenice
  - 2.3. Kadri
3. RAZVOJ OBDELAVE PODATKOV V ŽELEZARNI JESENICE
  - 3.1. Informacijski sistem železarne Jesenice
  - 3.2. Projektiranje in vpeljava informacijskega sistema
  - 3.3. Strojna oprema
  - 3.4. Operacijski sistem in sistemski programski produkti
  - 3.5. Banka podatkov
4. NOVA ZGRADBA

GRADIVO SO PRIPRAVILI: Viktor Guzelj, Janez Katnik, Vasilij Koman, Alojz Markovčič, Božo Oblak, Cveto Pohar, Žiga Prestor, Dragica Pust, Aleš Soklič, Jaka Soklič, Svetlin Danilo, Stane Stefančič, Karol Trampe in Tone Vidic.

TISKANO KOT PRILOGA ŽELEZARJA 51 XXIX, 26. DECEMBRA 1980 OB OTVORITVI NOVEGA ELEKTRONSKO - RAČUNSKEGA CENTRA ŽELEZARNE JESENICE

PREDGOVOR

Železarna Jesenice, kot sklop temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, je organizacija, ki za nemoteno poslovanje potrebuje integriran sistem poslovnih in drugih informacij.

Obseg poslovanja z velikim številom izdelkov ter poslovnih partnerjev železarne Jesenice, ob stalnem spreminjanju pogojev poslovanja, zahteva sprotne in kvalitetne informacije.

Prvi koraki v letu 1957, ko smo na klasičnih strojih obračunali osebne dohodke, so pokazali, da je usmeritev v obdelavo podatkov pravilna in nujna. Uvedba avtomatske obdelave spremljanja proizvodnje v valjarni blooming steekel pa je dokazala, da lahko uspešno rešujemo tudi proizvodne probleme.

Ce želimo, da imamo v vsakem trenutku vpogled v poslovanje, pa moramo podatke zajemati na mestu izvora, to je v proizvodnih temeljnih organizacijah.

Z računalnikom IBM 360/30 pa zaradi njegovih skromnih kapacitet nismo mogli realizirati postavljenih zahtev. Tudi razvoj obdelave v svetu in domovini je

pokazal, da so naše težnje pravilne. Nov računalnik IBM 370/30 s perifernimi enotami in terminalsko mrežo bo omogočil, da bomo realizirali postavljen integrirani sistem informacij.

Osnova sistema je planiranje in spremljanje naročil ter kontrola proizvodnje. Sam sistem in razpredena terminalska mreža bosta zagotavljala, da bodo vsi poslovni dogodki zajeti. S tem bo dana možnost, da bomo v vsakem trenutku dobili operativne in strateške informacije.

Vsi delavci Železarne, predvsem pa vodilni delavci v temeljnih organizacijah in sektorjih, pa moramo zagotoviti, da bomo skupno z delavci ERC računalniško opremo popolnoma izkoristili.

Zavedati se moramo, da bo uspešen le tak sistem informacij, ki ga bomo skupno načrtovali in dograjevali.

Podpredsednik
poslovnega odbora Železarne
Boris Bregant

– aplikacijskih programerjev za razvoj novih aplikacij in vzdrževanje obstoječih programov.

– programerjev, odgovornim za kreiranje, vzdrževanje in kontrolo produkcijskih datotek.

Za vhod in izhod iz računalnika skrbi podsistem imenovan JES (Job Entry Subsystem) in izvaja te funkcije:

- kontrolira startanje in zaključevanje del,
- izbira in razvršča dela,
- vodi čitanje in pisanje,
- vodi možnost ponovnega starta del,
- prejema in izvaja komande,
- piše sistemska obvestila na konzoli.

MVS operacijski sistem nudi novo metodo do pristopa podatkov na enotah z direktnim pristopom, ki jo imenujemo VSAM (Virtual Storage Access Method). Ta metoda pristopa omogoča hitro, zanesljivo in varno obdelavo podatkov. Dopolnjuje sekvencialno, indeks-sekvencialno in direktno obdelavo podatkov. Poleg tega pa VSAM omogoča dodatne funkcije, ki jih v dosedaj obstoječih pristopnih metodah ni bilo. Tako je mogoče formirati datoteke z nadomestnim indeksom, kar pomeni, da lahko podatke obdelujemo po več ključih enega stavka. Nadalje VSAM vsebuje celo vrsto sredstev, s katerimi se doseže željena zaščita podatkov, tako v fizičnem kot tudi v logičnem smislu.

V MVS operacijski sistem je integriran tudi podsistem VTAM (Virtual Telecommunication Access Method), ki upravlja prenos podatkov med aplikacijskim programom v glavnem računalniku in priključenimi terminali.

Glavne funkcije metode VTAM so:

– vzpostavlja, upravlja in prekinja zveze med aplikacijskimi programi v računalniku in terminali v omrežju. Terminali so lahko priključeni lokalno ali s telefonskimi linijami na računalnik.

– razdeljuje terminale in linije, ki jih uporabljajo aplikacijski programi. Čeprav je terminal v določenem času dodeljen specifični aplikaciji, so kontrolne enote in linije istočasno razdeljene med ostale aktivne programe. Terminali, vezani na več krajih, lahko komunicirajo z različnimi aplikacijskimi programi v računalniku.

Sestavni del MVS operacijskega sistema so tudi prevajalci programskih jezikov ASSEMBLER, PL/1, COBOL, FORTRAN, s pomočjo katerih se razvijajo aplikacijski programi na računalniku.

SISTEMI BANK PODATKOV

Uvod

Razvoj sistemov bank podatkov bo ena od največjih aktivnosti na področju obdelave podatkov v letih, ki prihajajo. Podatki se bodo vse bolj smatrali kot bistveni elementi. Zato jih moramo organizirati, tako da bo njihova vrednost maksimalna. Razen sistema bank podatkov znotraj posameznih organizacij bo vse večja potreba po servisnih sistemih bank podatkov, ki bo podatke zbirala, organizirala in prodajala.

Zbirka podatkov, ki je primerna za obdelavo z računalnikom raste z veliko hitrostjo. Hitrost razvoja velikosti spomina računalnika je večja od razvoja ali možnosti katerekoli druge komponente na področju industrije obdelave podatkov. Kolikor je večje število podatkov, h katerim računalnik pristopa (in s tem tudi človek), tem večja je njihova potencialna moč. Na vseh področjih življenja in industrije bodo sistemi bank podatkov spremenili način gledanja in reševanja problemov, s katerimi se človek ukvarja. Največji razvoj današnjega časa pripisujemo eksplozivni potrebi po INFORMACIJAH.

Kaj je banka podatkov

Banko podatkov lahko definiramo kot zbirko medsebojno povezanih podatkov, shranjenih skupaj brez škodljive ali nepotrebne redundance, ki služi eni ali več uporabom (aplikacijam). Podatke shranimo tako, da so neodvisni od programov. Uporabljamo samo skupni in kontrolirani pristop za dodajanje novih podatkov in spreminjanje ali čitanje obstoječih podatkov. Podatki so strukturirani, tako da je priskrbljena osnova za razvoj bodočih uporab.

Cilji organizacije banke podatkov

Primarni cilji:

- banka podatkov je »osnovni kamen« za razvoj uporab (aplikacij) v prihodnosti,
- podatki morajo biti večstransko uporabni,
- obstoječi programi se ne smejo menjati s spremembo banke podatkov,
- uporabniki morajo na enostaven način spoznati in razumeti, kateri podatki so zanje koristni,
- zagotovljena mora biti uporaba in čitanje podatkov različnih smerih z različnimi dostopnimi potmi,
- podatki morajo biti hitro dostopni tudi za nepredvidene zahteve,

– zagotovljena mora biti spreminjanje banke podatkov brez vpliva na postavljene smeri uporabe podatkov,

– doseči je potrebno nizke stroške shranjevanja in uporabe podatkov in minimizirati visoke stroške, ki nastanejo zaradi reorganizacije banke podatkov,

- majhno naraščanje novih podatkov,
- »performance«,
- točnost in ustavljenost,
- določitev odgovornega uporabnika za posamezni podatek,
- zaščita pred izgubo ali uničenjem,
- določitev časovne veljavnosti podatkov.

Za doseg primernih ciljev moramo doseči:

fizično neodvisnost podatkov, logično neodvisnost podatkov, kontrolirano redundanco, primerno hiter dostop, primerno hitro pregledovanje, standardizirane podatke, slovar podatkov, visoko stopnjo programerskega povezovanja, jezik za končne uporabnike, kontrolo integriranosti, hitro vzpostavitev pravičnega stanja pri napakah.

Koraki v projektiranju sistema bank podatkov

Pri projektiranju banke podatkov moramo opraviti te korake:

- organiziranje projekta sistema bank podatkov,
- zbiranje potrebnih podatkov, ki jih bo vseboval sistem bank podatkov,
- specificiranje karakteristik vhodnih podatkov,
- definiranje elementov podatkov in oblikovanje slovarja podatkov,
- klasificiranje in kodiranje elementov podatkov,
- grupiranje odgovarjajočih elementov podatkov v segmente in stavke banke podatkov,
- določanje odnosa med segmenti in bankami podatkov,
- izbiranje odgovarjajočih metod organizacije posamezne banke podatkov,
- preverjanje vsebine segmentov in bank podatkov s planiranimi izhodi,
- oblikovanje programov za iskanje željenih podatkov iz sistema bank podatkov,
- določanje zahtev za hardware in software,
- vgrajevanje kontrole za točnost in varnost podatkov.

Pogoji za dolgoročni uspeh

Ce želimo doseči trajnejši uspeh pri postavitvi banke podatkov, moramo izpolniti te pogoje:

- Vodstvo (poslovodni odbor) mora razumeti in podpirati te cilje.
- Zagotoviti moramo plansko graditev aplikacij (uporab) korak za korakom.
- Planiranje sistema bank podatkov in njene uporabe mora biti na dovolj visokem organizacijskem nivoju.
- Uvesti moramo enolični formalni jezik za opis podatkov za celo organizacijo.
- Uporabiti moramo preizkušeni software, ki pogojuje čim večjo neodvisnost.
- V designu sistema bank podatkov in posamezne banke podatkov moramo intenzivno vključevati končne uporabnike.
- Temeljito moramo pripraviti programske specifikacije (z dovolj natančnimi informacijami o pristopu v banko podatkov).

Programski produkt za banko podatkov in prenos podatkov

Za podporo banke podatkov in prenos podatkov smo se odločili za IBM-ov produkt IMS/VS (Information Management System/Virtual Storage – Upravljalni informacijski sistem). IMS/VS razširja možnosti operacijskega sistema na okolje banke podatkov in telekomunikacije. Izvaja se kot SO/VS avtoriziran program in ima sledeče cilje:

- priskrbi metode organizacije podatkov in služi za kreacijo, povezovanje in vzdrževanje velikih skupnih bank podatkov ter za uporabo le-teh v različnih aplikacijah,
- zagotavlja sredstva za razvoj in vzdrževanje sistema bank podatkov v batch okolju,
- priskrbi zmožnost enostavne razširitve obdelav banke podatkov na telekomunikacijsko okolje,
- priskrbi telekomunikacijski podsistem za podporo razvoja direktno povezanega sistema aplikacij s hitrim odzivom glede na velik obseg,
- priskrbi pripomoček za banko podatkov in telekomunikacije, ki omogoča široko podporo funkcij in dobro izkoriščanje zmognosti sistema,
- omogoča, da so geografsko razdeljeni centri za obdelavo podatkov povezani za telekomunikacijske aplikacije in aplikacije, ki dostopajo do banke podatkov.

IMS/VS je razdeljen po funkciji v dva glavna dela:

1. Sistem banke podatkov (Data Base System)
- DL/I (Data Language I) je sredstvo za upravljanje s podatki, s katerimi uporabniki prilagodijo potrebe po podatkih v

preko kontrolne enote IBM 2821/5 priključita na računalnik. Njihove karakteristike so opisane pri sistemu IBM 360/30, od njega bodo prestavljene na novi računalnik.

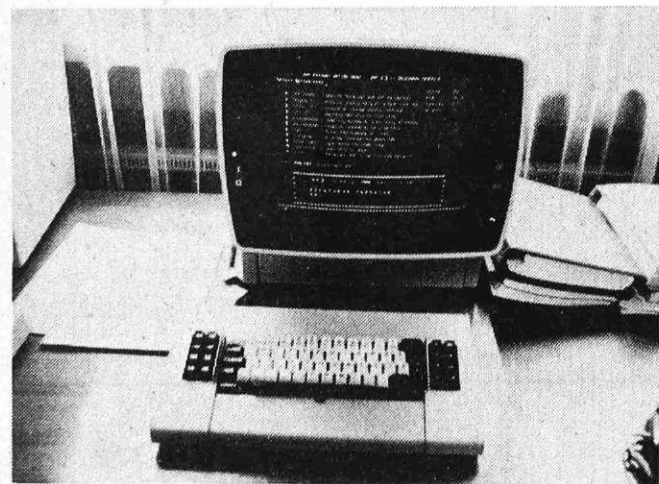
9. Za priključitev terminalskih enot do razdalje 1500 m so uporabljene kontrolne enote IBM 3274/A1. Na eno kontrolno enoto je možno priključiti do 31 terminalskih enot.

10. Za priključitev terminalskih enot nad razdaljo 1500 m je uporabljen čelni računalnik IBM 3705/E04. Velikost spomina je 128 KB, cikel CPU je 1 ns. Njena naloga je upravljanje z linijami in kontrolo delovanja le-teh.

11. Terminalske enote, oddaljene nad 1500 m od centralnega računalnika, se priključujejo na kontrono enoto IBM 3276/12. Na eno enoto je možna priključitev do 7 enot. Enoto sestavljajo kontrolne enote, ekran in tastatura.

12. Za povezavo med kontrolnimi enotami IBM 3276/12 in čelnim računalnikom IBM 3705/E04 uporabljamo za priključitev na telefonske vode modeme. Modem IBM 3872/1 omogoča prenos podatkov od 2400 do 7200 bitov na sekundo, odvisno v kolikšnem modemu (duplex — half duplex, BSC — SDLC) dela.

13. Terminalska enota — display IBM 3278/2 je ekran s tastaturo. Ekran je v velikosti 24 x 80 (1920) znakov. Tastatura obsega poleg standardnih tipk (pisalnega stroja) še 12 funkcijskih tipk in tipko za upravljanje z enoto. Znaki na ekranu so v matriki 7 x 14, velikost ekrana diagonalno 38 cm, 96 različnih znakov, dve različni osvetlitvi znakov. Na sistem jo priključimo preko kontrolnih enot 3274 ali 3276. Največja oddaljenost od kontrolnih enot je 1500 m.

Vhodno-izhodna enota z ekranom IBM 3278

14. Terminalska enota — tiskalnik IBM 3287/2 se uporablja za izpis podatkov iz računalnika ali za izpis ekrana. Hitrost pisanje je 120 znakov na sekundo, širina je 132 mest. Na sistem jo priključimo preko kontrolnih enot 3274 ali 3276. Največja oddaljenost od kontrolnih enot je 1500 m.

15. Terminalska enota — linijski tiskalnik IBM 3289/1 se uporablja za izpis večje količine podatkov. Hitrost pisanje je 155 vrst na minuto, širina izpisa 132 mest. Na sistem se priključi preko kontrolnih enot IBM 3274 ali 3276, od kontrolnih enot je lahko oddaljena do 1500 m.

16. Miniračunalniki S-1 so v naši OD namenjeni za spremljanje proizvodnje. Na centralni računalnik bodo priključeni preko modemov IBM 5979 (hitrost prenosa 9600 bit/sek) in čelnega računalnika IBM 3705/E04. Miniračunalniki delajo samostojno, z glavnim računalnikom so povezani samo v času dnevnega prenosa podatkov. Namenjeni so za spremljanje proizvodnje v temeljni organizaciji Bluming (in vodenje globinskih peči), temeljni organizaciji Hladna valjarna Bela in temeljni organizaciji Valjarna debele pločevine. Opremljeni so z naslednjimi enotami:

a) centralna enota IBM 4955/E, velikost spomina 256 K, cikel centralnega spomina 300 ns,

b) čitalec in pisalec disket IBM 4964 služi za generacijo sistema in za izmenjavo podatkov s centralnim računalnikom ali z drugim sistemom S/1. Kapaciteta diskete 492 KB, hitrost prenosa 31 KB/sek.

c) podsistem magnetnih diskov IBM 4963 s kapaciteto 2 x 64 MB, hitrost prenosa 1,03 MB/sek.

d) enota za digitalni in analogni vhod/izhod IBM 4982 s kapaciteto 16 digitalnih priključkov ali 2 analogni izhoda na kartico. Število kartic je omejeno samo s fizičnim prostorom (če je ena enota polna, se doda naslednja).

e) za priključitev enot na centralno enoto je uporabljena vhodno/izhodna enota IBM 4959.

Vse zgoraj našete enote so vstavljene v skupno ohišje in zaščitene proti prahu.

Na sistem so priključene naslednje terminalske enote:

— ekran s tastaturo IBM 4978/1 velikost 24 x 8 (1920) znakov, od sistema oddaljen maksimalno 140 m,

— ekran s tastaturo IBM 5251/11 ima približno enake karakteristike kot ekran IBM 4978/1, priključitev na centralno enoto je možna do 1500 m,

— matrični tiskalnik IBM 4974/1 s kapaciteto 120 znakov/sek., širina pisanja 132 mest. Od sistema je lahko oddaljen maksimalno 46 metrov.

— matrični tiskalnik IBM 5256/2 ima približno enake karakteristike kot tiskalnik IBM 4974/1, priključitev na centralno enoto je možna do 1500 m.

3.3. OPERACIJSKI SISTEM IN SISTEMSKI PROGRAMSKI PRODUKTI

Operacijski sistem

Dosedanji razvoj računalništva je pokazal, da je kreiranje operacijskih sistemov prav tako pomembno kot izdelava in razvoj računalnikov in njegove opreme. Osnovni namen vsakega operacijskega sistema je čimbolje uporabiti računalnik in njegovo opremo, da dosežemo čimvečjo obratovalno učinkovitost računalniškega sistema. Operacijski sistem vsake računalniške instalacije je organizacija dela računalnika, ki zahteva določeno strojno opremo, programsko opremo ter vrsto človeških opravil. Do sedaj še ni bila izdelana računalniška instalacija, ki bi bila popolnoma avtomatizirana. Z rastjo kompleksnosti in hitrosti računalnikov pa je potreba po avtomatizaciji operacijskih sistemov vedno bolj prisotna.

Naloge operacijskega sistema

Operacijski sistem mora zadostiti tem zahtevam:

- vse operacije na sistemu se morajo registrirati,
- omogočati mora, da je vsako koristnikovo delo končano pravočasno,

- omogočati mora varnost koristnikovih del pred zunanjimi vplivi in vplivi paralelnih koristnikovih del v računalniku,
- zagotoviti mora varnost datotek, če jih napačno uporabimo in ne sme dovoliti nedovoljenih pristopov do informacij iz datotek ter uničenja datotek,

- ob nastopanju strojnih napak mora omogočati takojšnjo obnovitev sistema s čim manjšim izgubami koristnikovih del v računalniku,

- zagotoviti mora dovolj veliko učinkovitost in ekonomičnost računalnika,

- omogočati mora zbiranje informacij o poteku koristnikovih del na računalniku z upoštevanjem programov, datotek, operacij.

Operacijski sistem mora nuditi uporabniku računalnika:

- enostavno uporabo sistema,
- izvajanje del,
- izvajanje zahtev uporabnika o načinu uporabe datotek, dolžine trajanja del, prioritete izvajanja del, uporabo perifernih enot,

- vnos in obdelavo podatkov; koristnik ima podatke za delo v računalniku na različnih medijih, npr. karticah, magnetnih trakovih, perforiranih trakovih, diskih. Ti podatki skupaj z upravljalimi navedbami predstavljajo eksterni vhod v računalnik.

- možnost pristopa v datoteke na različnih medijih, izvajanje željene organizacije ali reorganizacije datotek ter zavarovanje datotek,

- prejem rezultatov, ki se nahajajo na različnih medijih,
- odpravljanje strojnih napak brez posebnih aktivnosti uporabnika. Operacijski sistem mora biti sposoben izvajati ponavljanje del uporabnika brez njegovega vmešavanja.

Na računalniku IBM 370/3031-004 v ERC železarna Jesenice smo instalirali operacijski sistem OS/VS2-MVS (Multiple Virtual Storage). Glavna karakteristika tega operacijskega sistema, ki je namenjen velikim računalnikom (IBM 370-158, 168, 3031, 3032, 3033) je, da daje na voljo vsakemu uporabniku, ki v določenem času sistem uporablja, individualni adresni prostor velikosti do 16 megabytov. V tem prostoru so instrukcije, kontrolne tabele in bloki uporabnika ter operacijskega sistema, ki so potrebni za izvajanje nalog v sistemu. Da lahko MVS operacijski sistem uporabniku zagotovi takšno velikost centralnega spomina, uporablja koncept virtualnega spomina. Bistvo tega koncepta je, da so programi razdeljeni v elemente — strani velikosti 4 Kbytov. Pri izvajanju teh kličemo v realni spomin samo aktivne dele programov, medtem ko so ostali neaktivni deli programa v virtualni memoriji na magnetnem disku. Na ta način je dana možnost razvoja velikih obdelav, ki presegajo kapacitete realnega spomina računalnika.

Sistemski programski produkti

V MVS operacijskem sistemu je integriran podsistem imenovan TSO (Time Sharing Option), ki omogoča interaktivno delo z računalnikom preko terminalov. Vsak TSO uporabnik na ta način lahko dobi na voljo polno kapaciteto MVS-a s 16 megabyti adresnega spomina. Zato TSO podsistem lahko zadovolji potrebe:

- sistemskih programerjev za vzdrževanje operacijskega sistema, sistemskih bibliotek in katalogov,

1. UVOD

Leto 1980 je mejnik v razvoju obdelave podatkov v železarni Jesenice.

Računalnik 360/30 zaradi nizke sistemske programske podpore ter omejenih kapacitet centralnega in zunanjih spominov omogoča le obdelavo posameznih obračunov, njihova povezava v celovit sistem informacij pa ni možna. Iz istih razlogov ni možno uvesti dela preko terminalne mreže.

Cedaj večje potrebe uporabnikov po novih informacijah pa so narekivale spremembe v pristopu obdelave podatkov. Že v letu 1977 smo se odločili za nabavo novega računalnika.

S predlogom za nov računalnik ne gre le za nadomestilo iztrošenega starega računalnika, ampak za nov sodoben pristop k graditvi integriranega informacijskega sistema železarne Jesenice. Informacije sistema bodo pripomogle do hitrejših in kvalitetnejših odločitev na področju proizvodnje, nabavnega, prodajnega in finančnega poslovanja.

ZGODOVINA ELEKTRONSKO-RAČUNSKEGA CENTRA

2.1. IZPOLNJEVANJE RAČUNALNIŠKE OPREME V RAČUNSKEM CENTRU

Prvi računalniški center v Železarni je začel delovati v mesecu oktobru 1957. leta. Prostore smo dobili v Kovačevi stavbi nasproti glavne pisarne železarne Jesenice.

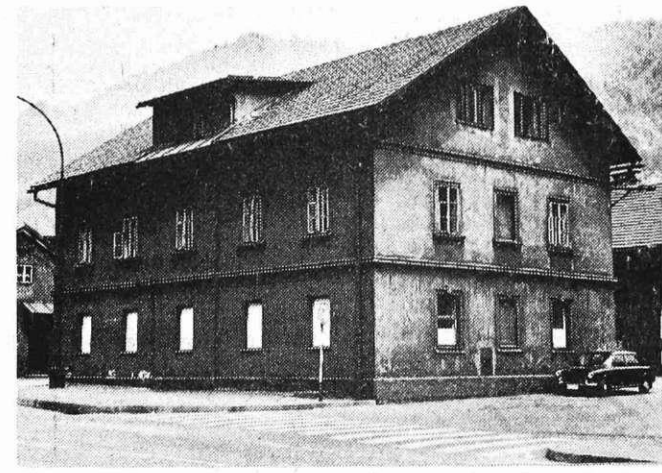
Delo smo opravljali na klasičnih strojih znamke IBM, ki smo jih imeli v najemu:

- 1 tabelirni stroj tipa 421A
- 1 reproducirni stroj tipa 519
- 1 kalkulator tipa 602A
- 1 mešalni stroj tipa 077
- 1 sortirka tipa 082
- 1 interpretirni stroj tipa 552
- 1 faksimilni stroj tipa 954
- 3 luknjalni stroji tipa 131, 024
- 2 verificirna stroja tipa 155, 056.

Ko smo uvedli strojno obdelavo prvega področja, se je pokazala potreba po zamenjavi nekaterih strojev. Tako smo oktobra 1959 zamenjali luknjalni in verificirni stroj tipa 131 in 155 s tipom 024 in 056.

Septembra 1960 smo podvojili število klasičnih strojev v tabelirnici. Na novo smo instalirali sortirko 083, tabelirni stroj 421C, računski stroj 604, čitalec luknjač 521/5 in mešalni stroj 077. Vrnili smo računski stroj 602A. Zaradi večjega števila strojev smo si pridobili nove prostore v celotnem pritličju in v prvem nadstropju Kovačeve stavbe. Zaradi razvijanja obstoječih področij obdelave in uvajanja novih obdelav smo morali najeti nove stroje. Tako smo novembra 1966 instalirali 2 luknjalna stroja tipa 029 in 2 verificirna stroja tipa 059, sortirko 084 in mešalni stroj 088. Do 1. januarja 1965 smo imeli stroje v najemu.

Zaradi spremembe zakona o tujih tehniških predstavništvih pa smo bili prisiljeni vseh 15 strojev odkupiti. Obdelavo smo izpopolnjevali in širili. Zato smo v tem času izdelali investicijski

Kovačeva hiša, v kateri so bili postavljeni prvi stroji za obdelavo podatkov v Železarni

Z uvedbo novega računalniško podprtega informacijskega sistema želimo doseči predvsem:

- planiranje, spremljanje in kontrolo proizvodnje,
- vpogled v materialno poslovanje železarne Jesenice kot celote in njenih posameznih temeljnih organizacij in delovnih skupnosti ter s tem doseči realizacijo dohodkovnih odnosov, ki smo jih postavili v samoupravnih sporazumih,
- odprtost sistema izven Železarne.

Celotni informacijski sistem bo omogočal:

- kvalitetnejše in hitrejše poslovne odločitve,
- z boljšim planiranjem večjo produktivnost,
- smotrnejše izkoriščanje proizvodnih kapacitet,
- zmanjšanje zastojev,
- zasledovanje vseh poslovnih dogodkov,
- zvečanje izplena v temeljnih organizacijah,
- pregled materialnega poslovanja Železarne,
- večjo povezanost z zunanjimi organizacijami.

Besedilo nam prikazuje razvoj obdelave podatkov od prvih začetkov v letu 1957 do uvedbe zadnjih aplikacij v letu 1980. V glavnem delu pa prikaže izgradnjo informacijskega sistema od projektiranja do njegove uvedbe, to je do potrebne strojne opreme, računalniškega softwera in strokovnjakov.

elaborat za nabavo novega računalnika ter 29. avgusta 1966 podpisali pogodbo za nakup sistema IBM 360/30.

Po podpisu pogodbe za novi sistem smo takoj pričeli s pripravi za izgradnjo prostorov centra. IBM nam je dostavil naročeni sistem 360/30, velikosti 64 K, maja 1969. 16. junija 1969 smo se preselili v nove prostore, kjer je Intertrade instaliral računalnik julija 1969.

Sistem je imel te stroje (shema 1):

- centralna enota 2030 F-64 K
- kontrolna enota 1051
- konzola 1052
- kontrolna enota 2821
- tiskalnik 1403
- čitalec in luknjač kartic 2540
- kontrolna enota diskov 2841
- štiri diskovne enote 2311
- dve enoti magnetnih trakov 2415.

Junija 1971 smo instalirali še luknjalni stroj tipa 029 v sistemskem prostoru. Novembra 1974 smo vzeli v najem še tri luknjalne stroje tipa 029 in dva verificirna stroja tipa 059.

Razširjeni program dela, predvsem pa zelo obsežne datoteke, so nam narekivale povečanje kapacitete diskovnih enot. Leta 1973 smo najeli šest diskovnih enot tipa 2319. Decembra 1973 smo dodali centralni enoti drugi kanal.

Z nabavo sistema 360/30 smo klasične stroje vse manj uporabljali. Nekatere smo dali v najem (dva luknjalna stroja v Štore, dva luknjalna stroja v Verigo, tabelirko v Pulji, nekaj smo jih odpisali, nekaj najetih pa vrnili).

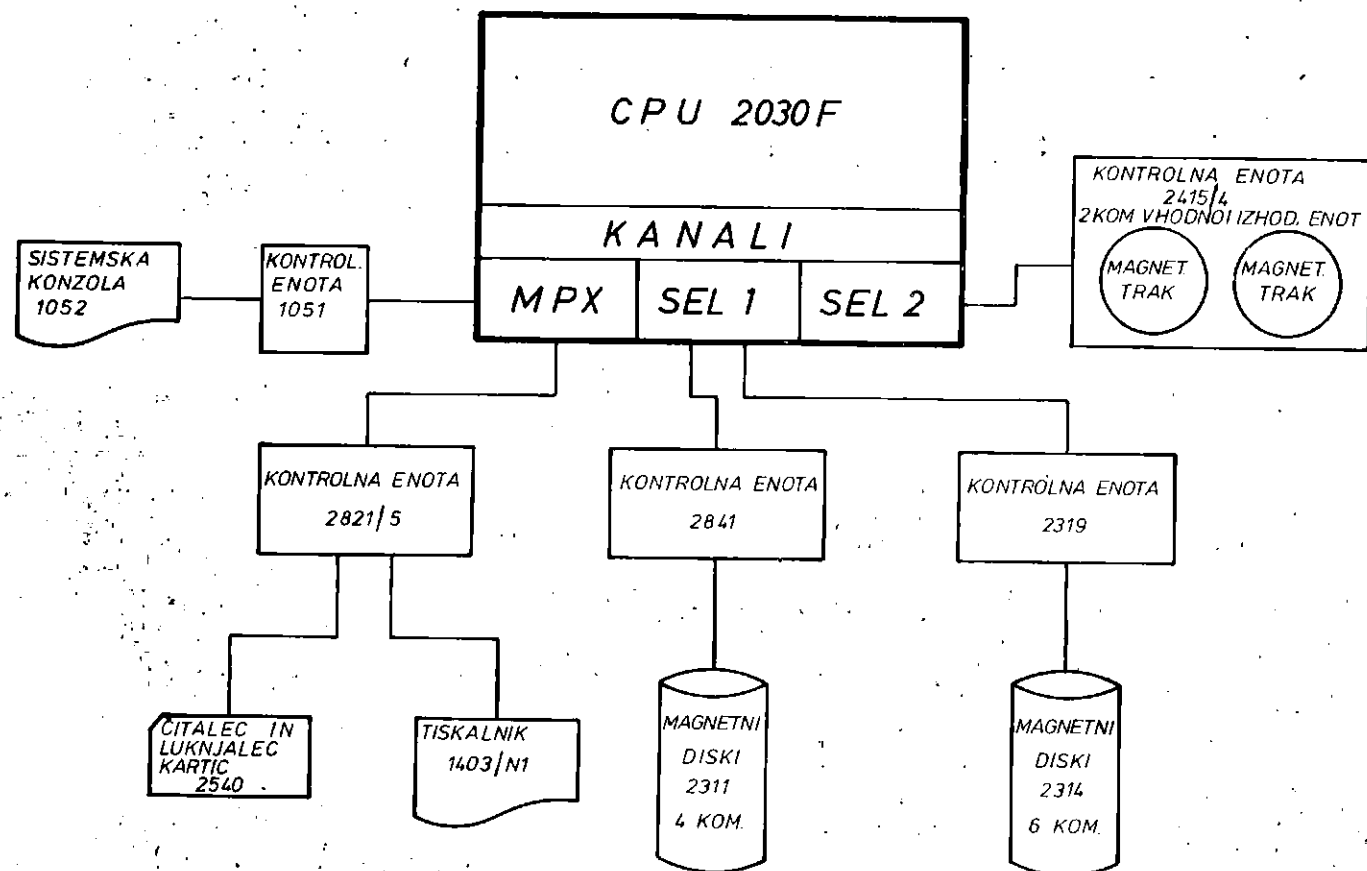
Zaradi uvedbe novih področij obdelav in večjega obsega podatkov smo 1977. leta nabavili sistem MDS 1204-3 za zajemanje podatkov (shema 2). Ta sistem ima 12 tastatur, sedem jih je v centru, tri v finančnem knjigovodstvu in dva na prodaji. Leta 1977 smo razširili centralno enoto za 32 K spomina in nabavili več programskih produktov.

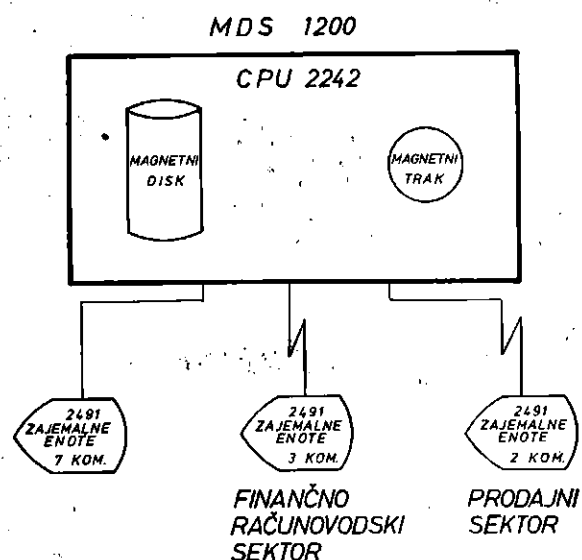
Klasični stroji za obdelavo podatkov

KONFIGURACIJA SISTEMA IBM 360/30

SISTEM ZA ZAJEMANJE PODATKOV

Ker je bil računalnik 360/30 preveč obremenjen, saj smo na njem opravili nad 600 ur mesečno, smo začeli pripravljati elaborat za nakup novega računalnika. Odločili smo se za sistem IBM 370/3031.

Konfiguracija sistema je narekovala povečanje sistemskega prostora, zato smo se 1978. leta odločili za zidavo novega centra. Graditi smo ga pričeli 1979. leta in ga decembra 1980 dogradili.

2.2. PODROČJA OBDELAVE PODATKOV V ŽELEZARNI JESENICE

Leta 1958 smo kot prvo uvedli v strojno obdelavo področje osebnih dohodkov. To smo storili iz več razlogov:

- sistem osebnih dohodkov je bil po svetu zelo izpopolnjen,
- v Sloveniji sta imeli že dve podjetji primerne izkušnje,
- vsi zaposleni so zainteresirani za točnost obračuna.

Obračun osebnega dohodka nam je dal osnovne izkušnje pri osvajanju strojne obdelave. Pokazal nam je načine dokumentacije, postopke in izvajanje nalog. Prebroditi smo morali osnovne težave: neizkušenost kadra, začetniške napake in nezaupanje odgovornih. S pomočjo vseh smo doživeli prve uspehe in sprejeli nove naloge.

Leta 1959 smo se lotili organizacijskih priprav za obdelavo evidence in obračuna materiala razreda R 3. S pomočjo organizacijskega oddelka in obratnih knjigovodstev smo leta 1959 izvedli vse organizacijske priprave s šifrantji in novimi dokumenti ter januarja 1960 pričeli strojni obračun R3 brez vzporednega obračuna. Obdelava R 3 je predstavljala velik korak naprej. K nam so prihajali po izkušnje delavci iz drugih centrov v državi. Mi pa smo leta 1963 izpopolnili ta obračun z obračunom delovnih nalogov.

Leta 1961 smo pripravili manjšo obdelavo: analizo kvalitete izvida kolavdacij v jeklarni in nato še v valjarni 2400. Takrat smo prvič direktno sodelovali s proizvodnimi obrati.

Predpisana revalorizacija osnovnih sredstev leta 1962 je pospešila priprave in uvedbo strojne obdelave osnovnih sredstev v Železarni (knjigovodska evidenca s spremembami, obračun in predračun amortizacije ter zaključni račun in revalorizacija osnovnih sredstev).

Evidenca odsotnosti, ki smo jo leta 1964 uvedli na klasičnih strojih, je bila ločena od obračuna osebnega dohodka. Po instalaciji sistema 360/30 smo jo izpopolnili in združili s podatki OD.

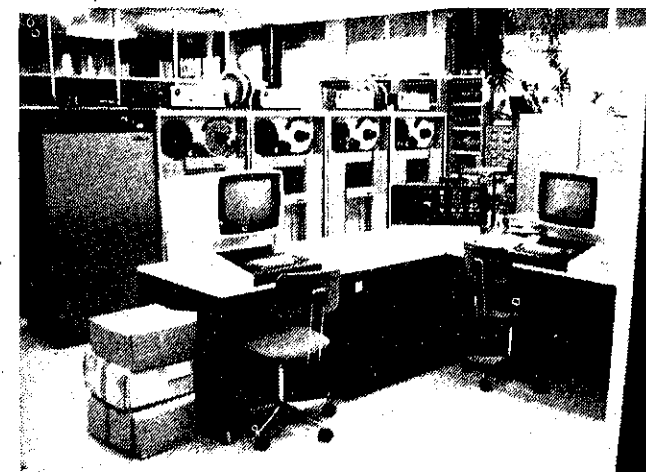
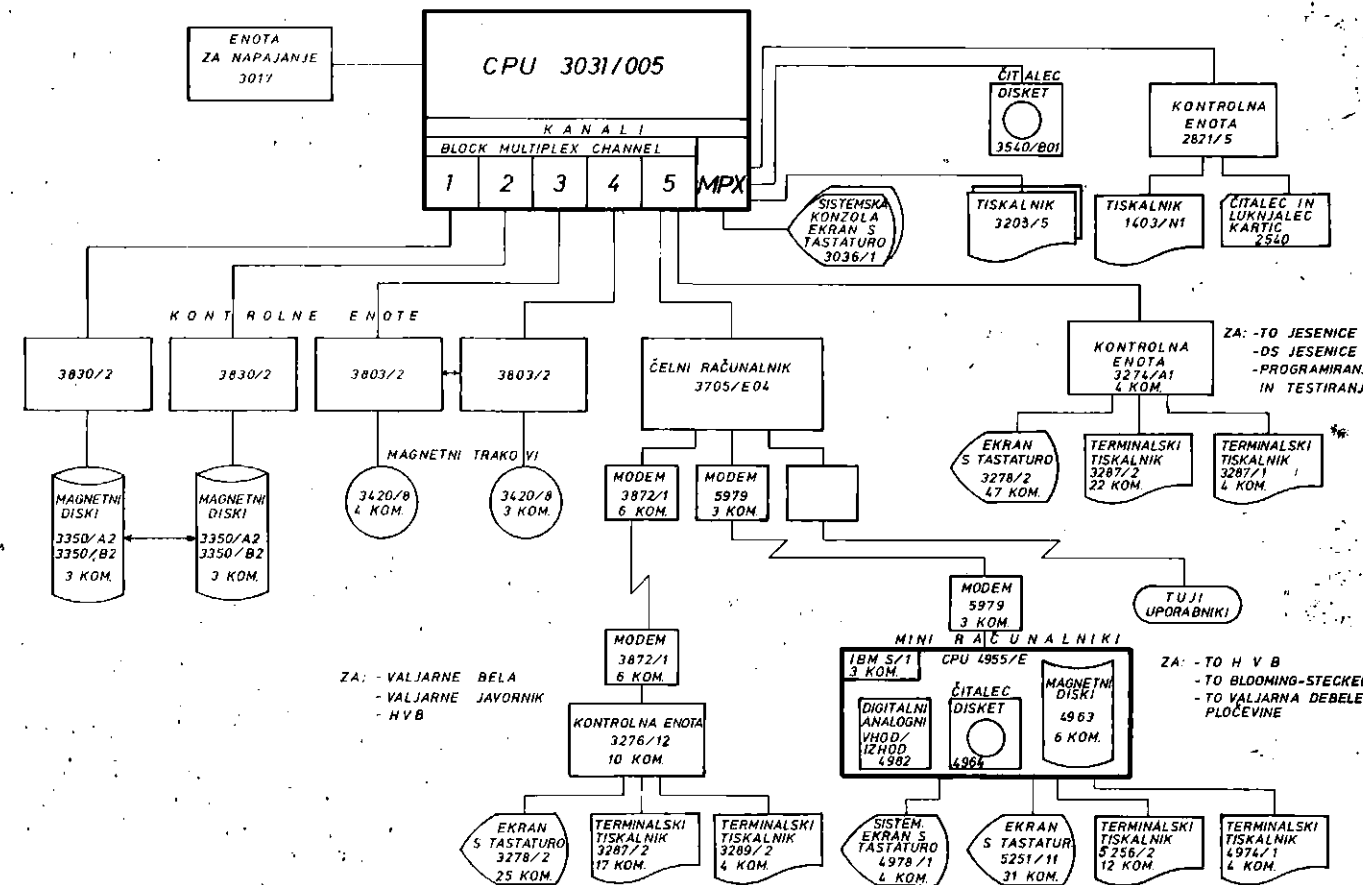
Kljub pomanjkanju strokovnih delavcev in ustreznih strojev smo leta 1964 začeli obdelovati področje naročil. Pri tem sta nam pomagala organizacijski oddelki in oddelki prodaje.

Z izgradnjo valjarne Bela smo začeli pripravljati projekt za strojno spremljanje proizvodnje. Od leta 1967 spremljamo proizvodnjo v valjarni na osnovi delovnih kartic.

Na nov sistem 360/30 smo prenesli in izpopolnili vsa področja, ki smo jih do tedaj obdelovali na klasičnih strojih.

Obračun stroškov proizvodnje je zahteval večje organizacijske priprave, v katerih so sodelovali tudi tuji strokovnjaki.

KONFIGURACIJA SISTEMA IBM 370/3031

Del nove aparaturne opreme sistema za obdelavo podatkov IBM 3031/005

Sistem je sestavljen iz naslednjih enot:

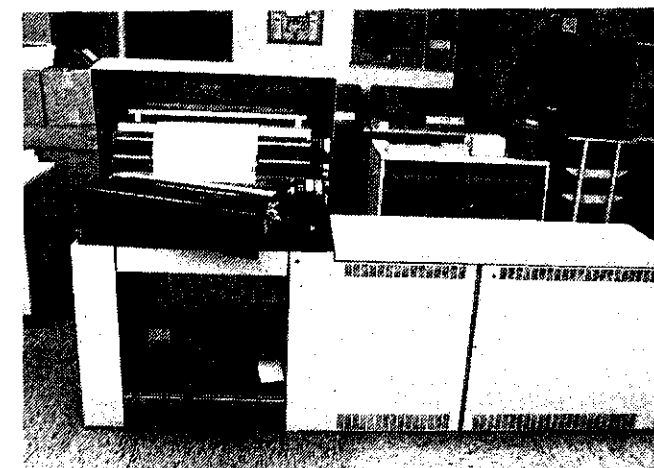
1. Centralne enote v velikosti 5 MB (z enim bytom prikazujemo eno črko ali dve številki), cikel 345 ns za 8 bytov, 32 KB hitrega spomina (v njem se izvajajo instalacije) s ciklusom 115 ns za 8 bytov in 6 kanalov za priključitev zunanjih enot. Hitrost kanala MPX je od 30-70 KB na sekundo in BMC kanala do 1,5 MB na sekundo.
2. Za napajanje centralne enote z električno energijo je enota IBM 3017/1 z napetostjo 208 V in frekvenco 415 Hz.
3. Za upravljanje s sistemom služi sistemsko konzola IBM 3036/1 z dvema ekranoma in tastaturami.
4. Dva niza fiksnih diskovnih enot sta priključena preko dveh kontrolnih enot IBM 3830/2 na sistem. Niz sestavlja: 1 enota IBM 3350/A2 in dve enoti IBM 3350/B2. Kapaciteta vsake enote je 2x317 MB. Skupaj je diskovnih kapacitet 3804 MB. Hitrost prenosa podatkov teh enot je 1198 KB na sekundo. Diskovni enoti IBM 3350/A2 sta medsebojno povezani,

da v slučaju izpada ene kontrolne enote druga prevzame delo z obema nizoma diskov.

5. Sedem enot za čitanje in pisanje magnetnega traku IBM 3420/8 je preko dveh kontrolnih enot IBM 3803/2 priključenih na centralni računalnik. Kontrolni enoti sta medsebojno povezani, tako da v slučaju izpada ene, druga prevzame delo vseh enot. Gostota vpisa je 1600 ali 6250 bytov/inč (630 ali 2460 bytov/cm) in hitrost prenosa 320 KB ali 1250 KB na sekundo.

6. Za čitanje disket služi čitalec disket IBM 3540/B01. Hitrost čitanja je 3600 stavkov v minuti (dolžina stavka je 128 bytov). V prostor za čitanje stavimo hkrati 20 disket. Diskete so lahko zapisane na enotah za vnos podatkov IBM 3740 ali pa so na njih rezultati obdelav z miniračunalnikom S/1.

7. Za izpis podatkov sta dva nova tiskalnika IBM 3203/5. Hitrost pisanja je 1200 vrstic na minuto v širini 132 mest. Vsak tiskalnik ima svojo kontrolno enoto.

Sistemski vrstični tiskalnik IBM 3203/5

8. Za izpis podatkov in čitanje ter luknjanje kartic služita tiskalnik IBM 1403/C1 in čitač/luknjač kartic IBM 2540, ki se

Materialno in finančno poslovanje s surovinami, potrošnim materialom, rezervnimi deli in orodjem

Cilji projekta:

- večja ekonomičnost poslovanja
- ažurno vnašanje sprememb
- vpogled v stanje, dohod in izdaje tega materiala
- integracija z ostalimi projekti
- bremenitev rezervnih delov na agregat.

To dosežemo:

- s centralnim prevzemom materiala
- z interaktivnim vnosom dohoda in izdaje materiala
- s pozicijskim vodenjem večjih skladišč
- s povezavo dohoda materiala in naročil dobaviteljem.

Rezultati obdelave so:

- interaktivni vpogled v zaloge materiala
- skladiščno mesto nahajanja materiala
- vpogled v naročeno količino
- vpogled v nabavne stroške
- signalizacija rezervnih delov, potrošnega materiala in orodja

- mesečni finančni obračun
- pregledi in analize porabe materiala.

Stroškovno računovodstvo

Osnovna sredstva

Cilji projekta:

- ažurno vodenje stanja
- strojna obdelava prevzema
- strojno spremljanje izgradnje objektov
- vodenje stanja finančnih sredstev
- obračun amortizacije po agregatih.

To dosežemo:

- s spremljanjem naročil nabave objekta
- z interaktivnim vnosom sprememb.

Rezultati obdelave so:

- stanje osnovnih sredstev
- stanje obračunane amortizacije
- stanje finančnih sredstev
- strojni izpis situacije (pri izgradnji objekta)
- strojni izpis viranskih nalogov.

Knjigovodstvo osebnih dohodkov

Računalniška obdelava tega projekta je predvsem odvisna od pravilnika o delitvi osebnih dohodkov in sklada skupne porabe ter zakonskih predpisov. Ker pa se ta dva dokumenta pogosto menjata in dopolnjujeta, je vzdrževanje te obdelave izredno težko. Cilji obdelave tega projekta so predvsem v tem, da vključuje podatke zajete za ostala področja v svoj sistem. Dodati pa bo treba še nekaj pregledov in analiz ter možnost interaktivnega vpogleda v posamezne skupine podatkov.

Knjigovodstvo izdelkov in polizdelkov

To področje zajema finančno vrednotenje izdelkov in polizdelkov. Promet in zaloge vrednotimo po planskih cenah, te pa se izračunajo na osnovi strukture izdelka in stroškov na tehnološki poti. Podatki bodo zajeti interaktivno na mestu nastanka, ker bo večina temeljnih organizacij opremljena s terminali. Tako bo dosežena boljša ažurnost podatkov. Sistem bo treba še dopolniti z izračuni dohodkovnih odnosov med temeljnimi organizacijami.

Rezultati te obdelave so stanja, tabele prometa in analize.

Stroškovno knjigovodstvo

Stroškovno knjigovodstvo zajema podatke iz ostalih obračunov, in sicer:

- stroški amortizacije in zavarovanja – iz obračuna osnovnih sredstev
- stroški vložnega in potrošnega materiala – iz obračuna materiala
- višina bruto osebnih dohodkov – iz obračuna osebnih dohodkov
- storitve – iz vodenja saldakov

Obračun delimo na obračun primarnih in sekundarnih stroškov. Zbirne podatke vnašamo v obračun glavne knjige. Ker bo večina podatkov (predvsem stroški materiala) zajetih interaktivno, bo možen interaktivni vpogled v te podatke.

Kalkulacije

Rezultat obračuna kalkulacij je planska cena za vse izdelke in polizdelke. Cena je deljena na fiksni del in variabilni del. Sistem kalkulacij tvori banka podatkov, in sicer:

- podatki o izdelku
- podatki o strukturi izdelkov
- podatki o tehnološki poti izdelkov
- podatki o stroškovnih mestih.

Kalkulacija je večstopenjska, poteka od surovine do izdelka. Projekt obsega poleg kalkulacij še predkalkulacije in pokalkulacije izdelkov.

Obračun delovnega naloga

Projekt obsega obdelavo podatkov od odpiranja delovnega naloga do pokalkulacij. Ker je nujno ažurno vodenje vseh stanj, je projekt zasnovan na interaktivni obdelavi. Podatke za obračun delovnega naloga zajemamo iz več področij:

- naročila iz izdelave rezervnih delov
- obračun materiala – iz dviga materiala na delovni nalog
- saldakonte dobaviteljev – iz tujih storitev na delovni nalog.

Ta projekt bo treba dopolniti z dograjevanjem dohodkovnih odnosov med proizvodnimi in vzdrževalnimi temeljnimi organizacijami.

DRUGI INFORMACIJSKI SISTEMI

V to področje celotnega informacijskega sistema spadajo:

- sistem kadrovske, socialne in zdravstvene evidence,
- delovne naloge in opravila,
- energetika,
- transport,
- vzdrževanje (planiranje in preventivno vzdrževanje),
- samoupravljanje in informiranje ter normativna dejavnost.

Postavili smo le grobe cilje posameznih projektov.

3.2. PROJEKTIRANJE IN VPOLJAVA INFORMACIJSKEGA SISTEMA

Zaradi premajhnega števila sodelavcev in izredno obsežnih nalog smo delo pri realizaciji projektiranja in izdelave celotnega informacijskega sistema razdelili v več projektov, na katerih delajo poleg delavcev ERC in uporabnikov tudi sodelavci izven Železarne.

Vodstvo delovne organizacije in samoupravni organi so se odločili, da začnemo delati:

- na sistemu planiranja in spremljanja naročil ter kontroli proizvodnje,
- na sistemu finančno-komercialnega poslovanja (naročila dobaviteljev, materialno poslovanje).

Izdelali smo že zasnovano za bodoči sistem obdelave saldakov kupcev in dobaviteljev s povezavami vseh finančnih obračunov v glavno knjigo.

K realizaciji teh nalog smo pristopili s teamskim delom. Za vsak tak projekt smo imenovali projektne skupine, ki so dobile tudi odločbe poslovnega odbora za delo na teh projektih.

Nad delom vsake skupine bedi posebna odločitvena skupina, ki odloča o posebnih primerih, obenem pa skrbi za koordinacijo dela na samem projektu. V teh skupinah so najodgovornejši predstavniki uporabnikov ter predstavniki avtomatske obdelave podatkov.

Pri projektiranju sistema materialnega poslovanja z naročili nabave sodelujejo strokovnjaki ITEO iz Ljubljane. Projekt Planiranje in spremljanje naročil ter kontrola proizvodnje pa načrtujemo skupno s strokovnjaki belgijske firme Steriabel.

Pri projektiranju sistemov obdelav posameznih področij imamo večkrat na voljo že izdelane pakete programov, ki obdelujejo posamezna področja. Vendar pa je njihova uporaba v večini primerov zelo vprašljiva, ker bi z uvajanjem takih paketov posegali v sedanjo organizacijo in način dela posameznih temeljnih organizacij in služb. Taki paketi tudi ne zadoščajo vsem zahtevam uporabnikov, zelo težavno pa je njihovo vzdrževanje in dopolnjevanje. Zato se v večini primerov raje odločamo za projektiranje lastnih informacijskih sistemov, čeprav je to dosti bolj zahtevno in dolgotrajno delo.

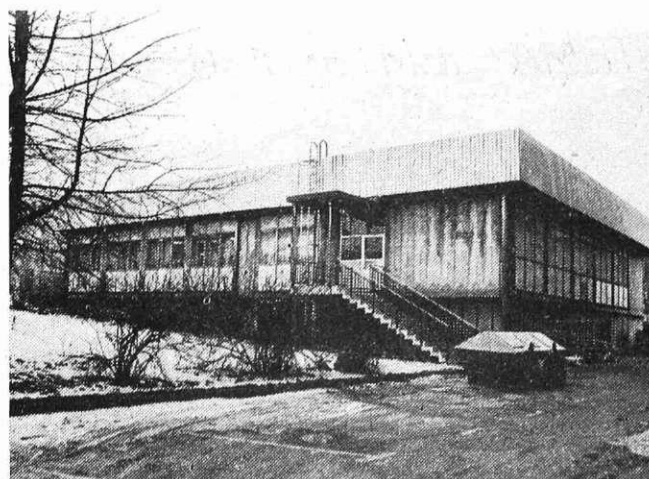
3.3. STROJNA OPREMA

Če želimo avtomatizirati informacijski sistem, potrebujemo ustrezno računalniško opremo. Predlog novih obdelav je postavil zahtevo po velikosti centralnega računalnika in miniračunalnikov s potrebnimi perifernimi enotami in telekomunikacijsko opremo. Na osnovi razpisa smo se odločili za opremo IBM.

Prvi del sistema IBM 370/3031 je prispel v Železarno 27. decembra 1979. 17. januarja 1980 smo del te opreme instalirali v obstoječo zgradbo (ERC). Drugi del opreme je prispel v avgustu tega leta, ostali del (četrtina) pa bo prispel v letu 1981.

V mesecu decembru 1980 smo instalirali sistem v novi zgradbi ERC in ATC.

Konfiguracija celotnega sistema je prikazana v shemi 6.

Stavba elektronsko računskega centra Železarne v kateri je instaliran sistem IBM 360/30

Strojni obračun stroškov od stroškovnega mesta do Železarne kot celote in njihova primerjava s planiranimi stroški je del projekta, ki ga obdeluje na področju stroškov. Drugi del predstavlja prenos stroškov s stroškovnih mest na izdelke, kar pomeni izdelavo kalkulacij. Končni cilj je doseči pravilno razporeditev stroškov po nosilcih, to je izdelkih.

Podatki vseh dotedanjih strojnih obdelav (OD, materialno poslovanje, proizvodnja, osnovna sredstva) so bili vključeni v ta sistem. Uvedli smo prvo banko podatkov DBOMP. Hitre informacije, ki nam jih sistem nudi, so izredno številne in primerne za kvaliteto analiziranja. Področje stroškov vsebuje preko 100 programov.

Na sistemu smo stroške uvajali takole: plansko-dejanske stroške leta 1970-1971, povprečne cene in izračun uspeha leta 1972, kalkulacije in pokalkulacije leta 1972-1973.

Leta 1971 smo na novo uvedli obračun polizdelkov in izdelkov (R5,6), ki smo ga leta 1973 izpopolnili (enkratno zajemanje podatkov, obračun stroškov).

Obračun valjarne Bela smo dopolnili z novimi pregledi in analizami v letu 1973. Glavna prednost dopolnitve je bila ukinitve dvojnega zajemanja podatkov in povezava spremljanja proizvodnje z novo uvedenim obračunom stroškov.

Leta 1972 smo uvedli sistem zasledovanja zalog rezervnih delov R3. S sistemom vodimo stanje zalog rezervnih delov in signaliziramo kritične zaloge.

Leta 1974 je oddelek za sisteme pričel pripravljati projekte: saldakonti kupcev, glavno knjigo in saldakonti dobaviteljev. Saldakonti-kupcev smo uvedli leta 1975 in jih izpopolnili leta 1977, ko smo uvedli glavno knjigo in saldakonte dobaviteljev. Projekti vsebujejo pregleda za vodenje knjigovodstva in finančnega poslovanja na nivoju TOZD. Prav ta sklop projektov je omogočil, da so dohodkovni in finančni tokovi nudili temeljnimi organizacijam kvalitetnejše informacije pri svojih poslovnih odločitvah.

Obračun delovnih nalog v vzdrževanju smo reorganizirali leta 1978 in ga prilagodili reorganizaciji temeljnih organizacij na področju vzdrževanja.

Energetska poročila obdelujemo na sistemu od leta 1972. V letošnjem letu smo ta projekt dopolnili.

Obračun osebnega dohodka je bil v dvajsetih letih strojne obdelave deležen raznih sprememb in dopolnitev. Obračun smo vključili v celoten obračun stroškov in izvedli direktno knjiženje v glavno knjigo.

Obračun in evidenco gradbenih kreditov smo skupno s finančnim sektorjem razširili in izpopolnili v zaokrožen sistem leta 1976.

Leta 1979 smo pričeli z obračunom menic. Osnovni namen projekta je fizično, terminsko in vrednostno zasledovanje menic. Poudariti moramo prednost računalniško izvedenega internega indosiranja in pravočasnega eksternega indosiranja menic.

Projekt spremljanje proizvodnje HV Bela smo začeli pripravljati že leta 1976. Uvedli smo zasledovanje in obračun proizvodnje z zahtevanimi pregledi. Celoten sistem smo realizirali leta 1978. Proizvodnjo zasledujemo z delovnimi karticami, ki sledijo fazam proizvodnje: od priprave kolobarjev, valjanja, razreza do odpreme.

Pri materialu R3 smo 1979. leta uvedli spremembe v zvezi z evidenco orodja, v letošnjem letu pa smo reorganizirali zajetje materiala R3 in tega dopolnili s kontrolo podpisnikov čerkov.

Kemične in fizikalne analize obdelujemo od leta 1971, metalografske raziskave od leta 1976 in elektropljučevino od leta 1977.

Projekt spremljanja proizvodnje v valjarni debele pločevine je pripravljen za uvedbo na novem sistemu.

V času od instalacije sistema 360/30 do leta 1980 smo generirali in pripravili za uporabo nekaj standardnih programov IBM: sistem linearnega programiranja, sistem mrežnega programiranja

Pogled na del računalniške opreme sistema IBM 360/30

in sistem statističnih programov, kot so analiza variance, kvadratna regresija, multipla regresija, polinomna regresija, postopna regresija, sistem reševanja linearnih enačb itd. Porazdelitev kemičnih analiz, norme, ekvivalenti za izračun norm, statika profilov HOP so področja, ki v glavnem vsebujejo prej omenjene programe.

Sodelavci raziskovalnega oddelka koristijo računalnik direktno pri svojem raziskovalnem delu.

Poleg občasnih del redno obdelujemo nekatera področja za zunanje koristnike. Leta 1971 smo za Stanovanjsko podjetje Jesenice pripravili obračun stanarin. Leta 1972 smo začeli sodelovati tudi s skupščino občine Jesenice. S tovarno verig Lesce smo v letu 1976 skupno uvedli obračun materialnega poslovanja in nato leta 1977 še področje R5,6 z zasledovanjem naročil prodaje in fakturiranjem.

Z Gradbincem Kranj sodelujemo od leta 1978, v letošnjem letu pa nudimo strojne ure tudi Skupščini občine Radovljica.

Omeniti moramo, da smo z našimi računalniškimi izkušnjami pomagali pri uvedbi obračuna stroškov v Železarni Store. Železarna Ravne pa je pred nabavo lastnega sistema uporabljala naš računalnik letih 1971-1973. Za metalurški institut smo v letu 1973 računalniško obdelali nalogo: Onesnaževanje okolja v črni metalurgiji.

PREGLED PODROČIJ, ki jih mesečno obdeluje ERC z letnico uvedbe oziroma dopolnitve.

Tabele interne evidence ERC	1973, 1977, 1978
Plavž in aglomeracija	1974
Elektropljučevina	1977
Elektromotorji	1971
Izračun vložka	1970
Kemične, fizikalne analize	1971, 1978
Metalografske preiskave	1976
Ogrevanje vložka	1970
Energetska poročila	1972, 1975, 1980
OTK – 2400	1971, 1973
Osebnih dohodek	1978
Kredit	1976
Plansko-dejanski stroški	1970 – 1971
Povprečne cene	1972
Izračun uspeha	1972
Kalkulacije	1972 – 1973
Pokalkulacije	1973
Razred 3	1960
Rezervni deli	1972
Delovni nalogi	1963, 1978
Razred 5, 6	1971
Osnovna sredstva	1960, 1970
Glavna knjiga	1977
Saldakonti kupcev	1975
Saldakonti dobaviteljev	1978
Menice	1979
Naročila, fature (OREN)	1964, 1972
Valjarna Bela	1965, 1973
Hladna valjarna Bela	1978
Občina Jesenice	1972
Občina Radovljica	1980
Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje, Jesenice	1971
Veriga Lesce (R3)	1976
Veriga Lesce (R5,6)	1977
Gradbince Kranj	1978

11

- Glavni prednosti miniračunalnika IBM S/1:
- Uvedba miniračunalnika na eno ologovo:
  - enostavnejše delo priprave dela v temeljni organizaciji (manj administrativnega dela)
  - hitrejši dostop do podatkov
  - lažje, kvalitetnejše in hitrejše odločitve
  - boljša evidenca stanja skladišč (pri dobri predhodni organizaciji skladišč)
  - hitrejša prilagajanje novim zahtevam
  - lažje iskanje novih naročnikov
  - možnost združevanja naročil
  - združevanje v interne skupine.

Osnovni princip delovanja

a) Prva faza

Tedenski program po temeljnih organizacijah izdela centralni računalnik IBM 3031. Ker v prvi fazi ni »on-line« povezave med IBM 3031 in miniračunalnikom IBM S/1 v valjarni bluming-štelci, gre tedenski program temeljne organizacije bluming-štelci na disketo, ki jo fizično prenesemo na S/1 na blumingu. Glede na neizpolnjene pozicije obstaja možnost iskanja naročil v celotni datoteki naročnikov bluming-štelci. Tedenski program na disketi pripravljamo del temeljne organizacije opremi in dopolni s podatki, ki še manjkajo, in polni datoteko tedenskega programa. Na osnovi tega dopoljenega tedenskega programa pripravljamo del ročno izdela dnevni program temeljne organizacije in ga vnese v datoteko dnevnega programa. Ob prihodu šarže dispečerja vnese podatke o njej. Ko je dnevni program kompleten, ga dispečerja s pritiskom na tipko vnese na posamezna terminalna mesta (delovna mesta).

Proizvodna poročila sestavljamo s podatki, ki jih vnese v dispečerskem centru v kabini bluminga, pri škarjah za slabe, v kabini štelci, v kabini hladnega navijalca, v adjustaži bluminga in v adjustaži štelci. Istočasno polnimo disketo in jo potem fizično prenesemo na centralni računalnik.

b) Druga faza

V tej fazi ostaja »on-line« povezava med IBM S/1 in IBM 3031:

- sistem 1 sprejema zaporedje tekočih podatkov o odpremi jeklarne preko sistema IBM 3031,
  - sistem 1 predlaga dnevni proizvodni program,
  - sistem 1 zbira podatke o stanju skladišč,
  - sistem 1 zavaruje podatke o proizvodnih rezultatih in predlaga najboljše zaporedje za proizvodne linije,
  - sistem 1 spremlja in vodi posamezne procese v obratu.
- Podatke tedenskega programa valjarne bluming-štelci vnašamo preko medsebojne povezave med IBM 3031 in IBM S/1 direktno v miniračunalnik sistem 1.

Iz podatkov tedenskega programa, skladišč in šifrantov miniračunalnik izdela dnevni program temeljne organizacije. V šifrantih imamo tehnološke poti, kapacitete, mehanske karakteristike, kemične analize. V podatkih o skladiščih pa je stanje skladišča vložka (bram in ingotov), stanje skladišča tretje hale, stanje skladišča kolobarjev in stanje nerazporejenih zalag gotovih izdelkov (pločevine). Upoštevanje optimizacijo proizvodnje in določimo zaporedje dela. Obdelava je enaka kot v prvi fazi, le da odpadejo diskete kot prenosni medij podatkov. Miniračunalnik izdela tudi dnevni program.

4. Osnovne naloge na posameznih terminalskih mestih

Celotno kontrolo proizvodnje v temeljni organizaciji bluming-štelci smo po področjih razdelili na naloge:

A. Priprava dela

- Izpis tedenskega programa – tiskalnik
- Listanje tedenskega programa – zaslon
- Popravljanje podatkov v datoteki tedenski program
- Iskanje drugega naročnika – ažuriranje
- Izdelava plana obratovanja potisne peči
- Ročen vnos izdelanega dnevnega programa

B. Dispečerja

- Izpis tedenskega programa – tiskalnik
- Listanje tedenskega programa – zaslon
- Listanje dnevnega programa – zaslon
- Vnos dnevnega programa na posamezna terminalna mesta

- Iskanje drugega naročnika – ažuriranje
- Sprejem informacij o valjanju iz posameznih terminalskih mest
- Sprejem informacij o rezultatih kvalitete kontrole bluming

- Sprejem informacij o rezultatih kvalitete kontrole štelci
- Polnjenje datoteke skladišča kolobarjev – adjustaža štelci

- Polnjenje datoteke skladišča adjustaže bluming
- Vnos podatkov o prispelem vložku (Skladišče bram in ingotov)

- Izpis plana obratovanja potisne peči – tiskalnik
- Listanje plana obratovanja potisne peči – zaslon

C. Kabina bluminga

- Sprejem informacij o valjanju iz dispečerskega centra
- Vnos podatkov o rezultatih valjanja za dispečerski center

D. Škarje za slabe

- Sprejem informacij o rezanju iz dispečerskega centra
- Vnos podatkov o rezultatih rezanja za dispečerski center

- Vnos podatkov o rezultatih kvalitete kontrole bluminga

E. Kabina štelci

- Sprejem informacij o valjanju iz dispečerskega centra
- Vnos podatkov o rezultatih valjanja za dispečerski center

- Vnos podatkov o rezultatih kvalitete kontrole štelci

F. Kabina hladnega navijalca

- Sprejem informacij o kolobarjih iz dispečerskega centra
- Vnos podatkov za dispečerski center

G. Adjustaža bluming

- Sprejem podatkov o blokkih iz dispečerskega centra
- Izpis stanja zalag skladišča tretje hale
- Ažuriranje stanja zalag
- Vnos proizvodnih rezultatov

H. Adjustaža štelci

- Izpis stanja zalag kolobarjev
- Ažuriranje stanja zalag kolobarjev
- Izdelava programa rezanja
- Iskanje drugega naročnika
- Vnos proizvodnih rezultatov

I. Tehnolog ogrevanja

- Stanje vložka v globinskih pečeh (skica)
- Komunikacije z dispečerm
- Vnos podatkov o zakladanju globinskih peči

V konfiguracijo miniračunalnika IBM S/1 spadata poleg terminalov še dve senzorski enoti, ki bosta priključeni na naprave za procesno vodenje posameznih agregatov v temeljni organizaciji. Zato bo možno poleg spremljanja in kontrole proizvodnje tudi vodenje posameznih procesov:

- proces ogrevanja blokov v globinskih pečeh (po regulativu ogrevanja),
- proces ogrevanja slabov v potisni peči (po planu obratovanja potisne peči),
- možnosti avtomatskega tehtanja blokov, slabov in kolobarjev.

KONTROLA KVALITETE

Kontrola kvalitete je sestavljena v okviru projekta planiranje in spremljanje naročil ter kontrole proizvodnje iz teh obdelav podatkov:

- rezultati preiskav polizdelkov in izdelkov
- opisi odstopanj pri tehnoloških in proizvodnih procesih
- spremljanje kvalitete polizdelkov in izdelkov
- dobiti v temeljnih organizacijah in sestavljene dobiti
- izdajanje atestov
- vođenje reklamacij.

Nekatere tehnološke podatke o izdelkih in polizdelkih vodimo med opisi odstopanj pri tehnoloških in proizvodnih procesih.

Nacrtovanje, vodenje in nadzor tehnologije pa bomo razvili šele z uvedbo procesnih računalnikov.

Spremljanje proizvodnje predstavljajo podatki o vložku, polizdelkih in izdelkih na skladišču, medtem ko podatkov o dejanskih tehnoloških poteh in operacijah v večini temeljnih organizacij ne zajemamo. S podatki o izmetu polizdelkov in o vzrokih za izmet računamo dobiti in ugotavljamo vzroke za slabe dobiti.

Najbolj raznovrstni sta obdelava rezultatov preiskav in opisov odstopanj pri tehnoloških in proizvodnih procesih. Tu imamo podatke o kemični sestavi, mehanskih, tehnoloških, metalurških in elektromagnetnih lastnostih polizdelkov in izdelkov. Obdelujemo pa še podatke o bistvenih odstopanjih od predpisane tehnologije in podatke o zastojih na posameznih strojih oziroma agregatih.

Dobiti računamo za vse temeljne organizacije. Poleg te izračunamo še sestavljene dobiti. Prav te pa nam poleg finančnih rezultatov najbolj verno kažejo, kako uspešno posluujemo.

Računalnik nam izlita tudi večino atestov. Vodenje reklamacijskega postopka, v katerega so vključeni različni sektorji in temeljne organizacije, bo na računalniku mnogo hitrejša in popolnejša. Različne statistične preglede reklamacij praktično lahko dobimo v vsakem trenutku.

Podatki o kvaliteti izdelkov, ki so potrebni pri nadaljnjih obdelavah polizdelkov, bodo pravočasno na voljo centralni pripravi dela, tako da bo le-ta lahko smiselno načrtovala delovne operacije.

Delavci, ki so sedaj v centru, so se vanj vključili takole:

Leto	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	Skupaj
	6	2	3	1	1	1	1	1	1	4	3	6	6	3	6	1	2	4	9	1	5	7	6	2	65

FLUKTUACIJA KADRA

Fluktuacija kadra v ERC od leta 1957 do leta 1980 je bila velika. Odhajali so zaradi konjunktornosti stroke, nepravilnega nagajevanja in ker obdelavi podatkov v Železarni niso priznali pravega mesta. Odšlo je največ programerjev v starosti od 26 do 40 let.

Statistika odhodov iz centra nam pove, da so se zaposlili:	
– v drugih podjetjih in ustanovah v državi	29
– v inozemstvu	6
– v političnih organizacijah	2
– v občinski skupščini	2
– v drugih oddelkih in službah Železarne	16
– odsluženje vojaškega roka	2
– upokožil	1
Skupaj	58

3. RAZVOJ OBDELAVE PODATKOV V ŽELEZARNI JESENICE

3.1. INFORMACIJSKI SISTEM ŽELEZARNE JESENICE

Delovna organizacija Železarna Jesenice je sestavljena iz temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, ki so združene s skupnim namenom, da izpolnjujejo naročila kupcev kvalitetno in v določenih rokih ter tako dosežajo dohodek za svoje poslovanje in razširjeno reprodukcijo.

Kljub temu, da so posamezne temeljne organizacije popolnoma svobodne pri odločanju v okviru sprejetih samoupravnih sporazumov, pa mora biti sistem informacij, ki prehajajo iz posameznih delov delovne organizacije v druge, enoten. Le tako lahko zagotovimo primerljivost podatkov in informacij ter se izognemo nepotrebnim težavam v poslovanju.

Pri snovanju informacijskih tokov delovne organizacije se opiramo na nekatere ključne točke, ki nam zagotavljajo povezovanje delovne organizacije v celoto.

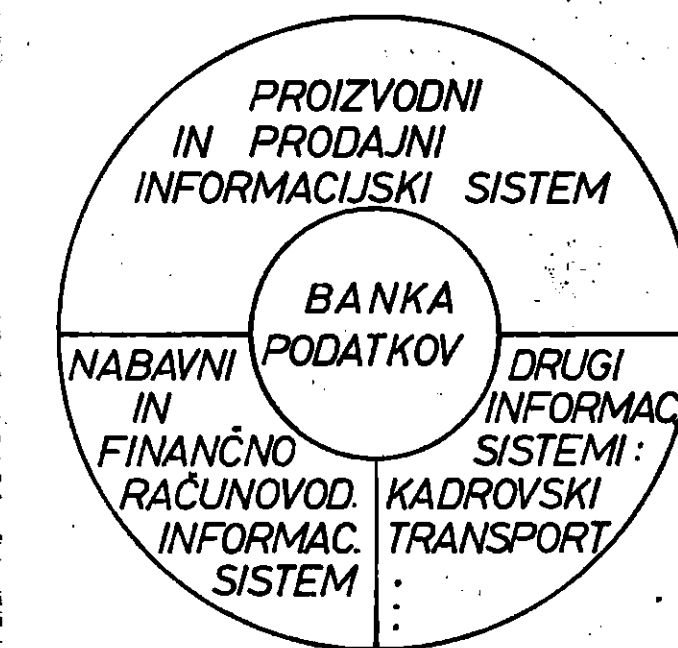
Na delovno organizacijo moramo gledati kot na poslovni sistem z določenimi cilji ter opazovati njene poslovne procese, ki služijo uresničevanju teh ciljev. Pri tem smatramo obdelavo podatkov kot zelo važen sestavni del poslovnih procesov. Integri-

rana obdelava močno povečuje učinkovitost poslovnih funkcij. Informacijski sistem mora torej ustrezati dejanskim potrebam delovne organizacije. Ker pa se pogoji, v katerih deluje delovna organizacija, ne prestopajo spreminjajo, mora biti tudi sam informacijski sistem prirejen tako, da ga je mogoče uvajati postopoma. Omogočati moramo dopolnjevanje in spremembe posameznih delov sistema ob čimmanjšem vplivanju teh sprememb na druge dele informacijskega sistema in poslovnih funkcij. Tako zgrajen sistem informacij nam pomaga pri odločitvah na različnih nivojih odločanja v delovni organizaciji. S pomočjo kvalitetnih in pravočasnih informacij so lahko strateške, funkcionalne in operativne odločitve mnogo bolj zanesljive.

Prednosti integriranega informacijskega sistema so torej predvsem v tem, da se vsaka informacija zajema le enkrat in je nato na voljo vsem koristnikom. Informacije so racionalne, ker imamo do njih dostop z modernimi sredstvi avtomatske obdelave podatkov. So tudi učinkovite, ker v realnem času odražajo tokove poslovnih procesov.

Obenem jih lahko primerjamo s planiranimi vrednostmi. Tako se lahko hitreje in pravilneje odločamo.

Poslovne sisteme železarne Jesenice lahko prikažemo s shemo:

HEMA - 3

INFORMACIJSKI SISTEM ŽELEZARNE JESENICE

PROIZVODNI IN PRODAJNI SISTEM

NAROČILA PRODAJE

- Letni plan
- Sprejem naročila
- Potrditev naročila
- Fakturiranje
- Planiranje prodaje

OPERATIVNA PRIPRAVA PROIZV.

- Lansiranje naročil
- Proizvodni programi
- Planiranje proizvodnje

SPREMLJANJE, VODENJE IN

KONTROLA PROIZVODNJE

- Spremljanje proizvodnje
- Vodenje proizvodnje z miniračunalniki
- Procesno vodenje

RAZVOJ IN KONTROLA KVALITETE

- Tehnološki podatki
- Rezultati preiskav
- Matematični in statistični modeli

NABAVNI IN FINANČNO-RAČUNOVODSKI SISTEM

NABAVA

- Naročila dobaviteljem
- Sprejem materiala in materialno poslovanje
- Planiranje nabave

FINANČNO-RAČUNOVODSKI

PODSISTEM

- Saldakonti kupcev in dobaviteljev
- Glavna knjiga
- Finančni plani

FINANČNI OBRAČUNI

- Surovine, potrošni material, rezervni deli, orodje
- Polizdelki in gotovi izdelki
- Osnovna sredstva
- Osebnih dohodki
- Stroški
- Kalkulacije
- Prodaja in nabava
- Delovni nalogi

DRUGI INFORMACIJSKI SISTEMI

KADROVSKI

- Kadrovska evidenca in statistika
- Socialna evidenca
- Plani kadrov
- Delovne naloge in opravila

ENERGETIKA

TRANSPORT

VZDRŽEVANJE

- Planiranje vzdrževanja
- Preventivno vzdrževanje

SAMOUPRAVLJANJE IN INFORMIRANJE

TER NORMATIVNA DEJAVNOST

PLANIRANJE IN SPREMLJANJE NAROČIL TER KONTROLA PROIZVODNJE

Delo na projektu planiranja in spremljanje naročil ter kontrola proizvodnje je dolgoročno in je razdeljeno na več faz:

Sam projekt se deli na podprojekte:

- prodaja
- centralna priprava proizvodnje
- proizvodnja
- kvalitetska kontrola.

Cilj sistema planiranja in spremljanje naročil ter kontrola proizvodnje je:

Izdelava in dobava izdelka take kvalitete in v tistem terminu, ki ga je zahteval kupec. Po drugi strani pa moramo izdelek narediti s čim manjšimi stroški, da si pridobimo čim večji dohodek.

Letni plan naročil ima v celotnem sistemu odločujočo vlogo. Osnovna naloga letnega plana je izdelava količinskega rebalansa in iskanje optimalnega asortimana na osnovi tehnoloških zmogljivosti in dohodka.

Naročila razdelimo v tedenske cikle izdelave zaradi tedenskega sprejemanja naročil in tedenskega programiranja proizvodnje po TOZD.

Prodajni sektor sprejema pogodbe, jih kontrolira in ažurira datoteko naročnikov. Na osnovi letnega plana rezervira material po kvartalnih. S pomočjo računalnika išče proste termine, ažurira zakasnitve in standardne proizvodne faze.

Specifikacijo naročila kompletira s tehničnimi specifikacijami, fakturo, odpremno proizvodnimi informacijami, ceno itd.

Dnevno kontrolirana naročila so veljavna oziroma uporabna za centralno pripravo proizvodnje. Ko potrdimo tedenski dobavni rok, nam računalnik izpiše potrditev naročila za naročnika in ažurira knjigo naročil.

Centralna priprava proizvodnje dobi preko računalnika nova naročila in spremembe naročil. Za vsako pozicijo naročila dobimo izračun vložka, tehnološke poti in časovne cikle. Centralna priprava proizvodnje dobi poleg naročil tudi predlog tedenskega proizvodnega programa, iz temeljnih organizacij pa informacije o proizvodnji in zalogah na skladiščih.

Na osnovi rebalansa priprava dela izdelava v prvi fazi ročno tedenski proizvodni program. Računalnik deloma izpiše dokumentacijo od jeklarne do finalne temeljne organizacije. Centralna priprava proizvodnje je odgovorna za pravilno preskrbo z materialom za vsako temeljno organizacijo. Priprava dela temeljne organizacije pa je odgovorna za izdelavo dnevnega proizvodnega programa, katerega osnova je tedenski program.

Priprava dela temeljne organizacije določi zaporedje del na osnovi optimizacije proizvodnih poti, stanja zalog v skladiščih in prioritete naročil.

V prvi fazi priprava dela uporablja v temeljni organizaciji računalnik za izdelavo prvega grupiranja naročil. Nato ročno določi zaporedje del. V drugi fazi pa zgradi zaporedje računalnik in s tem potrdi proizvodni program priprave dela temeljne organizacije, ki je bil shranjen v spominu na osnovi predhodnih procesov.

V prvi fazi vnašamo v glavni računalnik preko terminala le informacije o proizvodnji zadnje linije v temeljni organizaciji. S temi informacijami ima centralna priprava proizvodnje pregled o spremembah v proizvodnji in lahko spremeni plan naslednjih proizvodnih ciklov.

V drugi fazi pa vnašamo proizvodne informacije iz vseh možnih proizvodnih točk in skladišč pred proizvodnimi linijami. Tako v vsakem trenutku vemo, v kakšni fazi izdelave je posamezno naročilo.

Spremljanje proizvodnje in izdelavo tedenskega proizvodnega programa bomo v treh temeljnih organizacijah - Valjarna bluming štekel, Hladna valjarna Bela in Valjarna debele pločevine - vodili s tremi računalniki IBM S 1 (Serija 1). V prvi fazi bomo računalnik instalirali v valjarni bluming štekel na Beli.

Tehnična in kvalitetska kontrola kontrolira in analizira vzorce, registrira rezultate testov, zbira informacije, analize in mehanske karakteristike. Na podlagi informacij odloča, ali material ustreza za izdelavo posameznega naročila. Kvalitetna kontrola dopolnjuje specifikacijo naročila s tehnološkimi podatki in regulativi. Izdaja ateste za odpremno dokumentacijo izdelkov.

Povezave in glavne skupine informacij, ki prehajajo med posameznimi deli projekta, so prikazane v shemi 4.

PRODAJA

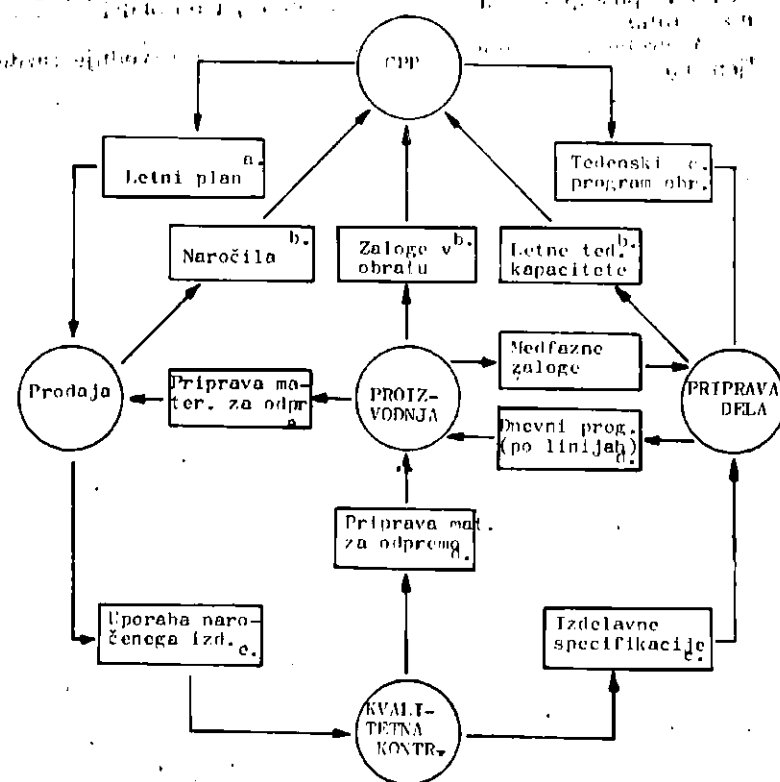
Prodajni sektor sprejema in sklepa pogodbe s kupci na osnovi planiranih količin, proizvodnih zmogljivosti in tržnih omejitev.

Prodajni sektor mora v novem sistemu, razen primerjave prodaje z letnim planom, dobiti še soglasje centralne priprave dela in oddelka tehnične kontrole, preden sprejme posamezne pozicije naročila.

Če so vsi trije pogoji izpolnjeni, lahko prodaja potrdi kupcu zahtevano specifikacijo. Realizacija te pozicije naročila preide tako v pristojnost centralne priprave proizvodnje.

Prodaja dobiva informacijo, v kateri fazi izdelave je posamezno naročilo. Prav tako dobi tudi informacijo, v katerem terminu je planirana izdelava tega naročila na posamezni stopnji predelave v Železarni

HEMA 4

Na tem mestu je stična točka med proizvodnim sistemom in finančno-računovodskim sistemom.

Obdelave poslovanja prodaje delimo v več področjih, vsako tako področje pa dalje vse do posameznih poslov koristnika.

Razdelitev je v grobem taka:

Letni plan

V sistemu letnega plana se ukvarjamo s postavljanjem tržnih omejitev, določanjem posredne in neposredne prodaje, ugotavljanjem možnosti izvoza in porazdelitve izdelkov posameznim kupcem tako glede kvalitete kot tudi dimenzijskega asortimana.

Sprejem okvirnih pogodb

Kupci sklepajo celoletne okvirne pogodbe po skupinah izdelkov in kvalitetah. Z okvirnimi pogodbami so rezervirane kapacitete Železarne za naslednje leto.

Sprejem specifikacije naročila

Na osnovi sprejetih okvirnih pogodb lahko prodaja sprejema tudi specifikacije posameznih pozicij teh pogodb. Pred potrditvijo specifikacije pozicije kupcu mora s centralno pripravo dela uskladiti dobavni rok in količino posamezne pozicije. Ko centralna priprava dela potrdi količino in rok, tehnična kontrola izpiše specifikacijo pozicije. Podatke vnesemo v banko podatkov. Teh podatkov se poslužujejo ostali sistemi.

Potrditve naročila

Ko gre naročilo v evidenco naročil, računalnik izpiše še potrditev naročila, ki ga nato pošljemo kupcu. V tem trenutku sprejme Železarna odgovornost za vse možne posledice, ki bi lahko nastale, če ne bi izpolnili naročila.

Izdaja računov

Ko je posamezna pozicija naročila izdelana, izdajo odpreme posameznih temeljnih organizacij odpremno dokumentacijo. En izvod dobavnega lista pride tudi na faktorni oddetek, ki izda račun.

Ažuriranje matičnih podatkov

Prodaja mora ažurirati vse potrebne šifrantne in datoteke, ki služijo za olajšanje obdelav in izpisovanju raznih tekstov ter naslovov za prodajno dokumentacijo.

Reklamacije

Reševanje reklamacij ne spada le v pristojnost prodaje, ampak tudi drugih oddelkov (OTK, RO, temeljnih organizacij, ...). Sistem obdelave pa bo vsekakor zahteval, da tudi prodaja daje za uspešno reševanje reklamacij določene podatke.

CENTRALNA PRIPRAVA PROIZVODNJE

Centralna priprava proizvodnje je v projektu planiranje in spremljanje naročil ter kontrola proizvodnje koordinatorski celotnega projekta. Realizacijo tega dela projekta smo razdelili v dve fazi. V prvi fazi, ki bo trajala predvidoma dve leti, bomo

nekatero postopke izvajali ročno, kasneje pa bo obdelava avtomatizirana.

V grobem so naloge centralne priprave proizvodnje razdeljene na tri dele:

- izdelava letnega proizvodnega plana
- sprejem in obdelava naročil
- programiranje in spremljanje proizvodnje.

Centralna priprava proizvodnje izdelava letni plan proizvodnje, potem ko dobi letni plan prodaje. Pri tem upošteva podatke o tehnoloških poteh, izpolnjenih in plane remontov. Letni plan je razdeljen na tedne in to na vseh nivojih, od končnih temeljnih organizacij do jeklarne.

Centralna priprava proizvodnje dobi informacije o zasedenosti kapacitet v posameznih tednih tekočega leta. Po sprejetju naročila računalnik izračuna potreben vložek. Nato bomo vsako naročilo razporedili na vseh nivojih v ustrezne skupine.

S pomočjo predloga tedenskega programa, ki ga izpiše računalnik, centralna priprava ročno izdelava tedenski proizvodni program. Pri tem upošteva tehnološko zaporedje postopkov. Centralna priprava dobi tudi povratne informacije o vseh zadnjih fazah tehnološkega procesa. Tako dobi informacije o uspešnosti oziroma neuspešnosti realizacije planiranih naročil.

Naloge centralne priprave proizvodnje lahko razdelimo na:

- letni plan
- polnjenje tedenskih kapacitet
- mesečni operativni plan
- združevanje naročil oziroma pozicij
- nabava in evidenca tujega vložka
- izdelava tedenskega programa
- spremljanje realizacije naročila.

Letni plan

Planski oddelek izdelava primerjalne tabele za posamezne temeljne organizacije. Sele ko so usklajene primerjalne količine s kapacitetami in finančnimi efekti, lahko izračunamo vložek za vsako temeljno organizacijo. Rezultat usklajevanja na vseh nivojih je letni plan proizvodnje za vse temeljne organizacije. Ta upošteva prodajo proizvodov na vseh nivojih in obenem tudi potrebno nabavo tujega vložka.

Precejšen del izdelave letnega plana bo avtomatiziran. Ta del bo obsegal predvsem usklajevanje količinskega plana zaradi sprememb asortimana.

Polnjenje tedenskih kapacitet

Računalnik posreduje centralni pripravi proizvodnje letni plan, ki je ažuriran z deviznimi pogodbami prodaje, rebalans pogodb in izračun vložka na vseh nivojih. Od temeljnih organizacij pa dobi podatke o tedenskih kapacitetah.

Z vsemi dobljenimi informacijami centralna priprava po večkratnem usklajevanju izdelava tabelo tedenskih kapacitet in obremenitev. Priprava dela dobi nato dejanski pregled zasedenosti kapacitet s pogodbami in pozicijami naročil.

Mesečni operativni plan

Priprava dela izdelava predlog mesečnega operativnega programa za posamezne temeljne organizacije na podlagi mesečnega družbenega programa, podatkov o mesečnih kapacitetah proizvodnih agregatov ter pregleda naročil in pozicij z roki izdelave v tekočem mesecu.

Računalnik poda pregled potrebnega vložka, stanje na skladiščih, nabavni sektor pa podatke o nabavi tujega vložka. Centralna priprava proizvodnje ročno izdelava bilanco vložka. Šele po usklajevalnem postopku med temeljnimi organizacijami računalnik izdelava vrednostno realizacijo proizvodnega programa.

Združevanje naročil oziroma pozicij

Računalnik nam združuje naročila oziroma pozicije za določeno temeljno organizacijo in nivo. Program, ki združuje naročila v skupine, upošteva količinske omejitve v temeljni organizaciji. Če skupina ne bo zaključena z izbranimi naročili, bo dopolnjena z naročili nižjih prioritet. Ko napolnimo kapacitete temeljne organizacije s skupinami, poteka enak postopek v drugi temeljni organizaciji na istem nivoju. Po polnjenju na končnem nivoju obdelamo predhodne nivoje do jeklarne. To pa obdelamo posebej. V jeklarni grupe združimo v bloke po kvaliteti in formatu.

Nabava in evidenca tujega vložka

Računalnik nam izračuna, koliko tujega vložka moramo nabaviti za vsako temeljno organizacijo. Nabavni oddelek posreduje pripravi dela potrjena naročila dobaviteljev vložka. Prezemni oddelek pa seznan pripravo dela o dohodu tujega vložka na skladišče.

Izdelava tedenskega programa

Računalnik poda centralni pripravi proizvodnje predlog tedenskega programa, pregled realizacije predhodnih programov, pregled stanja domačega in tujega vložka ter pregled zaostankov po tednih. Priprave dela temeljnih organizacij posredujejo centralni pripravi spremembe kapacitet, ta pa izdelava popravke tedenskega programa. Po usklajevalnem postopku računalnik

izdelava tedenske proizvodne programe za temeljne organizacije. Priprave dela temeljnih organizacij podajo povratno informacijo o realizaciji proizvodnega programa.

Spremljanje realizacije naročila
Računalnik izlista preglede:

- stanje vseh naročil naročnika
- stanje posameznega naročila
- stanje določene pozicije
- stanje posamezne skupine izdelkov za vse nivoje.

PROGRAMIRANJE, SPREMLJANJE IN KONTROLA PROIZVODNJE IN ODPREME

Informacije o proizvodnji se prav tako kot vse ostale poslovne informacije vključujejo v celotni tok informacij, ki je potreben za normalno poslovanje. Ker se tok informacij stalno veča, se veča tudi potreba po sistemski obdelavi in hranjenju teh podatkov za kasnejše analize. Prav sistematična analiza daje osnovo za razvoj in osvajanje zahtevnejših kvalitiet.

Proizvodnja (temeljna organizacija) sprejme:

- dnevni program po linijah, ki ga izdelava priprava dela,
- rezultate preiskav materiala, ki jih poda kvalitetna kontrola;

Posreduje pa informacije:

- prodajnemu oddelku in odpremi podatke o pripravljenem materialu,

- centralni pripravi dela zaloge temeljnih organizacij,
- pripravi dela zaloge pred linijami predelave.

Planiranje in spremljanje proizvodnje razdelimo na naloge:

- a) vnos dohoda oziroma potrditev dohoda v skladišče vložka določene temeljne organizacije in ažuriranje stanja
- b) dnevni izpis stanja skladišča vložka
- c) izdelava dnevnega programa
- č) izdaja materiala iz skladišča vložka, s katerim se beleži potrditev izdaje in vnese določene podatke oziroma opombe
- d) zasledovanje materiala po posameznih linijah predelave in stanje vmesnih skladišč
- e) oddajo izdelkov v odpremno skladišče, vnos podatkov o izdelku, ažuriranje stanja skladišča in dnevno poročilo o proizvodnji
- f) kompletiranje odpremnih pošilk, izpis naloga za nakladanje
- g) odprema polizdelkov naslednji temeljni organizaciji
- h) odprema izdelkov zunanjim naročnikom.

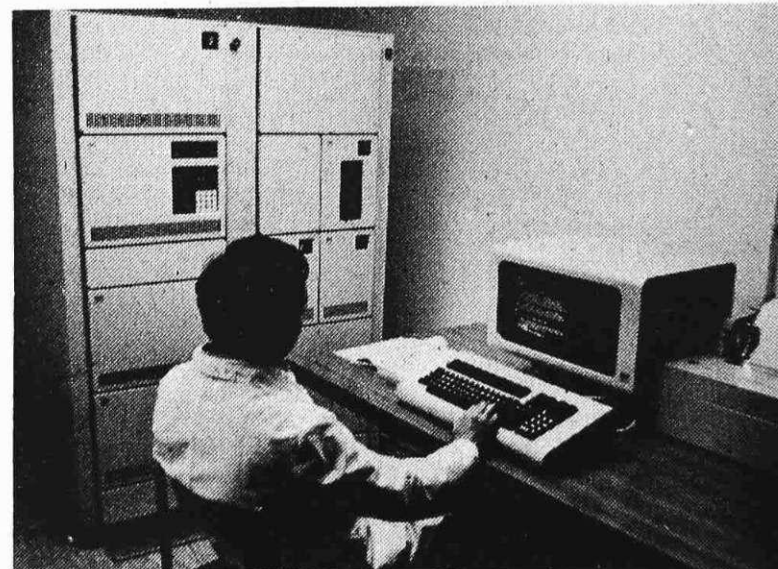
MINIRAČUNALNIK IBM S/1

Uvod

Prvi sistem S/1 bomo fizično instalirali v temeljni organizaciji Valjarna bluming-štekel in sicer predvidoma v letu 1981. De te odločitve smo prišli na osnovi odločitvene tabele. Primerjali in ovrednotili smo tele elemente:

- stanje oziroma zbrani podatki o tehnologiji in organizaciji,
- pomembnost temeljne organizacije v tehnološkem procesu Železarne
- razpoložljivi kadri v oddelku za sisteme
- težavnost izvedbe sistema
- sodelovanje z delavci v temeljni organizaciji
- možnost sodelovanja zunanjih sodelavcev
- perspektivnost temeljne organizacije
- prostorski pogoji obratovanja.

V omenjeni odločitveni tabeli ni bistvenih razlik med posameznimi temeljnimi organizacijami. Čim boljši in hitrejši uspeh bomo dosegli pri prvi instalaciji, tem hitreje bomo miniračunalnike IBM S/1 vgradili tudi v ostale predvidene temeljne organizacije.

Pogled na del aparaturne opreme računalnika IBM S/1